

TYRIMO APIE PAŽEIDŽIAMŲ GRUPIŲ TEISMUOSE SPECIALIUOSIUS POREIKIUS GALUTINĖ ATASKAITA

FINAL REPORT OF THE SPECIAL NEEDS OF
VULNERABLE GROUPS IN COURTS RESEARCH

NORVEGIJOS PARAMA LIETUVAI:
partnerystė vertybėms
kurti ir išsaugoti

VILNIUS 2015 m.

TYRIMO APIE PAŽEIDŽIAMŲ GRUPIŲ
TEISMUOSE SPECIALIUOSIUS
POREIKIUS GALUTINĖ ATASKAITA

FINAL REPORT OF THE SPECIAL NEEDS OF
VULNERABLE GROUPS IN COURTS RESEARCH

Tyrimas atliktas Nacionalinei teismų administracijai įgyvendinant 2009-2014 m. Norvegijos finansinio mechanizmo programos “Efektyvumas, kokybė ir skaidrumas Lietuvos teismuose” ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis finansuojamą projektą “Geresnė pagalba liudytojams ir nusikaltimų aukoms teismo procese, įskaitant saugumo teismų pastatuose sustiprinimą”. Projekto Nr. NOR-LT13-NTA-TF-01-003.

This research has been carried out by implementing the 2009-2014 Norwegian financial mechanism program “Efficiency, quality and clarity in Lithuanian courts” and the Lithuanian Republic budget funded “Better support to witnesses and crime victims throughout the court process, including strengthening of security measures in court buildings” Project No. NOR-LT13-NTA-TF-01-003.

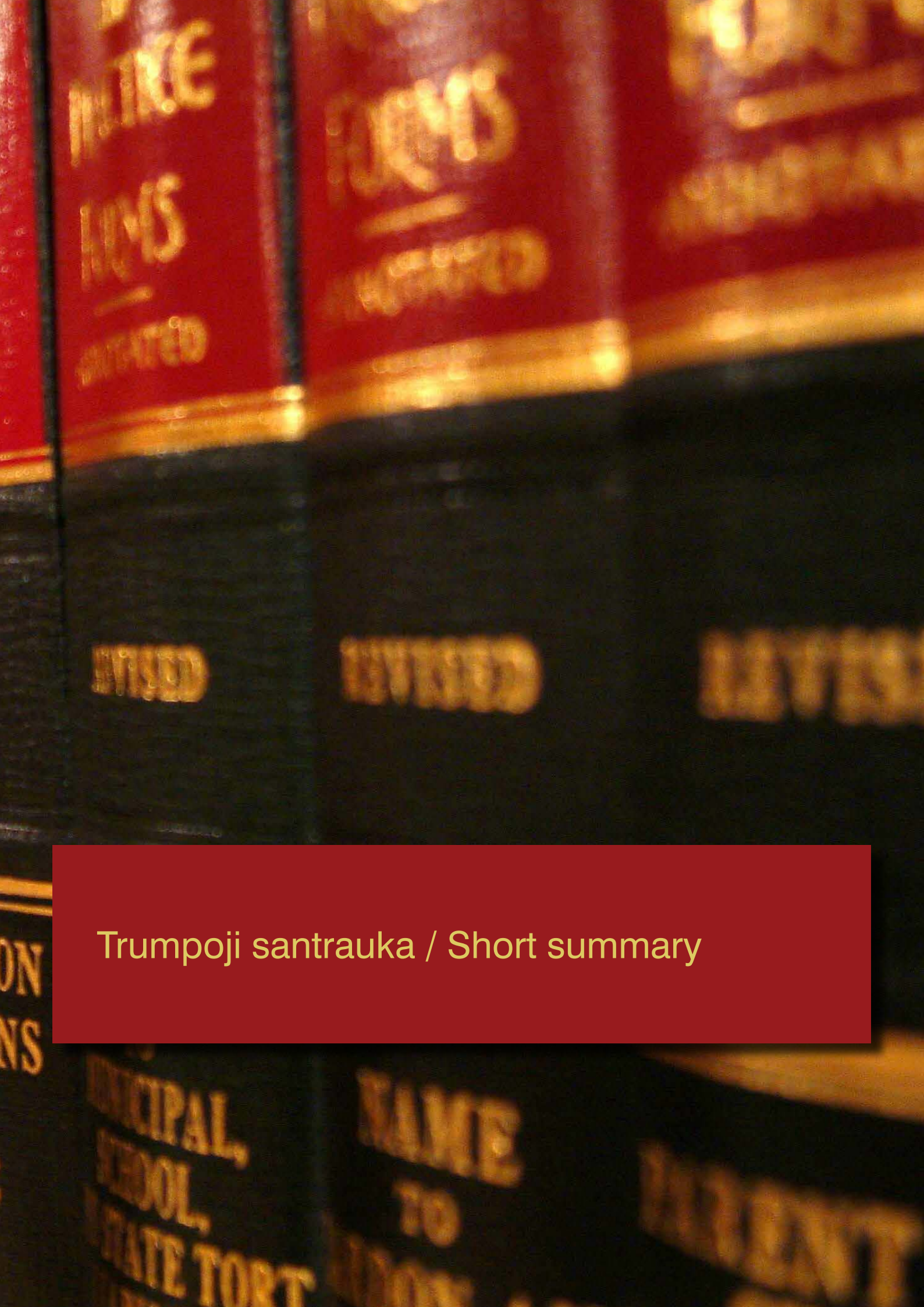
Specialistas Nr. 1 – tyrėjų grupės vadovas	Ryšardas Burda	2000 metai, Mykolo Riomerio universitetas, Socialinių mokslų teisės krypties daktaro laipsnis
Specialistas Nr.2 – teisės ekspertas	Laura Vingelytė	2004 – 2011, Vilniaus universitetas, Teisės magistro laipsnis
Specialistas Nr.3 – sociologijos mokslų srities ekspertas	Ignas Zokas	1997-1999 m. Vilniaus universitetas, sociologijos magistro laipsnis
Specialistas Nr.4 – Tyrėjas Nr. 1	Irma Palaimaitė	1997-2003 Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų psichologijos magistro laipsnis
Specialistas Nr.5 – Tyrėjas Nr. 2	Vigita Rakauskienė	2004-2006 Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų psichologijos magistro laipsnis
Specialistas Nr.6- Papildomas ekspertas	Mantas Varaška	2004 m. Mykolo Romerio universitete teisės krypties doktorantūros studijos. Disertacijos tema – „Valstybės vadovo institutas konstitucinėje teisėje: dinaminis aspektas“.

Specialist No. 1 – Head of the research group	Rysard Burda	Mykolas Romeris University, Social sciences - Law doctorate degree, 2000.
Specialist No. 2 – Legal expert	Laura Vingelyte	Vilnius University, Law master degree, 2004-2011.
Specialist No. 3 – Sociology expert	Ignas Zokas	Vilnius University, Sociology master degree, 1997-1999
Specialist No. 4 – Researcher No. 1	Irma Palaimaite	Vytautas Magnus University, Social sciences, Psychology master degree, 1997-2003
Specialist No. 5 - Researcher No. 2	Vigita Rakauskiene	Vytautas Magnus University, Social sciences, Psychology master degree, 2004-2006
Specialist No. 6 – Additional expert	Mantas Varaska	Mykolas Romeris University, Phd in Law. Thesis – “The institute of the Head of State in constitutional law: dynamic aspect”, 2004.

Kalbos redaktorė/ Language editor Rasa Džiovėnaitė
Viršelis ir maketas/ Cover and layout Povilas Petronis

Turinys / Content

. Trumpoji santrauka / Short summary	4
. IŠPLĖSTINĖ SANTRAUKA / EXTENDED SUMMARY	6
. ĮVADAS / INTRODUCTION	15
. Tyrimo tikslas ir uždaviniai	21
. The aim and objectives of this research	21
. Tyrimo tikslinės grupės	22
. Research target groups	23
. Pagrindinis tyrimas / The main research	27
. Tyrimo imtis	28
. Research sample	28
. Respondentų atrankos būdas	30
. Respondents selection method	30
. Klausimyno struktūra	31
. Questionnaire structure	31
. Duomenų analizė	34
. Data analysis	34
. TYRIMO REZULTATAI / RESEARCH RESULTS	36
. 1 dalis. Teismų fizinė aplinka ir infrastruktūra bei aptarnavimo kokybės vertinimai / Part 1. Court building physical environment, infrastructure and quality of service evaluation	40
. 2 dalis. Respondentų patirtis ikiteisminio tyrimo ir teismo proceso metu / Part 2. Respondents' experiences during the pre-trial investigation and court proceedings	43
. 3 dalis. Emocinė liudytojų ir nukentėjusiųjų būseną ir psichologinę gerovę teismo procese". / Part 3. Emotional condition of witnesses, crime victims, and their psychological wellbeing during the court process.	67
. 4 dalis. Paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems sistema / Part 4. Witnesses and crime victims support system	95
. IŠVADOS / CONCLUSIONS	111
. REKOMENDACIJOS LIETUVOS TEISMAMS DĖL PAŽEIDŽIAMŲ GRUPIŲ POREIKIŲ TENKINIMO TEISMO PROCESĖ / Recommendations to Lithuanian courts regarding taking care of vulnerable groups' needs during the court process	117
. REKOMENDACIJOS / Recommendations	117
. LITERATŪROS SĄRAŠAS / Bibliography	123
. 1 priedas. Pagrindinio tyrimo anketa / Annex 1. Main survey questionnaire	125
. 2 priedas. Tyrimo statistinių duomenų lentelės / Annex 2. Research statistical data tables	144
. 1 DALIS. TEISMŲ PASLAUGOS IR APTARNAVIMO KOKYBĖ / Part 1. Court services and their quality	145
. 2 DALIS. JŪSŲ PATIRTIS IKITEISMINIAME TYRIME / Part 2. YOUR EXPERIENCE IN PRE-TRIAL INVESTIGATION	146

Trumpojo santrauka / Short summary

ON
NS

MAYBE
HINS
MAYBE

REVISION
REVISION
REVISION

TO
MAYBE

Tyrimo tikslas buvo išnagrinėti Lietuvos teismuose dalyvaujančių liudytojų ir nukentėjusiųjų asmenų specialiuosius psichologinius, emocinius, saugumo ir komforto poreikius bei nustatyti specialios psichologinės ir kitos pagalbos, kuri didintų liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologinį komfortą ir saugumą teismuose, poreikį. Tyrime dalyvavo 1025 liudytojai ir nukentėjusieji. Tyrimas parodė, kad labiau pažeidžiamos liudytojų ir nukentėjusiųjų grupės teismuose yra vyresnio amžiaus, mažesnes pajamas ir žemesnį išsilavinimą turintys respondentai. Pagal lytį labiau pažeidžiamos yra moterys, pagal bylos tipą - asmenys, dalyvaujantys baudžiamosiose bylose. Didesnių miestų respondentai labiau negu mažesnių miestų pasigenda išsamios, praktinės informacijos ir emocinio palaikymo paramos. Nemaža dalis respondentų teismuose jaučiasi nesaugiai, dauguma jaudinosi liudydami teismo posėdžio metu bei patyrė kitus neigiamus jausmus, tokius kaip nusiminimą, pyktį, bejėgiškumą, išgąstį, kaltę. Taip pat didelė dalis respondentų dalyvaujant teismo procese patyrė įvairių sunkumų (finansinių, sveikatos sutrikdymo, psichologinių). Visą tai rodo didelį poreikį steigti paramos liudytojams ir nukentėjusiems priemones. Labai reikalingas teismų pastatų infrastruktūros pritaikymas, bei fizinio saugumo užtikrinimas. Teikiant praktinę informaciją ir paramą viso proceso metu, liudytojams ir nukentėjusiems turėtų būti sudaryta galimybė turėti universalų pagalbininką, apmokytą teikti tiek psichologinę, emocinę, palaikomojo ugdymo, tiek administracinę pagalbą. Toks asmuo galėtų būti, pvz., specialiai apmokytas NVO savanoris/-ė.

The aim of this research – is to study the special needs of the witnesses and crime victims who participate in Lithuanian court sessions and to determine the need of psychological and other types of help that increases the level of the witnesses' and crime victims' psychological comfort, in courts. One thousand and twenty five witnesses and crime victims participated in this research. The research has revealed that people of older age with lower income and education level are witnesses and crime victims that are more vulnerable in courts. Female witnesses and crime victims are more vulnerable if compared by sex, and if compared by the type of court case – persons participating in criminal cases are more vulnerable. Respondents from larger cities are in need of comprehensive practical information and emotional support than respondents from smaller towns. A significant proportion of respondents feel unsafe in courts, most are feeling nervous during their testimonies and suffer from other negative emotions, such as: discouragement, anger, helplessness, fear and guilt. A large proportion of respondents have encountered various hardships during their participation in the court sessions (financial, health and psychological problems). All of this shows a clear need in establishing measures to support witnesses and crime victims. With court infrastructure adaptation and physical safety remaining the top priorities. Witnesses and crime victims should be given a possibility to receive help from a universal assistant who would provide practical information and support during the whole process. These assistants should be trained to provide psychological, emotional, supportive education and administrative help, this person, as an example, could be a volunteer from a specific NGO.

The image shows the spines of several law books. The top row consists of three red spines with gold lettering. The middle row consists of three dark green spines with gold lettering. The bottom row consists of three dark green spines with gold lettering. The text on the spines is partially visible and includes words like 'MIRRE', 'HINS', 'REVISED', 'NAME TO', and 'CURRENT'.

IŠPLĒSTINĒ SANTRAUKA /
EXTENDED SUMMARY

Šio tyrimo tikslas - išnagrinėti Lietuvos teismuose dalyvaujančių liudytojų ir nukentėjusių asmenų specialiuosius poreikius bei nustatyti specialios psichologinės ir kitos pagalbos, kuri didintų liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologinį komfortą ir saugumą teismuose, poreikį teismuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti liudytojų ir nukentėjusiųjų specialiuosius psichologinius, emocinius, saugumo ir komforto poreikius teismo proceso metu.
2. Nustatyti paramos būdus ir priemones, mažinančias emocinę liudytojų ir nukentėjusiųjų įtampą teismo proceso metu, ir užtikrinti tikslesnių parodymų teikimą.
3. Pateikti rekomendacijas dėl specialios psichologinės, emocinės ir kitos paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems teikimo.

Šiuo tikslu atlikta liudytojų ir nukentėjusiųjų teismuose apklausa, kurios metu, 2014 m. lapkričio mėn., vykdytas pilotinis tyrimas, ir 2014 m. gruodžio mėn. - 2015 m. sausio mėn. tiesioginio interviu būdu Lietuvos teismuose apklausti 1025 liudytojai ir nukentėjusieji.

Respondentų socialinis-demografinis profilis

Tyrimo rezultatai rodo, kad teismo procese dalyvauja skirtingą socialinį-ekonominį statusą turintys respondentai, dažniau vidutinio amžiaus (34-44 m.), žemesnį (profesinį (ar jam prilygintą) ir žemesnį) išsilavinimą turintys ir mažesnes nei vidutinės arba vidutinės pajamas gaunantys respondentai. Tyrimas parodė, kad labiau pažeidžiamos liudytojų ir nukentėjusiųjų grupės teismuose yra vyresnio amžiaus, mažesnes pajamas ir žemesnį išsilavinimą turintys respondentai. Lyginant su Norvegijoje 2012 metais atliktu liuditojų tyrimų liuditojų parama buvo svarbiausia jaunesniems žmonėms (16-25) ir minimalus skirtumas tarp liuditojų išsilavinimo). Pagal lytį labiau pažeidžiamos yra moterys, pagal bylos tipą - asmenys, dalyvaujantys baudžiamosiose bylose. Didesnių miestų respondentai labiau negu mažesnių miestų

The aim of this research – is to study the special needs of the witnesses and crime victims who participate in Lithuanian court sessions and to determine the need of psychological help and other types of help, increasing the level of the witnesses' and crime victims' psychological comfort, in courts.

Research aims:

1. To determine the special psychological, emotional, safety and comfort needs of the crime victims and witnesses during the court proceedings.
2. To determine the ways and measures that can reduce the emotional stress caused to witnesses and crime victims during the court proceedings and ensure that the testimonies will be more accurate.
3. To provide recommendations regarding the special psychological, emotional and other support provided to the witnesses and crime victims.

In order to reach above-mentioned aims a survey of witnesses and victims has been conducted in courts, including the 2014 November pilot research and the 2014 December – 2015 January direct interviewing of 1025 witnesses and crime victims in Lithuanian courts.

Responded social-demographic profile

The results of the research show that respondents participating in court sessions are people of various social-economic status, they are more likely to be middle-aged (34-44 years old), have lower grade education (professional (or equivalent) or lower) and are people of middle or lower than middle income. The research showed that older aged, lower income and lower education respondents are more vulnerable as witnesses and crime victims during the court proceedings. The results of the research also show that according to gender, women are more likely to be vulnerable, according to the type of case – persons involved in criminal cases. Respondents from large cities are more likely to feel the lack of comprehensive, practical

pasigenda išsamios, praktinės informacijos ir emocinio palaikymo paramos.

Teismų pastatų infrastruktūra, paslaugos ir aptarnavimo kokybė

Geriausiai respondentai vertina teismų pastatų švarą, tvarką, nuorodas, padedančias rasti reikiamas patalpas. Didelė dalis respondentų pasigenda nemokamo geriamojo vandens aparatų, nemaža dalis teigia, kad prie teismo pastato sunku rasti vietos automobilių stovėjimui. Taip pat respondentai pageidautų aiškios informacijos apie bylų tvarkaraščius, paslaugesnių ir mandagesnių darbuotojų ir išsamesnės informacijos teikimo. Tobulintinos sritys - teismo interneto svetainė, kurioje siūloma informaciją teikti aiškiai papildant informacija apie liudytojų ir nukentėjusiųjų teises.

Šaukimas į teismą

Teismo šaukimas gali turėti įtakos neigiamam liudytojų ir nukentėjusiųjų nusiteikimui laukiant bylos nagrinėjimo ir liudijant teisme. Dėl šios priežasties šaukimo į teismą turinyje reikėtų mažiau formalus, pozityvesnio bei padrąsinančio teksto.

Bylos nagrinėjimo metu 45 proc. liudytojų ir nukentėjusiųjų nėra iš anksto susipažinę su byla, įsigilinę į jos esmę. Tikėtina, kad tai gali nulemti ir liudytojų bei nukentėjusiųjų nesidomėjimas byla (t. y. respondentai atsakydami į šį klausimą neretai nurodydavo, pvz., „nesidomėjau“, „nekiilo tokia mintis“, „neprašiau, neklausiau“).

68 proc. respondentų teigia, kad yra susipažinę su teismo proceso tvarka. Mažiau susipažinę su teismo proceso tvarka yra asmenys, teismo procese dalyvaujantys pirmą kartą.

Liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologinė savijauta

Reikšminga dalis respondentų teismuose jaučiasi nesaugiai. Trečdalis (28,4 proc.) respondentų jautėsi nesaugiai, nes nebuvo tikri, ar nesusitiks su skriaudą ar žalą padariusiu asmeniu/ asmenimis. Dėl šio nesaugumo jausmo liudytojais, galimai, gali teikti neišsamius parodymus ir apsunkinti bylos nagrinėjimą. Ypač nesaugiai liudydami teismo

information and emotional support than respondents from smaller towns do.

Court buildings infrastructure, facilities and quality of service

The respondents highly value the cleanliness of the premises, the order inside, signs that help them finding the right premises. A large proportion of respondents would like to see free drinking water machines, many respondents state that it is hard to find free parking spaces near the court building. The respondents would also like more clear information on the case proceeding schedules, they would like the court employees to be more helpful and polite, providing clearer and easily understandable information. The areas for improvement include the court internet webpage, where clear and easily understandable information on the witness and crime victim rights should be updated.

Court summons

Court summons can influence the witness and crime victim and cause his or hers negative attitude while pending for the court proceedings and during his testimony. For this reason, the summons contents should be less formal and contain more positive and encouraging text.

Forty-five percent (45%) of witnesses and crime victims had no prior knowledge of the case and did not delve deeply into its essence. Therefore, it is assumed as probable that this fact may influence the witnesses' indifference and lack of interest in the proceeding and the case itself (i.e. the respondents' frequent answer to this question has been "I was uninterested", "I had no such thoughts", "No, I did not ask, I had no questions").

Sixty-eight percent (68%) of respondents stated that they are aware of the court proceedings order, though this indicator is less amongst respondents, who take part in the proceedings for the first time.

Witnesses' and crime victims' psychological well-being

A large proportion of respondents felt unsafe in courts. A third of them (28.4%) felt unsafe

posėdyje jaučiasi baudžiamųjų bylų dalyviai, kurie patiria stiprų jaudulį, baimę ir pyktį. 8,2 proc. apklaustųjų teisme jaustųsi saugiau, jei žinotų, kaip vyksta teismo procesas, daugiau nei trečdalis (34,8 proc.) – jei jaustų teismo darbuotojų geranoriškumą.

Didžioji dalis tyrimo dalyvavusių respondentų nurodė, kad jaudinosi liudydami teismo posėdžio metu. Stiprų jaudulį daugiausia patiria moterys (82 proc.) ir baudžiamosiose bylose liudijantys asmenys (70,3 proc.). Vidurinio arba žemesnio išsilavinimo respondentai jaudulį patyrė daugiau kartų nei aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintys respondentai. Jaudulys, galimai, yra susijęs su nežinia, kaip vyksta teismo procesas, informacijos trūkumu ar negebėjimu rasti informacijos. Duodant parodymus teisme, respondentus labiausiai jaudino ir kėlė nerimą nežinia, kaip vyks teismo procesas. Šiuos jausmus ypač pajuto asmenys, gyvenantys rajone ir turintys vidurinį išsilavinimą. Baudžiamosiose bylose dalyvavę asmenys taip pat daug dažniau patyrė stiprius neigiamus potyrius. Moterims daugiausiai nerimo kėlė mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju. Didelė dalis respondentų jautė neigiamus jausmus: nusiminimą (20,0 proc.), pyktį (13,4 proc.), bejėgiškumą (11,9 proc.), išgąstį (11,2 proc.), kaltę (2,3 proc.). Nusiminimo jausmą dažniau jautė aukštesniojo/profesinio/spec. vidurinio išsilavinimo respondentai, nei aukštąjį arba vidurį išsilavinimą turintys respondentai. Dėl šių priežasčių rekomenduotina pateikti kuo daugiau informacijos apie teismo procesą, naudoti įvairesnius informacijos pateikimo būdus ir šaltinius, teikiant informaciją atsižvelgti į asmenų socialines-demografines charakteristikas.

Viena svarbiausių tyrimo rezultatuose paaiškėjusių problemų yra liudytojų ir nukentėjusiųjų nesaugumo ir/ar baimės jausmas teismo patalpose. Siūlytina teismo pastatų infrastruktūrą pritaikyti liudytojų ir nukentėjusiųjų poreikiams (teismo proceso dalyvių atskiro patalpinimo, atskiro patekimo/išėjimo iš teismo pastato), taip pat plėtoti virtualaus liudijimo, virtualių teismo posėdžių galimybes. Siūlytina kurti veiksmingą liudytojų ir nukentėjusiųjų informavimo sistemą ir

because they were not sure if they will meet the person(s) that caused them harm and offense. This feeling of insecurity may cause the witnesses to provide the court with incomplete testimonies or to complicate the proceedings. The persons who participate in criminal case proceedings feel especially unsafe while testifying, since they are affected by strong negative emotions, fear and anger. 8.2% of respondents said they would feel more safely in court if they would know the process of court proceedings and more than a third (34.8%) of respondents would feel more safely if they would feel and see the goodwill of the court officials.

The largest portion of the respondents that participated in this research have stated that they were experiencing strong emotions of worry while testifying, this was mostly experienced by women (82%) and people testifying in criminal case courts (70.3%). Respondents with secondary or lower education were emotionally affected more times than respondents with higher and college education. The worry is possibly connected with the lack of information on how the court proceedings are carried out, the general lack of information or the inability of the respondent to find appropriate information. The main causes of worrying that affected the witnesses and crime victims while they were testifying in court was their lack of knowledge regarding the process of court proceedings. These sensations were especially intense for people who reside in the country and have secondary education. People that were participating in criminal case court proceedings have also experienced intense negative sensations more often. Women were mostly worried by the thought that they will need to meet the accused person. A large portion of the respondents has experienced the following negative emotions: dismay (20%), anger (13.4%), helplessness (11.9%), fright (11.2%) and guilt (2.3%). The feeling of dismay was more common amongst the respondents with advanced vocational education/professional/special secondary education, than amongst respondents with higher or secondary education. These are the reasons to provide as much information regarding the court

paramos liudytojams bei nukentėjusiesiems sistemą, paskirti nešališkus savanorius ir/ ar NVO darbuotojus, turinčius bendrųjų psichologinių žinių ir specialiųjų žinių, būtinų teikiant praktinę informaciją, ir emocinę paramą.

Poreikį teismuose steigti paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems sistemą rodo tai, kad 46 proc. respondentų pageidautų, kad jiems teisme būtų teikiama informacinė ir emocinė bei psichologinė parama, trečdalis respondentų nėra dėl to tikri, greičiausiai dėl nežinojimo, kokia ta pagalba galėtų būti. Didesnį poreikį sulaukti paramos įvardijo moterys (50,1 proc.), didmiesčių gyventojai (51,5 proc.), baudžiamosiose bylose dalyvaujantys asmenys (50,7 proc.) ir mažas pajamas turintys asmenys (51,6 proc.). Didmiesčiuose ir aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai įvardijo, kad paramos teikėjo pareigas galėtų atlikti nevyriausybinės organizacijos atstovas ir/arba savanoris.

Poreikį teismuose steigti paramos liudytojams ir nusikaltimo aukoms priemonės rodo ir tai, kad dalyvavimas teismo procese tiriamiesiems sukėlė įvairių problemų. Didžioji dauguma dalyvavusiųjų susidūrė su finansiniais sunkumais, patyrė nesutarimus su darbdaviu, jautė, kad dalyvavimas teismo procese pablogino jų darbo našumą. Kas šeštas respondentas teigė, kad dalyvavimas teismo procese sukėlė psichologinių sunkumų, dėl to teko konsultuotis su specialistais. Kas dešimtas respondentas teigė, kad tai sukėlė psichologinių sunkumų, tačiau pas specialistus kreiptis nereikėjo. Dešimtadaliui respondentų dalyvavimas teismo procese sukėlė tam tikrų sveikatos sutrikimų, kitiems - vienaip ar kitaip pablogino santykius su artimaisiais, sukėlė sveikatos problemų, dėl kurių teko kreiptis į specialistus. Tik 17,9 proc. respondentų nepatyrė jokių sunkumų. Respondentai, įgiję aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, dažniau negu vidutinį išsilavinimą turintys teigė, kad jiems dalyvavimas teismo procese pablogino darbo našumą, kad jie nespėjo laiku atlikti darbo užduočių ir pan. Atsižvelgus į gyvenamą vietą, dalyvavimas teismo procese darbo našumą labiau pablogino didmiesčiuose gyvenantiems

proceedings process as possible, to use various ways and measures to spread information, take the social-demographic characteristic of the population in account to spread the information more wisely.

One of the largest problems that became clear during the course of this research is the feeling of insecurity and/or fright, experienced by the witnesses and crime victims in the court premises. It is recommended to adapt the court building infrastructure to the needs of witnesses and crime victims (court proceedings participants should be separated from each other, separate entry points/exits from the court building) and to develop virtual testifying and court proceedings possibilities. It is also suggested to create an efficient witness and crime victim's notification system and a system to provide help for the above-mentioned. It is recommended to appoint impartial volunteers and/or NGO employees with general psychological knowledge/expertise necessary to provide practical information. Emotional witness and crime victim support is also required.

Forty-six percent (46%) of the respondents would like to receive informational, emotional and psychological support in the court, which clearly shows the need of installing such a support system for witnesses and crime victims. A third of respondents are not sure about receiving help with the most probable cause of this is that they are not sure what kind of help would be provided to them. The larger need in support is amongst women (50.1%), people residing in large cities (51.5%), people participating in criminal case courts (50.7%) and people with smaller income (51.6%). The respondents living in large cities and those who have higher education stated that this type of support could be provided by an NGO representative and/or volunteer.

The need in such a witness and crime victim support measures is also demonstrated by the fact that participating in court proceedings has caused various problems to the respondents. Most of the respondents have experienced financial hardships, disagreement with their employer and have felt that participation in the court proceedings had a bad effect on their

tiriamiesiems. Vidurinį išsilavinimą turintys, rajoniniuose miestuose/miesteliuose gyvenantys ir mažiausias pajamas turintys respondentai dažniau nurodė, kad patyrė finansinių sunkumų.

Paramos teikėjo liudytojams ir nukentėjusiesiems funkcijos

Klausiant, kokios turėtų būti asmens, teikiančio paramą liudytojams ir nukentėjusiesiems, funkcijos, didelė dalis respondentų pasisakė už reikalingos praktinės informacijos apie liudijimo teisme procedūras pateikimą (82,3 proc.). Taip pat prie svarbių funkcijų jie įvardijo pagalbos teikimą, siekiant, kad liudytojas jaustųsi saugiau (76,0 proc.), pageidavo, kad būtų teikiama priežiūra ir pagalba teismo posėdžio metu (75,9 proc.), kad būtų greta (74,0 proc.), būtų teikiama emocinė pagalba (71,0 proc.). Moterims yra daug svarbiau nei vyrams gauti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimą, jos dažiau išreiškė pageidavimą, kad liudininko pagalbinkas būtų greta, kai to reikės, bei nurodė emocinės pagalbos svarbą.

Paramos sistemos liudytojams ir nukentėjusiesiems kūrimas

Apibendrinant tyrimo metu gautus duomenis, nustatyta, kad, siekiant, jog liudytojai ir nukentėjusieji jaustųsi saugiau, ir tai prisidėtų prie tikslesnių parodymų teikimo, teisingumo įvykdymo, siūlytina formuoti liudytojų ir nukentėjusiųjų paramos teikimo teisme sistemą. Tyrimas taip pat parodė, kad, teikiant praktinę informaciją ir paramą viso proceso metu, liudytojams ir nukentėjusiesiems turėtų būti sudaryta galimybė turėti universalų pagalbinką, apmokytą teikti tiek psichologinę, emocinę, palaikomojo ugdymo, tiek administracinę pagalbą. Toks asmuo galėtų būti, pvz., specialiai apmokytas NVO savanoris/-ė.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad yra reikalingas teismų pastatų infrastruktūros pritaikymas liudytojams ir nukentėjusiesiems siekiant mažinti jų patiriamą stresą ir įtampą. Siekiant mažinti subjektyvių kitų proceso dalyvių veiksmų, sukeliančių liudytojo baime, nepasitenkinimą, nesaugumą, yra svarbu užtikrinti, kad bylos šalys nesusitiktų, kad teismo pastate būtų

working productivity. Each sixth respondent has stated that participating in court proceedings has caused him to experience psychological challenges and he had to consult healthcare specialists. One tenth of respondent has encountered the same problems but did not seek any professional help. One tenth of respondents have experienced health issues after participating in the court proceedings, others have experienced health problems, deterioration of relations with relatives and close ones, health problems that required professional attention. Only 17.9% of the respondents did not encounter any problems due to their experiences in court. Respondents with higher and advanced vocational education are more frequent to state that their participation in the proceedings has decreased their working efficiency than respondents with secondary education. They have stated that they failed to carry out their duties/tasks on time, etc. According to area of residence, the court proceeding participation has decreased the working productivity of respondents from larger cities more, than the residents who are living in the country. People with secondary education, living in countryside cities/towns and having lesser income were more frequent to state that they have encountered financial problems.

Witnesses' and crime victims' support provider's functions

When the respondents were asked the question of what functions should be executed by the person who provides support to witnesses and crime victims, a large portion has stated that this person should provide comprehensive information regarding the testifying procedure during the court proceedings (82.3%). Respondents have also noted the following aspects of support as important: providing of help, so that the witness would feel safe (76%), help and supervision during the court proceedings (75.9%), the supporting person should be near the witness (74%), emotional support (71%). Women have highlighted the following areas of help and support more frequently and have ranked them as more important: the providing of needed practical testifying process information,

geriamojo vandens, užkandžių automatai, ir kita infrastruktūra, leidžianti liudytojams ir nukentėjusiesiems jaustis saugiau, neprarasti koncentracijos.

Siekiant mažinti išvardintus veiksnius, kuriamos paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems sistemos pagalba turėtų būti siekiama užtikrinti, kad parama liudytojams ir nukentėjusiesiems būtų prieinama visuose teismuose. Apie paramą liudytojams ir nukentėjusiesiems šią paslaugą teikiantys darbuotojai ar savanoriai informuoja visus liudytojus ir nukentėjusiuosius (rekomenduojama telefonu arba asmeniškai) proceso pradžioje ir atsiklausia, ar asmuo norėtų, kad tokia pagalba jam būtų suteikta. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad asmuo ne visada gali įvertinti pagalbos poreikį, kol neatsidūrė tam tikroje situacijoje (pvz. pradėjus liudyti), būtų naudinga užtikrinti, kad savanoris būtų pačiame teisme ir pats prieitų prie asmens (pvz. belaukiant teismo posėdžio pradžios) ir dar kartą pasiūlytų pagalbą. Paslaugos teikiamos teismų darbo valandomis. Apmokyti paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems teikėjai-savanoriai teikia nemokamą ir konfidencialią pagalbą, kurią sudaro:

- a) pokalbiai su liudytojais ir buvimas šalia esant poreikiui;
- b) asmeninis bendravimas su liudytoju telefonu visais, su teismo procesu susijusiais klausimais;
- c) praktinės informacijos apie teismo procedūras teikimas;
- d) pagalba padedant rasti asmenis, kurie teikia teisinę informaciją ir konsultacijas;
- e) pagalba pildant dokumentus;
- f) kartu su liudytoju ar nukentėjusiuoju vykimas į teismo pastatą prieš procesą apžiūrėti patalpų, kur vyks procesas iki liudytojas ar nukentėjusysis bus pakviestas liudyti;
- g) supažindinimas su proceso tvarka ir procedūromis;

the supporting person being close to the witness whenever she needs it, emotional support.

The creation of the witnesses' and crime victims' support systems

After generalizing the data acquired during the research, the researchers have reached the conclusion that a witness and crime victim support in court legal system should be created to let witnesses and crime victims feel safe during the proceedings, which would cause them to provide the court with more accurate testimonies, thus contributing to the administration of justice. The research has also showed that witnesses and crime victims should have a possibility to address a universal helper, during the whole time of the court proceedings and the providing of practical information and support. This supporting person should provide psychological, emotional, supportive education and administrative help. As an example – such a person may be a specially trained NGO volunteer.

The research has also disclosed that there is a need to adapt the court buildings to the needs of witnesses and crime victims in order to reduce the levels of stress and psychological strain they are encountering. In order to reduce the number of subjective actions of other court proceedings participants that may cause the witness to experience fear, dissatisfaction, feeling of unsafety, it is important to guarantee that the parties should not meet each other. The court building should also be equipped with drinking water and snack machines, as well as other infrastructure that will help the crime victims and witnesses to feel safer and stay concentrated.

In order to reduce the number of above-mentioned factors, the created witnesses and crime victims' support system should aim to ensure the following: the witnesses' and crime victims' support program should be accessible in all courts. The volunteers or employees providing the above-mentioned support should inform all of the witnesses and crime victims (via telephone, as recommended or personally) at the beginning of the court proceedings. The support

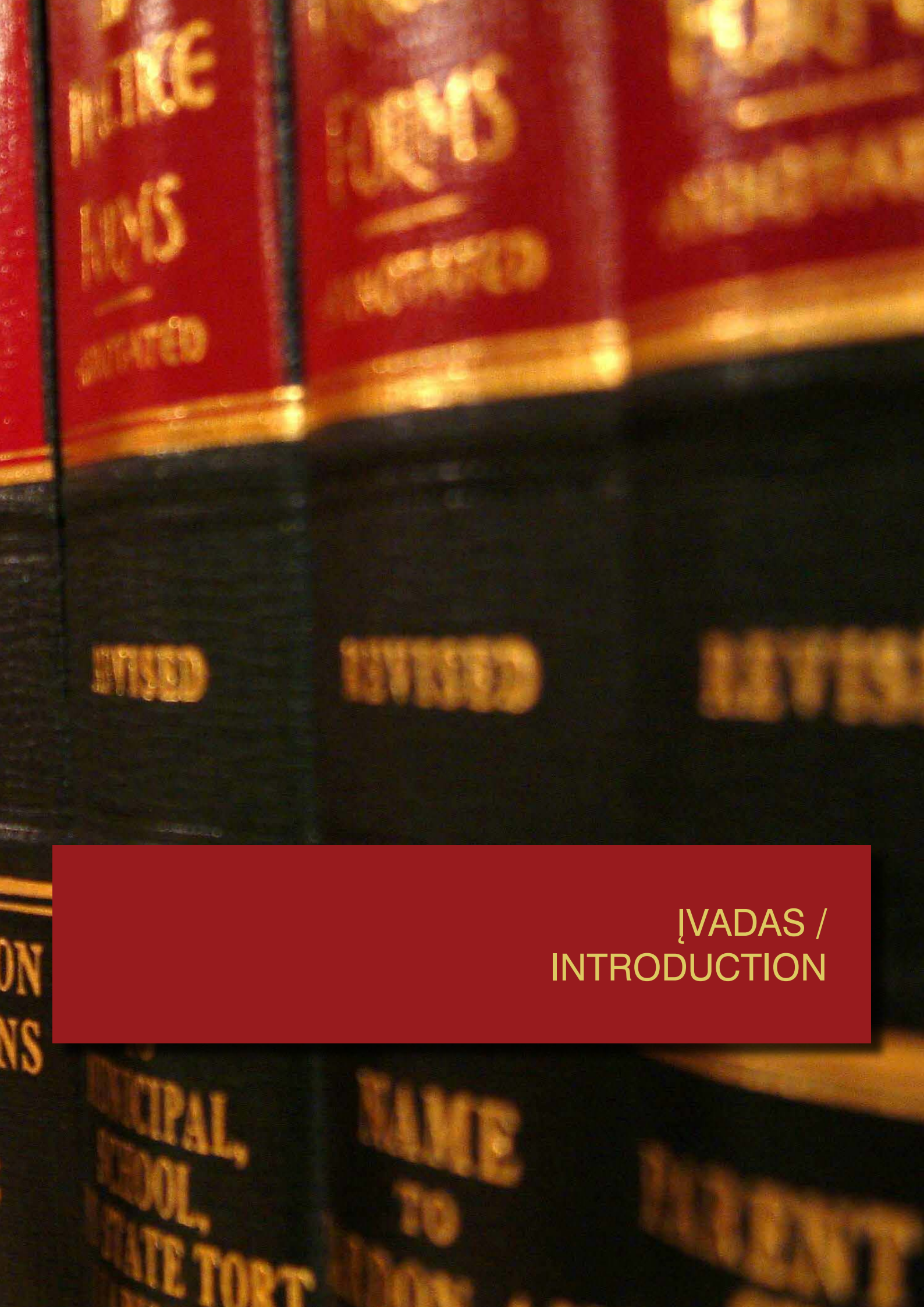
- h) posėdžio laukimas kartu su liudytoju;
- i) buvimas šalia liudytojo posėdžių metu;
- j) buvimas šalia liudytojui duodant parodymus teismo salėje;
- k) galimybė kalbėtis ir aptarti bylos eigą bylos nagrinėjimui pasibaigus;

Fizinio saugumo užtikrinimui naudoti specialias priemones, pvz., širmas, neleidžiančias liudytojams ir nukentėjusiesiems matyti skriaudą ar žalą jiems padariusių asmenų; atskirus laukimo kambarius ir patalpas (rūkomieji, wc ir pan.), kad liudytojai ir nukentėjusieji nesusitiktų su skriaudą ar žalą jiems padariusiais asmenimis. Dažniau naudoti parodymų davimą naudojant tiesioginį video konferencijų ryšį kitoje teismo patalpoje, parodymų davimą teismo salėje nedalyvaujant pašaliniais asmenimis, parodymų davimą įrašant video laikmenoje.

provider should then ask if the person would like to receive such support. Besides that, taking in account, that the person is not always capable to evaluate his need in help until he finds himself in a certain situation (i.e. before he starts giving his testimony). It would be useful, to guarantee that the volunteer should stay in the same courtroom and would address the person – offering his help for a second time (i.e. while they will be waiting for the beginning of the court proceedings). These services should be provided during court working hours. The volunteers that have been properly trained to provide support to witnesses and crime victims should provide free and confidential support, consisting of:

- a) Talks with witnesses and being near them if such a need arises;
- b) Personal communication with the witnesses regarding any court-related topic via telephone;
- c) Providing practical information regarding court procedures;
- d) Help in finding persons, that provide legal information and consultations;
- e) Help in filling out papers;
- f) Travelling to the court building with the witness or crime victim prior to the court proceedings to inspect the premises where the process will take place before the witness or the crime victim will be called out to testify in court;
- g) Providing information regarding the court proceedings order and procedures;
- h) Waiting for the court proceedings together with the witness;
- i) Being near the witness during the proceedings;
- j) Being near the witness while he is testifying in the court hall;
- k) Providing the witness the possibility to talk about and discuss the course of the proceedings after they are over;

In order to provide the physical safety of above-mentioned persons, special measures should be employed. For example: special screens that do not allow the witnesses and crime victims to see the persons who caused them harm or offended them; separate waiting rooms and premises (smoking rooms, water closets, etc.), so that the witnesses and crime victims would not meet the persons who caused them harm or offended them. Testifying via direct video conference connection with other court premises should be used more often (in such a way that the witnesses would not see the person who has caused harm or offended them, but the witness is visible to the proceeding participants in the court hall). As well as testifying in the courtroom without any third parties or testifying via recorded video message.

IVADAS /
INTRODUCTION

Tyrimo naujumas ir aktualumas

Siekiant tobulinti Europos teisingumo sistemų kokybę, veiksmingumą ir stiprinti piliečių pasitikėjimą šiomis sistemomis, 2002 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto iniciatyva buvo įsteigta Europos veiksmingo teisingumo komisija (CEPEJ), kurią sudaro kvalifikuoti ekspertai iš 47 Europos Tarybos valstybių narių). Komisija vertina teisingumo sistemų efektyvumą ir siūlo Europos valstybėms konkrečius sprendimus dėl piliečiams teikiamų paslaugų efektyvumo gerinimo. Europos Tarybos Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) Europos teisingumo sistemų vertinimo ataskaitoje, kuri paskelbta 2014 m. spalio 9 d., minima, kad Lietuvoje žmonės linkę tarpusavio ginčus spręsti teismuose. Daugiau nei 3 tūkstančiai naujų bylų tenka 100 tūkstančių gyventojų. Lietuvoje sparčiai diegiamas ir plečiamas vaizdo konferencijų įrangos naudojimas teismuose, įgyvendinami įvairūs projektai bei reformos, kurie padeda gerinti teismų aptarnavimo kokybę bei teismo proceso efektyvumą (CEPEJ, 2014). Tačiau Lietuvoje pasigendama išsamesnių tyrimų, kurie nagrinėtų susidūrimo su teisėsaugos sistema poveikį asmeniui. (Valickas, Voropaj, Justickis, 2012; čia ir toliau cit. (Čunichina, 2014)).

Lietuvoje tyrimų, nagrinėjančių liudytojų ir nukentėjusiųjų dalyvavimo teismo procese patirtis ir šias patirtis lemiančius psichologinius, administracines elgsenos ar fizinius veiksnius (pvz., infrastruktūra, leidžianti jaustis saugiau) nėra atlikta daug. Mažai tirta ir liudytojų bei nukentėjusiųjų dalyvavimo teismo procese praktika.

Pasak R. Jurkos, nagrinėjančio baudžiamąjį procesą (žr. Jurka, 2005), **liudytojų saugumas** yra vertybinė kategorija, pagrindžianti ne tik šių asmenų teisių bei laisvių apsaugos baudžiamajame procese, bet ir įrodinėjimo proceso uždavinių įgyvendinimo garantijų svarbą. Išskirtinę reikšmę šių dalyvių saugumas turi užtikrinant jų parodymų patikimumą (Jurka, 2005). Palaikyti vertybių pusiausvyrą neįmanoma be naujo požiūrio į šių vertybių diferencijavimą,

Research originality and relevance

In order to improve the quality of the European justice systems and to enhance the citizens' trust in these systems, the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) has been created in 2002, according to the initiative of the Committee of Ministers of the European Council. It consists of qualified experts from 47 different member states of the Council of Europe. The committee evaluates the efficiency of justice systems and recommends European states specific decisions that improve the quality of services the justice systems provide to the citizens. The European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) has issued a 2013-10-09 European justice system evaluation report, which states that people in Lithuania tend to settle their disputes in courts. There are more than three thousands of new cases per 100 thousand people. Lithuania quickly installs and develops video conference equipment use in courtrooms, implements various projects and reforms that help to improve the quality of services provided by courts and the efficiency of the court proceedings (CEPEJ, 2014). However, there is a lack of thorough researches that would evaluate the effect of the encounter with the justice system has on a regular person. (Valickas, Voropaj, Justickis, 2012; hereinafter quoted from (Ciunichina, 2014)).

There is not a lot of researches in Lithuania that study the witness' and crime victims' experiences during their court proceedings and the psychological and administrative behavior or physical factors (i.e. infrastructure that provides the feeling of safety) making an impact on these experiences. There is also an insufficient number of researches related to witness and crime victim participation in court proceedings.

According to R. Jurka (see Jurka, 2005), **the safety of the witness** that is participating in court proceedings is a value category underlying not only the need to protect the rights and liberties of witnesses as persons but also, the importance of testimonial process task implementation

socialinių apsaugos priemonių pabrėžimą. Tik pradėjus kurti socialinės apsaugos priemonės bei diferencijuojant patį teisinių apsaugos priemonių mechanizmą galima tikėtis, kad vienu metu bus užtikrintos ir asmenų interesų teismo procese garantijos, ir išsklaidytos abejonės dėl šių asmenų duotų parodymų patikimumo (Jurka, 2005). R. Jurka (2009) taip pat daro išvadą, kad Lietuvos baudžiamajame procese liudytojas gali būti suinteresuotas, ir tai lemia jo siekis ginti Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) jam suteiktas procesines teises bei teisines pareigas. Kitaip tariant, liudytojas, realizuodamas savo, kaip tam tikrų duomenų baudžiamojoje byloje šaltinio vaidmenį, negali būti ribojamas ginti savo teises bei reikalauti, jog jam būtų suteiktos tinkamos galimybės atlikti savo pareigas (Jurka, 2009). Tačiau toks suinteresuotumas neturi daryti įtakos liudytojo parodymų kokybei (Jurka, 2009). Pasak Jurkos (2009), išskiriami asmeniniai ir teisiniai (procesiniai) liudytojo interesai. Asmeninis liudytojo interesas baudžiamajam procesui svarbus tiek, kiek tai susiję su liudytojo parodymų vertinimu, kadangi asmeniniai liudytojo motyvai ir siekiai gali turėti įtakos jo parodymų turiniui. Teisinis liudytojo interesas baudžiamojoje byloje lemia jo teisinę padėtį, kadangi tik nuo to, ar liudytojo procesinės teisės bus tinkamai užtikrinamos, o tai atitinkamai turės reikšmės ir jo pareigų vykdymui, priklausys liudytojo vaidmens realizavimas (Jurka, 2009). Asmeninis ir teisinis interesai yra susiję tarpusavyje, o tai rodo, kad asmeninis interesas gali lemti teisinio intereso susiformavimą (Jurka, 2009). Liudytojo suinteresuotumas bylos baigtimi – tai liudytojo siekis, siejamas su galutinio sprendimo baudžiamojoje byloje priėmimu ir jo turiniu. Toks galutinis sprendimas turi įtakos atitinkamiems liudytojo poreikiams, kurių atsiradimo pagrindas – **santykiai su kitais proceso subjektais, pavyzdžiui, nukentėjusiuoju, įtariamuoju ar kaltinamuoju, kuris yra liudytojo šeimos narys ar artimas giminaitis, ir kt.** (Jurka, 2009). Taigi, pasak Jurkos (2009), suinteresuotumas savo teisine padėtimi byloje reiškia, kad liudytojui svarbu, jog su juo proceso metu būtų elgiamasi sąžiningai ir teisingai. Natūralu, kad liudytojas, kuris į teismo procesą kartais patenka ne savo noru ir kuris įgyja procesines teises ir

safeguarding. The safety of participating witnesses is exceptionally important in ensuring the reliability of their testimony (Jurka, 2005). There can be no maintenance of the balance of values without a new approach to differentiation of values and emphasis' on social protection measures. Only through the creation of social protection measures and differentiation of the legal protection measure mechanism itself, can we expect to provide guarantees for personal interests of the court proceedings' participants and remove the doubts about the reliability of their testimony (Jurka, 2005). R. Jurka also concludes that the witness can be an interested person according to the Lithuanian Criminal Procedure Code (hereinafter "CPC") and this fact leads to his or hers intention to protect what procedural rights and legal duties he was granted by the CPC. In other words, the witness cannot be limited in his rights to require proper possibilities to fulfill his duties, while he is acting as a source of respective information during the proceedings of a criminal case in court (Jurka, 2009). Although, it is stated, that such an interest should not influence to the quality of the witnesses' testimony (Jurka, 2009). According to R. Jurka (2009), there are two types of witness interests: personal and legal (procedural) rights. The private interest of the witness is important to the criminal process as far as it is related to the assessment of the testimony since his personal motives and aspirations may influence it. The legal interest of the witness in a criminal process is determining his legal position, since the realization of the witnesses' role in the criminal process depends on properly providing the witness with his procedural rights. This realization will, in its turn influence the witnesses' testimony (Jurka, 2009). Personal (private) and legal interests are intertwined and it shows that the personal interest may lead to forming a legal one (Jurka, 2009). The witnesses' interest in the outcome of the court case is his ambition that is associated with the adoption of the final decision in the criminal court and its contents. Such a final decision influences respective needs of the witness, which arise from – **relations with other procedure subjects, i.e. the crime victim, the suspect or the convicted**

pareigas, gali reikalauti, kad atitinkamai būtų užtikrinti jo poreikiai, pavyzdžiui, apmokėtos jo kelionės į teismą išlaidos, užtikrintas saugumas (anonimiškumas) nuo gresiančio nusikalstamo poveikio, būtų išnagrinėtas jo skundas dėl to, kad jo atžvilgiu buvo nepagrįstai taikyta procesinė prievarta ir kt. (Jurka, 2009).

Lietuvoje yra atlikta tyrimų apie liudijimo teismuose praktinius ir teisinius aspektus, psichologinę liudytojų ekspertizę ir teisinio liudytojų ir nukentėjusių pareigų ir teisių reglamentavimo analizę, nepilnamečių liudytojų patirtis, tačiau išsamesnių tyrimų, kuriuose išskirtinai nagrinėjamos liudytojų ir nukentėjusių dalyvavimo teismo procese patirtys ir šias patirtis lemiantys psichologiniai ar fiziniai veiksniai, pasigendama. Panašių tyrimų pasigendama ir užsienio šalyse (CEPEJ, 2014).

Lietuvoje iki šiol nebuvo atlikta detalizuotos liudytojų ir nukentėjusių specialiųjų poreikių nustatymo analizės. Tuo tarpu ES, EEE šalių ir pasauliniame kontekste, nors ir gan retai atliekami, moksliniai tyrimai vis dėlto kartais detalizuoja liudytojų ir nukentėjusių specialiųjų poreikių psichologinius, socialinius ir teisinius aspektus. Kita vertus, atliekami tyrimai dažniau nagrinėja liudytojų parodymų tikslumą, teisingumą ir pagrįstumą siekiant teisingo teismo proceso ir teisingų teisėjo sprendimų, **tačiau tyrimų, nagrinėjančių liudytojų ir nukentėjusių psichologinius, emocinius ir socialinius poreikius, pasigendama.** Ulrich Orth ir Andreas Maercker (2009) **tyrinėjo nusikaltimo aukų pykčio išraiškas**, kurios yra stipriai susijusios su potrauminiu pykčiu. Minėtame Vokietijos psichologų tyrime dalyvavo 218 nusikaltimo aukų. Autoriai vertino pykčio lygius, nukreiptus į potencialius taikinius, ir jų ryšius su potrauminio streso simptomų sunkumu, **pyktį nusikaltėliui, taip pat keršto troškimą, pyktį teisingumo sistemai, pyktį tretiesiems asmenims** ir pyktį sau. Dalyvių buvo prašoma įvertinti skirtingas pykčio apraiškas ir jų pasikartojimą per paskutines 7 dienas. Minėto tyrimo rezultatai atskleidė, kad pyktis labiausiai buvo nukreiptas į nusikaltėlį ir į patį save, tuo tarpu į kitus taikinius nukreiptas pyktis buvo žemesnio lygio. Be to, pyktis nusikaltėliui ir pyktis sau parodė stiprų

who is a family member or a close relative of the witness and other such similar cases (Jurka, 2009). Therefore, according to Jurka (2009), the interest of the witness regarding his legal position in the case demonstrates that the witness finds it important to be treated fair and right during the proceedings. It is only natural that the witness, who in some cases visits the court involuntarily and receives procedural rights and obligations, can demand that his needs should be also attended. For example, the witness may demand his travel expenses to be compensated, his safety (anonymity) be preserved from possible criminal acts, his complaints regarding unnecessary procedural constraint applied to him to be examined, etc. (Jurka, 2009).

There is a number of witness related researches, completed in Lithuania, regarding the testimony in court practical and legal aspects, psychological witness examination, legal witness and crime victims' rights and obligations regulation analysis and the experiences of underage witnesses. However, there are no detailed researches examining the experience of all witnesses and crime victims as participants of court proceedings and psychological or physical factors influencing these experiences, there is a lack of such researches in foreign countries (CEPEJ, 2014).

Up to date there are no in-depth researches regarding the analysis of determination of special needs of victims and witnesses. Whilst such scientific studies are quite rare in the EU, EEA countries and the global perspective, scientists sometimes detail the psychological, legal and social aspects of special needs of the witnesses and crime victims. On the other hands, these researches usually tend to examine the accuracy, rightfulness and validity of the testimony, to provide a fair court procedure and proper judging, **but there is a lack of researches examining the psychological, emotional and social needs of witnesses and crime victims.** Ulrich Orth and Andreas Maercker (2009) have researched the expressions of anger amongst crime victims, which are strongly linked with the post-traumatic anger (outrage). The above-mentioned German

ryšį su potrauminio streso simptomais, tuo tarpu pykčio ryšys, nukreiptas į kitus taikinius, buvo mažai siejamas su potrauminio streso simptomais. Uli Orth (2003) nagrinėjo **nusikaltimo aukų požiūrį į bausmės skyrimą nusikaltėliui**. Bausmes kriminaliniams nusikaltėliams žmonės reikalauja skirti dėl skirtingų priežasčių: kad užpuolikas gautų tai, ko jis nusipelnė, pamokyti užpuoliką, apsaugoti visuomenę arba atgrasinti kitus potencialius nusikaltėlius nuo nusikaltimo įvykdymo. Baudžiamosios teisės norminių aktų sistema skiriant bausmes dažnai taip pat remiasi skirtingais tikslais. Tyrime buvo nagrinėjamos **reakcijos į bausmes** naudojami **emocijų matavimai** (keršto troškimas, baimė, kaltė) ir pan. Kitame tyrime Ulrich Orth ir Andreas Maercker (2004) konstatuoja, kad nusikaltimų aukos labai dažnai patiria psichologinį diskomfortą. Pasak autorių, labai dažnai nusikaltimų aukos kenčia nuo potrauminio streso sindromo. Teisme aukos vėl susiduria su kaltinamuoju ir neigiamas emocijas turi patirti pakartotinai.

2012 m. Norvegijos Teismų administracija atliko liudytojų Norvegijos teismuose apklausą. Tikslas - įvertinti **paramos liudytojams tvarką ir išsiaiškinti, kaip liudytojai jaučiasi dalyvaudami teisme**. Apklausos rezultatai buvo panaudoti ateityje plėtojant pagalbą liudytojams Norvegijos teismuose, užtikrinant pagalbos liudytojams ir nukentėjusiesiems kokybę ir organizavimą.

psychologists' research studied the reactions of 218 crime victims. Authors have assessed the levels of anger, directed at potential targets and its link with the post-traumatic stress symptom severity, they researched **anger at the criminal, as well as the urge for revenge, anger at the legal system**, anger at third parties and the self-centered anger. The participants were asked to evaluate different manifestations of anger and its recurrence during the last 7 days. The results of this research has shown that the anger was mostly aimed at the criminal and the victim himself and the anger aimed at other targets was of a significantly lower level. Apart from that, the anger at the criminal and the self-centered anger has shown a strong link to post-traumatic stress symptoms. The link of the anger aimed at other targets was associated with post-traumatic stress symptoms on a far smaller scale. Uli Orth (2003) has studied the crime victims' approach to sentencing the offender. People tend to demand punishment for the criminal offenders because of different reasons: so that the assailant would get what he deserved, to teach the assailant a lesson, to protect the public or to frighten other potential offenders so that they would not commit crimes. The criminal law regulations on punishment often are based on different purposes. The research has examined the reaction to sentences using emotion measurements (desire for revenge, fear and guilt), etc. Another research completed by Ulrich Orth and Andreas Maercker (2004) states that the crime victims very frequently suffer from psychological discomfort. According to these authors, it is very frequent that crime victims experience post-traumatic stress syndrome effects. The victims meet the accused in the courtroom again and have to experience a range of negative emotions for a second time.

In 2012, the Norwegian Court administration has completed a survey of the witnesses in Norwegian courts. The aim was to evaluate the order of support provided for witnesses and to find out how witnesses feel themselves in court. The results of this survey was used in future development of witness support in Norwegian courts, ensuring that witnesses and crime victims receive quality help and support.

Parama liudytojams Norvegijoje – tai paramos mechanizmas, kuomet apmokyti savanoriai dalyvauja teisme ir liudytojams teikia praktinę informaciją ir paramą. Bandomasis projektas, vadovaujantis Anglijos ir Švedijos modeliu, pradėtas 2006 m. Trondheimo ir Oslo apylinkių teismuose. Tyrimas pasiteisino, 2012 m. 9 500 liudytojų buvo suteikta parama, o 2013 m. parama liudytojams teikiama net 34 teismuose, kuriuose per metus vidutiniškai apsilanko 55 000 liudytojų. Ilgalaikis tikslas – pasiūlyti paramą liudytojams visuose Norvegijos teismuose. Šis mechanizmas – teismų ir Raudonojo Kryžiaus organizacijos bendradarbiavimo rezultatas.

Witness support in Norway is a support mechanism, including trained volunteers participating in courts and providing witnesses practical information, help and various types of support. A test project, according to English and Swedish models was started in 2006 in Trondheim and Oslo district courts. The research proved to be worthy - in 2012, 9500 witnesses have been provided with support, in 2013, support was provided in 34 courts that are visited by approximately 55 000 witnesses annually. The long-term goal is to provide support to witnesses in all Norwegian courts. This mechanism is a product of cooperation between courts and the Red Cross organization.

Norvegijoje atlikto tyrimo duomenimis, liudytojų apsaugos mechanizmu naudojami jaunesni (16–25 metų), nervingesni, liudijantys pirmą arba antrą kartą liudytojai. Kai kurie liudytojai pažymėjo, kad norėtų gauti daugiau informacijos ir sulaukti paramos dieną prieš liudijimą. Penki iš dešimties apklaustų liudytojų teigė, kad duodami parodymus jie nervinasi. Jiems liudijimas buvo didelis iššūkis, jie jautėsi daug nesmagiau, nei tikėjosi. Visi apklausti liudytojai nurodė, kad siūloma pagalba liudytojams yra naudinga. Daugelis buvo maloniai nustebinti, kuomet sulaukė pagalbos pasiūlymo ir jos turinio. Daugelis apklaustųjų manė, kad pagalbos sistemą reikėtų plėsti - anot jų, kai kuri pagalba liudytojams turi būti suteikiama anksčiau. Visi pagalbos liudytojams poveikį apibūdino kaip naudingą ir malonią patirtį. Dauguma liudytojų juto, kad jų, kaip liudytojų, parodymai buvo vertinami. Didžioji respondentų dalis teisme, kuriame dalyvavo kaip liudytojai, nurodė, kad jautėsi saugūs. Didžiausią įtaką pagalbos liudytojams mechanizmas turėjo jauniausiems liudytojams (16–25 metų). Jaunų liudytojų, kurie jautėsi blogiau, nei tikėjosi, dalis sumažėjo nuo 30 iki 5 proc. jiems pasinaudojus pagalba liudytojams. Liudytojų, kurie jautėsi geriau, nei tikėjosi, dalis išaugo 10 proc. - nuo 34 iki 44 proc.

According to Norwegian research data, the witness protection mechanism was used by younger (aged 16-25), more nervous witnesses that were giving testimony for the first or second time. Some of the witnesses have noted that they would like to receive more information and receive help and/or support a day prior to giving their testimony. Five out of ten surveyed witnesses have stated that they were nervous while giving testimony. It was a great challenge for them and they felt they were in a far more unpleasant situation than they have hoped to be in. All of the interviewed witnesses have stated that witness support is helpful. A lot of them were pleasantly surprised with the witness support offer and the content of this service. A large proportion of the witnesses thought that the witness support system should be expanded and developed – according to them, some types of support should be provided on an earlier stage. All of the surveyed witnesses' responses were assessed. The largest part of the respondents claimed that witness support was a useful and pleasing experience for them; most of them claimed that they felt safe while they were acting as witnesses in the court. The witness support mechanism had the largest impact on the younger witnesses (aged 16 to 25 years). The part of the young witnesses who felt worse than they were expecting decreased from

Peroni ir Timmer (2013) teigimu, pažeidžiamų grupių koncepcija vis daugiau svarbos įgauna Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Sąvoka „pažeidžiamos grupės“ vartojama EŽT bylose, nagrinėjančiose romų, žmonių su psichikos negalia, žmonių, užsikrėtusių ŽIV, ir prieglobsčio prašytojų teises (Peroni & Timmer, 2013), tačiau detalesnio šių grupių dalyvavimo ES ir EE šalių teismuose tyrimų pasigendama. Apibendrinant galima teigti, kad tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologinius, emocinius ir socialinius poreikius analizuojantys tyrimai nėra dažnai atliekami. Kita vertus, galima rasti bendrojo pobūdžio tyrimų, kuriuose nagrinėjami vieni ar kiti teisiniai aspektai, susiję su liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologiniais, emociniais ar socialiniais poreikiais. Įvertinus tai, kad tokių tyrimų pasigendama, toliau pateikiama pirmojo tyrimo Lietuvoje, kuris nagrinėja liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologinius, emocinius ir socialinius poreikius, rezultatų analizė.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Šio tyrimo tikslas - išnagrinėti Lietuvos teismuose dalyvaujančių liudytojų ir nukentėjusių asmenų specialiuosius poreikius bei nustatyti specialios psichologinės bei kitos pagalbos, kuri didintų liudytojų ir nukentėjusiųjų psichologinį komfortą ir saugumą teismuose, poreikį teismuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti liudytojų ir nukentėjusiųjų specialiuosius psichologinius, emocinius, saugumo ir komforto poreikius teismo proceso metu.
2. Nustatyti paramos būdus ir priemones, mažinančias emocinę liudytojų ir nukentėjusiųjų įtampą teismo proceso metu, ir užtikrinti tikslesnių parodymų teikimą
3. Pateikti rekomendacijas dėl specialios psichologinės, emocinės ir kitos paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems teikimo.

30 to 5 percent after they were provided with the support mechanism and the part of the witnesses who actually felt better than they expected increased by 10 percent and reached 44 percent.

Peroni and Timmer (2013) state that the vulnerable groups' concept gains more foothold in the practice of the European Court of Human Rights (hereinafter – “ECHM”). The “vulnerable groups” concept is used in the ECHM cases where the rights of Romani people, people with psychic disabilities, AIDS infected people and asylum seekers are disputed (Peroni and Timmer, 2013). However, there is a lack of this concept's use in the court cases of EU and EEA countries. In summary, it can be said that in both Lithuanian and worldwide practice, the researches examining the psychological, emotional and social needs of witnesses and crime victims are quite rarely executed. On the other hand, there are some general researches examining some of the aspects, related with the psychological, emotional and social needs of witnesses and crime victims. After the evaluation of the fact that there is a clear lack of such researches, the further text contains the analysis of the results of the first Lithuanian research, examining the psychological, emotional and social needs of witnesses and crime victims.

The aim and objectives of this research

The aim of this research – is to examine the special needs of witnesses and crime victims participating in Lithuanian court proceedings and to determine the need in special psychological and other types of help and support that would increase their levels of psychological comfort and safety in courts.

Research objectives:

1. Determining the need of witnesses and crime victims in special psychological, emotional, safety and comfort needs during court proceedings.

Šiuo tikslu atlikta liudytojų ir nukentėjusiųjų teismuose apklausa, kurios metu, 2014 m. lapkričio mėn., vykdytas pilotinis tyrimas, ir 2014 m. gruodžio mėn. - 2015 m. sausio mėn. tiesioginio interviu būdu Lietuvos teismuose apklausti 1025 liudytojai ir nukentėjusieji. Nacionalinė teismų administracija 2014 m. pabaigoje Lietuvos teismuose pradėjo vykdyti liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausą įgyvendinant Norvegijos finansinio mechanizmo lėšomis finansuojamą projektą „Geresnė pagalba liudytojams ir nusikaltimų aukoms teismo procese, įskaitant saugumo teismų pastatuose sustiprinimą“. Minėtos apklausos rezultatai yra pristatomi šioje ataskaitoje. Taip pat svarbu paminėti, kad projekto lėšomis 2014 m. pabaigoje buvo išleisti specialūs lankstinukai, pavadinti „Kaip liudyti teisme?“, kurie platinami teismuose, nevyriausybinėse organizacijose ir siunčiami su teismo šaukimais. Įgyvendinant projektą, taip pat sukurta virtuali teismo posėdžių salė, leidžianti lankytojams susipažinti su teismo procese dalyvaujančiais asmenimis, jų funkcijomis ir atsakomybe, teismo posėdžio eiga civilinėse, baudžiamosiose, administracinėse, administracinių teisių pažeidimo bylose. Lankytojai, pasirinkę dominantį bylos tipą ar personažą, gali judėti po posėdžių salę, susipažinti su posėdžio eiga, rasti atsakymus į dažniausiai užduodamus klausimus ir teikti užklausas. Iki 2017 m. visuose Lietuvos teismuose numatoma sukurti bendrą saugumo politiką ir įgyvendinti kompleksines psichologinio ir fizinio saugumo priemones.

Tyrimo tikslinės grupės

Šiame tyrime pažeidžiama grupė laikomi teismo procese dalyvaujantys respondentai - liudytojai ir/arba nukentėjusieji. Sąvoka „pažeidžiamos grupės“ apima įvairaus amžiaus, socialinės padėties, išsilavinimo, patirto streso lygio ir kt. asmenis. Pažeidžiamos grupės tyrime klasifikuojamos pagal tris kriterijus: ekonominį, socialinį ir demografinį. Pažeidžiamos grupės taip pat gali būti klasifikuojamos pagal bendrošius ir specifinius kriterijus. Bendrajame kontekste

2. Determining types and measures of support (help) decreasing the emotional stress of witnesses and crime victims during court proceedings, ensuring more accurate testimonies.
3. Give recommendations regarding the providing of special psychological, emotional and other support to witnesses and crime victims.

In order to achieve the above-mentioned, a witness' and crime victims' survey in courts has been conducted. A pilot research has been executed alongside this survey, executed in November 2013. During the time from December 2014 to January 2015, 1025 witnesses and crime victims were directly interviewed in the courts of Lithuania. The National courts administration has begun executing the witness' and crime victims' survey in courts during the end of 2014. This survey is an implementation of the Norwegian financial mechanism financed project "Better support for witnesses and crime victims during the court proceedings including the court building security reinforcement." The results of the above-mentioned survey are presented in this report. It is also important to note, that the project funding was used in the end of 2015 to publish and hand out special leaflets named "How to testify in court?". These leaflets were handed out in courts, non-government organizations and sent directly to witnesses with court summons. During the implementation of this project – a virtual courtroom has been created to provide people with the possibility to be acquainted with persons involved in court proceedings, their functions and responsibilities, the proceedings process in civil, criminal, administrative and administrative infringement cases. The visitors can pick the type of court case or the character (court participant role) they are most interested in, move throughout the virtual courtroom, get acquainted with the proceeding, find answers to frequently answered questions and ask their own. It is scheduled to provide a common safety policy and implement complex psychological and physical safety measures in all Lithuanian courts up to 2017.

išskiriamos moterys, vaikai, vyresnio amžiaus respondentai, etninėms grupėms priskiriami respondentai ir pan. Specifiniame šio tyrimo kontekste taikomi klasifikacijos kriterijai, kurie apima amžiaus, socialinės padėties, išsilavinimo, patirto streso lygio, ištraukimo į teismo procesą pobūdžio ir trukmės parametrus.

Liudytojai ir nukentėjusieji gali būti apibrėžiami pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) nuostatas:

1. Nukentėjusysis - fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turinės ar moralinės žalos. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi. Nukentėjusysis ir jo atstovasturi teisę: teikti įrodymus; pateikti prašymus; pareikšti nušalinimus; ikiteisminio tyrimo metu ir teisme susipažinti su byla; dalyvauti byloje nagrinėjant teisme; apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo veiksmus, taip pat apskųsti teismo nuosprendį ar nutartį; pasakyti baigiamąją kalbą. Nukentėjusysis privalo duoti parodymus. Jis prisiekia ir atsako už melagingus parodymus kaip liudytojas. (BPK 28 straipsnis)
2. Liudytojas - kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių. (BPK 78 straipsnis).

Liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausa

2014 m. rugsėjo – 2015 m. sausio mėnesiais, Nacionalinės teismų administracijos užsakymu, UAB “Eurointegracijos projektai” atliko tikslinių grupių apklausas. Apklausos buvo vykdomos dviem etapais: I-ojo etapo metu vykdyta bandomoji apklausa, II-ojo etapo metu atliktas pagrindinis tyrimas. Tyrimo instrumentas (klausimynas) sudarytas remiantis Norvegijoje, Vokietijoje ir EŽT vykdytų tyrimų įžvalgomis (taip pat žr. CEPEJ, 2014; Peroni & Timmer, 2013).

Research target groups

This research qualifies respondents participating in court proceedings – witnesses and/or crime victims as a “vulnerable group”. The term includes people of various age, social standing, education, level of experienced stress etc. The vulnerable group term is classified in this research according to economic, social and demographic criteria. The vulnerable groups can also be classified according to general or specific criteria. The general context can include women, children, elderly people, people that can be assessed as a part of various ethnic groups, etc. The specific context of this research includes classification criteria, which differentiates respondents by age, social standing, education, suffered stress level, period and type of involvement in the court proceedings.

Witnesses and crime victims can be described according to the provisions of the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania (hereinafter – “CPC”):

1. A victim is a natural person that suffered physical, property or moral damage due to a criminal activity. A person is recognized as a crime victim according to order of the investigating (pre-trial stage) officer, prosecutor or according to a court order. The victim and his representative have the rights to: testify, submit applications; submit removal applications; participate in court proceedings; appeal against pre-trial investigation officer’s, prosecutors, pre-trial investigation judge and court actions, as well as appeal against court decision or order; give a closing speech. The victim is obliged to testify. He swears an oath and is responsible for false testimonies as a witness (article 28 of CPC).
2. A witness – each person about whom there is evidence that he might know some (any) relevant information that may help the court to resolve the court case (article 78 CPC).

Bandomasis tyrimas

Bandomųjų tyrimų metu apklausta 50 respondentų (tikslinių grupių).

Bandomojo tyrimo tikslai:

1. Išbandyti tyrimo klausimyną, kuris parengtas norint įvertinti liudytojų ir nukentėjusiųjų nuostatas ir patirtis teismo procese.
2. Pasirinkti tinkamiausią atrankos būdą.
3. Užtikrinti klausimyne naudojamų klausimų formuluočių standartizavimą, patikimumą, validumą bei kintamųjų diferenciaciją.

Bandomojo tyrimo laikotarpis: 2014 11 01 – 2012 11 30.

Duomenų rinkimo laikotarpis: 2014 11 03 – 2014 11 26.

Bandomojo tyrimo metu siekta apklausti 100 asmenų. Bandomojo tyrimo duomenys buvo rinkti tiesioginio interviu būdu naudojant popierinius klausimynus. Atlikus bandomąjį tyrimą, vykdyta preliminarinė duomenų analizė siekiant nustatyti, ar pasirinktas tinkamas formuluočių standartizavimas, patikimumas, validumas bei kintamųjų diferenciacija.

Atlikus bandomąjį tyrimą nustatyta, kad tinkamiausias respondentų atrankos būdas - sisteminė atranka, o tinkamiausias apklausos būdas - tiesioginis interviu. Nustatyta, kad apklausos atlikimas reikalavo apklausėjų psichologinio pasiruošimo bei teismų atstovų tarpininkavimo surandant respondentų sąrašus, todėl organizuotas papildomas seminaras-diskusija apklausėjams. Atlikus bandomąjį tyrimą nustatyta, kad klausimyne naudojamų klausimų formuluočių standartizavimas, patikimumas, validumas bei kintamųjų diferenciacija buvo užtikrinti tinkamai dėl šių priežasčių: klausimyną respondentai užpildė tinkamai, daugumos klausimų formulotės jiems buvo aiškios ir suprantamos, o neaiškios ir nesuprantamos formulotės buvo pakeistos, papildytos arba tokių formuluočių po bandomojo tyrimo atsisakyta.

Witnesses and crime victims survey

During the period between September 2014 and January 2015 the National courts administration has ordered UAB (CJSC) “Eurointegracijos projektai” to execute target group survey. The interviews were executed in two stages: During the first stage - a pilot survey has been organized and during the second stage – the main survey has been executed. The research tool (questionnaire) is prepared according to the insights of researches executed in Norway, Germany and by the European Court of Human Rights (hereinafter – “ECHR”) (see also CEPEJ, 2014; Peroni & Timmer, 2013).

Pilot research

During the pilot research, 50 respondents were interviewed (all belonging to the target groups).

Pilot research aims:

1. Testing the research questionnaire that was prepared in order to evaluate the attitudes and experiences of witnesses and crime victims during the court proceedings.
2. Choosing the most appropriate selection method.
3. Ensuring the standardization, reliability, validity of the questionnaire questions and the differentiation of variables.

Pilot research period: 2014-11-01 – 2014-11-30.

Data collection period: 2014-11-03 – 2014-11-26.

The aim of the pilot research was to interview 100 persons. The data has been collected by directly interviewing respondents with the use of paper questionnaires. After the pilot research has been completed, a preliminary data analysis was executed in order to determine if the proper formula standardization, reliability, validity and variable differentiation has been achieved.

After the pilot research has been completed, it has been determined that the most proper way of selecting respondents is the systematic

Lentelė 1. Liudytojų ir nukentėjusių teismuose asmenų skaičius 2013 m.

Akmenės rajono apylinkės teismas	598
Alytaus rajono apylinkės teismas	1897
Anykščių rajono apylinkės teismas	869
Biržų rajono apylinkės teismas	773
Druskininkų miesto apylinkės teismas	519
Ignalinos rajono apylinkės teismas	745
Jonavos rajono apylinkės teismas	1419
Joniškio rajono apylinkės teismas	706
Jurbarko rajono apylinkės teismas	599
Kaišiadorių rajono apylinkės teismas	1204
Kauno apylinkės teismas	9974
Kėdainių rajono apylinkės teismas	1771
Kelmės rajono apylinkės teismas	537
Klaipėdos miesto apylinkės teismas	3757
Klaipėdos rajono apylinkės teismas	941
Kretingos rajono apylinkės teismas	517
Kupiškio rajono apylinkės teismas	415
Lazdijų rajono apylinkės teismas	526
Marijampolės rajono apylinkės teismas	1742
Mažeikių rajono apylinkės teismas	1322
Molėtų rajono apylinkės teismas	485
Pakruojo rajono apylinkės teismas	795
Palangos miesto apylinkės teismas	511
Panevėžio miesto apylinkės teismas	2834
Pasvalio rajono apylinkės teismas	685
Plungės rajono apylinkės teismas	860
Prienų rajono apylinkės teismas	874
Radviliškio rajono apylinkės teismas	1312
Raseinių rajono apylinkės teismas	999
Rokiškio rajono apylinkės teismas	1106
Skuodo rajono apylinkės teismas	365
Šakių rajono apylinkės teismas	552
Šalčininkų rajono apylinkės teismas	401
Šiaulių apylinkės teismas	6152
Šilalės rajono apylinkės teismas	765
Šilutės rajono apylinkės teismas	1777
Širvintų rajono apylinkės teismas	765

selection and the most appropriate survey type is a direct interview. It has been determined that the execution of this survey has required the interviewer to be psychologically prepared. It has also determined that court official's mediation was required in order to fill in the respondent lists, so an additional seminar-discussion was organized for the interviewers. The pilot research has shown that the questionnaire contains proper question standard wording, the questions are reliable, valid and the variables' differentiation is ensured. These conclusions were based on the following facts: the questionnaire was properly filled in by the respondents, the question wording was understandable and clear to the respondents and the unclear and non-understandable wording has been changed, updated or not used after the pilot research.

Table 1. Number of witnesses and crime victims in courts, 2013.

The district court of Akmenė region	598
The district court of Alytus region	1897
The district court of Anykščiai region	869
The district court of Biržai region	773
The district court of Druskininkai city	519
The district court of Ignalina region	745
The district court of Jonava region	1419
The district court of Joniškis region	706
The district court of Jurbarkas region	599
The district court of Kaišiadorys region	1204
The district court of Kaunas district court	9974
The district court of Kėdainiai region	1771
The district court of Kelmė region	537
The district court of Klaipėda city	3757
The district court of Klaipėda region	941
The district court of Kretinga region	517
The district court of Kupiškis region	415
The district court of Lazdijai region	526
The district court of Marijampolė region	1742
The district court of Mažeikiai region	1322
The district court of Molėtai region	485
The district court of Pakruojis region	795

Švenčionių rajono apylinkės teismas	926
Tauragės rajono apylinkės teismas	1724
Telšių rajono apylinkės teismas	740
Trakų rajono apylinkės teismas	1534
Ukmergės rajono apylinkės teismas	359
Utenos rajono apylinkės teismas	1660
Varėnos rajono apylinkės teismas	614
Vilkaviškio rajono apylinkės teismas	777
Vilniaus miesto apylinkės teismas	16035
Visagino miesto apylinkės teismas	471
Zarasų rajono apylinkės teismas	496
Iš viso	77405

The district court of Palanga city	511
The district court of Panevėžys city	2834
The district court of Pasvalys region	685
The district court of Plungė region	860
The district court of Prienai region	874
The district court of Radviliškis region	1312
The district court of Raseiniai region	999
The district court of Rokiškis region	1106
The district court of Skuodas region	365
The district court of Šakiai region	552
The district court of Šalčininkai region	401
The district court of Šiauliai district court	6152
The district court of Šilalė region	765
The district court of Šilutė region	1777
The district court of Širvintai region	765
The district court of Švenčionys region	926
The district court of Tauragė region	1724
The district court of Telšiai region	740
The district court of Trakai region	1534
The district court of Ukmergė region	359
The district court of Utena region	1660
The district court of Varėna region	614
The district court of Vilkaviškis region	777
The district court of Vilnius city	16035
The district court of Visaginas city	471
The district court of Zarasai region	496
Total:	77405

Pagrindinis tyrimas /
The main research

ON
NS

PRINCIPAL,
SCHOOL,
STATE TORT

NAME
TO

URGENT

Tyrimo imtis

Renkant imtį, visada yra atsižvelgiama į du pagrindinius aspektus: imties dydį ir imties reprezentatyvumą. Imties dydžio nustatymas yra atliekamas atsižvelgiant į atsakymų į atskirus klausimus sklaidą (dispersiją (s^2)), norimą tikslumą (esant kokiam tikimybei imties rezultatai nesutampa su visos populiacijos rezultatais (α)) bei leistiną paklaidą (leistinas nukrypimas nuo tikrosios reikšmės (d)). Tokiu būdu pradinis imties dydis (n_0) yra lygus (D. Krapavickaitė, A. Plikusas „Imčių teorijos pagrindai“, 2005):

$$n_0 = \frac{t_{\alpha}^2 s^2}{d^2} (1),$$

kur t_{α} yra Studento skirstinio reikšmė pasirinktu tikslumu.

Siekiant užtikrinti tyrimo reprezentatyvumą, turi būti apklausiamas pakankamas respondentų skaičius. Imties dydžio nustatymas yra atliekamas atsižvelgiant į atsakymų į atskirus klausimus sklaidą (dispersiją (s^2)), norimą tikslumą (esant kokiam tikimybei imties rezultatai nesutampa su visos populiacijos rezultatais (α)) bei leistiną paklaidą (leistinas nukrypimas nuo tikrosios reikšmės (d)). Tokiu būdu pradinis imties dydis (n_0) yra lygus:

$$n_0 = \frac{t_{\alpha}^2 s^2}{d^2}$$

kur t_{α} yra Studento skirstinio reikšmė pasirinktu tikslumu.

Tyrimo generalinė visuma - 77405 respondentai (Nacionalinės teismų administracijos 2013 m. duomenys). Tyrimui reikiama reprezentatyvi imtis apskaičiuota taikant imties formulę esant 3 proc. paklaidai ir 95 proc. pasiklovimo intervalui - 1053 respondentai.

Pagrindinio tyrimo pradžia - 2014 gruodžio 5d., pagrindinio tyrimo pabaiga - 2015 m. sausio 21d.

Duomenų suvedimo metu pašalinta 11 anketų. Anketų pašalinimo priežastys: nepilnai užpildyta informacija, respondentas baigė

Research sample

During the statistical sample preparation stage of the research – two aspects are closely supervised: the size of the sample and its representativeness. The size of the sample is determined by viewing the dispersion (s^2) of separate questions, the desired accuracy (within what probability the sample results will not coincide with the total population (α)) and the tolerance (permissible deviation from the true value (d)). In such a way the start position of the sample (n_0) is equal (D. Krapavickaitė, A. Plikusas “Imčių teorijos pagrindai” (Sample theory basics), 2005):

$$n_0 = \frac{t_{\alpha}^2 s^2}{d^2} (1),$$

Where t_{α} is the Students distribution value of selected accuracy.

An appropriate number of respondents should be interviewed in order to ensure the representativeness of the research. The size of the sample is determined in correspondence with the dispersion of the answers to specific questions (dispersion (s^2)), the desired accuracy (within what probability the sample results will not coincide with the total population (α)) and the tolerance (permissible deviation from the true value (d)). In such a way, the starting size of the sample (n_0) is equal to:

$$n_0 = \frac{t_{\alpha}^2 s^2}{d^2}$$

Where t_{α} is the Students distribution value of selected accuracy.

The general number of respondents in this research is 77405 (National courts administration data – 2013). The appropriate representative sample for this research is calculated according to the sample formula with 3 percent result tolerance and 95 percent confidence interval – a total of 1053 respondents.

The start of the main research – December 4, 2014, the end – January 21, 2015.

11 Questionnaires were eliminated during

atsakinėti į klausimus apklausai įpusėjus, negalėjo baigti apklausos dėl laiko trūkumo ir pan. Tyrime atsisakė dalyvauti 248 respondentai.

Atsisakymo dalyvauti tyrime priežastys:

1. Laiko trūkumas
2. Emocinis stresas
3. Užimtumas, skubėjimas
4. Tinkamų sąlygų atlikti interviu nebuvimas
5. Nenoras išreikšti savo nuomonės
6. Nepritiriamas tyrimo temai (pernelyg jautri tema)
7. Per ilga anketa, negalėjimas tiek laiko skirti pokalbiams
8. Prasmės dalyvauti apklausoje nematymas iš principo, nes niekas nuo to nesikeičia
9. Neįdomi tema/ neįdomu dalyvauti apklausoje
10. Norėjimas ką nors už tai gauti (atlygį)/ asmeninės naudos dalyvauti apklausoje nematymas

Tarp atsisakusių dalyvauti tyrime buvo daugiau vyrų ir vyresnio amžiaus respondentų. Atsakomumo reitingas siekia 80 proc. Atsakomumo reitingas gaunamas apskaičiavus tinkamai užpildytų anketų ir negautų (atsisakusių asmenų) anketų santykį procentais. Atsižvelgiant į tyrimo specifiką ir respondentų prieinamumo/ suradimo kaštus, jis vertintinas kaip geras. Sugadintų/ atmestų klausimynų dalis yra minimali ir neturi didelės reikšmės tyrimo duomenims. Aukštą atsakomumo reitingą padėjo užtikrinti Nacionalinės teismų administracijos specialiai tyrimui vykdyti paskirti darbuotojai.

Lentelė 2. Teismo įstaigų, kuriose vykdyta apklausa, sąrašas

Teismo įstaigos, kurioje vykdyta apklausa, pavadinimas	Tinkamai užpildytų anketų skaičius
Vilniaus miesto apylinkės teismas	82
Vilniaus rajono apylinkės teismas	60

the data entry stage with the following reasons: questionnaire was not fully filled in, the respondent finished answering questions in the middle of the interview, or couldn't finish the questionnaire because he was lacking time etc. 248 respondents did not volunteer to participate in the research.

Reasons for refusal to participate in the study:

1. Lack of time;
2. Emotional stress;
3. Busyness, hurry;
4. Lack of suitable conditions to carry out the interview;
5. Reluctance to express his opinion;
6. General research topic disapproval (a very personal/intimate area for the respondent);
7. The questionnaire is too large, inability to spend the appropriate amount of time for the interview;
8. Principal refusal to participate because respondent sees no point / thinks nothing will change;
9. Uninteresting topic / not interested in participation;
10. Asking for payment for participation / seeking no personal gain in participation.

Table 2. List of court institutions where the survey has been conducted

Name of court institutions where the survey has been conducted	Number of properly completed questionnaires
The district court of Vilnius city	82
The district court of Vilnius region	60
The district court of Kaunas region	99
The district court of Klaipėda city	76
The district court of Šiauliai city	104
The district court of Panevėžis city	93
The district court of Alytus region	30
The district court of Marijampolė region	60

Teismo įstaigos, kurioje vykdyta apklausa, pavadinimas	Tinkamai užpildytų anketų skaičius
Kauno apylinkės teismas	99
Klaipėdos miesto apylinkės teismas	76
Šiaulių apylinkės teismas	104
Panevėžio miesto apylinkės teismas	93
Alytaus rajono apylinkės teismas	30
Marijampolės rajono apylinkės teismas	60
Jonavos rajono apylinkės teismas	50
Utenos rajono apylinkės teismas	50
Kėdainių rajono apylinkės teismas	65
Tauragės rajono apylinkės teismas	52
Radviliškio rajono apylinkės teismas	67
Rokiškio rajono apylinkės teismas	34
Kaišiadorių rajono apylinkės teismas	63
Trakų rajono apylinkės teismas	40
Iš viso apklausta:	1025

Name of court institutions where the survey has been conducted	Number of properly completed questionnaires
The district court of Jonava region	50
The district court of Utena region	50
The district court of Kėdainiai region	65
The district court of Tauragė region	52
The district court of Radviliškis region	67
The district court of Rokiškis region	34
The district court of Kaišiadorys region	63
The district court of Trakai region	40
Total:	1025

Respondents selection method

This research was conducted using a systematic selection by interviewing respondents from the court institution provided list. The researchers survey up to a 100 respondents in each of the courts that were picked during selection. Respondents are surveyed according to a direct interview method. During the survey, a proportion of respondent sex and the type of interviewee (witnesses or crime victims) is maintained. No courts, where the number of witnesses and crime victims per year was lower than 1000, have been included in the research selection.

Respondentų atrankos būdas

Tyrime naudota sisteminė atranka apklausiant respondentus iš pateikto teismų įstaigų sąrašo. Apklausiama iki 100 respondentų kiekviename, į atranką įtraukta, teisme. Respondentai apklausiami tiesioginio interviu būdu. Apklausiant respondentus išlaikomos proporcijos pagal lytį ir liudijimo tipą (paprastieji liudininkai ir nukentėjusieji). Į tyrimo imtį nebuvo įtraukiami teismai, kuriuose liudytojų ir nukentėjusiųjų skaičius per metus buvo mažesnis nei 1 tūkstantis.

Lentelė 3. Tyrimo instrumente atspindėtų ir tirtų veiksmų apibūdinimas

1 klausimų grupė - teismų paslaugos ir aptarnavimo kokybė	Klausimų grupė yra skirta išsiaiškinti, ar teismo pastate esančiame tvarkaraštyje yra pateikta informacija apie bylą; interneto svetainėje pateikiamos informacijos aiškumas; informacijos apie respondentų teises pateikimas; darbuotojų paslaugumas ir aptarnavimo kokybė; fizinė infrastruktūra ir aplinka.
2 klausimų grupė - respondentų patirtis ikiteisminiame tyrime	Klausimų grupė yra skirta išsiaiškinti, ar respondentams teko liudyti ikiteisminio tyrimo metu; požiūris į atliktą nusikalstamą veiką ir kaltinamąjį; susipažinimas su ankstesniais liudijimais (apklausos protokolu); šaukimo į teismą gavimas ir atvykimas į teismą; susipažinimas su liudytojams skirtu informaciniu lankstinuku; prieš teismo posėdį susipažinimas su byla, kurioje liudijama.

3 klausimų grupė - respondentų patirtis teisiniame procese	Klausimų grupė yra skirta išsiaiškinti, ar yra užtikrintos aplinkybės, kad liudytojai nesutiks su skriauda ar žala padariusiais dalyviais; žinios, kaip vyksta teismo posėdis; santykis su bylos šalimi; patirties teismo procese vertinimas; asmenų (teismo darbuotojų) vertinimas.
4 klausimų grupė - respondentų psichologinė būseną, pagalbos ir paramos sistemos liudytojams poreikio nustatymas	Klausimų grupė yra skirta išsiaiškinti, ar respondentai jautėsi saugiai ir buvo užtikrinta, kad respondentai nesutiks su skriauda ar žala padariusiais kitais bylos dalyviais; kas jiems padeda/padėtų saugiau (ramiau) jaustis duodant parodymus teisme; koks asmuo labiausiai tiktų būti liudininko pagalbininku; kokios turėtų būti liudytojo pagalbininko funkcijos; kas labiausiai kėlė baimę (nerimą, įtampą) prieš duodant parodymus teisme; psichologinė liudytojų ir nukentėjusiųjų būseną prieš teismo procesui prasidedant ir pasibaigiant.
Socialiniai-demografiniai kintamieji (amžius, lytis, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, užsiėmimo tipas, gyvenimo gerovė)	

Table 3. Description of research analyzed factors highlighted by the research instrument.

1st group of questions – court services and their quality.	This group of questions is designed to find out whether the court building schedule (time-table) provides information regarding the court case; if the internet webpage provides clear information; is the information regarding the rights of respondents presented clearly; the helpfulness of court staff and service quality; information regarding physical infrastructure and the environment.
2nd group of questions – respondents' experiences during the pre-trial investigation period.	This group of questions is designed to find out whether respondents had to testify during a pre-trial investigation, their attitude towards the criminal offence and the accused. Also, to find out whether the witness has testified before (interview (investigation) protocol); the reception of court summons and the travel to the court; information on the witnesses' familiarity with the witness information leaflet; the witnesses' familiarity with the case (where they will testify) prior to the court proceedings.
3rd group of questions – respondents' experiences during the court process.	This group of questions is designed to find out whether proper conditions were met, so that the witnesses will not meet the persons who caused harm or offence. To collect information on the court proceedings process that is available to the witness, the relation of the witness to one of the parties of the legal process, the witnesses' evaluation of their experience during the court proceedings, their evaluation of people in the court (court officials).
4th group of questions – respondents' psychological state, determining if they needed a help and support system.	This group of questions is designed to find out whether respondents felt safe and proper conditions were met for them not to encounter the party that caused them harm or offence. To find out what helps/would help them to feel more safely (comfortably) during their testimony in the court proceedings, what person would be most appropriate to provide witness support. The questions help to find out who caused most fear (fright, unease, tension) in the witness prior to his testimony, and to find out the psychological state of witnesses and crime victims prior and after the court proceedings.
Social-demographic variables (age, sex, place of residence, education, type of occupation, welfare)	

Klausimyno struktūra

Sudarant klausimyną atsižvelgta į respondentų galimybes teikti informaciją ir sąlygas. Numatant klausimus atsižvelgta į tai, kad dėl didelės apimties klausimyno arba neaiškiai suformuluotų klausimų gali būti atsisakyta dalyvauti apklausoje.

Į klausimynus įtraukiami šie demografiniai duomenys: amžius, lytis, šeimos padėtis,

Questionnaire structure

During the preparation of the questionnaire, the respondents' possibility to provide information and the conditions of interviewing were taken in account. The questions' design reflects the fact that respondents might refuse to complete a large-scale questionnaire or answer vaguely formulated questions and refuse to participate in the survey.

profesija, išsilavinimas. Sudarant klausimyną ir bandomojo tyrimo metu pasiekta, kad suformuluotas klausimynas leidžia:

- sulaukti galimų atsakymų tikslumo;
- sulaukti aiškių formuluočių be dviprasmybių;
- apsiriboti tik informacija, reikalinga tyrimui;
- klausimais netrikdyti respondento;
- sulaukti vieno galimo atsakymo varianto.

Numatant klausimų tematiką, klausimyne pateikiami klausimai apie svarbiausius veiksnius, apibrėžiančius tyrimo tikslą, pasirinktas optimalus klausimų skaičius; klausimai yra aiškūs ir trumpi; vengiama pakartotinio neigimo; vengiama dviejų atsakymų galimybės. Siekiant išvengti diskomforto ir atsakymų iškraipymo, apklausos metu nereikalaujama atsakymo iš respondentus trikdančius klausimus.

Klausimynų pagalba surinkti matuojamieji kintamieji gali būti dvejetainiai: objektyvūs ir subjektyvūs. Objektyvūs kintamieji šiame tyrime - socialiniai ir demografiniai duomenys, subjektyvūs kintamieji - respondentų vertinimai (pasitenkinimas, saugumas, nuomonė), kurie priklauso nuo individualių savybių; matuojami nuo individo nepriklausomi kintamieji tuomet, kai asmuo neturi jiems įtakos ir priklausomi – kai jų buvimui ar nebuvimui turi įtakos asmeninis apsisprendimas.

Klausimynus sudarė 50-70 tikslinių klausimų kategorijų (faktinis klausimų skaičius (numeracija) yra mažesnis). Klausimynuose naudojami klausimai-filtrai, „atviro tipo“ klausimų yra ne daugiau nei 10 proc. Tai, kad visi klausimyne naudojami ir respondentams užduodami klausimai būtų **patikimi, standartizuoti, validūs bei diferencijuojantys** kognityvinius, veiksmo ir emocinius **kintamuosius, pasiekiamą užtikrinant klausimynų patikimumo, standartizavimo, validumo bei diferencijavimo parametrus.**

Patikimumas užtikrinamas respondentams motyvuotai, logiškai paaiškinant, dėl ko atliekamas tyrimas, bei pateikiant aiškias anketos užpildymo instrukcijas. Instrukcijos

The following demographic data has been included in the questionnaire: age, sex, marital status, occupation, education. While preparing the questionnaire and during the pilot research, a questionnaire has been drawn, allowing:

- To welcome the accuracy of possible answers;
- To get clear wording without ambiguity;
- To receive only the information necessary for the research;
- To avoid interrupting the respondent;
- To receive only one possible variant of answer.

The questionnaire is designed to provide questions on the most important factors, describing the aim of the research. An optimum quantity of questions has been defined, the questions are clear and short, repeated denial is avoided as well as the possibility to provide two different answers to the question. In order to avoid the respondents' discomfort and in response distortion, the questionnaire contains no questions that might confuse the respondent.

The measurable variables collected with the help of the questionnaire can be two-fold in their nature: objective and subjective. Objective variables in this research are the social and demographic data, subjective ones – the respondents' evaluations/assessments of various factors (satisfaction, safety, opinions), which depend on the individual characteristics. The variables that are not dependent from the respondents' individuality are measured when the individual might not affect them, the dependent variables are measured when the personal choice of the respondent affects if they are present or not.

The questionnaire contains 50 to 70 target question categories (the factual number of questions is less than that). The questionnaire employs filter questions and there are less than 10 percent of “open answer” questions. In order for the questions in the questionnaire and the questions verbally addressed to the respondents to be **reliable, standardized, valid and differentiating** the cognitive, action and

perskaitomos respondentui arba apklausėjas ar respondentas jomis vadovaujasi pildant instrukciją. Klausimai formuluojami tokiu būdu, kad apklausiamojo pastangos atsakyti būtų minimalios, klausimai būtų konkretūs, o atsakymų variantai suprantami. Siekiama, kad klausimynas būtų tik žymimas (pažymėkite, nurodykite, pasirinkite variantą), nes kuo mažiau respondentui tenka rašyti, tuo paprasčiau yra išsaugomas anonimiškumas. Anketos apimtis yra optimali, ilga anketa tiriamąjį gali trikdyti, respondentas gali nenorėti ar neturėti laiko atsakyti į daug klausimų ar savipildos būdu atidžiai skaityti, todėl pateikiant optimalios trukmės klausimyną yra išvengiama paviršutiniškų atsakymų. Klausimyne klausimai išdėstomi teminiais blokais ir įvertinant faktą, kad klausimų kompozicija neturi įtakos respondentų atsakymams, vengiama klausimų, kurie suponuoja ir be apklausos tikėtiną atsakymą ar „kreipia“ respondentą į vieną kurį nors atsakymą (atliekamas teigiamo požiūrio ir neigiamo požiūrio klausimų tarpusavyje sumaišymas). Anketoje nenaudojami sudėtingi ar jautrūs klausimai, dėl kurių respondentas galėtų atsakinėti nesąžiningai arba iš viso neatsakytų į klausimus.

Standartizavimas užtikrinamas klausimyne naudojant nominalines, rangines, intervalines, eiliškumo bei nuostatų skales.

Validumas užtikrinamas įvertinant, ar tyrimo rezultatai patvirtina egzistuojantį empirinį aiškumą arba ankstesnių tyrimų duomenis (empirinis validumas). Teorinis validumas užtikrinamas tikrinant, ar tyrimo „atradimai“ atitinka teorinius, konceptualius tyrimo principus. Tyrimo išorinį validumą užtikrina tai, kad tyrimo instrumentas matuoja tai, ką turi matuoti (pvz., tam atliekamas klausimyno testavimas bei žvalgomas tyrimas). Vidinis validumas užtikrina, kad tyrimo rezultatai nebūtų susiję su tyrimo instrumentų ir procedūrų poveikiu tiriamiesiems. Vidinis validumas pasiekiamas atliekant klausimyno testavimą ir žvalgomąjį tyrimą.

Kintamųjų diferenciacija užtikrinama į formuluojamą klausimyną įtraukiant skirtingų tipų klausimus, t. y.: 1) kognityvinius (ką

emotional variables, questionnaire reliability, standardization, validity and differentiation parameters are strictly ensured.

Reliability is ensured by a motivated, logic, reasoned explanation of the reasons for this research and providing the respondents clear and easily understandable questionnaire filling instructions. The instructions are then read to the respondent and he or the interviewer follows them during the filling the questionnaire. Questions are formulated in a specific way, so that the respondent would have to put in minimal effort to respond, the questions are formulated to be specific and the answer choices to be clear and understandable. The intention is for the questionnaire to involve only choice picking for the respondent (please note, please specify, choose a variant), since the less the respondent has to write, the easier it is to preserve anonymity. The volume of the questionnaire is optimal, since the large volume questionnaire may confuse the respondent and the respondent might not want to fill it out, or will not have enough time to answer many questions or have enough desire to thoroughly read the questions. This is why an optimum volume of the questionnaire is important - it helps to avoid shallow responses. The questions are presented in thematic blocks in the questionnaire and since the question composition has no effect on the responses of the respondents – questions that presuppose answers that are known without the research or “direct” the respondent to one of the answers are avoided (the positive and negative attitude questions are mixed together). The questionnaire does not include any hard or sensitive questions, which may lead to the respondent being dishonest or avoid providing an answer.

Standardization in the questionnaire is provided by using nominal, rank, interval, sequence and attitude scales.

Validity is ensured by evaluating if the research results support the currently existing empiric clarity or the data of earlier researches (empiric validity). Theoretic validity is ensured by checking if the results of the research correspond with the theoretical results and

respondentas žino); 2) veiklos (ką respondentas daro); 3) emocinius-vertinimo (ką respondentas mano). Siekiama, kad vertinimo, žinių ir veiklos kintamieji klausimyne sudarytų proporcingas dalis bei nebūtų emocinių kintamųjų pertekliaus.

Duomenų analizė

Excel programos byloje buvo ruošiama koduotė, kurioje ir suvedami pirminiai duomenys. Tikrinant klaidas kiekvienam klausimui pasirinktas filtravimas ir lyginama su anketos koduote. Jei randama suvedimo klaida, tuomet anketose stebima, kas buvo pažymėta, ir klaida ištaisoma. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojantis SPSS for Windows 20.0 programa. Apklauskos metu gauti duomenys užkoduoti ir įvesti į SPSS aplanką. Duomenys analizuojami ir aprašomi keliais etapais. Pirmame etape atliekamas duomenų redagavimas, t. y. tikrinama ar nėra įvedimo ar loginių klaidų. Tai atliekama kompiuteriniu būdu, išsivedus duomenų dažnių lenteles, didžiausių ir mažiausių reikšmių, vidurkių rodiklius bei histogramas. Radus neatitikimų vėl grįžtama prie atitinkamų anketų ir šalinami pastebėti netikslumai. Antrame etape pirmiausia išsiaiškinama, kiek respondentų atsakė į kiekvieną klausimą. Vėliau skaičiuojamos ir aprašomos dažnių lentelės.

Požymių nepriklausomumo tikrinimas

Požymių nepriklausomumo testas yra naudojamas tuomet, kai norima išsiaiškinti, ar respondento charakteristikos (lytis, amžius ir pan.) neturi įtakos klausimų atsakymų pasiskirstymui. Tuo tikslu tikrinama χ^2 nepriklausomumo hipotezė (žr. V. Čekanavičius, G. Murauskas, „Statistika ir jos taikymai I“ 2000):

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

conceptual research principles. The researches external validity is ensured by the research instrument measuring the facts it was designed to measure (i.e. the questionnaire testing and pilot research were conducted because of this). The internal validity ensures that the research results will not be connected with the research instrument and procedure affecting the respondents. The internal validity is achieved through the testing of the questionnaire and conducting a test research.

Variable differentiation is ensured by including different types of questions in the questionnaire: 1) cognitive questions (what does the respondent know?); 2) activity questions (what is the respondent doing?); 3) emotional-evaluation (assessment) questions (what is the respondent thinking?). The aim is to keep the assessment, knowledge and activity variable questions in an equal proportion in the questionnaire without the overload of emotional variables.

Data analysis

An Excel worksheet was used to prepare coding to collect primary data. During the error check, a filter has been chosen for each of the questions and it was checked against the questionnaire coding. If there is an input error discovered, then the questionnaire is checked and the data is corrected. The statistical data analysis is conducted with the help of SPSS for Windows 20.0 program. The data, collected during the survey, is coded and entered in the SPSS folder. After that, data is analyzed and described in a number of stages. During the first stage, the data is checked for input or logical errors and edited if needed. It is a computerized process, with data frequency tables, maximum and minimum data recordings, average rates and histograms. Whenever a discrepancy is found – the respective questionnaire is being checked and data is then edited. During the second stage, the number of respondents who have answered each question is being calculated, later on frequency tables are being calculated and described.

Čia O_{ij} yra stebėtų elementų kiekis ij – ojoje grupėje;

E_{ij} – tikėtinų elementų kiekis ij – ojoje grupėje.

Gauta reikšmė yra lyginama su χ^2 skirstinio atitinkama reikšme. Jei gautoji reikšmė yra didesnė nei χ^2 skirstinio atitinkama reikšmė, teigiama, jog klausimų atsakymų pasiskirstymui respondento atitinkama charakteristika įtakos turi. Galutinėje tyrimo ataskaitoje pagal tam tikrą respondentų charakteristiką yra pateikiami tik tie klausimų atsakymų sklaidos variantai, kuriuose nagrinėjamas testas parodė, jog atsakymų sklaida priklauso nuo respondentų charakteristikos.

Tyrimo rezultatai yra naudingi teisėsaugos, valstybės valdymo ir savivaldos institucijoms, nevyriausybinėms organizacijoms, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims, kurių veikla yra susijusi su teisėsauga tobulinant teismų sistemos veiklą. Tyrimo duomenys gali būti naudingi ir pritaikyti rengiant įvairias metodines priemones. Tyrime gauti duomenys taip pat gali pasitarnauti mokslininkams, atliekantiems palyginamuosius tyrimus. Remiantis pateiktais tyrimo rezultatais, gali būti formuluojamos hipotezės tolimesniems panašios problematikos tyrimams atlikti.

Characteristics independence check

An indication independence test is used whenever it is necessary to evaluate if the respondents' characteristics (sex, age, etc.) is influencing the questions response distribution. To inspect if this is the case, the χ^2 independency hypothesis is checked (see V. Cekanavicius, G. Murauskas, "Statistika ir jos taikymai I" (Statistics and its appliance) 2000):

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

Where O_{ij} yra the number of monitored elements, in the ij -th group;

E_{ij} – is the number of probable elements in the ij -th group;

The output value is then compared with the corresponding value of the χ^2 distribution. If the received value is higher than the corresponding value of the χ^2 distribution, it is declared that the respondent's respective characteristic had no effect on the answers' distribution. The final research report provides only those question-answer dispersion variants according to some respondents' characteristic, which were tested this way and there was no dependency found between the answer dispersion and the respondent characteristic.

The results of the research are useful to the law enforcement, state governing and municipality institutions, as well as non-government organizations and other legal or natural persons, whose activities are connected with law enforcement in the field of improving the work of the country's court system. The research data can be useful and adapted to create various methodical measures. The data, collected during this research, can serve scientists in the field of comparison researches. Hypotheses for further similar problem analysis can be formulated according to the presented research results.

TYRIMO REZULTATAI /
RESEARCH RESULTS

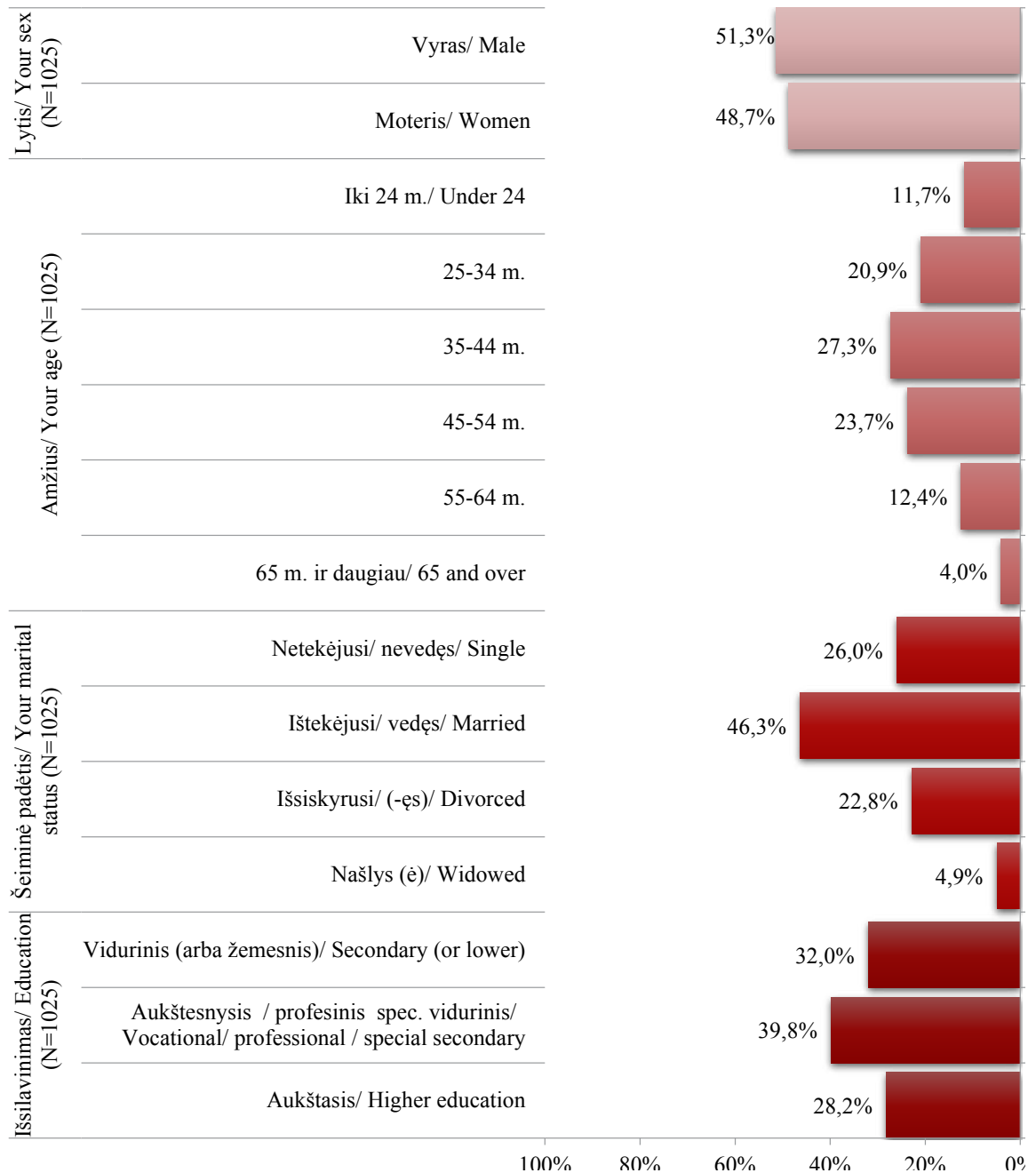
PRINCIPAL,
SCHOOL,
STATE TORT

NAME
TO

URGENT

Pav. 1. Socialinės-demografinės respondentų charakteristikos (pasiskirstymas pagal lytį, amžių, šeimines padėtį ir išsilavinimą, proc.)

Fig.1. Social-demographic respondent characteristics (allocation according to sex, age, marital status and education, in percent.)

Diagramoje pavaizduotos respondentų charakteristikos pagal lytį, amžių, šeimines padėtį bei išsilavinimą. Daugiau nei pusė (51,3 proc.) apklaustųjų buvo vyrai. Panašią, bet kiek mažesnę, dalį (48,7 proc.) sudarė moterys. Apklaustųjų amžius svyravo nuo 24 iki 64 metų. Beveik trečdalis (27,7 proc.) respondentų sudarė 34-44 metų amžiaus žmonės. Didesnė dalis apklaustųjų (46,3 proc.) buvo santuokoje gyvenantys respondentai. Daugiausiai (39,8

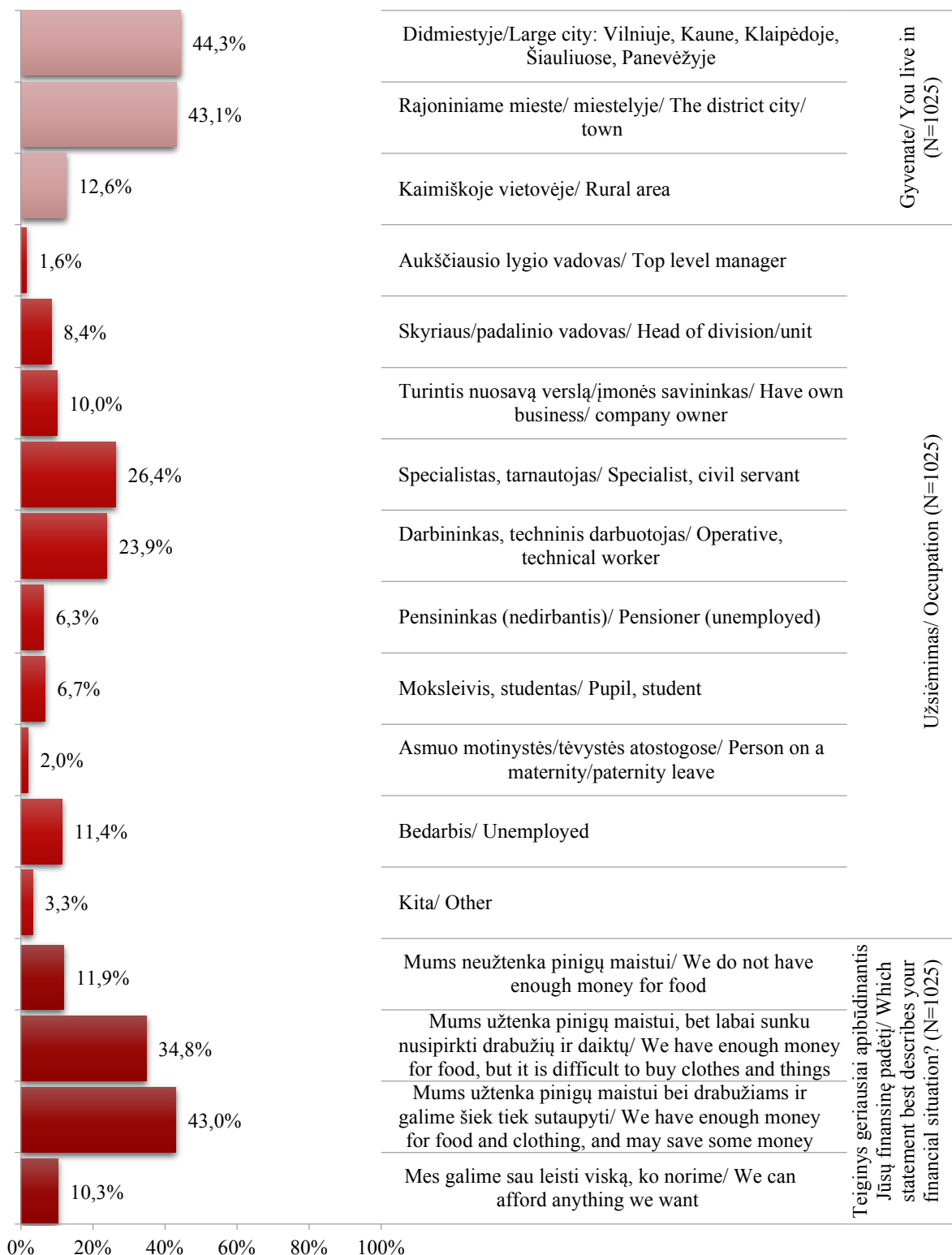
The diagram shows the respondents' characteristics according to sex, age, marital status and education. More than a half (51.3%) of interviewed people were men. A similar, but slightly smaller part (48.7%) were women. The age of the respondents ranged from 24 to 64 years. Almost a third (27.7%) of the respondents were people aged 34-44. The larger part of the respondents (46.3%) were married people. A larger partition of the respondents (39.8%) had

proc.) apklaustųjų turėjo aukštesnį/ profesinį išsilavinimą, 28,2 proc. apklaustųjų buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą.

advanced vocational education or professional education, 28.2% of the respondents had higher education.

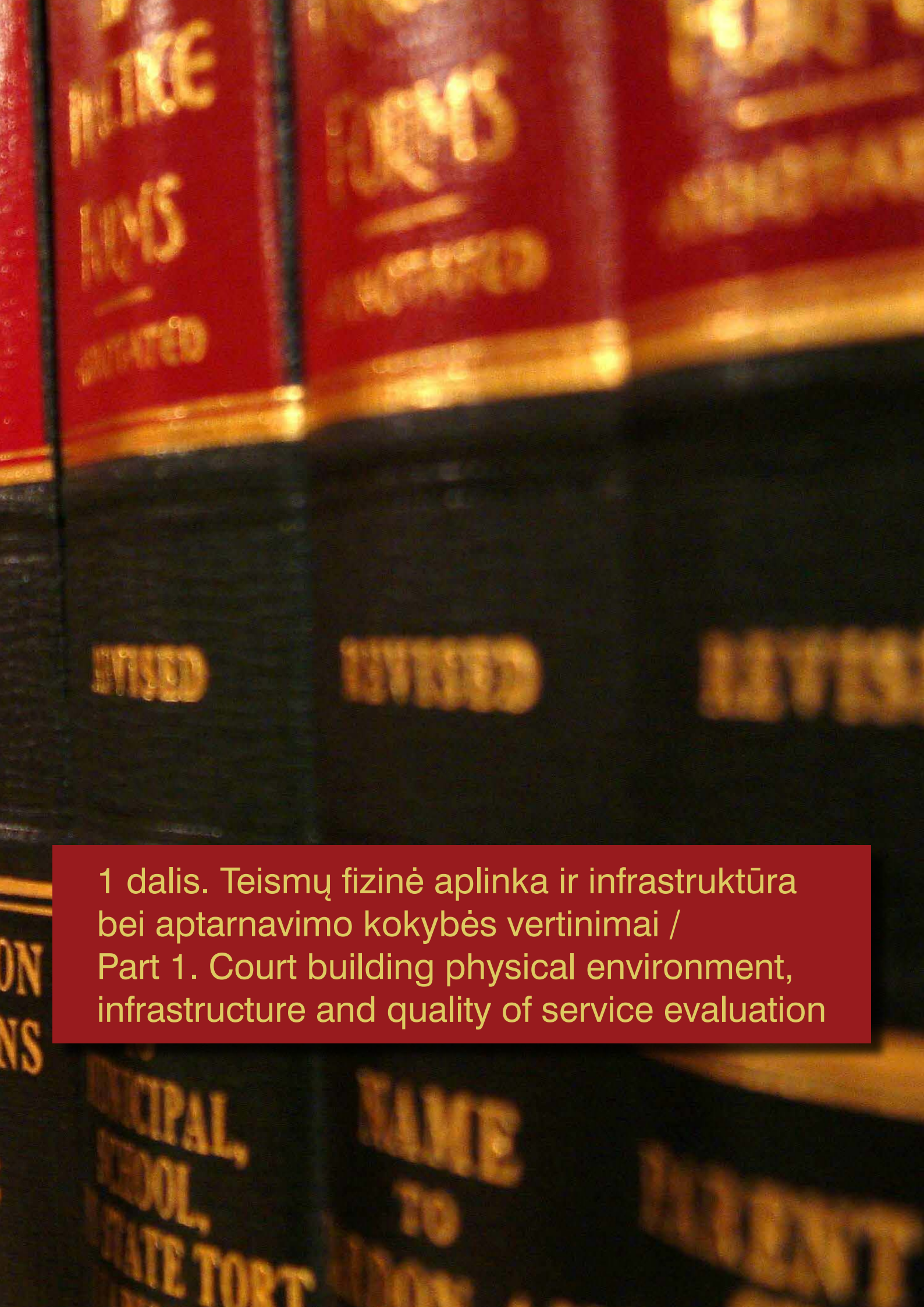
Pav. 2. Socialinės-demografinės respondentų charakteristikos (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Fig.2. Social-demographic respondents' characteristic (allocation according to place of residence, occupation and economic status evaluation, in percent.)

Tyrimo respondentų, kurie gyveno didžiuosiuose miestuose, dalis siekė 44,3 proc., panašią dalį sudarė rajoniniuose miestuose ir miesteliuose gyvenantys respondentai, mažesnę dalį respondentų sudarė kaimiškoje vietovėje (12,6 proc.) gyvenantys respondentai. Daugiau nei ketvirtadalis apklaustųjų (26,4 proc.) buvo specialistai/tarnautojai. Darbininkai, techniniai darbuotojai sudarė panašią dalį (23,9 proc.). Neturintys darbo respondentai sudarė 11,4 proc., likusią dalį (po maždaug 6 proc.) - studentai/ moksleiviai bei pensininkai. Mažiausi respondentų dalis - aukščiausio lygio vadovai (1,6 proc.). Respondentai buvo prašomi apibūdinti savo ekonominę padėtį. Didesnė jų dalis (per 40 proc.) ją apibūdino kaip vidutinišką, per trečdalis (34,8 proc.) - kaip blogesnę nei vidutinišką. Beveik dešimtadalis respondentų savo ekonominę padėtį apibūdino kaip gerą („mes galime sau leisti viską, ko norime“) ir tokia pati dalis – kaip prastą („mums užtenka pinigų maistui“). Apibendrinant galima teigti, kad teismo procese dalyvaujantys respondentai (liudytojai ir nukentėjusieji) negalėtų būti priskiriami probleminėms ar rizikos socialinėms grupėms pagal kurį nors vieną socialinį-demografinį ar ekonominį kriterijų. Teismo procese dalyvaujančių asmenų charakteristikos rodo, kad teismo procesuose dalyvauja respondentai, turintys labai skirtingus socialinius statusus. Šie respondentai turi labai skirtingus užsiėmimus ir pareigas bei priklauso gana skirtingiems visuomenės struktūros segmentams - nuo vadovaujančias pareigas užimančių asmenų iki studentų ir pensininkų, nuo aukštas pajamas turinčių asmenų iki skurstančiųjų.

The part of the respondents residing in big cities was 44.3%, a similar portion of the respondents were residing in regional and district cities and towns, the smaller portion of them lived in rural areas (12.6%). More than a quarter of the respondents (26.4%) were specialists or civil servants. Workers and technical operators made up a similar partition of the respondents equal to 23.9%, there were 11.4% of unemployed respondents and the rest were students/pupils and unemployed pensioners (approximately 6% each group). The smallest part of the respondents were top-level managers (1.6%). Respondents were asked to describe their economic situation and the largest part of them (over 40%) said it is moderate, more than a third (34.8%) stated that it was worse than moderate. Almost a tenth part of the respondents said that their economic situation is good, they chose the “we can afford anything we want” answer and approximately the same part of the respondents said their economic situation is bad (“we have enough money for food”). In summary, it can be stated that respondents, participating in the court proceedings (witnesses and crime victims), cannot be qualified as groups of people plagued with social problems or as a group of people that are in a social risk zone, according to one specific social-demographic or economic criteria. The specifics gathered on the people who are participating in court proceedings show that crime victims and witnesses come from a very wide variety of social backgrounds and have very different social standings. These respondents have very different occupations, activities and positions and are from various segments of the social structure – from the persons in top management positions to students and pensioners, from people with high income – to the ones who are struggling with impoverishment.

1 dalis. Teismu fizinė aplinka ir infrastruktūra
bei aptarnavimo kokybės vertinimai /
Part 1. Court building physical environment,
infrastructure and quality of service evaluation

Pav.3. Teismų įstaigų aplinkos ir aptarnavimo kokybės vertinimas (skalėje nuo 1 – labai blogai, iki 5 – labai gerai)

Teismo pastatas yra tvarkingas ir švarus/ The court building is neat and clean (N=1025)

Teismo pastate yra pakankamai nuorodų, padedančių surasti ieškomą patalpą (pvz., raštinę, posėdžio salę)/ There are enough references in the court that help find the necessary room (e.g. office, courtroom) (N=1025)

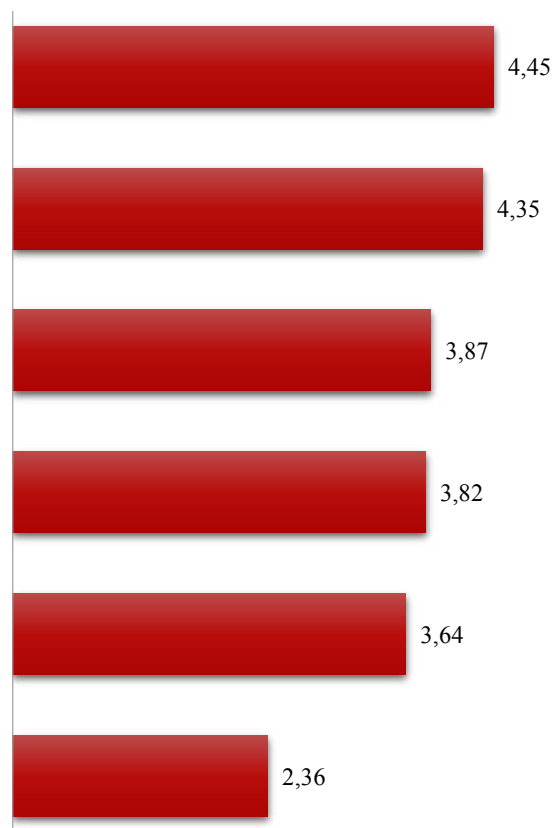
Teismo pastate esančiame tvarkaraštyje yra informacija apie bylą, kurioje Jums reikia liudyti/ There is information in the time-table in the court building on the case where you will have to give testimony (N=1025)

Iki teismo posėdžio Jus aptarnavę darbuotojai buvo paslaugūs ir pasirengę padėti, elgėsi pagarbiai ir mandagiai/ Staff who served you before the court proceeding were courteous and ready to help, acted in respectful and polite manner (N=1025)

Iš teismo darbuotojų Jūs gavote išsamius atsakymus į Jums aktualius klausimus/ Court staff provided detailed answers to questions relevant for you (N=1025)

Teismo interneto svetainėje pateikiama aiški informacija apie Jūsų bylos nagrinėjimą/ Clear information on the hearing of your case is provided in the court website (N=1025)

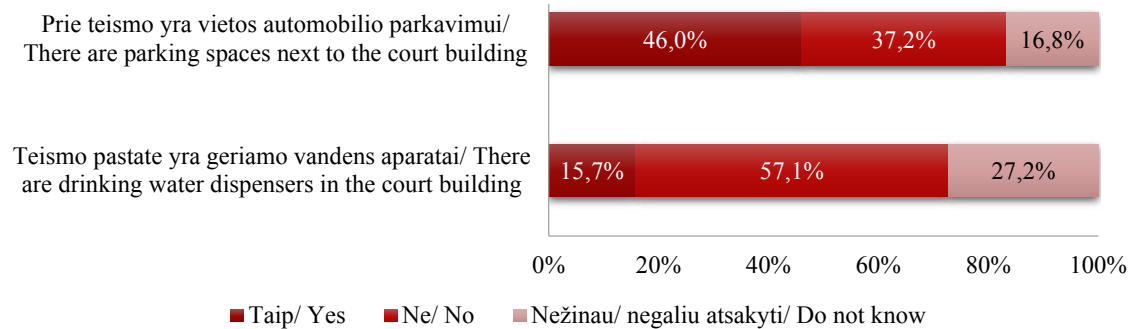
Fig. 3. Court institutions' environment and quality of service assessment (on a scale from 1 (very bad) to 5 (very good))

Respondentai buvo prašomi įvertinti teiginius, susijusius su aptarnavimo teismuose kokybe, **skalėje nuo 1 (labai blogai) iki 5 (labai gerai)**. Geriausiai respondentai vertina teismo pastatų tvarką ir švarą (teismo pastatas yra švarus ir tvarkingas – didžiausias balas). Taip pat gerai įvertintas ir nuorodų, padedančių rasti reikiamą patalpą, buvimas. Kita vertus, reikėtų atkreipti dėmesį į šiuos aspektus, kurie vertinami vidutiniškai: informacijos apie bylą tvarkaraščius, darbuotojų paslaugumą ir pasirengimą padėti, pagarbų ir mandagų elgesį bei atsakymų į klausimus, gautų iš darbuotojų, išsamumą. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad dar mažiau palankiai įvertintas teismo interneto svetainėje pateikiamos informacijos aiškumas bei teismo interneto svetainėje pateiktos informacijos apie liudytojų ir nukentėjusiųjų teises pakankamumas.

Respondents were asked to evaluate the propositions that are related with the quality of service in courts on a scale from 1 (very bad) to 5 (very good). The respondents evaluate the neatness and the cleanliness of the court buildings and facilities the highest of all, the proposition “The court building is neat and clean” had the highest average score. References that help respondents to find the appropriate premises in the court building were also highly evaluated by them. On the other hand, more attention should be directed to the aspects that had moderate evaluation: timetables with information regarding the court case, friendliness and helpfulness of the staff, their urge to help and act respectfully and polite, the completeness of the staff members' answers to the respondents. It is important to direct proper attention to the fact that the court internet published information clarity as well as completeness and comprehensiveness of court internet webpage provided information, regarding the witness and crime victims' rights, is evaluated the lowest.

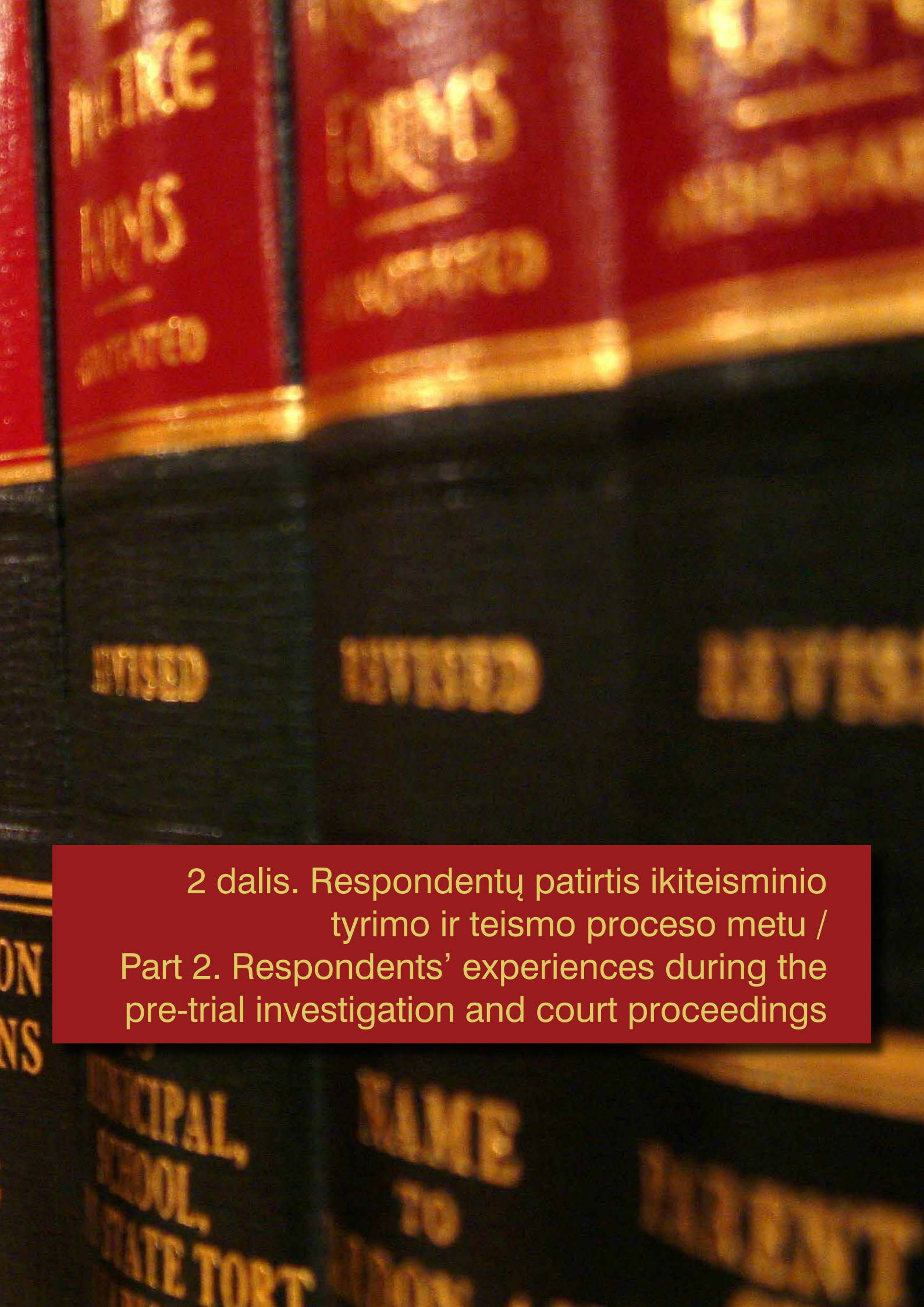
Pav. 4. Teismų įstaigų aplinkos ir aptarnavimo vertinimas

Fig.4. Court institution environment and service evaluation.

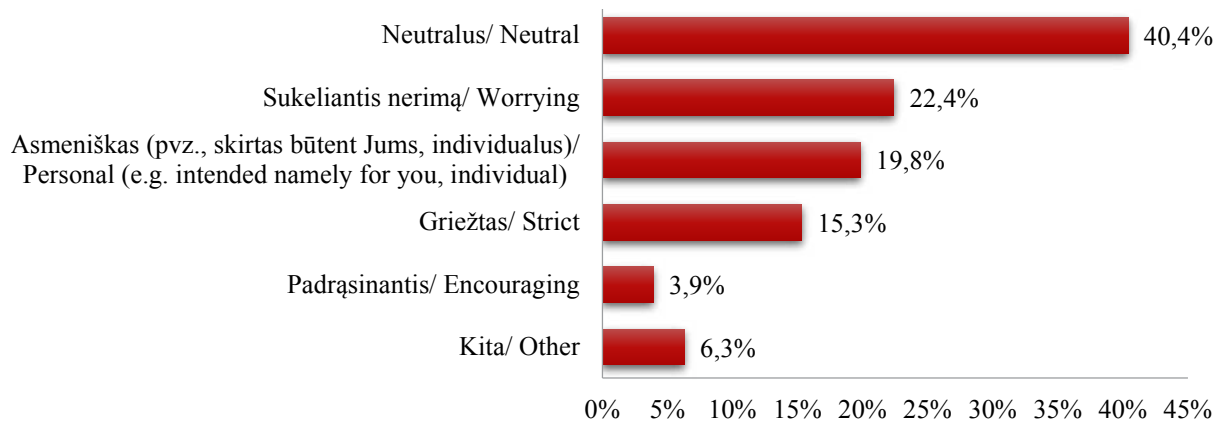
Tyrimo duomenys rodo, kad didelė dalis teismų respondentų (57,1 proc.) pasigenda geriamojo vandens aparatu, nemaža dalis (37,2 proc.) teigia, kad prie teismo nėra vietos automobilių parkavimui.

Research data show that a large part of the respondents (57.1%) lack drinking water coolers and a large group of respondents (37.2%) state that there is a lack of parking spaces near the court.

2 dalis. Respondentų patirtis ikiteisminio tyrimo ir teismo proceso metu / Part 2. Respondents' experiences during the pre-trial investigation and court proceedings

Pav. 5. Šaukimo į teismą tekstas Jums pasirodė:

Fig.5. Court summons text appeared to you:

Apklauso rezultatus galima suskirstyti į asmenų, gavusių tinkamo turinio, laiko ir formos šaukimus, ir asmenų, sulaukusių netinkamo turinio, laiko ir formos šaukimų.

Pirmiausiai pažymėtina, jog pakankamai nemažai (~6 proc.) respondentų nurodė šaukimo teikimo klaidas (adresas, asmenvardis, bylos duomenys, asmens statusas byloje, pavėluotas šaukimas, negautas šaukimas ir pan.). Minėtos klaidos gali būti traktuojamos kaip nulemtos gyventojų nerūpestingo elgesio (pvz., pakeista ir nedeklaruota gyvenamoji vieta), tačiau taip pat tai gali būti ir teismo kanceliarijos klaidos. Pažymėtina, jog teismo šaukimas asmenims sukelia daugiau neigiamas (griežtas, keliantis nerimą) nei teigiamas (padrąsinantis) emocijas. Neigiamų emocijų atsakymų dalis yra beveik lygi neutraliam vertinimui (maždaug po 40 proc.).

Atitinkamai daugiau neigiamas pirmasis teismo šaukimo išpūdis gali nulemti visų tolimesnių asmens patirčių teisme (laukiant bylos nagrinėjimo, liudijant ir kitų veiksmų) neigiamas emocijas.

Todėl kol kas nesūlant keisti teismo šaukimo formos ir įteikimo būdo, derėtų paieškoti malonesnio, priimtinesnio jo kreipimosi turinio.

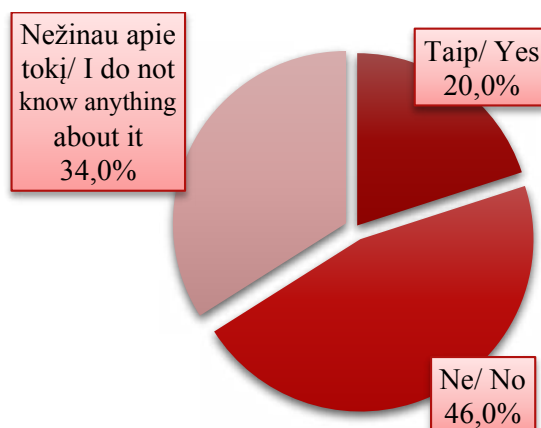
The results of the survey can be divided to two groups of respondents who either got a proper content, time and fashion court summons or the ones who received them with improper content, at inappropriate time or the summons were of inappropriate form.

Firstly, it should be noted, that quite a large part of the respondents (~6%) stated that there were errors in their court summons (wrong address, name, case information, person's status during the court proceeding, late or missing court summons, etc.). These errors may be treated as determined by the careless behavior of the respondents (i.e. changing place of residence without registering), but they could also be caused by court office errors. It should be noted, that court summons usually cause negative (strict, worrying), than positive (encouraging) emotions. The number of respondents who felt negative emotions is almost the same as the number of respondents assessing the summons as neutral (~40%).

Accordingly, the more negative first court summons impression may influence the following personal experiences in court (awaiting the proceedings, testifying and other actions) to be negative.

This is the reason why (without proposing to change the form or the delivery method) a more pleasant and acceptable content of the court summons should be thought of.

Pav. 6. Ar prieš atvykdami į teismą susipažinote su liudytojams skirtu informaciniu lankstinuku?

Fig. 6. Did you read the informational leaflet for witnesses prior to coming to court?

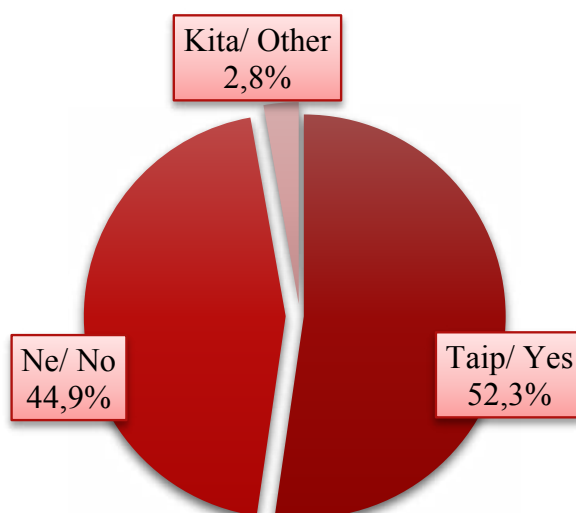
Apie 70 proc. apklaustųjų nurodė, jog informacinio lankstinuko skyrto liudytojui jie neskaitė ar net nežinojo apie jo buvimą. Tačiau šis faktas nerodo teismų, jų viešųjų ryšių ar socialinio švietimo problemų. Greičiau atvirkščiai, nes toks lankstinukas pradėtas platinti tik 2014 m. pabaigoje, todėl, atsižvelgiant į ribotą laiką ir tiražą, tai laikytina teigiamu rezultatu.

Pagal galimybes siūlytina minėtą lankstinuką prisegti prie siunčiamų šaukimų liudytojams ar bent jau šaukime pažymėti lankstinuko elektroninio tipo nuorodą.

Almost 70 percent of the respondents indicated that they did not read the informational leaflet issued for the witnesses or even knew that such a leaflet existed. However, this fact does not indicate that there are problems with the courts, their public relations or social education. The results speak of the contrary, since the leaflet distribution started only at the end of 2014 and taking limited timespan and circulation, this is accounted as a positive result.

It is proposed to attach the above-mentioned leaflet to the court summons, sent to the witnesses, or at least include a hyperlink with the electronic version of this leaflet in the text of the summons.

Pav. 7. Ar turėjote galimybę prieš teismo posėdį susipažinti su byla, kurioje esate liudytojas?

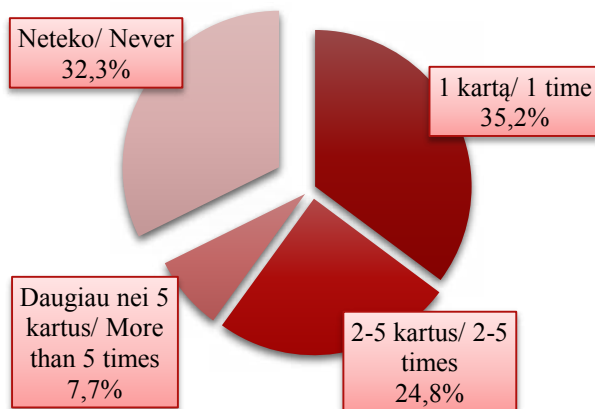

Fig. 7. Did you have a possibility to acquaint yourself with the case you will be testifying in prior to the court proceedings?

Beveik per pusę pasidalinę „susipažinusių“ ir „nesusipažinusių“ kiekybiniai procentai liudija, jog grėsmingai didelė liudytojų ir nukentėjusiųjų dalis bylos nagrinėjimo metu nėra įsigilinę į jos esmę, teismo nagrinėjamo klausimo sudėtingumą ir, atitinkamai, nejaučia savo, kaip liudytojo, tikrojo vaidmens.

Tokiu atveju asmens „nežinojimas“ gali lemti ne tik jo subjektyvumą, tačiau ir realias teismo proceso klaidas arba neleistinas situacijas (pvz., tik liudytojui yra svarbiausia baudžiamojo proceso garantija neliudyti prieš savo artimuosius). Negana to, liudytojų ir nukentėjusiųjų nesidomėjimas byla apsunkina jų pačių tarpusavio ryšį ir galimai drąsesnį savo pozicijos atstovavimą teisme (žinant, jog yra daugiau liudytojų ir nukentėjusiųjų, jų parodymai iš esmės sutampa).

Pav. 8. Kiek kartų Jums teko liudyti ikiteisminio tyrimo metu?

Tyrimo duomenys rodo, jog 32.5 procentų apklaustųjų turi patirties teisme ir dažnai yra liudiję daugiau nei vieną kartą. Apklauso duomenų pasiskirstymas pagal geografines vietas nėra ypatingai išsiskiriantis. Sąlyginai galima daryti prielaidą, jog ikiteisminio tyrimo patirties daugiau turi didžiųjų ar didesnių savivaldybių miestų (apskričių centrų) gyventojai.

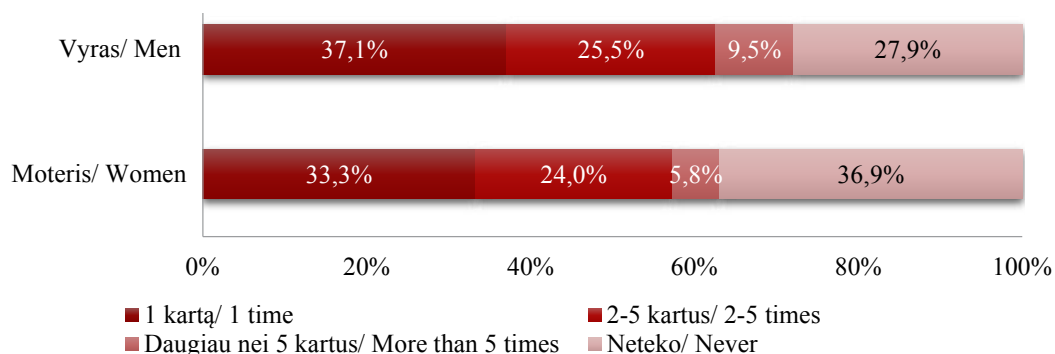
As we can see, the results are divided approximately equally between the people who have familiarized themselves with the case and those who did not. The percentage is suggesting that an alarmingly large part of the witnesses and crime victims did not drill to the essence of the court case during prior to the proceedings and have little to no knowledge of the complexity of the matter in court and, accordingly, do not feel their true role as a witness.

In such cases, the “unfamiliarity” of the person can lead not only to his subjectivism, but to real process errors or intolerable situations (i.e. the witnesses may not know of their very important right not to witness against their relatives). Moreover, the lack of interest in the case amongst witnesses and crime victims complicates their communication and possibly affects a more ambitious representation of their position in court (i.e. knowing that there are more witnesses and crime victims in their case, and that their testimonies are essentially the same).

Fig. 8. How many times did you testify during the pre-trial investigation?

The research data show that 32.5% of the respondents have court experience and have usually testified more than once. The distribution of survey data according to geographical areas are especially outstanding. It can be relatively assumed that big city or larger municipality cities (district center) residents have slightly more pre-trial investigation experience.

Pav. 9. Kiek kartų Jums teko liudyti ikiteisminio tyrimo metu? (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

Fig. 9. How many times did you testify during the pre-trial investigation? (allocation according to sex, percent)

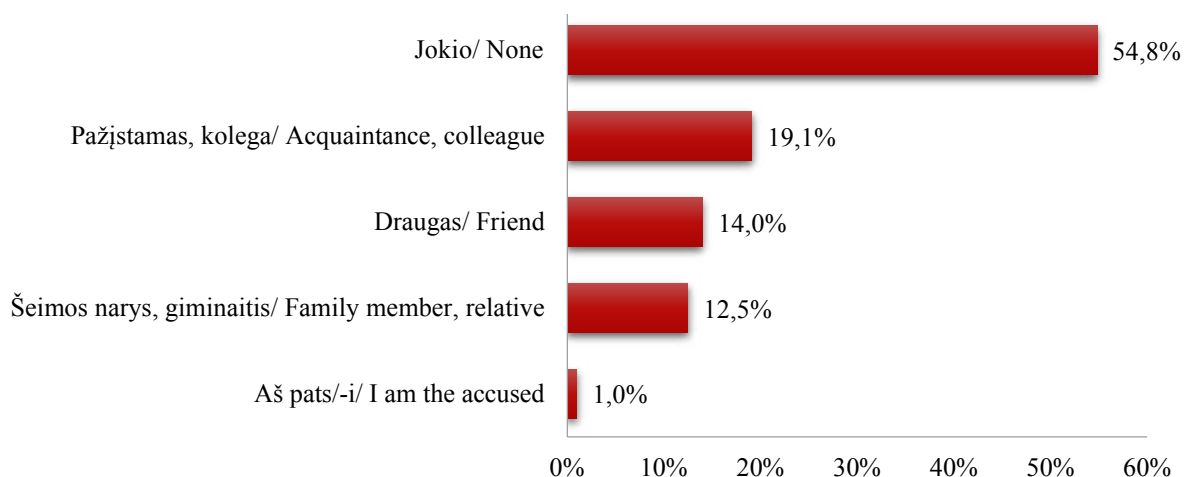
Atitinkamai nepastebėta ir didelių svyravimų tarp lyčių (nebent visiškos tokio pobūdžio patirties neturėjimas tarp vyrų ir moterų - ~28 ir 37 proc.).

Tokie skaičiai gali būti sąlygoti įvairių prielaidų (tiek pozityvių (vyrų „drąsos“ nebijoti liudyti)), tiek iš vyrų didesnių „problemų“ su teisėsauga, kai jų aplinkiniai (draugai, pažįstami) yra priversti teikti parodymus dėl galimos neteisėtos veikos vykdymo). Bet kokių atveju, pabrėžtinai moterų (pvz., per aktualias NVO, kurios susijusios arba gali būti susijusios (skatintinos atsirasti) dėl liudytojų apsaugos, paramos pagalbos tiesioginių ar fakultatyvių veiklos tikslų) švietimas apie ikiteisminio tyrimo, jo dalyvių, liudytojo teises, pareigas, teisinį statusą bei būtinybę dalyvauti tokio pobūdžio procesuose, žinant ir padedant nustatyti svarstomai bylai svarbias aplinkybes.

Respectively, no significant fluctuations according to the respondents' sex are observed (unless the absence of any such experience which is equal ~28% of male and ~37% of female respondents).

Such figures may be caused by various assumptions - both positive (men's "courage" to testify) and negative (higher rate of legal "problems" amongst men, when people around them (friends, acquaintances) need to testify because of possible illegal activities). In any way, women's knowledge regarding the pre-trial investigation, its participants, witness rights, duties, legal status and the obligation to participate in such legal proceedings, knowing and helping to determine circumstances that are important to the court case should be highlighted. This could become reality because of the actual NGO's, which are connected or can be affiliated with witness protection, providing support with the aim of direct or facultative activity.

Pav. 10. Koks jūsų santykis su kaltinamuoju? (N=513)

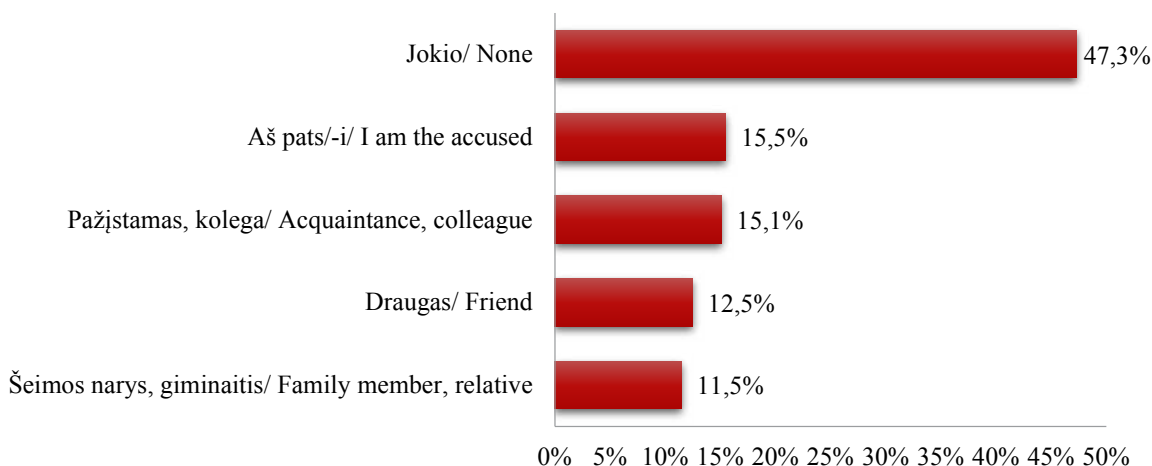

Fig. 10. What is your relation to the accused? (N=513)

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, koks yra liudytojo santykis su kaltinamuoju baudžiamosiose bylose. Nuo šio santykio priklauso liudytojo jausmai ir savijauta teismo proceso metu. Ulrich Orth ir Andreas Maercker (2004) teigia, kad nusikaltimų aukos labai dažnai patiria psichologinį diskomfortą. Žinoma tai priklauso ir nuo pačios asmenybės, ir nuo nusikaltimo sunkumo. Teisme aukos vėl susiduria su kaltininku ir turi vėl išgyventi neigiamas emocijas.

Daugiau nei pusė dalyvavusių baudžiamosiose bylose respondentų atsakė, kad jų su kaltinamuoju nesieja jokie ryšiai (54,8 proc.), likusieji respondentai buvo susiję su kaltinamuoju, t. y. buvo pažįstami, kolegos (19,1 proc.), draugai (14,0 proc.) arba šeimos nariai (12,5 proc.).

Pav. 11. Koks jūsų santykis su nukentėjusiuoju? (N=522)?

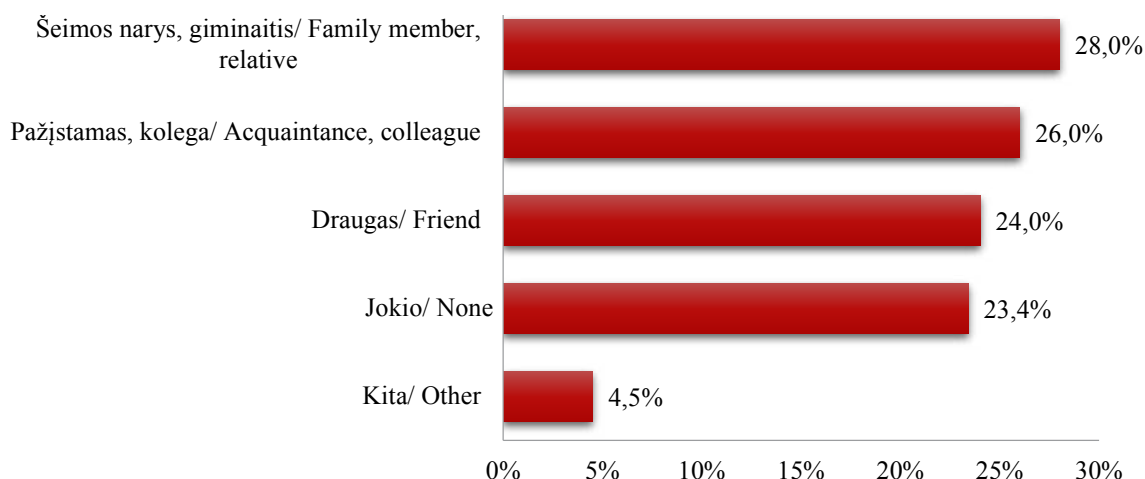
Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, koks yra liudytojo santykis su nukentėjusiuoju baudžiamosiose bylose. Galima manyti, kad, kuo yra artimesnis santykis su nukentėjusiuoju arba tuo atveju, kada pats asmuo yra nukentėjęs, tuo liudyti yra sudėtingiau, todėl tai yra svarbi charakteristika liudijant. Beveik pusė respondentų atsakė, kad nėra jokie santykio (47,3 proc.), 15,5 proc. respondentų patys buvo nukentėjęs, 15,1 proc. - pažįstami, kolegos, 12,5 proc. - draugai ir 11,5 proc. - šeimos nariai, giminaičiai. Analizuojant, kaip šis santykis yra susijęs su jaudinimusi, byloje statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta.

The research was aimed to finding out what is the relation between the witness and the accused in criminal cases. This relation heavily affects the witnesses' feelings and wellbeing during the court proceedings and the general legal process. Ulrich Orth and Andreas Maercker (2004) state that crime victims very often suffer psychological discomfort. Of course it depends on the personality and the severity of the crime. The victims have to face the accused for another time in the court, causing them to relive the negative emotions again.

Almost half of the respondents who have participated in criminal cases stated that they have no relation (no connections) to the accused (54.8%), the rest could relate to the accused, i.e. they were colleagues or acquaintances (19.1%), friends (14.0%) or family members.

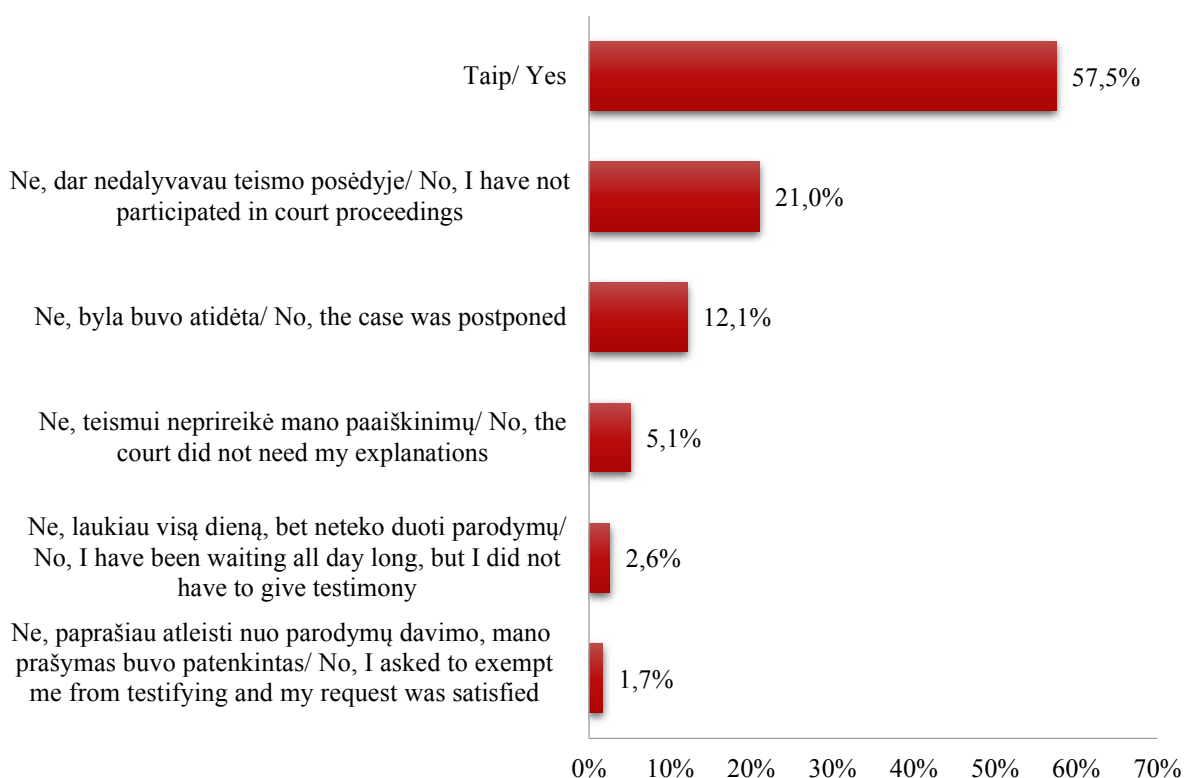
Fig. 11. What is your relation to the victim? (N=513)

The research was aimed to finding out what is the relation between the witness and the crime victim in criminal cases. One can assume that the closer the relation with the victim (or in cases when the witness is the crime victim) – the harder it is to witness, making it a very important characteristic in testimonies. Almost half of the respondents stated that they had no relation at all (47.3%), 15.5% stated that they were the victims themselves, 15.1% said that the victim was their colleagues or acquaintances, 12.5% - friends and 11.5% - family members or relatives. The analysis of how this ratio is related to worrying and negative emotions – no statistically significant differences were found.

Pav. 12. Koks Jūsų santykis su bylos šalimi ar šalimis? (N=492)?**Fig. 12. What is your relation to the party (-ies) of the case? (N=492)**

Civilinėje byloje liudijančių respondentų buvo klausta, koks yra jų santykis ar, kaip jie yra susiję su bylos šalimis. Gauti rezultatai parodė, jog 28,0 proc. respondentų yra susiję šeimos ar giminystės ryšiais, 26,0 proc. yra pažįstami, kolegos, 24,0 proc. - draugai, 23,4 proc. respondentų su bylos šalimis neturėjo jokio santykio. Analizuojant, kaip šis santykis su respondentu yra susijęs su jaudinimusi, byloje statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta.

Respondents who were witnesses in civil cases were asked about their relation or connection with the court case parties. The results show that 28.0% of respondents are related as family members or have family ties with at least one case party, 26.0% were acquaintances and colleagues, 24.0% - friends, 23.4% were not related to any of the case parties in any kind of way. The analysis of how this relation with the respondent is connected with worrying showed no statistically significant differences.

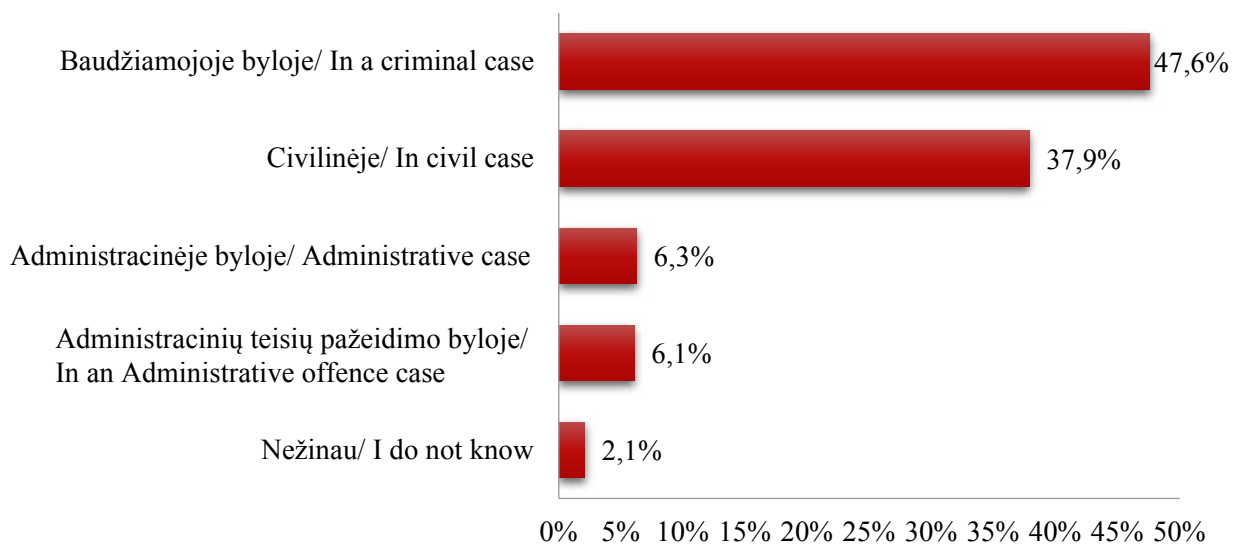
Pav. 13. Ar liudijote? (N=1025)?**Fig. 13. Did you testify? (N=1025)**

Į klausimą, ar liudijo, didžioji dalis - 57,5 proc. - respondentų atsakė, kad liudijo. Likusieji neliudijo, nes dar nedalyvavo teismo posėdyje (21,0 proc.), byla buvo atidėta (12,1 proc.), teismui neprireikė respondentų paaiškinimų (5,1 proc.), laukė visą dieną ir neteko duoti parodymų (2,6 proc.). 1,7 proc. respondentų paprašė atleisti nuo parodymų davimo, ir jų prašymas buvo patenkintas.

The largest part of respondents (57.5%) stated that they did testify, other respondents did not testify because they did not take part in the court proceedings year (21.0%). Other answers include: the case was postponed (12.1%), the court did not need their testimonies (5.1%), they waited all day but still did not have to testify (2.6%) and 1.7% of respondents asked the court to exempt them from testifying and was given that right.

Pav. 14. Kokio tipo byloje jums teko liudyti? (N=588)?

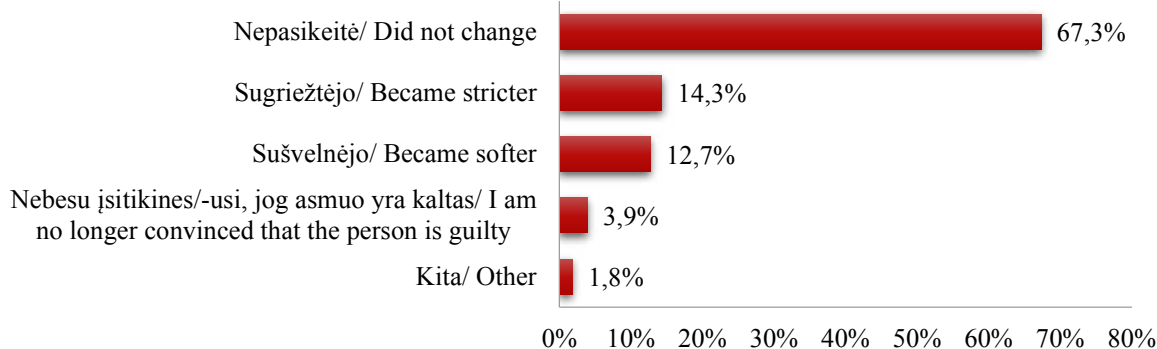
Fig. 14. What type of court case did you testify? (N=588)

Didžioji dalis respondentų (47,6 proc.) liudijo baudžiamoji byloje, civilinėje byloje liudijo 37,9 proc. respondentų, administracinėje byloje – 6,3 proc. respondentų, administracinių teisių pažeidimo byloje – 6,1 proc. 2,1 proc. respondentų nežinojo, kokioje byloje jie liudijo. Galima daryti prielaidą, kad pastariesiems tiesiog trūko informacijos. Žmogus, pakliuvęs į „teisės imperiją“, atsiduria svetimoje, jam nepažįstamoje aplinkoje, patenka į, jo požiūriu, keistą, neretai sunkiai suprantamą pasaulį. Čia vartojama jam nesuprantama kalba, taikomos neaiškios taisyklės, priimami sprendimai, kurių pagrindą jis dažniausiai supranta miglotai. Tačiau teisė jo atžvilgiu vadovaujasi lygiai priešinga nuostata – kad jis žino viską ir idealiai orientuojasi teisinėje aplinkoje (Justickis, Valickas, 2011).

The largest part of the respondents (47.6%) have testified in a criminal case, 37.9% testified in a civil case, 6.3% have testified in an administrative offence case and 2.1% did not know the type of the case where they gave their testimony. One can suppose that the latter just lacked information. A person who visits the “empire of law” for the first time in his life is greeted by an unknown surrounding, a strange and frequently hardly understandable world from his point of view. People speak a specific language, full of words and terms that are unknown to him. Strange unclear rules are applied, decisions being made, based on things the person vaguely understands. However, the law treats this person in a different manner, it sees and treats the person as if he knows everything and can navigate the legal environment (Justickis, Valickas, 2011).

Pav. 15 Nuo liudijimų ikiteisminio tyrimo metu iki liudijimo teisme Jūsų požiūris į atliktą nusikalstamą veiką ir kaltinamąjį:

Didžioji dalis respondentų dalyvavusių baudžiamosiose bylose pažymėjo, jog jų požiūris į kaltininką ar bylos esmę liudijimo proceso metu nepasikeitė. Tai reiškia, kad asmens santykis su jo liudijama teisine veika išliko pakankamai nuoseklus.

Įdomu pastebėti, kad tik 4 procentai apklausiamųjų paminėjo, jog „nėra įsitikinę“, ar dėl neteisėtų veikų kaltinami respondentai yra kalti. Tiek liudytojas, tiek kiti baudžiamojoje byloje dalyvaujantys asmenys turėtų didesnę dėmesį skirti kaltinamojo nekaltumo prezumpcijos principo vertinimui. Kadangi liudytojai dažniausiai teisinės sąmonės ir teisinės kultūros prasme nėra specialūs subjektai (neturi teisinio išsilavinimo), jų atžvilgiu aktualus švietimas apie nekaltumo prezumpcijos principo esmę.

Kitaip tariant, liudytojo požiūris į bylą ar joje esančius asmenis (įtariamus ar kaltinamus galimo pažeidimo įvykdymu) turi būti atskirtas nuo jo liudijimų apie faktines aplinkybes. Kitu atveju, nekaltumo prezumpcijos vidinis nesilaikymas gali lemti duodamų parodymų subjektyvumą.

Dar maždaug 30 procentų atsakiusiųjų, jog jų požiūris į bylą ar joje esančius asmenis „keitėsi“, rodo, kad liudytojas neturėjo kritiško išankstinio nusistatymo arba, jog jis pakankamai atidžiai gilinosi į tyrimo eigoje paaiškėjusius naujus faktus, aplinkybes, bylos asmenų poziciją.

Fig. 15. Your view on the offence and the accused from the pre-trial investigation to the testimony in court:

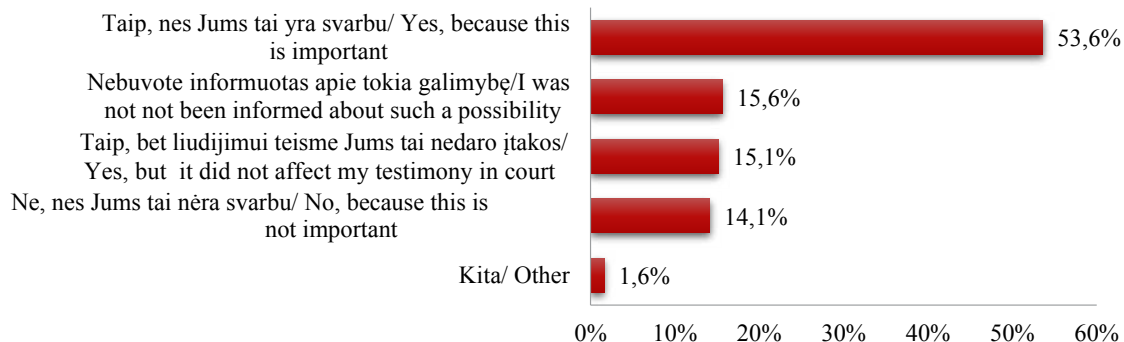
Most of the respondents who participated in criminal cases have stated that their view on the accused or the essence of the case did not change during the testimony process. This means that the person's approach to the testifying has remained fairly consistent.

It is interesting to note that only 4 percent of the respondents have mentioned that they are "not sure" if the people accused of breaking the laws are guilty. Both the witness and the other persons participating in a criminal case should pay greater attention to the evaluation of the principle of the presumption of innocence of the accused. Since witnesses usually are not special subjects in terms of legal awareness and legal culture (they are not qualified lawyers), relevant education about the essence of the presumption of innocence could be provided to them.

In other words, the witnesses view on the case or the persons participating in it (people suspected or accused of possibly breaking the law) should be separated from their testimonies regarding factual circumstances. If this does not happen, the internal inobservance of the presumption of innocence can affect the subjectivity of the witnesses' testimonies.

Yet about 30 percent of the respondents have stated that their view on the case or the persons participating in it "has changed". This shows that the witness did not possess a critical predisposition (he was not prejudice) or that he went deep into the essence of the new facts, circumstances and position of participants of the case.

Pav. 16. Ar prieš liudijimą teisme susipažinimas su ankstesniais liudijimais (apklausos protokolu) ikiteisminio tyrimo metu Jums buvo naudingas?

Fig. 16. Was the familiarization with the previous testimonies (interrogation protocol) during pre-trial investigation useful to you?

Respondentų atsakymai į klausimą „Ar prieš liudijimą baudžiamosios bylos teisme susipažinimas su ankstesniais liudijimais (apklausos protokolu) ikiteisminio tyrimo metu Jums buvo naudingas“ buvo daugiau teigiami nei neigiami. Tačiau analizuojant skirtingus rajonus respondentų skirtumai – pakankamai ženkliūs. Tokie vertinimai gali būti susiję ne tik su liudytojų ir nukentėjusiųjų vidiniais svarstymais, bet ir su konkrečių teismų teisėjų reiklumu, principingumu, kruopštumu nagrinėjant bylas bei nustatant liudytojų ir nukentėjusiųjų parodymų nenuoseklumą arba prieštaravimus.

Iš tam tikro skaičius (15 proc.) apklaustųjų, pasisakiusių neigiamai, gali reikšti dvi išvadas: asmenų pasitikėjimą savimi (puikiai prisimenama teikta informacija) ar liudijimo situacijos konkretumą. Kita vertus, tai gali reikšti ir apgaulingą pasitikėjimą savo atmintimi klaidingai manant, jog prieš pusmetį ar metus teikti parodymai yra atsimenami pažodžiui.

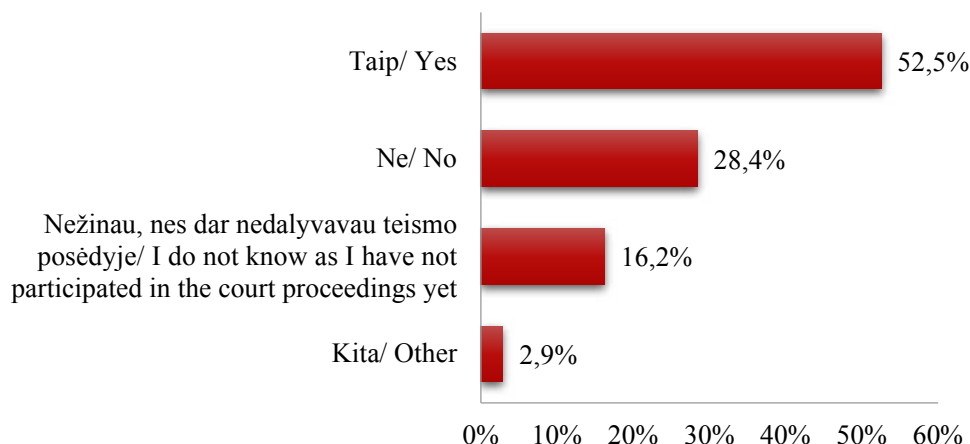
Vis dėlto manytina, jog liudytojams (atsižvelgiant ir į 15 procentų teigusių, jog jiems tokia teisė būtų pravertusi) yra tikslinga akcentuoti jų buvusių parodymų svarbą, būtinybę su jais susipažinti iš naujo, o teisėjams priminti liudytojo parodymų atsakingumą bei atidžiai sekti jų liudijimų bylos nagrinėjimo metu sąsają.

The respondents' tend to answer the question “Was the familiarization with the previous testimonies (interrogation protocol) during pre-trial investigation useful to you?” more positive than negative. Yet if we analyze various geographical regions according to their place of residence - the differences become more obvious. Such assessments may be related not only with the internal considerations of witnesses and crime victims, but also with the high standards, integrity, diligence in court proceedings and determining witness' and victims' testimony inconsistencies or contradictions, displayed by specific court judges.

A certain number of respondents (15.0%) gave a negative answer to this question, this can lead one to two conclusions: the self-confidence of people (they state that they clearly remember the information they were provided) or the concreteness of the situation regarding which they have to testify. On the other hand, this can mean false confidence in one's memory, when people think that they clearly remember every word of testimonies given 6 to 12 months ago.

However, it is assumed that witnesses should be reminded about the importance of their former testimonies (including the 15% who would benefit from such actions), it should be emphasized that they should familiarize themselves with them and the judges should remind witnesses about the responsibilities and closely follow the integrity of their testimonies' during court proceedings.

Pav. 17. Ar jautėtės saugiai, kad nesusitiksute su Jums skriaudą ar žalą padariusiais kitais bylos dalyviais?

Fig. 17. Did you feel safe because you have not met the proceedings participants that caused you harm or offence?

Atsakymų į klausimą „Ar jautėtės saugiai, kad nesusitiksute su Jums skriaudą ar žalą padariusiais kitais bylos dalyviais?“ pasiskirstymą reikėtų vertinti „nedalyvavusių teismo posėdyje“ dalį (16 proc.) padalinant pagal „saugiai“ ir „nesaugiai“ teisme besijautusių liudytojų ir nukentėjusiųjų procentinį santykį (52/28). Atitinkamai galima teigti, jog 16-ai procentų respondentų apsilankius teisme, iš jų dar 6-7 procentai būtų pasijautę „nesaugiai“ (t. y. iš viso - ~34-35 procentai).

Toks „nesaugumo“ procentas, turint omenyje ir galimo asmenų vengimo atvirai pateikti savo nuotaikas apklausos organizatoriams, yra pakankamai grėsmingas, kadangi bent 34 procentai liudytojų ir nukentėjusiųjų (o vienoje byloje jų gali būti 3 ar 8 ir daugiau) dėl savo nesaugumo gali bijoti teikti teisingus parodymus, drauge pažeisti savo, kaip liudytojo, atsakomybės priesaiką ir apsinkinti bylos nagrinėjimą dėl parodymų apie faktines bylos aplinkybes prieštaravimo/nesutapimo.

Nesaugumo ar baimės jausmas teismo pastate yra viena didžiausių šios analizės nustatytų liudytojų ir nukentėjusiųjų dalyvavimo teismo procese problemų. Pažymėtina, jog tam tikruose teismuose toks nesaugumo jausmas būdingas daugiau nei pusei visų apklausos dalyvių (Kauno miesto apylinkės teisme).

Psichologinę liudininko savijautą teismo proceso metu gali silpniau arba stipriau paveikti pakartotinis susidūrimas su kaltinamuoju.

The distribution of replies to the question of “Did you feel safe because you have not met the proceedings participants that caused you harm or offence?” should be assessed by separating the “Persons who have yet attended to the legal proceedings” (16.0%) according to the ratio of respondents who felt “safe” and “unsafe” (52/28). One can presume that when those 16% of respondents will visit the court, approximately 6-7% of them will feel “unsafe”. This meaning that a total is ~34-35% of witnesses and crime victims feel “unsafe” in courts.

Such a percentage of people feeling “unsafe” in court facilities, including the fact that there is a possibility that some of the people may avoid expressing their true opinions to the interviewers, is quite an alarming one. At the very least 34% of witnesses and crime victims (and there can be three, eight or even more of them in just one court case) can be frightened by their feeling of insecurity to the degree it will prevent them from giving truthful testimonies. This may lead to breaking their witness oath and complicating the proceedings due to the mismatch/conflict of their testimony regarding the factual circumstances of the case.

The insecurity or the feeling of fright and fear in the court building is one of the main problems of witnesses’ and crime victims’ participation in the court proceedings that we have detected with this analysis. It should be noted that in some courts such feelings of insecurity are inherent in more than half of all respondents (Kaunas city).

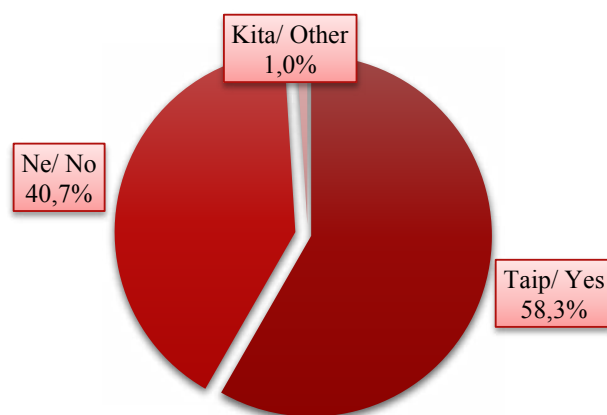
Paprastai negatyvią patirtį išgyvenantis asmuo turi poreikį kontroliuoti susidūrimą su stimulais, primenančiais nusikaltimą. O tiesioginis kontaktas su kaltinamuoju - priešingai, ne tik neleidžia patenkinti šio poreikio, bet ir verčia nukentėjusįjį vėl išgyventi patirtą įvykį (pvz., žmogus, kuris susiduria su kaltinamuoju, gali iš naujo išgyventi visą nusikaltimo siaubą). Dėl to nukentėjusiojo dalyvavimas teismo procese gali tapti net potrauminio streso sutrikimo invazijos simptomų šaltiniu. Šie simptomai pasižymi pakartotiniais įvykio išgyvenimais, atsispindinčiais emocijose, mintyse, fiziologinėse ir elgesio reakcijose (Justickis, Valickas, 2011).

Todėl būtina nedelsiant imtis konkrečių priemonių (teismo proceso dalyvių atskiro patalpavimo, atskiro patekimo/išėjimo iš teismo pastato), taip pat plėtoti virtualaus liudijimo teismo posėdžių apklausų vykdymą nuotoliniu būdu galimybes. Tuo pačiu būtina atskirai nedelsiant spręsti liudytojų ir nukentėjusiųjų nesaugumo problemas tuose teismo pastatuose, kuriuos respondentai jas įvertino prasčiausiai.

The psychological wellbeing of the witness during the court proceedings can be (more or less) affected by repeated encounters with the accused. Usually, the person suffering from a negative experience has the need to control the encounter with the stimulus that reminds them of the crime they witnessed or were a victim of. On the other hand - direct contact with the accused does not tend to that need of the witness or the crime victim, it makes the person relive the negative and traumatizing experience repeatedly (i.e. a person who meets the accused can relive the horror of the crime). This is the reason why the participation of the victim in the legal proceedings can even cause a post-traumatic stress disorder symptoms invasion. These symptoms are characterized by repeated traumatic event experiences, which are reflected in the emotions, thoughts, physiologic and behavioral reactions (Justickis, Valickas, 2011).

Therefore, it is necessary to implement immediate specific measures (court proceedings' participants' separate placing, separate entries/exits from the court building) and develop virtual court proceedings' witnessing via remote audio/video connection capabilities in courts. At the same time, there is an urgent need to deal with crime victims and witnesses' insecurity issues in those court buildings, where they felt most unsafe.

Pav. 18. Ar prieš atvykdami į teismą žinojote, kaip vyksta teismo posėdis?

Fig. 18. Did you know how the court proceedings go prior to visiting the court?

Beveik 40 proc. asmenų žinių spragos apie teismo posėdžio eigą, tvarką, procedūrų nuoseklumą rodo, jog dalis valstybės gyventojų nežino kaip vyksta teismo bylų nagrinėjimas,

Almost 40 percent of the respondents did not know anything about the court proceedings process, order, consistency of various procedures. This indicates that a part of the citizens of our

nei kodėl jis vyksta būtent tokia, o ne kitokia nustatyta proceso tvarka (išsamus pasiskirstymas yra pateiktas 8 pav., kuriame matome kiek kartų teko liudyti ikiteisminio tyrimo metu). Kita vertus, žinančiųjų kaip vyksta teismo procesas skaičius yra pakankamai didelis ir viršija nežinančiųjų skaičių. Nepaisant tokio gana pozityvaus rezultato, reikėtų atkreipti dėmesį į nežinančių asmenų poreikius, nes tikėtina, kad tokie asmenys, kurie nežino, kaip vyksta teismo procesas, negali suprasti ir savo, kaip liudytojų, padėties teisme, sekti, suprasti bylos nagrinėjimo eigos ir sklandžiai reaguoti į jos metu kilusius klausimus, ekscesus, jiems gal būt keistas, o proceso tvarkos požiūriu – normalias ir teisiškai korektiškas situacijas (pvz., vertėjo, eksperto dalyvavimas), nušalinimų pareiškimus ir pan.

Šių procesinės tvarkos ypatybių nežinojimas gali paveikti ir patį liudytoją – paskatinti jo spontanišką nepasitikėjimą teismo proceso tvarka, jo dalyviais, įskaitant ir patį teisėją ir, galiausiai, savimi pačiu, nepasiteisinus/nesutapus jo įsivaizdavimui apie savo vaidmenį teisme, lyginant su tuo, kuris susiklosto tikrovėje. Kai kurių teismų bylų dalyvių apklausoje paaiškėję „nežinomybės“ indeksai yra ypač dideli (Panevėžys, Rokiškis, Alytus). Atitinkamai šių savivaldybių gyventojams būtina papildoma teisinio švietimo, informacijos teikimo pagalba ir aktyvesnė tų miestų teismų informacinė veikla.

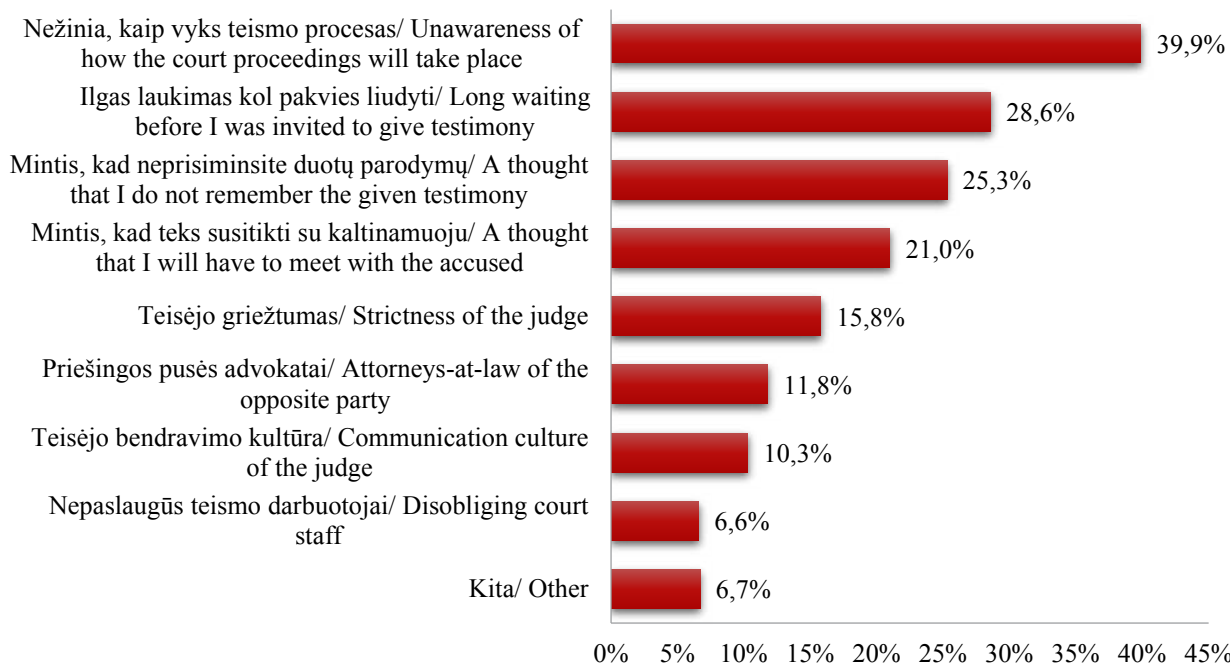
Apibendrinant visų teismų respondentų nuomones ir jų reikšmę liudytojo vaidmens teisme tyrimui, manytina, jog yra būtina visuotinė visuomenės švietimo priemonė apie teismo posėdžio ypatumus ir konkrečiai (jos dalomoji medžiaga ar internetinė prieiga) asmenims, tapusiems konkrečios bylos liudytojais.

country do not know neither how the court cases are being dealt with and investigated, nor why the proceedings are conducted according to a specific legal procedure (detailed distribution is presented in Fig.8, where we see how often people had to testify during the pre-trial investigation). On the other hand, the percentage of people who have knowledge regarding court proceedings is quite high and is larger than the percentage of people with no knowledge regarding court proceedings. However, apart from this quite positive result, the needs of the people with no knowledge should be taken care of. It is likely that such persons with no knowledge of the court proceedings process might not understand their own position as a witness in court. They could fail to understand and follow the court hearing process and might not react properly to the questions and excesses. They might see some parts of the legal proceedings and/or some situations as strange and hardly understandable, although they are normal and legally correct, i.e. participation of translators, experts, removal statements and so on.

The lack of knowledge regarding these procedural specifics might affect the witness himself – encourage his spontaneous distrust in the court, its participants, including the judge. It may even encourage the loss of trust of the witness in himself - whenever his misconceptions about his role in court would not be compatible with the objective reality. Some court case participants show an exceptional rate of respondents that lack such knowledge (Panevėžys, Rokiškis, Alytus). Correspondingly, the residents of these municipalities need additional legal education and help, these cities should distribute information and educate its residents more actively.

After summarizing the opinions of the respondents from all of the courts and the importance of the witness in court investigation, it can be said that there is a lack of a public education measures, which would educate the public about court proceedings. Special attention should be provided to the education of persons who became a witness in a specific court case (leaflets, internet resources, etc.).

Pav. 19. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote prieš duodant parodymus teisme?

Fig. 19. What excited/worried you most prior to testifying in court?

Apklaustųjų dalyvių nuomonės galima suskirstyti pagal didžiausias apklaustųjų nuomonių procentines dalis. Pirmoji – objektyvus nerimas nežinant, kaip vyks teismo procesas ir kokie išmėginimai laukia liudytojo. Ši problema jau buvo atskleista ankstesniuose klausimuose ir jos konkretus procentas šiame punkte (40 proc.) ne tik yra proporcingas ankstesniems rezultatams (~48 proc. nežinojo, kaip vyksta teismo procesas), bet ir papildomai patvirtina informavimo apie teismo posėdį poreikį.

Antroji – objektyvūs teismo proceso trukmės bei dėl pernelyg ilgo laukimo susipainioję liudytojai, prisimindami įvykius. Liudytojų ir nukentėjusiųjų galimybės tiksliau planuoti savo dalyvavimo byloje laiką pagal pateiktą teismo informaciją ar jų išmanymas apie teismo posėdžio tvarką leistų jiems taupyti laiką. Atitinkamai geresnė teismų infrastruktūra lankytojams (vaisvandenių, užkandžių automatai, kavinė) leistų išsaugoti jėgas ir neprarasti koncentracijos.

Trečioji – subjektyvūs kitų proceso dalyvių veiksmai, sukeltys liudytojo baimę, nepasitenkinimą, nesaugumą. Nepasitenkinimas teisėjų, kitų šalių advokatų, prokurorų, teismų darbuotojų profesine etika, bendravimo kultūra yra tiesioginė priežastis teisinių profesijų atstovams dalyvauti mokymuose ir patiems gilinti žinias šioje srityje.

Unawareness of how the legal court proceedings will take place

Long waiting before I will be was invited to give testimony

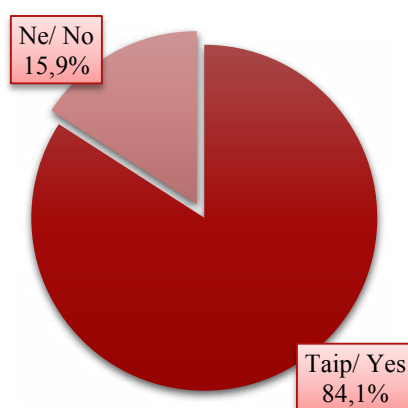
The opinions of the respondents can be divided according to most popular opinions percentage. The first one is the objective worries in cases when the respondent did not know how the court proceedings will take place and what trials await them in the courtroom. This problem was already disclosed in previous questions of the survey and the percentage of such cases is equal to 40%. This percentage is not only proportional to the previous results (~48.0% of respondents did not know how the process of court proceedings), but is additionally confirming the need of educating people regarding court proceedings/hearings.

The second popular opinion is connected with the objective length of the court process and witnesses, who got confused while trying to remember facts during the long waiting time prior to their testimony. If witnesses and crime victims would be provided with a possibility to plan their participation time more accurately according to court-provided information or their knowledge of the order of court proceedings, they could save a lot of time. Accordingly, better court building infrastructure (refreshment, snack

vending machines, coffee shops) would benefit its visitors and help them preserve their strength and would help them not lose concentration.

The third group of opinions are related to subjective actions of other process participants that cause the feelings of fear, insecurity and displeasure in witnesses and crime victims. Displeasure with the judge, attorneys-at-law of the other party, the prosecutor, court staff professional ethics and communication culture are the cause for legal profession representatives to participate in the courses and increase their own knowledge in these areas.

Pav. 20. Ar teismo posėdis prasidėjo numatyta valandą? (N=1017)?

Fig. 20. Did the court hearing start at the designated hour?

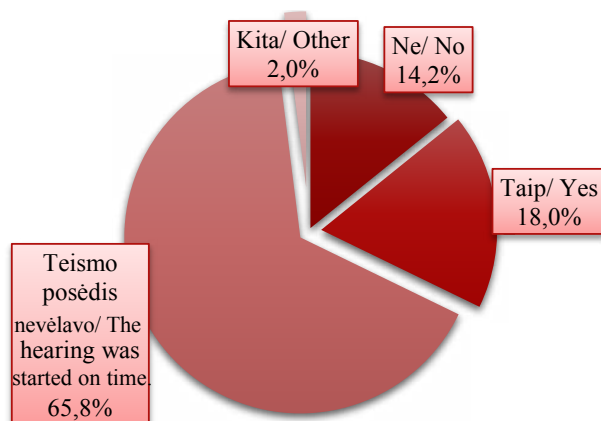
Ilgai laukiant teismo posėdžio, liudytojai gali patirti įvairių sunkumų ir susidurti su problemomis. Dėl to buvo svarbu išsiaiškinti, ar teismo posėdžiai prasideda laiku. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, jog ilgas laukimas belaukiant kol pakvies liudyti, kelia daug nerimo ir jaudulio (22,8 proc.).

Į klausimą, ar teismo posėdis prasidėjo numatyta valandą, didžioji dalis respondentų atsakė teigiamai (84,1 proc.). Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) yra tarp Vilniaus miesto apylinkės ir kitų miestų teismų. Remiantis tyrimo duomenimis, daugiausiai teismai vėlavo Vilniaus miesto apylinkės teisme (42,7 proc.). Apibendrinant galima teigti, kad teismo posėdžiai beveik visada prasidėjo laiku, išskyrus Vilniaus miesto apylinkės teisme.

If the witnesses wait long time to participate in the hearing, they might encounter hardships and problems. This is why it is important to understand if the court hearings start on time. Research results also show, that long waiting time prior to testifying causes a lot of worrying and strong emotions (22.8% of respondents).

The question regarding the timeliness of court hearings was mostly answered positively (84.1%). A statistically important difference ($p < 0.001$) is present between the Vilnius city and district courts of other cities. According to research data, the most court hearings that started late happened in Vilnius city (42.7%). In summary, one may state that court hearings start on time in most cases with the exception of Vilnius city.

Pav. 21. Jei teismo posėdis vėlavo, ar buvo pranešta apie vėlavimą ir/ar buvote informuoti, kiek teks laukti?

Fig. 21. If the court hearing started late, were you informed about this fact and/or were you informed how much time would you have to wait?

Nors 2/3 apklaustųjų paminėjo, jog teismo posėdis prasidėjo laiku, likęs trečdalis liudijimų parodė egzistuojant galimus, pasitaikančius teismų darbo organizavimo nesklandumus.

Pažymėtina, jog LR BPK, CPK, ATPK numato įvairias teisinės pasekmes teismo posėdžio dalyviams (tarp jų ir liudytojams), be pateisinamos priežasties laiku neatvykusiems į bylos nagrinėjimą. Tačiau, jeigu pats teismas negali laiku (pagal šaukime nurodytą datą) pradėti posėdžio, gali būti pažeidžiami byloje dalyvaujančių asmenų teisėti lūkesčiai, asmenys verčiami gaišti laiką ir nežinoti, kiek ilgai jie bus priversti būti teismo pastate, atidėdami visus kitus savo darbus (ypač, kai teismo darbuotojai nepraneša, jog posėdis vėluoja/yra nukeliamas (14 proc.)).

Toks teismų funkcijų nesuderinimas apsunkina liudytojų, kurie teismui dažniausiai turi padėti nustatyti bylos aplinkybes įvertinant veikos teisėtumą ir dėl jos galimai atsakingų asmenų kaltumą, padėti. Minėti apklausos rezultatai atspindi neatidėliotiną būtinybę diegti reikiamas informacines sistemas siekiant, kad teismo posėdžio dalyviai (ir ypač liudytojai ir nukentėjusieji) būtų operatyviai informuojami apie teismo posėdžių grafiko pakeitimus, tokiu būdu užtikrinant dalyvaujančių procese asmenų interesus. Teismo darbuotojai, jau vykdydami teismo šaukimo rengimą bei siuntimą gali (derinant pvz. su kurjerio tarnyba) gauti informaciją apie liudytojo kontaktus (el.paštas, telefono numeris ir pan.). Šie duomenys vėliau gali būti naudojami operatyviam susisiekimui.

Although 2/3 of the respondents noted the court hearing started on time the other third has shown the existence of possible repeated failures in the organization of court work.

It should be noted that the CPC, Code of Civil Procedure (hereinafter – “CCP”) and the Code of Administrative Offences (hereinafter – “CAO”) of the Republic of Lithuania provides different legal consequences for court participants’ (including witnesses) failure to attend the court proceedings on time. However, if the court fails to start the proceedings on time (according to the date and time, indicated in the court summons), the legitimate expectations of court proceedings’ participants may be infringed. In such a case, persons are forced to waste their valuable time without knowing on how much longer they will need to be in the court building. They are unable to carry on with their works (especially whenever the court staff do not inform them that the hearing will be late or is postponed (14%)).

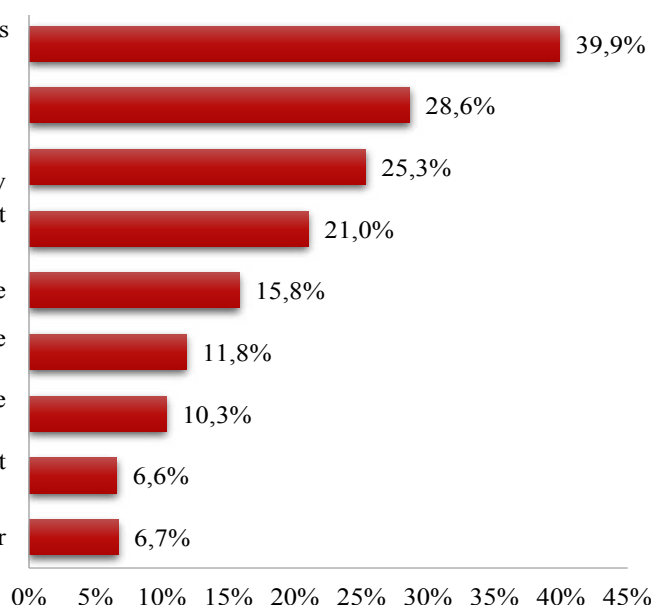
Such court functions misalignment is making the situation more difficult for the witnesses that are usually summoned to court to help it determine the case circumstances and evaluate the legality of some actions and therefore the possible guilt of the responsible party. The above-mentioned survey results reflect the immediate need to install proper informational systems in order for the court hearing participants (especially witnesses and crime victims) to be quickly informed regarding

the changes in court hearing schedule. This way the interests and legitimate expectations of the court proceedings participants will be protected. Court staff can receive contact details (e-mail address, telephone no., etc.) of the witness while they are preparing the court summons (i.e. from the courier service). This information can be later used to promptly contact the witness if such a need arises.

Pav. 22. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote duodant parodymus teisme? (N=1004)?

Nežinia, kaip vyks teismo procesas/ Unawareness how the court proceedings will take place	39,9%
Ilgas laukimas kol pakvies liudyti/ Long time before I will be invited to give testimony	28,6%
Mintis, kad neprisiminsite duotų parodymų/ A thought that I do not remember the given testimony	25,3%
Mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju/ A thought that I will have to meet with the accused	21,0%
Teisėjo griežtumas/ Strictness of the judge	15,8%
Priešingos pusės advokatai/ Attorneys-at-law of the opposite party	11,8%
Teisėjo bendravimo kultūra/ Communication culture of the judge	10,3%
Nepaslaugūs teismo darbuotojai/ Disobliging court staff	6,6%
Kita/ Other	6,7%

Fig. 22. What excited/worried you the most while you were testifying in court? (N=1004)?

Respondentų buvo prašoma nurodyti, kas juos labiausiai jaudino ir kėlė nerimą duodant parodymus teisme. Gauti rezultatai parodė, jog daugiausiai nerimo kelia nežinia, kaip vyks teismo procesas (32,1 proc.), taip pat mintis, kad respondentai neprisimena duotų parodymų (23,5 proc.) bei ilgas laukimas kol pakvies liudyti (22,8 proc.). Kiek mažiau nerimo kėlė teisėjo griežtumas (15,2 proc.), priešingos pusės advokatai (15,0 proc.), mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju (15,0 proc.) ir teisėjo bendravimo kultūra (11,3 proc.). Mažiausiai nerimo kėlė nepaslaugūs teismo darbuotojai (4,9 proc.). Galima daryti prielaidą, kad teismo darbuotojai yra gana paslaugūs. G. Valicko ir K. Vanagaitės (2013) tyrimo rezultatai šį faktą patvirtina: respondentų manymu, teismo darbuotojai yra pakankamai paslaugūs ir pasirėngę padėti, elgiasi mandagiai ir pagarbiai.

Respondents were asked to specify what excited or made them worry the most while they were testifying in court. The received results indicate that the most worries were caused by the uncertainty of how the court proceedings process will be executed (32.1%), the thought that respondents do not remember their previous testimonies (23.5%) and the long waiting time before testifying (22.8%). Somewhat less worries were caused by the strictness of the judge (15.2%), the attorneys-at-law of the opposite party, the thought that the witness will need to meet the accused (15.0%) and the communication culture level of the judge (11.3%). The least worries were caused by the disobliging court staff (4.9%). This can lead to an assumption that court staff is quite helpful and accommodating. G. Valickas and K. Vanagaitė (2013) research results approve this

Visgi daugiausia nerimo kelia nežinia, kaip vyks procesas. Panašu, kad liudytojai apie tai gauna per mažai informacijos arba ji yra sunkiai pasiekama.

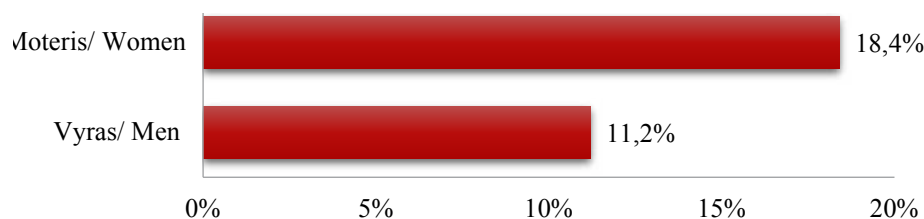
Liudininkams neretai trūksta informacijos apie baudžiamojo ir civilinio proceso skirtumus, bylos nagrinėjimo ypatumus (pvz., liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausą, galimybę dalyvauti tiriant įrodymus, prašymų pateikimą, posėdžių atidėjimą, galimą bylos nagrinėjimo trukmę), turimas teises ir pareigas, galimybę susitarti su kaltinamuoju, teisinės pagalbos prieinamumą, prokuroro vaidmenį ir t. t. Dėl to liudytojai gali suformuoti nerealius lūkesčius, susijusius su bylos eiga ir baigtimi, teisėjų ar prokurorų elgesiu (pvz., daugelis nusikaltimų aukų tikisi, kad teismas bus dėmesingas ir atsižvelgs į jų interesus, dalyvavimas bylos nagrinėjime nebus sudėtingas, o sprendimas bus priimtas greitai ir teisingai), o šiems lūkesčiams nepasitvirtinus, patirti neigiamus psichologinius padarinius (pvz., padidėjusį nesaugumo ir/ar situacijos kontrolės praradimo jausmą, nusivylimą pareigūnais ar visa teisine sistema) (Valickas, Voropaj, Justickis, 2012).

fact: according to the respondents, the court staff are sufficiently obliging, are ready to help, act politely and respectfully.

However, the most worries are caused by the uncertainty of the process. It seems that witnesses receive too little information or it is hardly accessible.

Witnesses frequently lack information regarding the differences between the criminal and civil legal processes and specifics of court case hearing (i.e. the interrogation of witnesses and crime victims, possibility to take part in evidence examination, providing pleas to the court, court hearing postponements, and possible length of court case hearing). Witnesses and crime victims frequently do not know their rights and duties, their possibility to make peace with the accused, the availability of legal counsel, the role of the prosecutor etc. This causes the witnesses to develop unrealistic expectations related with the course and the outcome of the court case and/or the behavior of the prosecutor or the judge. For example, many crime victims expect the court to be considerate to their interests, that the participation in the hearings will be quite easy and the court ruling will be fair and quick. Whenever these expectations are not met, witnesses and crime victims experience negative psychological aftereffects, such as an increased insecurity and/or the feeling they lose the control of the situation, dissatisfaction with the officers/officials or the whole legal system (Valickas, Voropaj, Justickis, 2012).

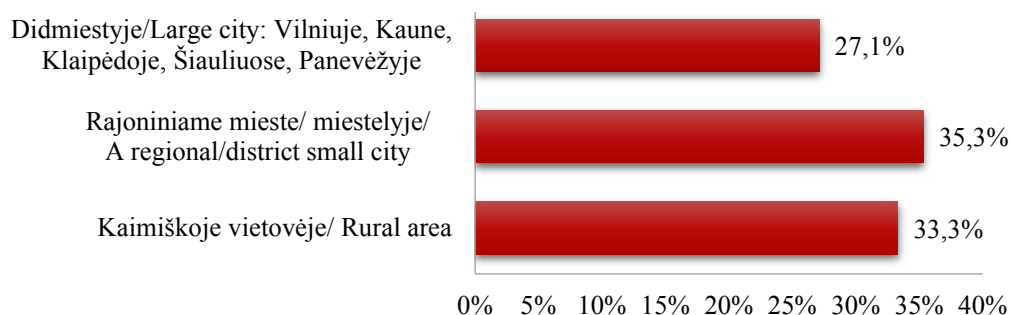
Pav. 23. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote duodant parodymus teisme? - Mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

Fig. 23. What excited/worried you the most while you were testifying in court? - A thought that I will have to meet with the accused (according to sex, percent)

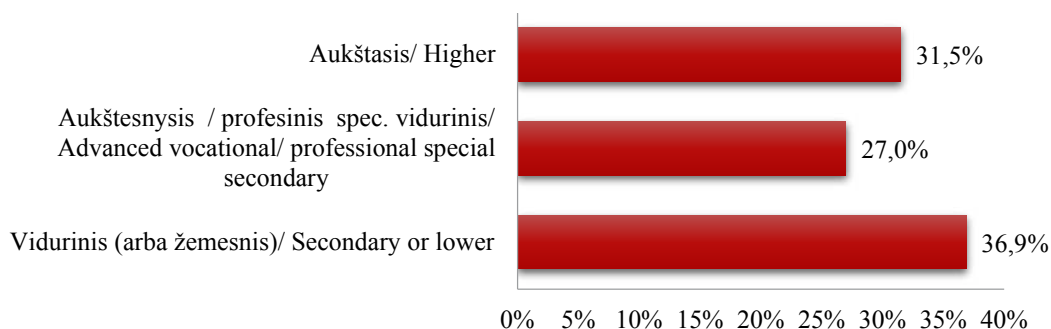
Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) gautas palyginus vyrų ir moterų atsakymus. Moterys labiau nei vyrai jaudinosi ir nerimavo dėl minties, kad reikės susitikti su kaltinamuoju. Reikėtų atsižvelgti į tai, kad moterys yra labiau pažeidžiama grupė.

Pav. 24. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote duodant parodymus teisme? -Nežinia, kaip vyks teismo procesas (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) gauti palyginus vietas, kuriose respondantai gyvena. Rajoniniame mieste/miestelyje gyvenančius tiriamuosius labiau nei gyvenančius didmiesčiuose ar kaimiškoje vietovėje jaudino ir kėlė nerimą nežinia, kaip vyks teismo procesas (greičiausiai dėl informacijos stokos rajoninėse teismo apylinkėse). Didelių miestų teismuose įvairių informacijos šaltinių yra daugiau.

Pav. 25. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote duodant parodymus teisme? -Nežinia, kaip vyks teismo procesas (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

A statistically significant difference ($p < 0,001$) was found in male and female respondent responses. Women tend to worry more because of the thought that they will need to meet the accused. It should be noted that women are a more vulnerable group.

Fig. 24. What excited/worried you the most while you were testifying in court? – Unawareness how the court proceedings will take place (according to place of residence, percent)

Statistically significant differences ($p < 0,001$) were found while comparing the places of residence of the survey's respondents. Respondents living in regional/district small cities were worried by the uncertainty regarding the court process more than respondents living in large cities or rural areas were. This may be explained by the lack of information for witnesses and crime victims in regional court districts. Large cities, on the other hand, contain more information sources.

Fig.25. What excited/worried you the most while you were testifying in court? - Unawareness how the court proceedings will take place (according to education, percent)

Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) taip pat gauti palyginus tiriamuosius pagal išsilavinimą. Respondentai su viduriniu išsilavinimu daugiau nerimavo dėl nežinios, kaip vyks teismo procesas, nei turintys aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą. Ir kiti tyrimai rodo, kad žemesnį išsilavinimą turintys respondentai yra labiau pažeidžiami (Valickas, Vanagaitė, 2013). Jie turi ribotesnes galimybes pasinaudoti visais informacijos šaltiniais (pvz., internetu).

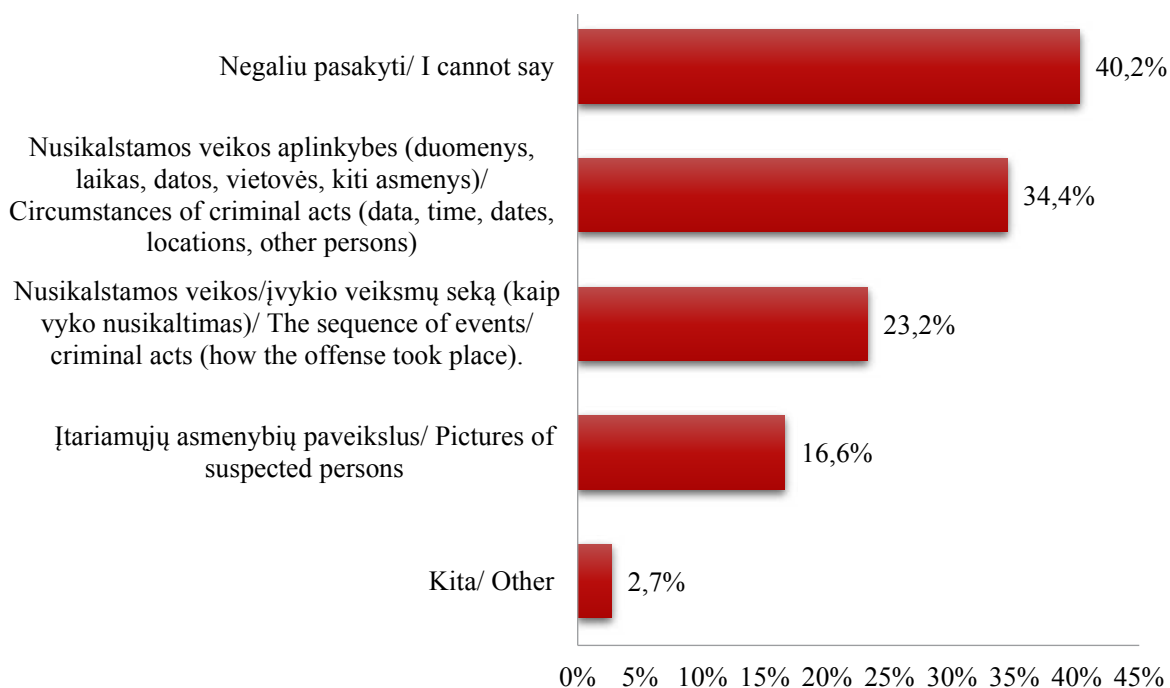
Apibendrinant galima teigti, kad respondentus, duodant parodymus teisme, labiausiai jaudino ir nerimą kėlė nežinia, kaip vyks teismo procesas (ypač gyvenantiems rajone ir turintiems vidurinį išsilavinimą). Moterims, priešingai negu vyrams, daugiausiai nerimo kėlė mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju. Rekomenduojama pateikti kuo daugiau informacijos apie teismo procesą, naudoti įvairesnius informacijos pateikimo būdus ir šaltinius, taip pat sudaryti sąlygas liudytojams nesusitikti su kaltinamaisiais.

Statistically significant differences ($p < 0.001$) were found while comparing the respondents' education level. Respondents with secondary education worried because of the unawareness how the court proceedings will take place more than respondents with higher or advanced vocational education. Other researches also show that people with lower grade education are more vulnerable (Valickas, Vanagaite, 2013). They have limited possibilities to use all of the information sources (i.e. internet).

In summary, it can be stated that respondents were mostly worried by the uncertainty and lack of knowledge regarding the court proceedings while they were testifying (especially people residing in smaller regional cities and having secondary education). Women, as opposed to men, were mostly worried by the thought that they will needed to meet the accused. It is recommended to provide as much information about the court proceedings order as possible, diversify information distribution ways and sources and creating possibilities for witnesses to avoid meeting the accused.

Pav. 26. Jeigu dalyvavote baudžiamojoje byloje, prisimenant savo liudijimą ikiteisminio tyrimo metu Jums sunkiausia atkurti: (N=259)

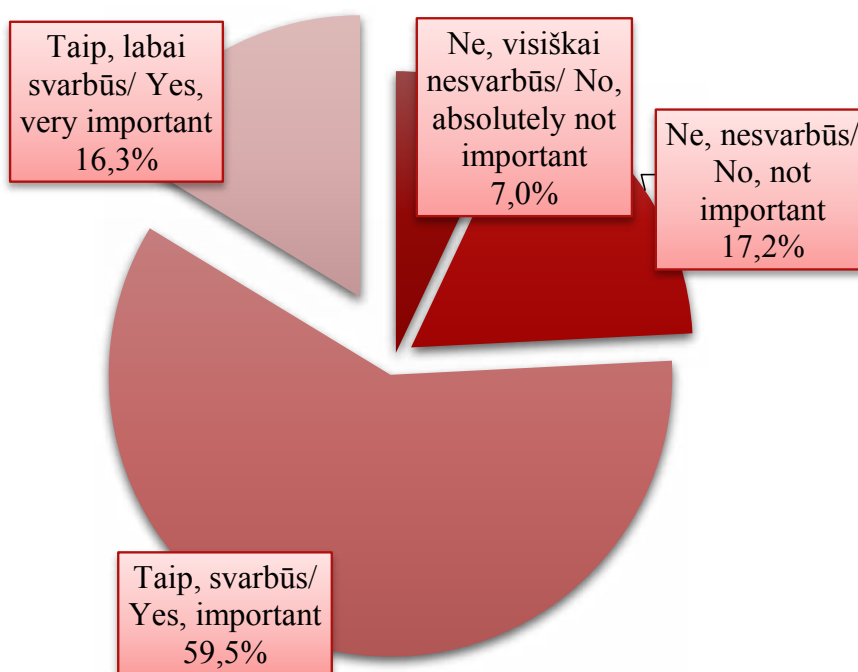
Fig. 26. If you have participated in a criminal case, what was the hardest thing to remember from your pre-trial investigation testimony?

Didžioji dalis respondentų (40,2 proc.), liudijusių baudžiamojoje byloje, į klausimą, kokias aplinkybes iš ikiteisminio liudijimo buvo sunkiausia atkurti, negalėjo atsakyti. 34,4 proc. respondentų sunkiausia buvo prisiminti nusikalstamos veikos aplinkybes, 23,2 proc. – nusikalstamos veikos/įvykio veiksmų seką ir 16,6 proc. sunkiausia buvo atkurti įtariamųjų asmenų paveikslus.

The largest portion of respondents (40.2%) that have witnessed in a criminal case could not state what was the hardest thing to remember from their pre-trial investigation testimony. More than a third (34.4%) of respondents found it hardest to remember the circumstances of the criminal offense, 23.2% the sequence of events/criminal acts and 16.6% found it hardest to remember the pictures of suspected persons.

Pav. 27. Ar jautėte, kad Jūsų parodymai buvo svarbūs bylos eigai? (N=583)?

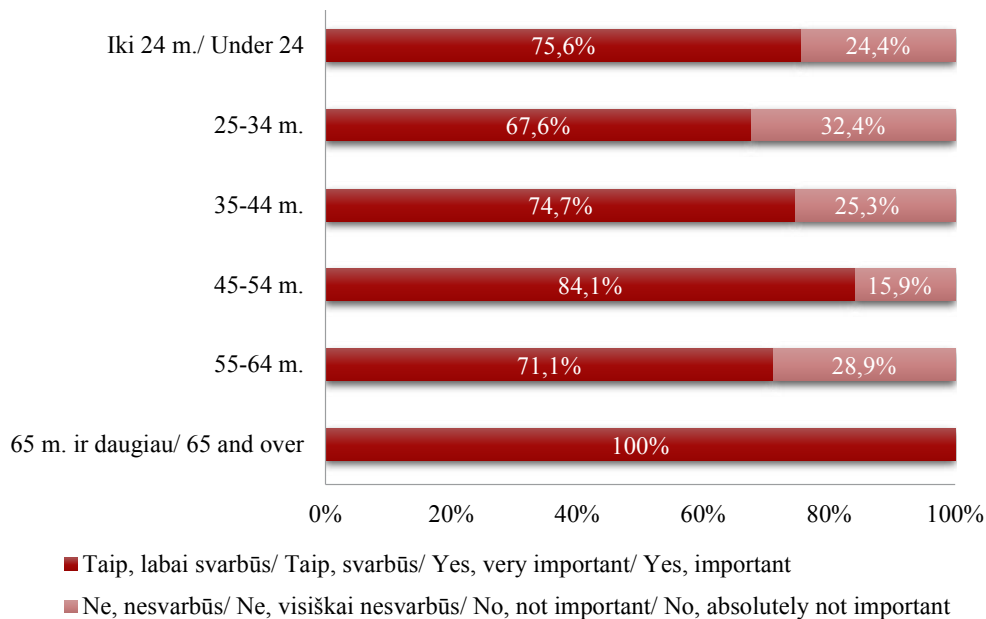

Fig. 27. Did you feel that your testimony was important to the course of the case? (N=583)?

Į klausimą, ar jautėte, kad Jūsų parodymai buvo svarbūs bylos eigai, didžioji dalis respondentų, (75,8 proc.) atsakė teigiamai. Kita dalis (24,2 proc.) respondentų jautė, kad jų parodymai buvo nesvarbūs. Vertinant atskirus miestus, statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) daugiau negu kituose miestuose respondentų jautė, kad jų parodymai svarbūs Panevėžio miesto apylinkės teismo (95,0 proc.), o mažiausiai svarbūs - Kaišiadorių rajono apylinkės teismo (35,7 proc.) (žr. 44 paveikslą).

Respondents answered the question if they felt that their testimony was important positively in general (75.8%). The other part (24.2%) felt that their testimonies were not important. While evaluating separate cities, a statistically significant difference ($p < 0.001$) has been found in the fact that the residents of Panevėžys felt that their testimonies are important on a higher than average rate. An astonishing 95.0% of respondents in Panevėžys city felt that their testimonies are important. In addition, the highest percentage of respondents that felt that their testimonies were unimportant has been detected in Kaišiadorys region district court (35.7%) (see fig. 55).

Pav. 28. Ar jautėte, kad Jūsų parodymai buvo svarbūs bylos eigai? (pasiskirstymas pagal amžių, proc.)

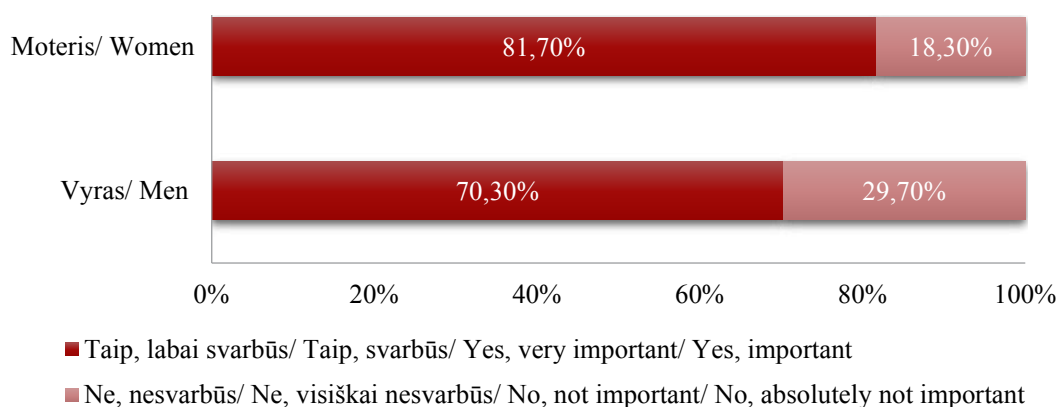

Fig. 28. Did you feel that your testimony was important to the course of the case? (according to age, percent)

Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) pastebimas respondentus vertinant pagal amžių. Vyresni nei 65 metų respondentai dažniau nei kitų amžiaus grupių respondentai atsakė, kad jų parodymai buvo svarbūs bylos eigai.

A statistically significant difference ($p < 0.001$) has been found in respondent answers according to their age. Respondents aged 65 and over more frequently said that their testimonies were important to the course of the court case.

Pav. 29. Ar jautėte, kad Jūsų parodymai buvo svarbūs bylos eigai? (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

Fig. 29. Did you feel that your testimony was important to the course of the case? (according to sex, percent)

Moterys statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) dažniau nei vyrai jautė, kad jų parodymai yra svarbūs bylos eigai.

A statistically significant difference ($p < 0.001$) has been found in respondent answers according to their sex. Women felt that their testimonies are important to the course of the court case more than men.

Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis respondentų jautė, kad jų parodymai buvo svarbūs bylos eigai. Daugiausiai respondentų,

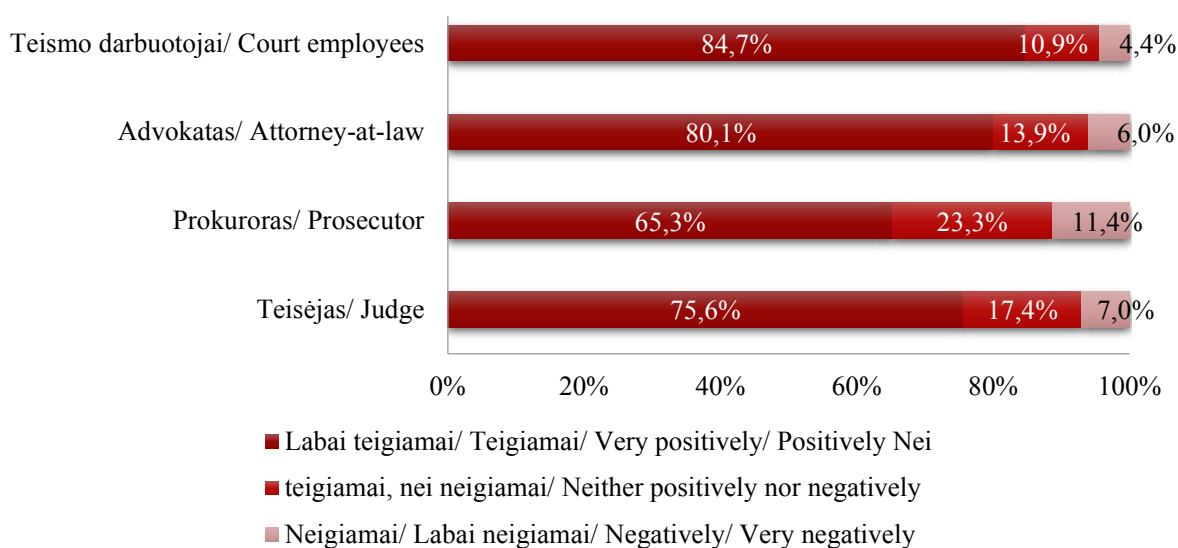
In summary, it can be stated that most of

kurie jautė, kad jų parodymai svarbūs, buvo Panevėžio ir Kaišiadorių teismuose. Moterys dažniau nei vyrai, kaip ir vyresni nei 65 metų amžiaus respondentai jautė, kad jų parodymai yra svarbūs bylos eigai.

the respondents felt that their testimonies were important to the course of the court case. The highest rate of respondents, believing that their testimonies are important, were in the courts of Panevėžys and Kaišiadorys. Women and respondents aged over 65 felt that their testimonies are important more than others.

Pav. 30. Kaip toliau nurodyti asmenys prisidėjo prie Jūsų, kaip liudytojo, potyrių teismo posėdyje (N=1025)?

Fig. 30. How the following persons affected your court hearing experience as a witness? (N=1025)?

Buvo užduotas klausimas, kaip teisme dalyvaujantys respondentai prisidėjo prie liudytojo potyrių teismo baudžiamosiose bylose. Labiausiai teigiamai prisidėjo teismo darbuotojai (84,7 proc.) ir advokatai (80,1 proc.). Mažiausiai teigiamai prisidėjo prokuroras (65,3 proc.). Gauti rezultatai patvirtina prielaidą, kad teismo darbuotojai yra gana paslaugūs ir teigiamai prisideda prie liudytojo potyrių teismo posėdyje.

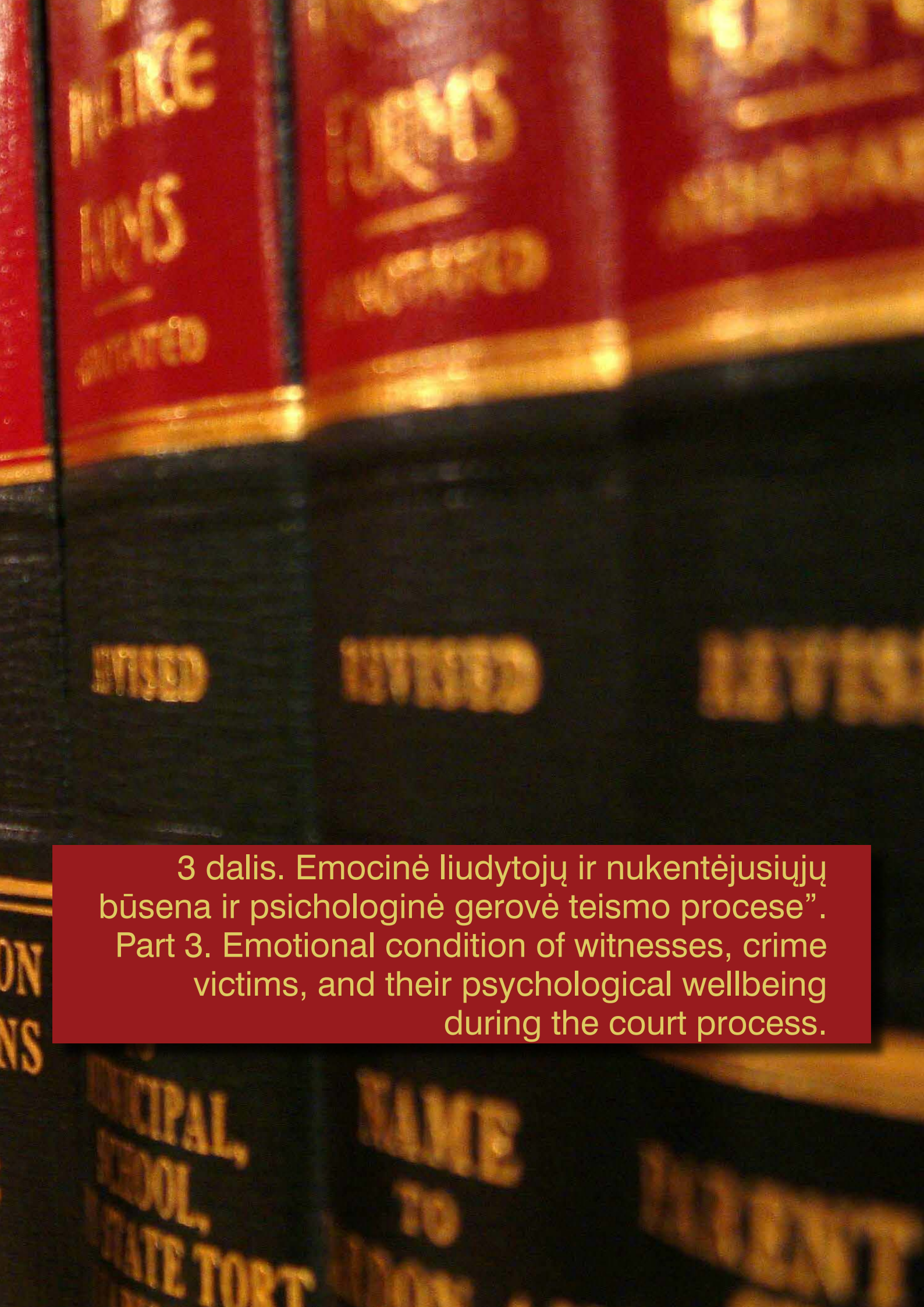
A question has been asked about how their experience during court hearings was affected by various court officials in criminal court cases. The top two positive evaluations belong to court staff (84.7%) and attorneys-at-law (80.1%). Prosecutors hold the least positive evaluation (65.3%). The results support the assumption, that court staff are quite helpful and contribute positively to the experience of witnesses at court hearings.

Tyrimų rezultatai gali reikšti, kad baudžiamojo teismo proceso metu smurto aukoms yra labai svarbu, ar teisėjas elgiasi su jomis „kaip su žmonėmis“, ką ir kaip jis sako, ar dėmesingai klausosi, ar stengiasi užtikrinti saugumo jausmą. Tuos teisėjus, kurie buvo psichologiškai atsiriboję nuo bylininkų, atrodė šalti ir oficialūs, neįsigilindavo į ginčo šalių pasisakymus, net nesvarstė atmesdavo kai kuriuos jų klausimus ar pasiūlymus, nusikaltimo aukos vertino negatyviai (net ir tada, kai

The research data may mean that violent crime victims find it very important if the judge treats them as “human beings” (with respect and decency). Such crime victims find importance in what the judge says and the way he says it, if the judge is listening to them with attention, does he try to induce a sense of security to them during the criminal court process, all of this is important for the victim. The judges that psychologically distanced themselves from the litigants appeared cold and official. They appeared as not paying

teisiniu požiūriu byla būdavo išsprendžiama objektyviai). Be to, reikia pridurti, kad didesnis pasitenkinimas teisėjų ir kitų pareigūnų darbu gali ne tik turėti teigiamą poveikį nusikaltimo aukų psichinei sveikatai, bet taip pat padidinti teisėsaugos pareigūnams teikiamą paramą, pagerinti pareigūnų bei teisėsaugos institucijų įvaizdį, tai gali prisidėti prie išsamesnio bylos nagrinėjimo ir teisingumo byloje priėmimo o galiausiai – ir žmonių paklusnumą įstatymams (Justickis, Valickas, 2011).

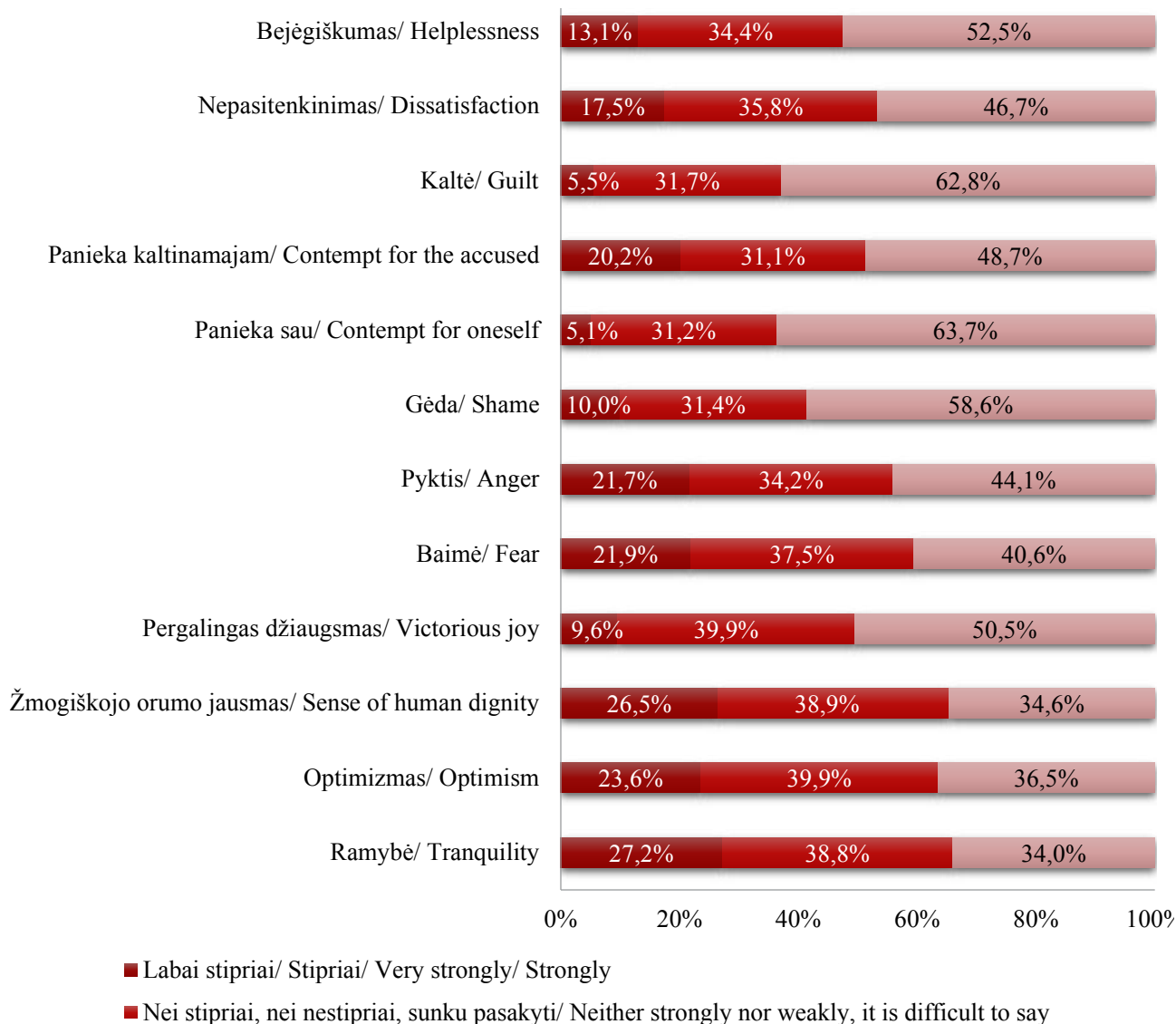
appropriate attention to the speeches or pleas of the parties. Such judges held a negative attitude towards the crime victim (even if the case was resolved objectively in legal terms). It should also be noted, that a higher rate of satisfaction from the work of judges and other officials might have a positive on the psychological health of the victim. Apart from that, it will also increase the support the law enforcement officers receive from the citizens, improve law enforcement officials and their institutions' public image, contribute to more comprehensive court case resolution and finally – increase people's obedience to law.

3 dalis. Emocinė liudytojų ir nukentėjusiųjų būseną ir psichologinę gerovę teismo procese”.
Part 3. Emotional condition of witnesses, crime victims, and their psychological wellbeing during the court process.

Pav. 31. Įvertinkite, kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? (N=901)?

Fig. 31. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings?

Įvertinus jausmus, kurie pasireiškė gavus teismo šaukimą ir likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio, rezultatai parodė, kad respondentai dažniausiai jautė ramybę (27,2 proc.), žmogiškojo orumo jausmą (26,5 proc.), optimizmą (23,6 proc.). Taip pat gan stipriai jautė šiuos neigiamus jausmus: baimę (21,9 proc.), pyktį (21,7 proc.), panieką kaltinamajam (20,2 proc.), nepasitenkinimą (17,5 proc.), bejėgiškumą (13,1 proc.). Visgi vyrauja jausmai, susiję su moralinio pasitenkinimo (satisfakcijos) siekiu, t. y. emocijos, sukeltos trokštant atpildo už galbūt jam pačiam padarytą skriaudą (Matuizienė, 2012).

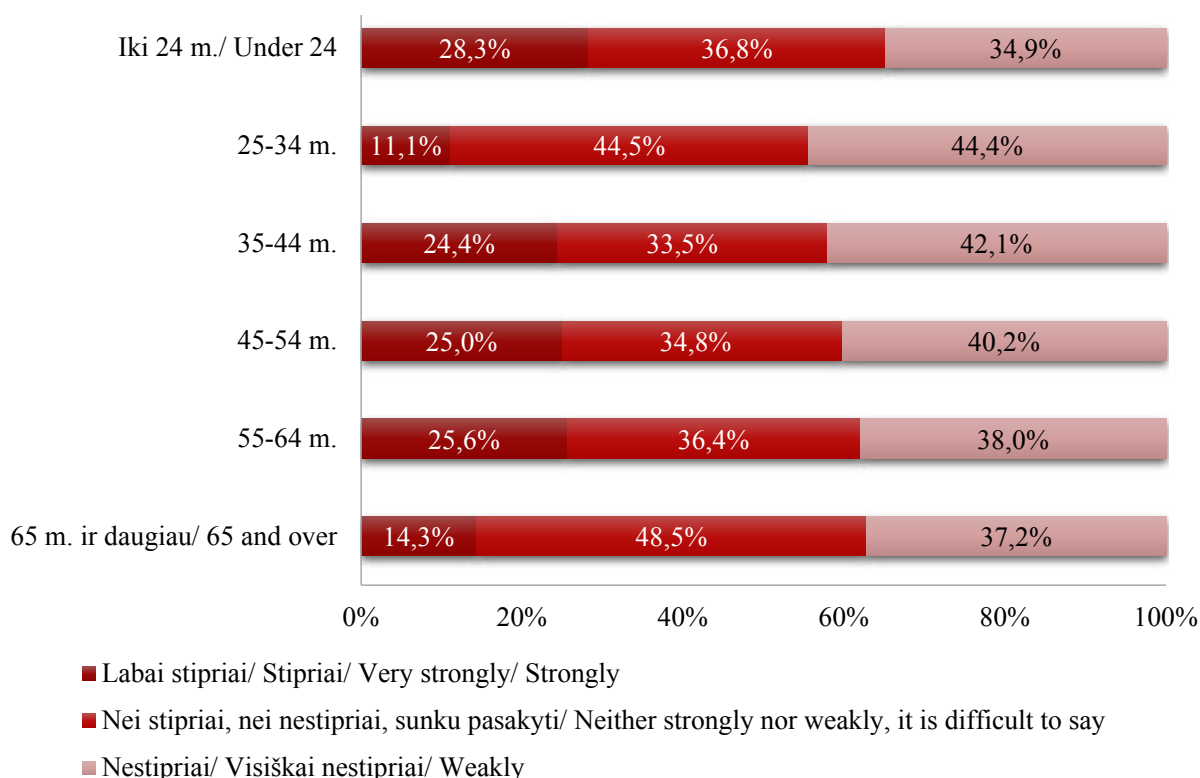
After evaluating the feelings which the crime victims and witnesses were experiencing after they received the court summons and 2-3 days prior to the court proceedings it has become clear that in most of the time respondents felt tranquility (27.2%), the sense of human dignity (26.5%) and optimism (23.6%). They were also experiencing the following negative feelings: fear (21.9%), anger (21.7%), contempt for the accused (20.2%), dissatisfaction (17.5%), and helplessness (13.1%). However, the feelings related to pursuing moral satisfaction are prevailing – emotions produced by the urge for compensating for wrong that might be done to the person (Matuizienė, 2012).

Vertinant pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) pastebimi tarp respondentų, kurie gavo teismo šaukimą ir likus 2 – 3 dienoms iki teismo posėdžio jautė baimę, pyktį, panieką sau ir panieką kaltinamajam.

If we assess the respondents according to age groups we might see statistically significant differences ($p < 0,001$) between the respondents, which received their court summons and experienced fear, anger, contempt to oneself and the accused from 2 to 3 days prior to the court proceedings.

Pav. 32. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – baimė (pasiskirstymas pagal amžių, proc.)

Fig. 32. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – fear (according to age, percent)

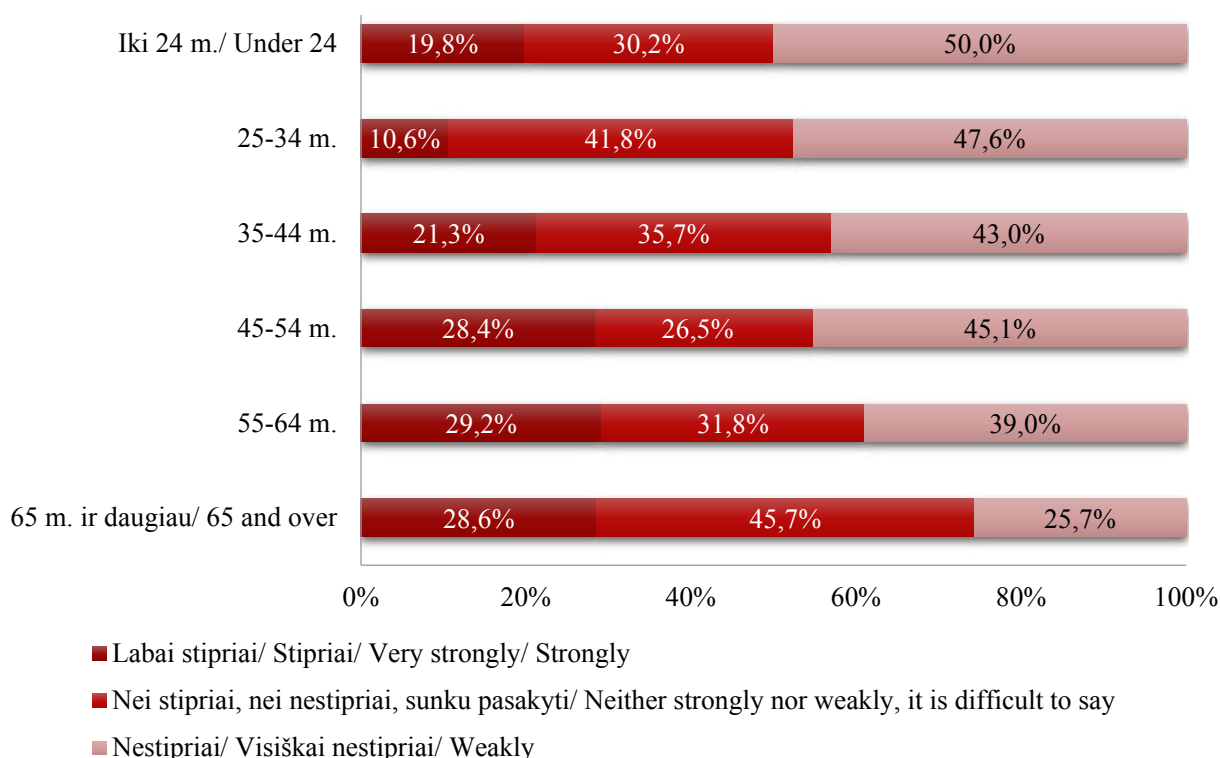

Stiprų baimės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniausiai jautė jaunesnio amžiaus (iki 24 metų) respondentai ir respondentai, kurių amžius svyravo nuo 35 iki 64 m.

A strong feeling of fear a couple of days before the court proceedings was usually experienced by the people of younger age (up to 24 years old) and respondents aged 35 to 64

Pav. 33. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – pyktis (pasiskirstymas pagal amžių, proc.)

Fig. 33. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – anger (according to age, percent)

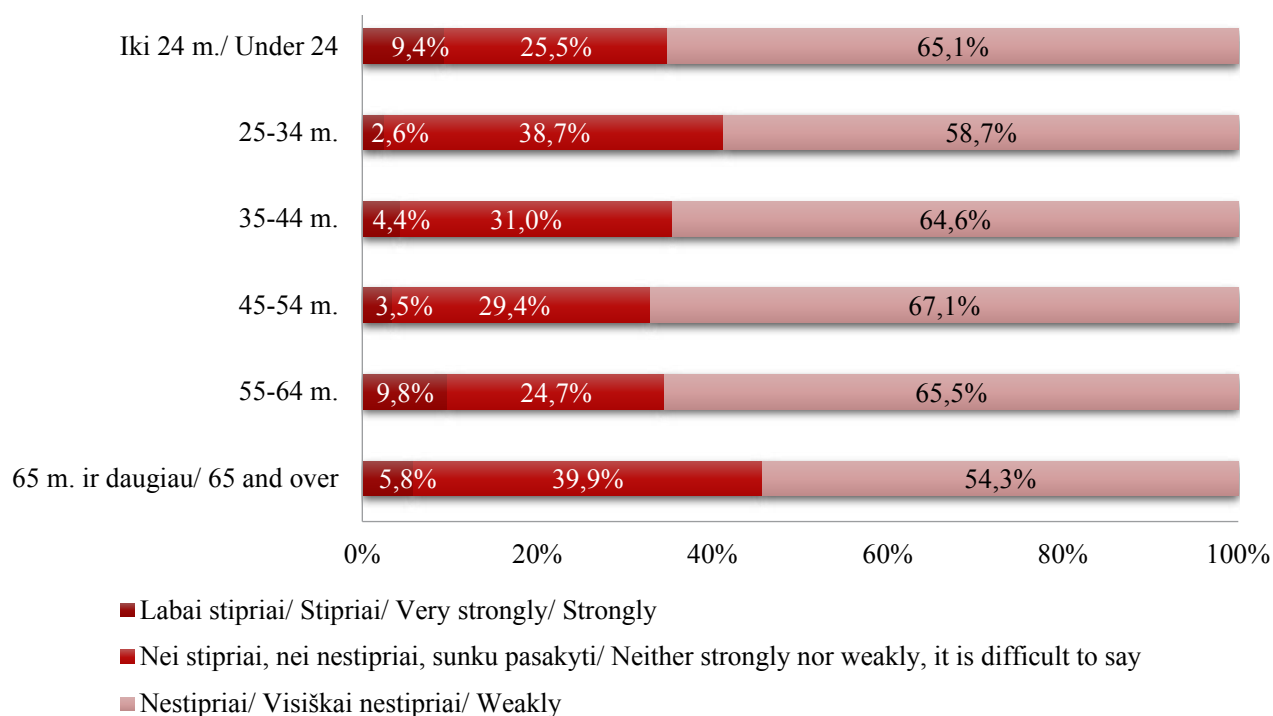
Stiprų pykčio jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniausiai jautė vidutinio ir vyresnio amžiaus (45 metų ir vyresni) respondentai.

Baimę, labiau nei kitų amžiaus grupių respondentai, dažniausiai jautė jaunimas iki 24 metų amžiaus. Panieka labiausiai buvo juntama dviejose amžiaus grupėse – tarp iki 24 metų amžiaus ir tarp 55 – 64 metų amžiaus respondentų. Teismo posėdžiuose vyresnio amžiaus žmonės buvo linkę jausti daugiau pykčio ir paniekos kaltinamajam palyginus su jaunais žmonėmis. Tai gali būti susiję su natūraliais žmogaus raidos pokyčiais. Detalesnę išvadą apie amžiaus ir teisme patiriamų jausmų sąsajas galima būtų daryti tik atlikus papildomų tyrimų.

A strong sense of anger from 2 to 3 days prior to the court proceedings was experienced mostly by respondents of moderate and older age (45 and older).

Fear, in contrast to respondents of other age groups, was most frequently experienced by youth up to the age of 24. Contempt was most spread in age groups of up to 24 and 55 to 64 years old. People of older age tended to feel more anger and contempt for the accused in comparison to younger respondents. This may be related to the natural changes of human development. A more detail conclusion on the relation between the age of the respondent and the feelings that he experiences in court needs separate research.

Pav. 34. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - panieka sau (pasiskirstymas pagal amžių, proc.)

Fig. 34. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – contempt for oneself (according to age, percent)

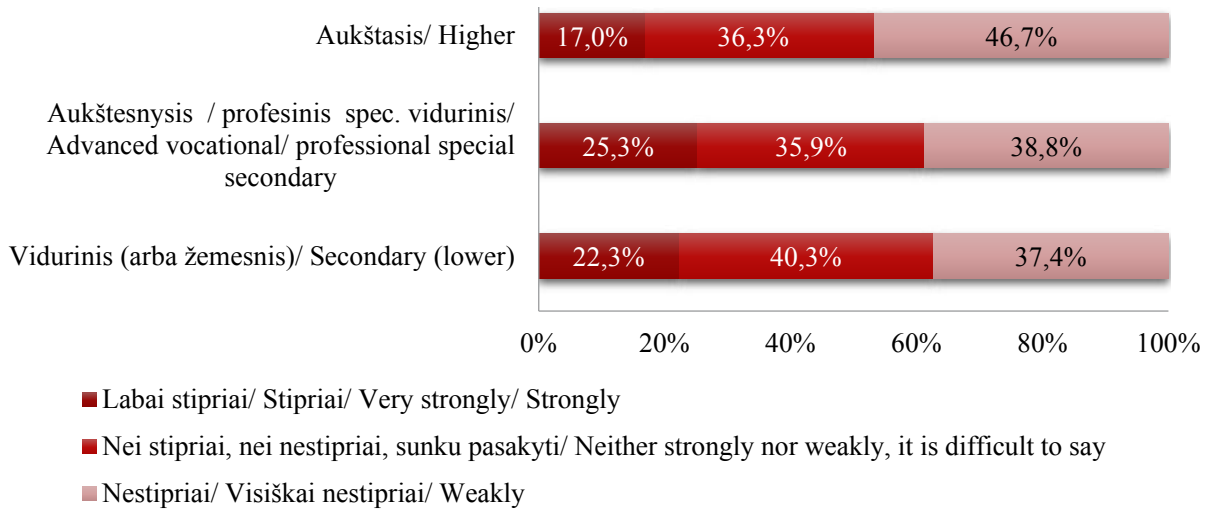
Panieką sau likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio jautė iki dešimtadalio respondentų. Šį jausmą dažniausiai jautė jaunesnio amžiaus (iki 24 metų) respondentai ir respondentai, kurių amžius svyravo nuo 55 iki 64 m.

Pykčio jausmas savos kriaudikui yra žmogiška ir psichologiškai naudinga emocinė reakcija (Matuizienė, 2012). Didėjant psichologinei-emocinei brandai atsiranda gebėjimas naudoti aukštesnius gynybinius mechanizmus (pyktį ir panieką kaltinamajam), o baimė ir panieka sau būdinga psichologiškai mažiau brandiems asmenims ir tai ne visada priklauso nuo amžiaus.

Upto 10% of all respondents have experienced contempt for oneself during the period of 2 to 3 days prior to the court proceedings. This feeling was usually experienced by people of younger age (up to 24) and people aged from 55 to 64.

The feeling of anger towards the offender is a natural and psychologically useful emotional reaction of a human being (Matuizienė, 2012). With the increase of psychological-emotional maturity, one can use defensive psychological mechanisms of higher level (anger and contempt for the accused), fear and contempt for oneself is a characteristic of a less psychologically mature person and it is not always related with age.

Pav. 35. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – baimė (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

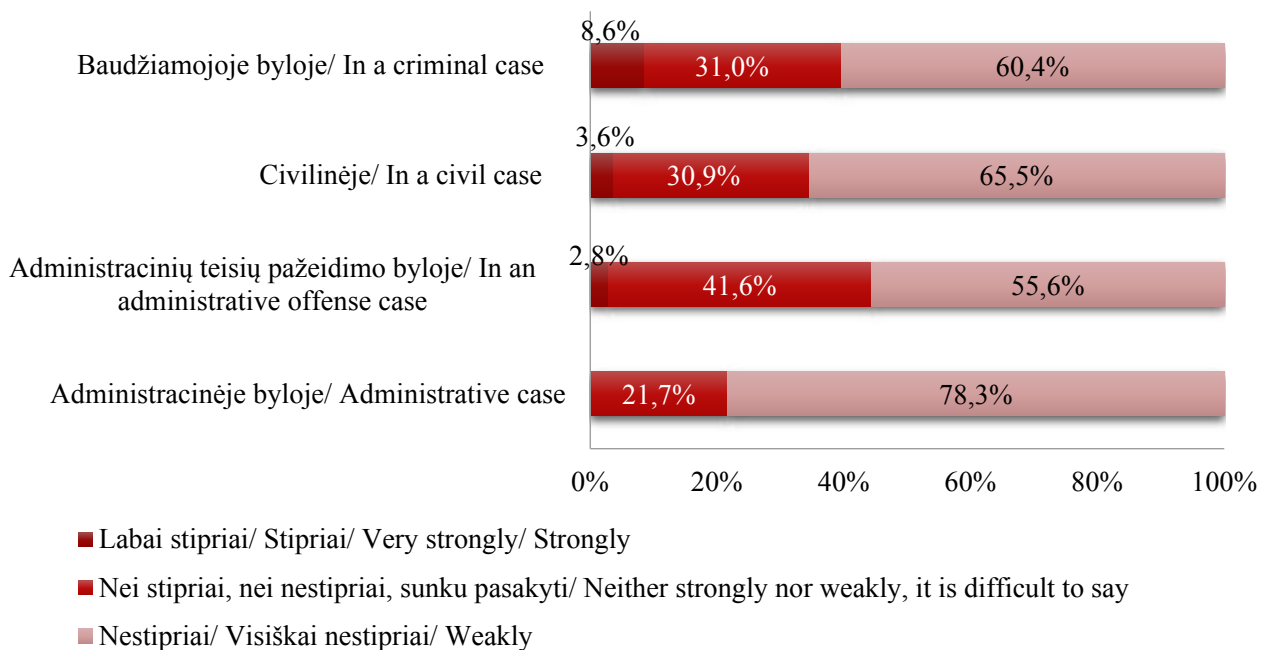

Fig. 35. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – fear (according to education, percent)

Stiprų baimės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniausiai jautė žemesnį nei aukštasis išsilavinimą įgiję respondentai. Svarbu pastebėti, kad baimės jausmas gali būti susijęs ir su informuotumu bei žiniomis apie reiškinį, kuris sukelia ar nesukelia baimę.

A strong sense of fear during the period of 2 to 3 days prior to the court proceedings was usually experienced by respondents with education less than higher education. It is important to note that the sense of fear might be linked with awareness and the knowledge about the phenomenon, which is causing fear.

Pav. 36. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – kaltė (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

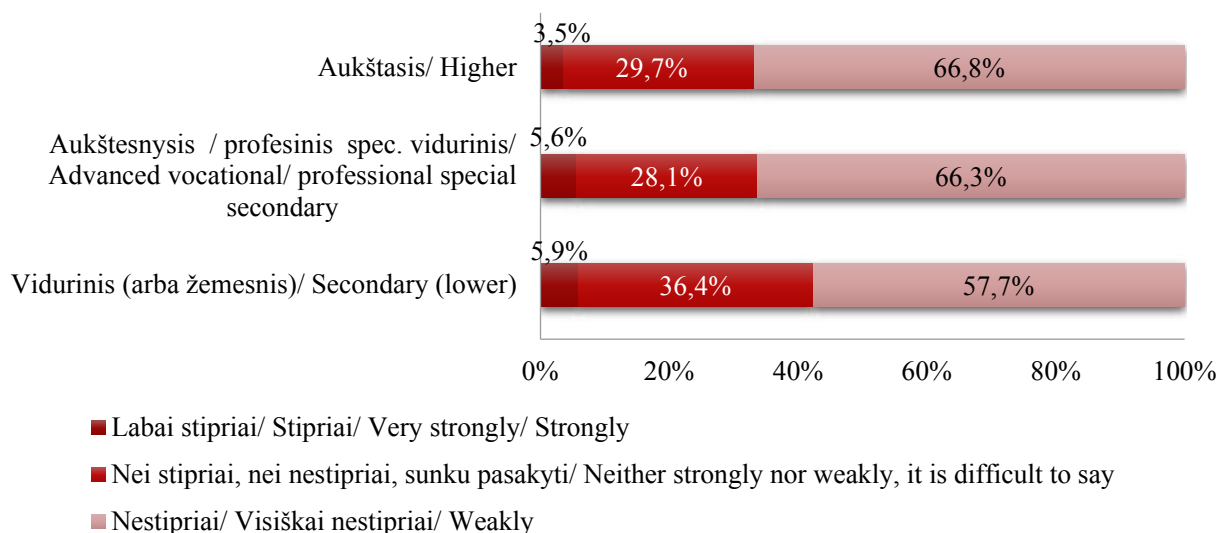
Fig. 36. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – guilt (according to type of court case, percent)

Labai stiprų kaltės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniausiai jautė respondentai, kurie liudijo baudžiamosiose bylose.

A very strong sense of guilt is experienced by criminal case respondents in a period of 2 to 3 days prior to the court proceedings.

Pav. 37. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - panieka sau (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

Fig. 37. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – contempt for oneself (according to education, percent)

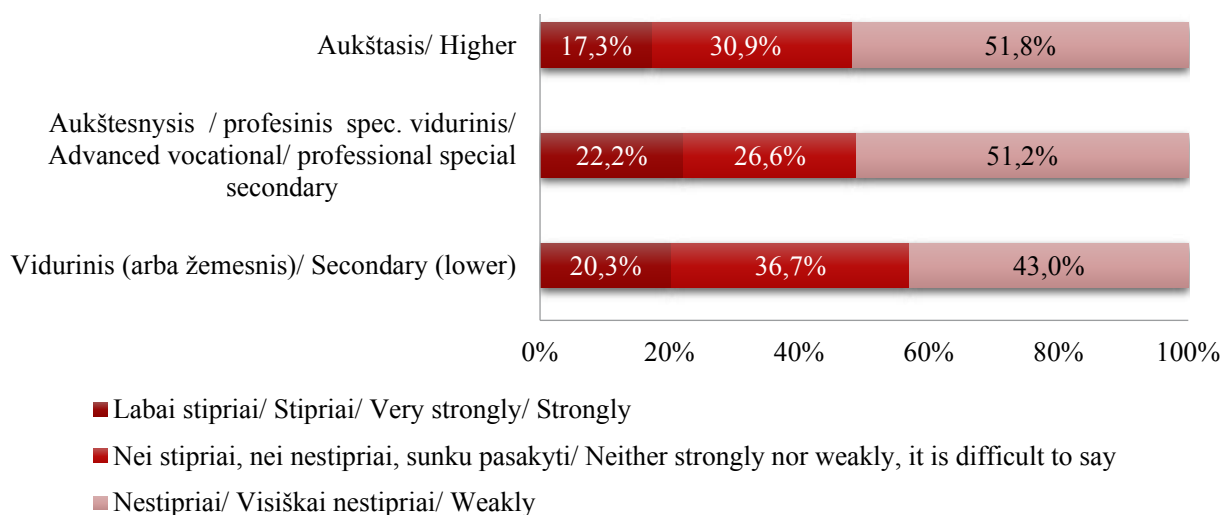

Paniekos sau jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniausiai jautė žemesnį nei aukštasis išsilavinimą įgiję respondentai.

The sense of contempt for oneself is frequently experienced by respondents with education lower than higher education in a period of 2 to 3 days prior to the court proceedings.

Pav. 38. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - panieka kaltinamajam (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

Fig. 38. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – contempt for the accused (according to education, percent)

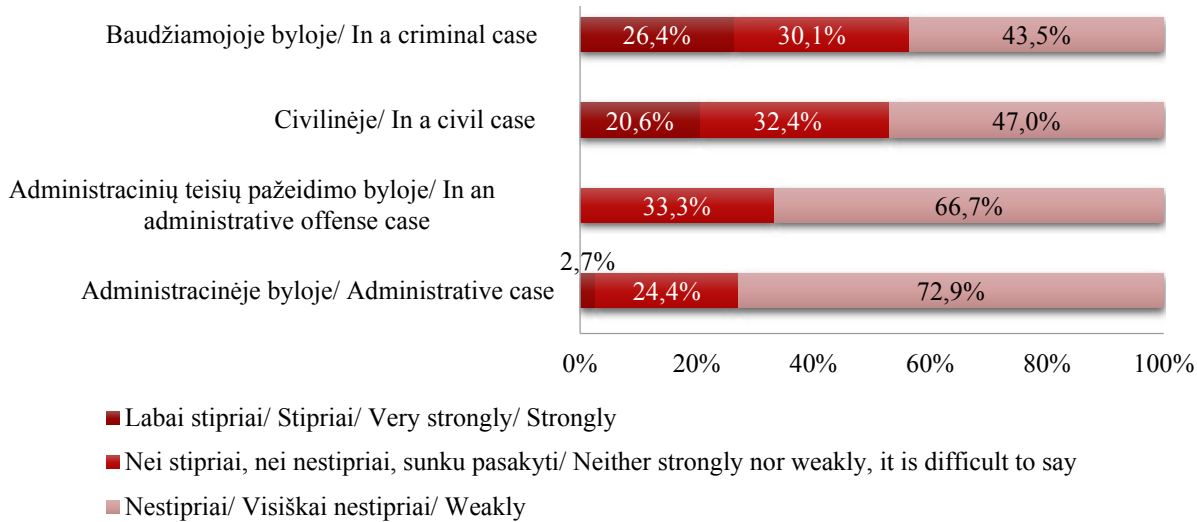

Paniekos kaltinamajam jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė aukštesnįjį/profesinį spec. vidurinį išsilavinimą įgiję respondentai.

The sense of contempt for the accused is frequently experienced by respondents with higher or professional special secondary education in a period of 2 to 3 days prior to the court proceedings.

Pav. 39. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? -panieka kaltinamajam (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

Fig. 39. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – contempt for the accused (according to type of case, percent)

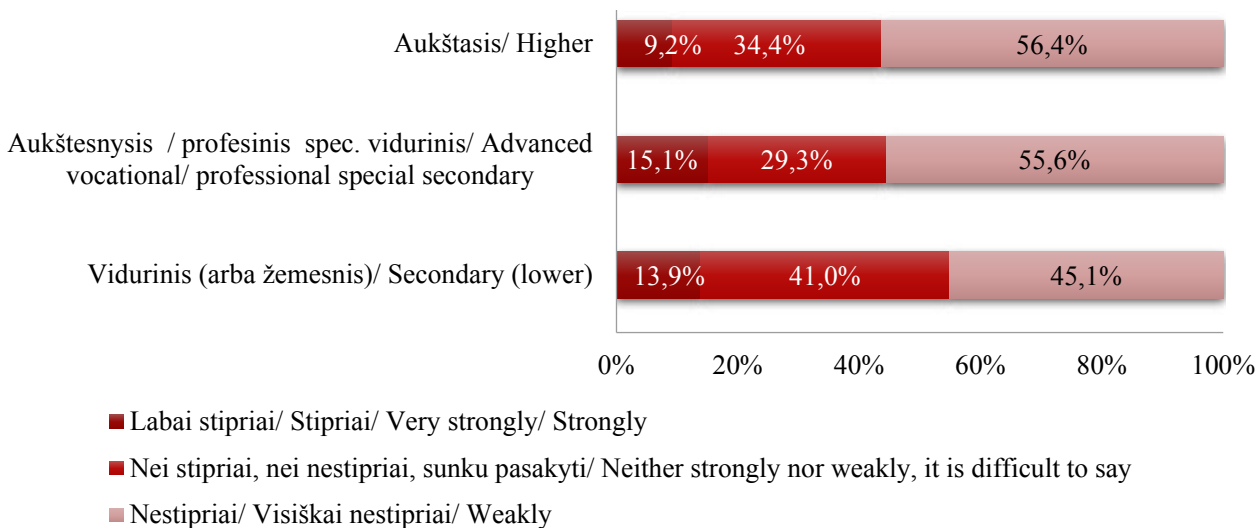

Paniekos atsakovui jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė baudžiamosiose ir civilinėse bylose liudijantys respondentai.

The sense of contempt for the accused is frequently experienced by respondents witnessing in a criminal and civil case.

Pav. 40. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? -bejėgiškumas (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

Fig. 40. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – helplessness (according to education, percent)

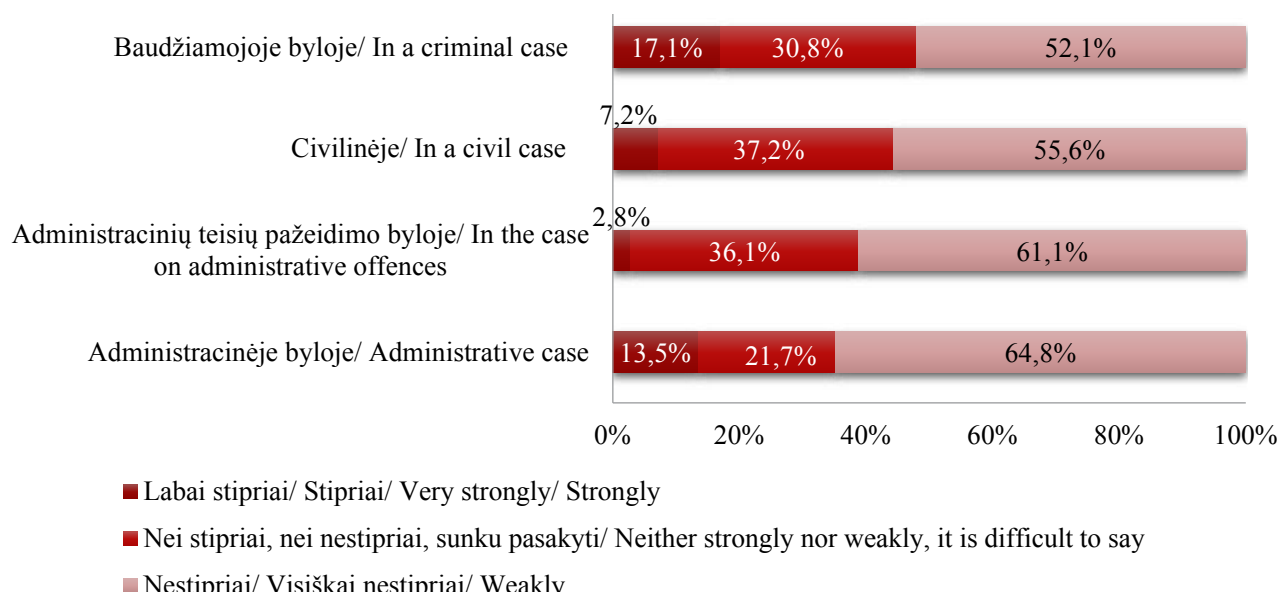

Bejėgiškumo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė aukštesnįji/profesinį spec. vidurinį išsilavinimą įgiję respondentai.

The sense of helplessness is more frequently experienced by respondents with higher and special professional secondary education in a period of 2 to 3 days prior to the court proceedings.

Pav. 41. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – bejėgiškumas (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

Fig. 41. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – helplessness (according to type of case, percent)

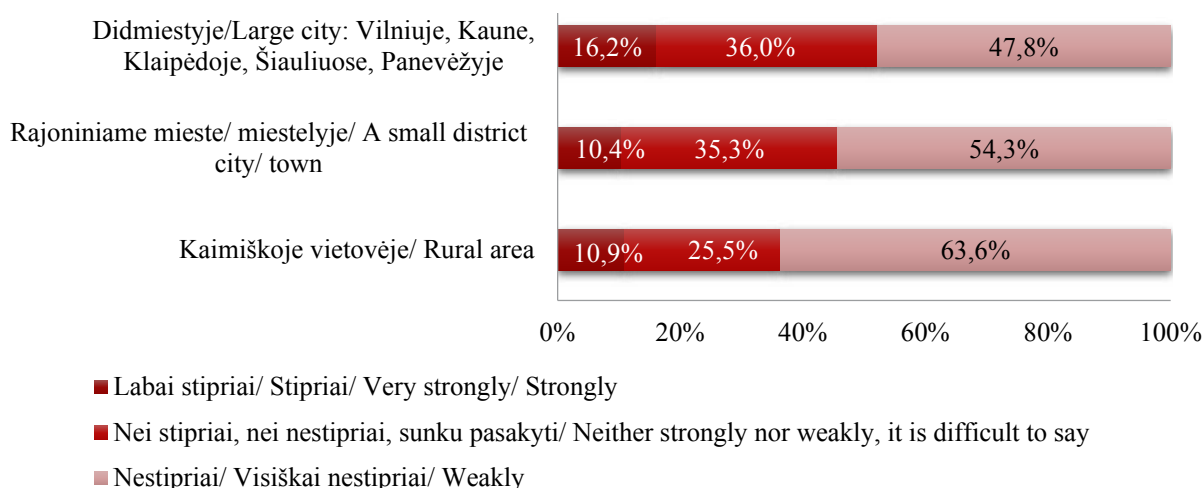

Bejėgiškumo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė respondentai, liudijantys baudžiamosiose bylose.

The sense of helplessness is more frequently experienced by respondents witnessing in a criminal case.

Pav. 42. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio - bejėgiškumas (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 42. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – helplessness (according to place of residence, percent)

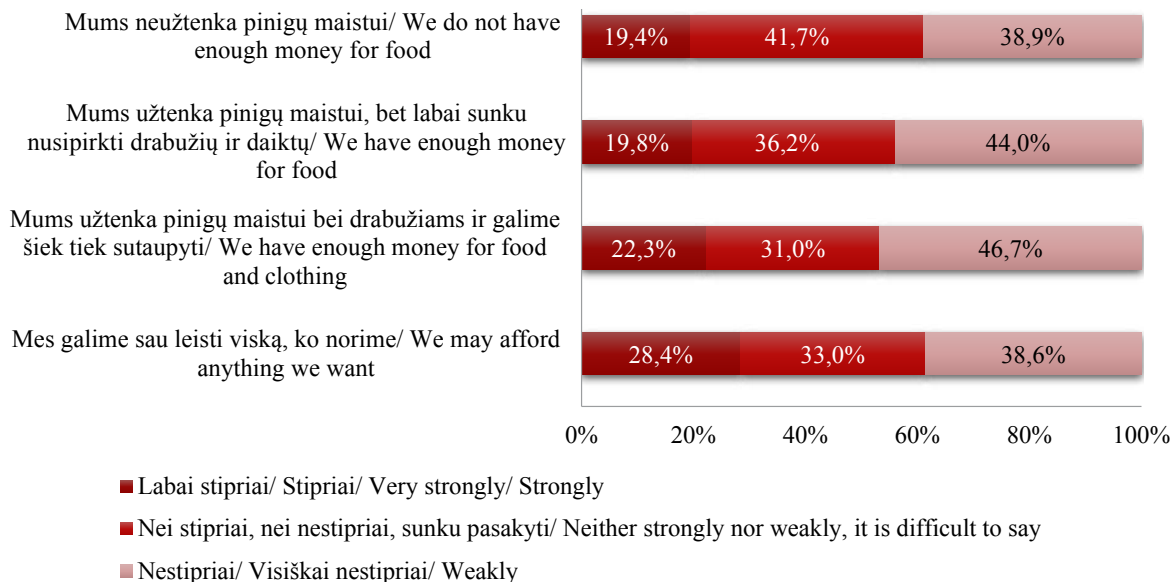

Bejėgiškumo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė didmiesčiuose gyvenantys respondentai.

The sense of helplessness is more frequently experienced by respondents living in big cities.

Pav. 43. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – pyktis (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Fig. 43. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – anger (according to economic status evaluation, percent)

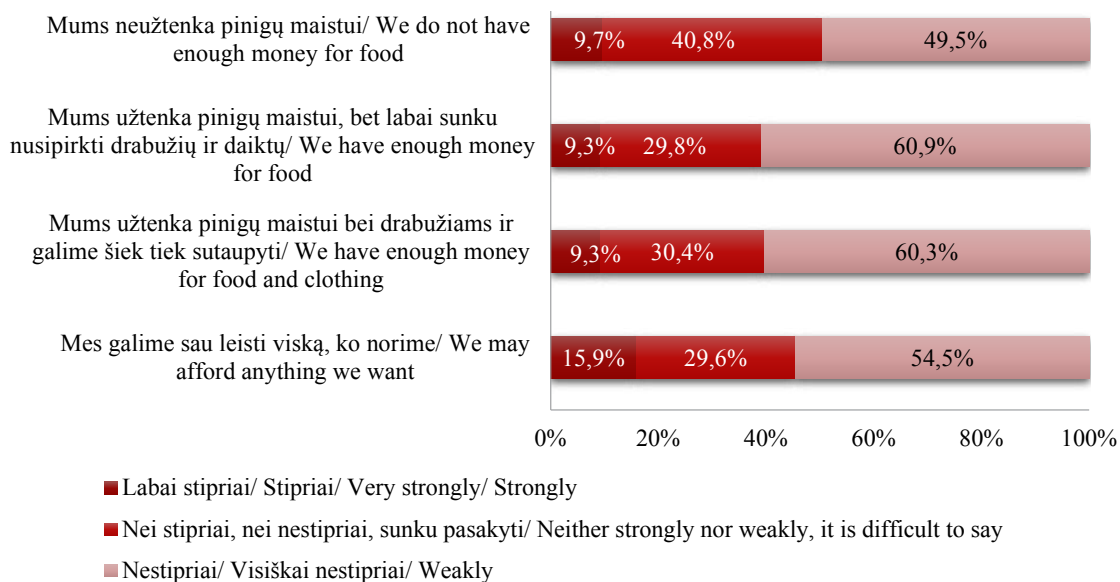

Labai stiprų pyktį likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio stipriausiai jautė respondentai, kurie gali leisti sau viską, ko nori.

Especially strong sense of anger in 2-3 days prior to the court proceedings is experienced by respondents that may afford anything they desire.

Pav. 44. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – gėda (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Fig. 44. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – shame (according to economic status evaluation, percent)

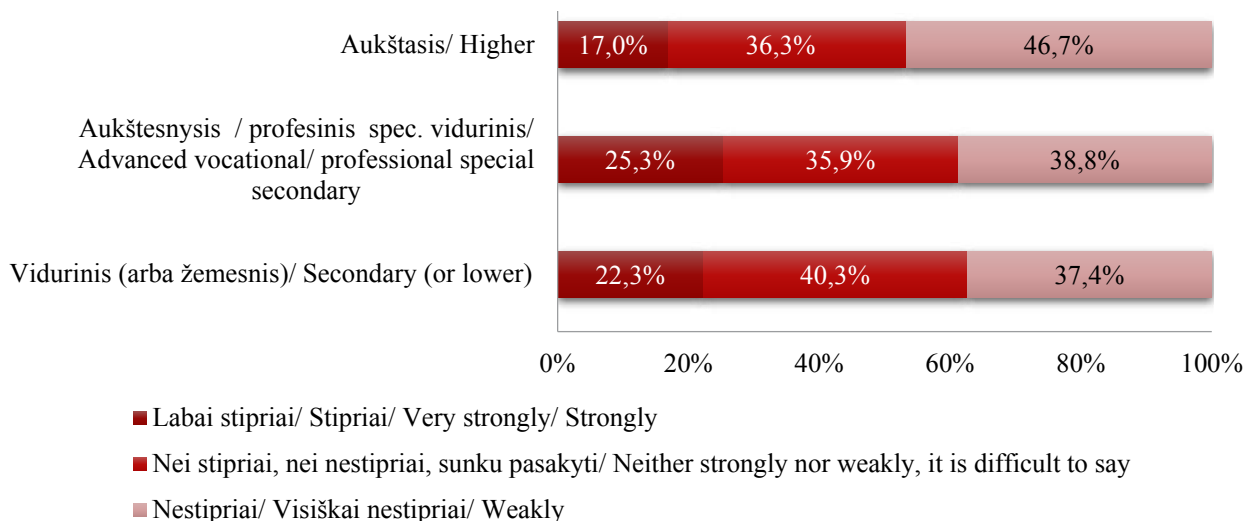

Labai stiprų gėdos jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio stipriausiai jautė tie respondentai, kurie gali leisti sau viską, ko nori.

Especially strong sense of shame in 2-3 days prior to the court proceedings is experienced by respondents that may afford anything they desire.

Pav. 45. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - baimė (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

Fig. 45. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – fear (according to education, percent)

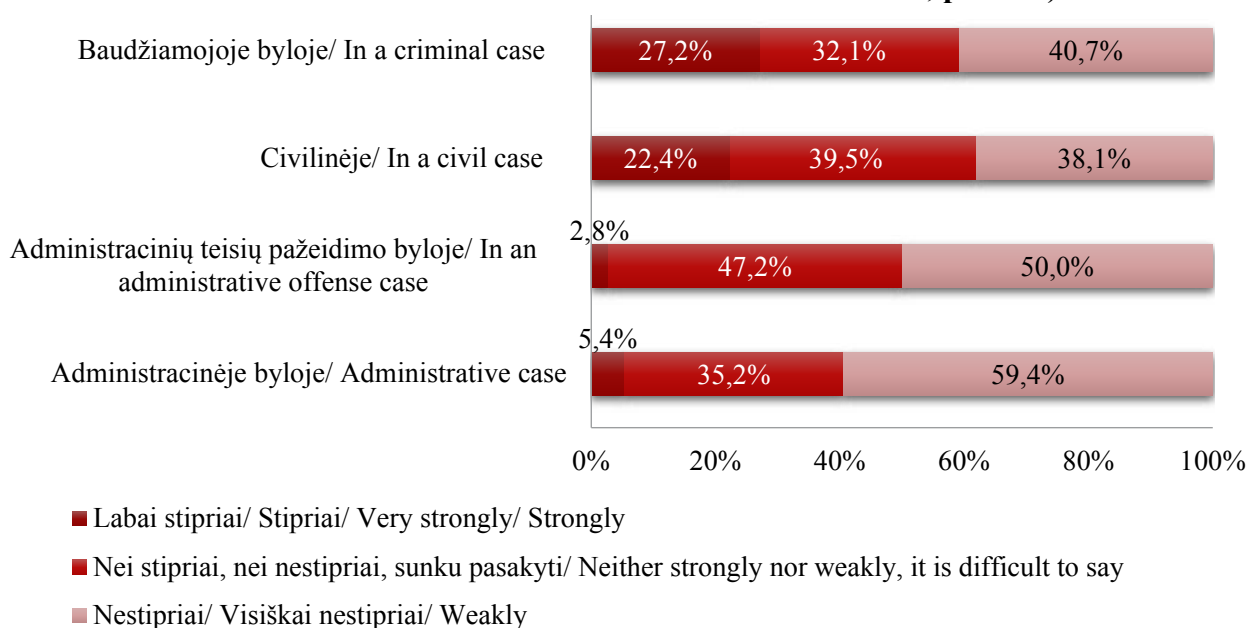

Baimės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė aukštesnįjį/ profesinį spec. vidurinį išsilavinimą įgiję respondentai.

The sense of fear in 2-3 days prior to the court proceedings was more frequently experienced by respondents with secondary education.

Pav. 46. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? baimė (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

Fig. 46. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – fear (according to type of case, percent)

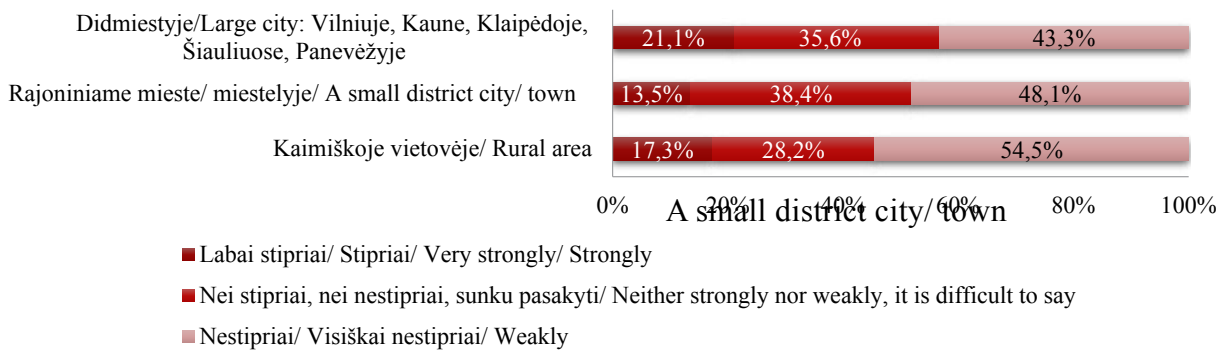

Baimės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė respondentai, kurie liudijo baudžiamosiose, administracinės teisės pažeidimo bylose ir civilinėse bylose, lyginant su respondентаis, kurie liudijo administracinės teisės pažeidimo bylose.

The sense of fear in 2-3 days prior to the court proceedings was more frequently experienced by respondents testifying in criminal, administrative and civil cases, comparing to people testifying in administrative offense cases.

Pav. 47. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - nepasitenkinimas (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 47. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – dissatisfaction (according to place of residence, percent)

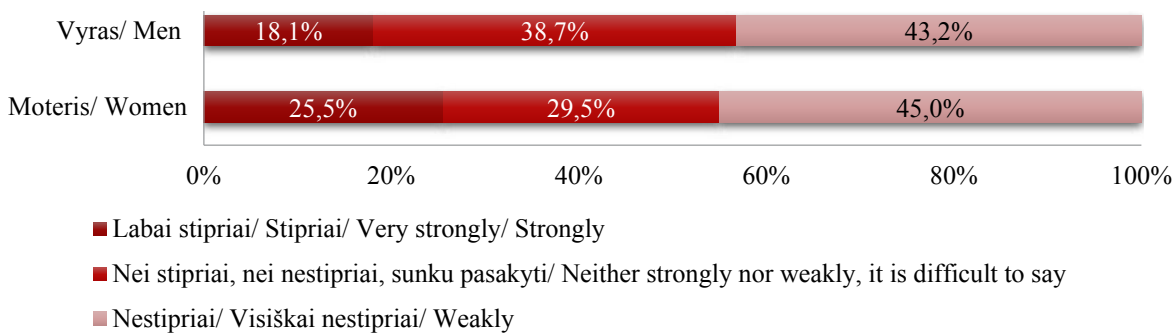

Nepasitenkinimo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė didmiestyje gyvenantys respondentai.

The sense of dissatisfaction in 2-3 days prior to the court proceedings was more frequently experienced by respondents living in large cities.

Pav. 48. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - pyktis (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

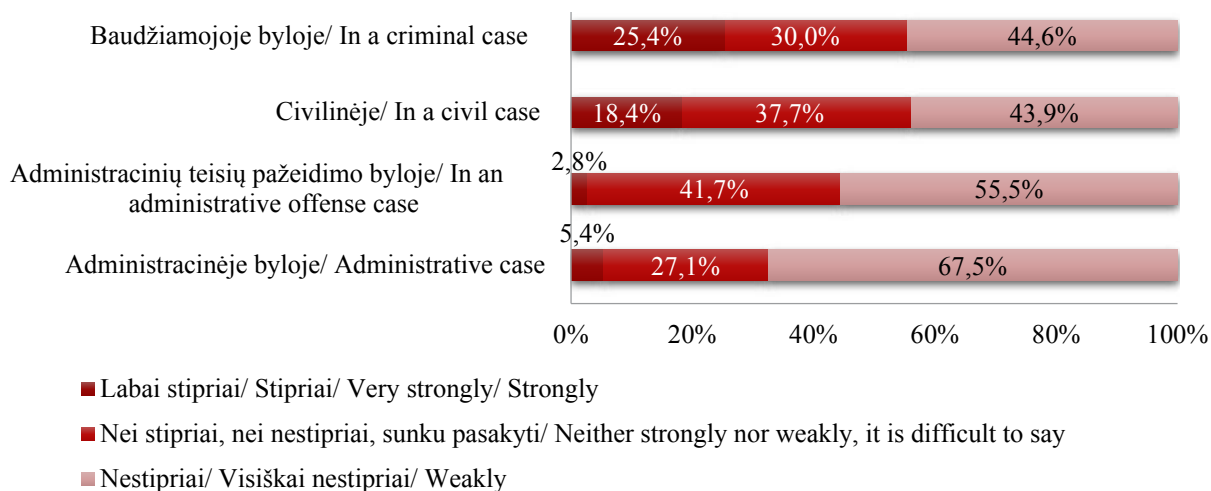
Fig. 48. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – anger (according to sex, percent)

Pykčio jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė moterys nei vyrai.

The sense of dissatisfaction in 2-3 days prior to the court proceedings was more frequently experienced by women than men.

Pav. 49. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – pyktis (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

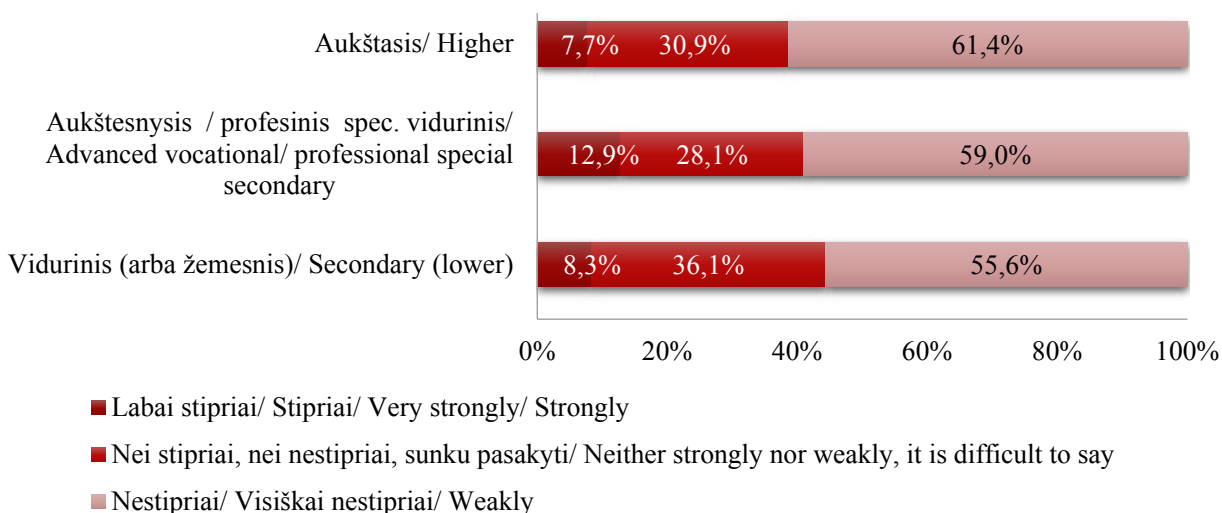

Fig. 49. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – anger (according to type of court case, percent)

Pykčio jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio daugiausiai jautė baudžiamosiose bylose liudijantys respondentai, kiek mažiau pykčio jausmą jautė civilinėse bylose liudijantys respondentai.

The sense of fear in 2-3 days prior to the court proceedings was more frequently experienced by respondents testifying in criminal cases, a little less respondents felt anger 2 to 3 days prior to testifying in a civil case.

Pav. 50. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – gėda (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

Fig. 50. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – shame (according to education, percent)

Labai stiprų gėdos jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė aukštesnįjį / profesinį spec. vidurinį išsilavinimą turintys respondentai.

A very strong sense of shame in 2 to 3 days prior to the court proceedings was more frequently experienced by respondents with higher/professional secondary education.

Apibendrinant neigiamus jausmus, kuriuos respondentai teigia jautę likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio, pastebima, kad statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) išryškėjo vertinant respondentus, kurie gavo teismo šaukimą ir likus 2 – 3 dienoms iki teismo posėdžio jautė baimę, gėdą, panieką sau, panieką kaltinamajam ir bejėgiškumą, pagal jų įgytą išsilavinimą. Baimę, gėdą, panieką sau ir panieką kaltinamajam bei bejėgiškumą silpniausiai jautė aukštąjį išsilavinimą įgiję respondentai.

Baudžiamosiose bylose liudijantys respondentai labiau nei kitose bylose liudijantys tiriamieji jautė stiprų kaltės jausmą, baimę, pyktį, panieką kaltinamajam ir bejėgiškumo jausmą.

Negatyvius jausmus, tokius kaip baimę, pyktį, gėdą, panieką sau, panieką kaltinamajam, nepasitenkinimą ir bejėgiškumą, didmiesčiuose gyvenantys respondentai jautė dažniau negu kaimiškose vietovėse, rajoniniuose miestuose/miesteliuose gyvenantys respondentai. Pagal tyrimo rezultatus atrodo, kad didmiesčių gyventojai yra labiau pažeidžiami.

Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) išryškėjo pagal lytį vertinant respondentus, kurie gavo teismo šaukimą ir likus 2 – 3 dienoms iki teismo posėdžio jautė ramybę, pergalingą džiaugsmą ir pyktį. Vyrai dažniau nei moterys jautė ramybę ir pergalingą džiaugsmą, o moterys dažniau nei vyrai išgyveno pykčio jausmą. Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) matyti pagal pajamas tarp respondentų, kurie gavo teismo šaukimą ir likus 2 – 3 dienoms iki teismo posėdžio jautė ramybę, optimizmą, pyktį, gėdą ir nepasitenkinimą. Ramybės ir optimizmo jausmą dažniausia jautė tie respondentai, kurie turi daugiausiai pajamų ir kurie gali sau leisti viską, ko jie nori. Pyktį ir gėdą dažniausiai išgyveno tie respondentai, kurie gauna daugiausiai pajamų (gali sau leisti ką tik nori) ir tie, kurie turi mažiausiai pajamų (neužtenka pinigų maistui). Nepasitenkinimo jausmą labiausiai jautė respondentai, kurie turi mažiausias pajamas (neužtenka pinigų maistui).

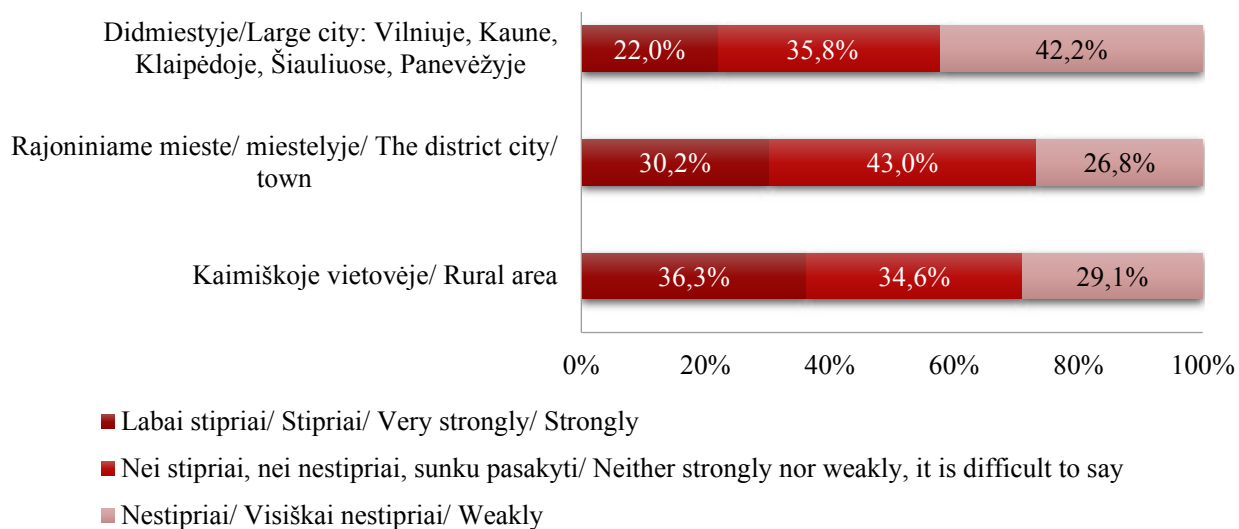
In summary, if we generalize the negative emotions that respondents are experiencing in a couple of days prior to court proceedings, the following can be noticed. Statistically significant differences ($p < 0,001$) have been detected while evaluating the respondents that received their court summons and felt fear, shame, contempt to oneself or the accused and helplessness in 2 to 3 days to court proceedings. If we evaluate them according to their education - fear, shame contempt to oneself and contempt to the accused as well as helplessness were least felt by people who had higher education.

Respondents witnessing in criminal court cases are more likely to feel the sense of guilt, fear, anger, contempt to the accused and the feeling of helplessness that those witnessing in other types of court cases.

Negative emotions, such as fear, anger, shame, contempt to oneself or the accused, dissatisfaction and helplessness are more likely to be experienced by the residents of big cities, rather than by people, residing in rural areas, regional small district towns or cities. According to the research results – large city dwellers are more likely to be vulnerable.

Statistically significant differences ($p < 0,001$) were discovered when evaluating some of the respondents according to their sex. Those of them who received their court summons and felt tranquility, a sense of victorious joy and anger in 2 to 3 days' time prior to the court proceedings. Men were more likely to feel tranquility and victorious joy more frequently than women were and women were more likely to feel anger. Statistically significant differences ($p < 0,001$) were discovered when evaluating respondents, which felt tranquility, optimism, anger and dissatisfaction, according to their financial income level. Tranquility and optimism were more likely to be experienced by respondents with the largest income and those, who can acquire anything they desire. Anger and shame were more likely to be felt by respondents with the largest (i.e. those can acquire anything they desire) and those, with the smallest income (i.e. those who do not have enough money for food). The sense of dissatisfaction was mostly experienced by respondents with the smallest income (i.e. those who do not have enough money to eat).

Pav. 51. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - ramybė (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

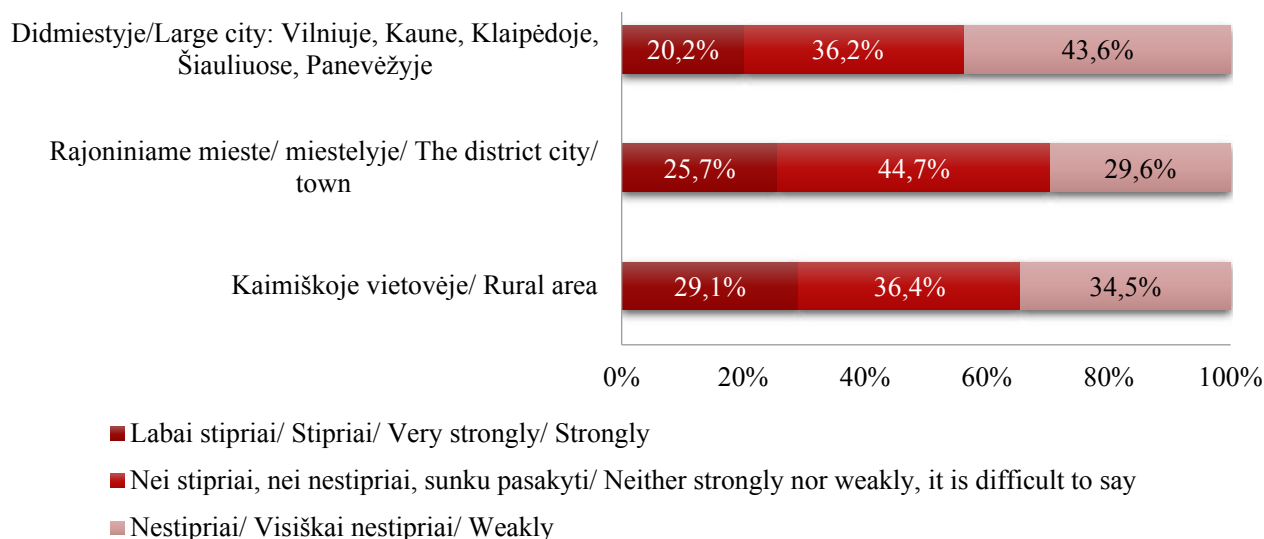

Fig. 51. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – tranquility (according to place of residence, percent)

Teigiamą ramybės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau išgyveno kaimiškose vietovės gyvenantys respondentai.

A positive emotion of tranquility in 2-3 days prior to the beginning of court proceedings was experienced more frequently by respondents residing in rural areas.

Pav. 52. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – optimizmas (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

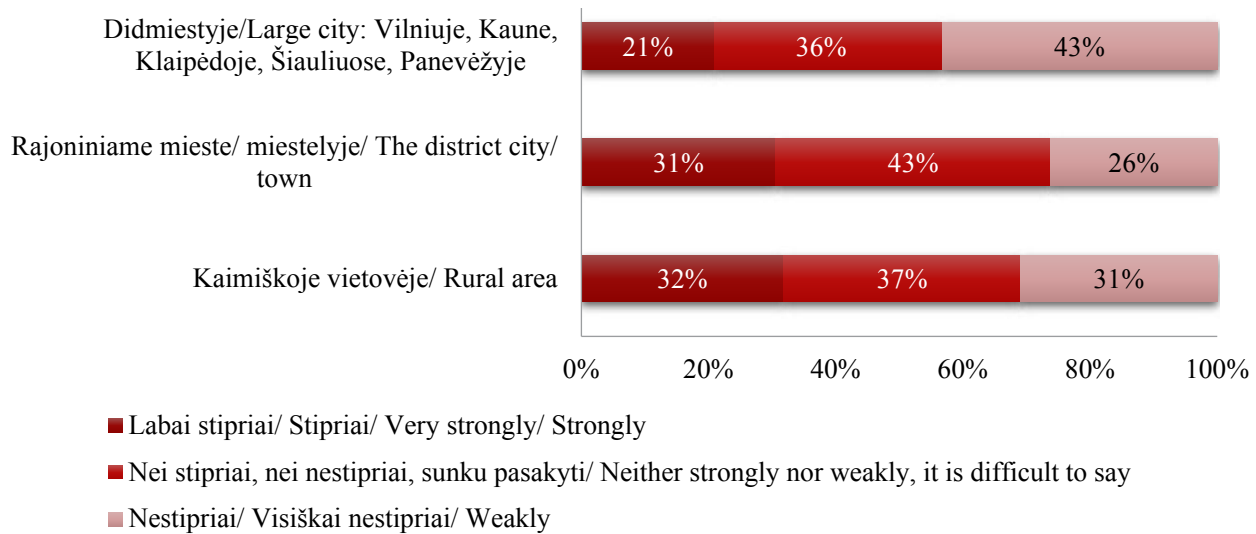
Fig. 52. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – optimism (according to place of residence, percent)

Teigiamą optimizmo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė kaimiškose vietovės gyvenantys respondentai.

A positive emotion of optimism was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) more frequently by respondents residing in rural areas.

Pav. 53. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? žmogiškojo orumo jausmas (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 53. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – sense of human dignity (according to place of residence, percent)

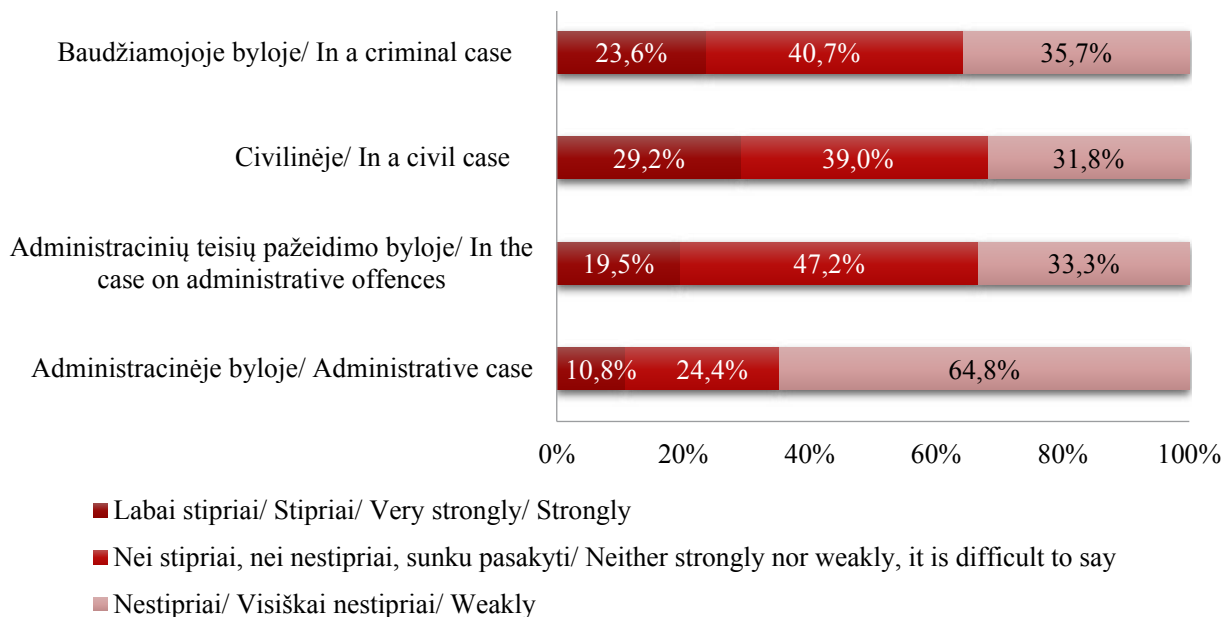

Teigiamą žmogiškojo orumo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė kaimiškos vietovės gyvenantys respondentai.

A positive sense of human dignity was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) more frequently by respondents residing in rural areas.

Pav. 54. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - žmogiškojo orumo jausmas (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

Fig. 54. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – sense of human dignity (according to type of court case, percent)

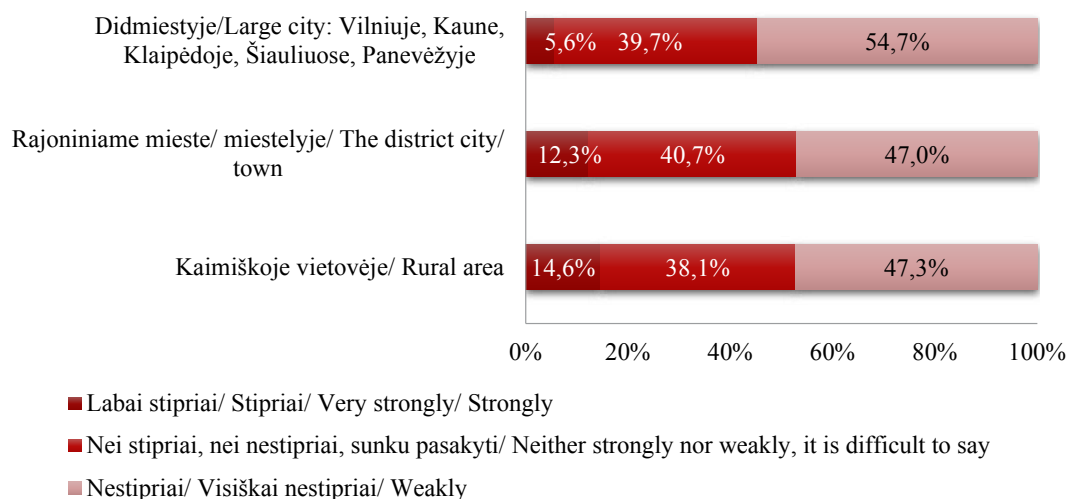

Teigiamą žmogiškojo orumo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė civilinėje ir baudžiamojoje bylose liudijantys respondentai.

A positive sense of human dignity was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) more frequently by respondents testifying in civil and criminal court cases.

Pav. 55. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - pergalingas džiaugsmas (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 55. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – victorious joy (according to place of residence, percent)

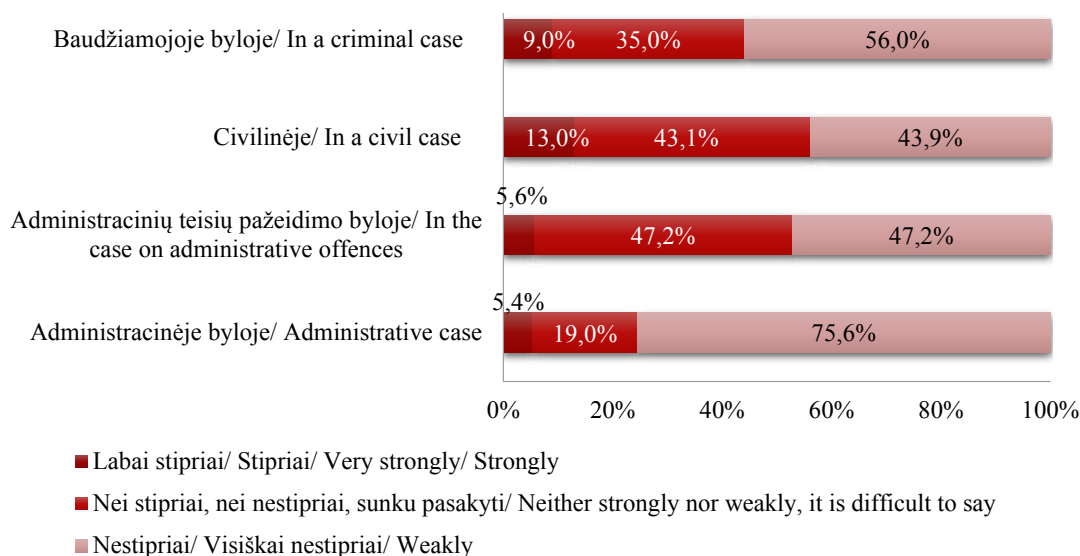

Teigiamą pergalingo džiaugsmo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė kaimiškosiose vietovės gyvenantys respondentai.

A positive sense of victorious joy was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) more frequently by respondents residing in rural areas.

Pav. 56. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - pergalingas džiaugsmas (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

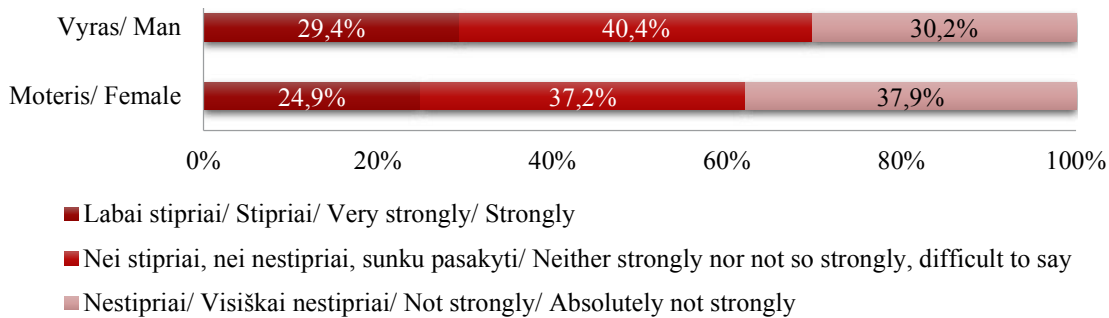
Fig. 56. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – victorious joy (according to type of court case, percent)

Statistiškai reikšmingas skirtumas pastebimas ($p < 0,005$) tarp skirtingose bylose liudijančių respondentų. Teigiamą pergalingo džiaugsmo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau jautė civilinėse bylose liudijantys respondentai.

A statistically significant difference ($p < 0,005$) is detected amongst respondents testifying in different court cases. It is assumed, that the joyous victory feeling (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) is felt more frequently by respondents who are testifying in civil cases.

Pav. 57. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? – ramybė (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

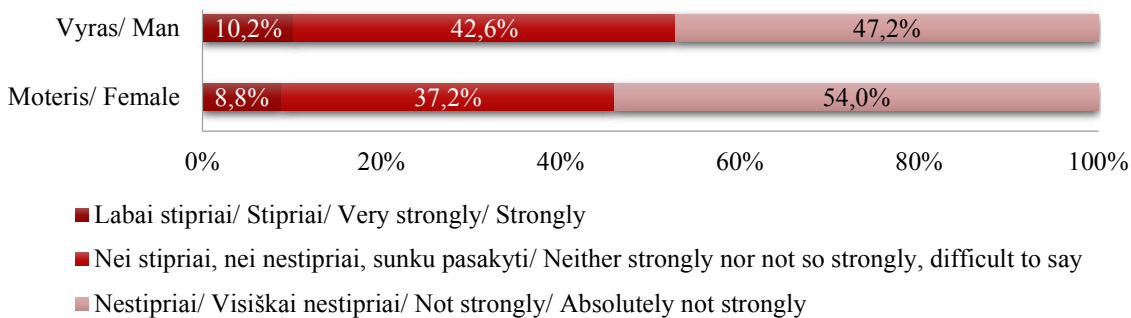

Fig. 57. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – tranquility (according to sex, percent)

Teigiamą ramybės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau patyrė vyrai nei moterys.

A positive sense of tranquility was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) by men more frequently than by women.

Pav. 58. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - pergalingas džiaugsmas (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

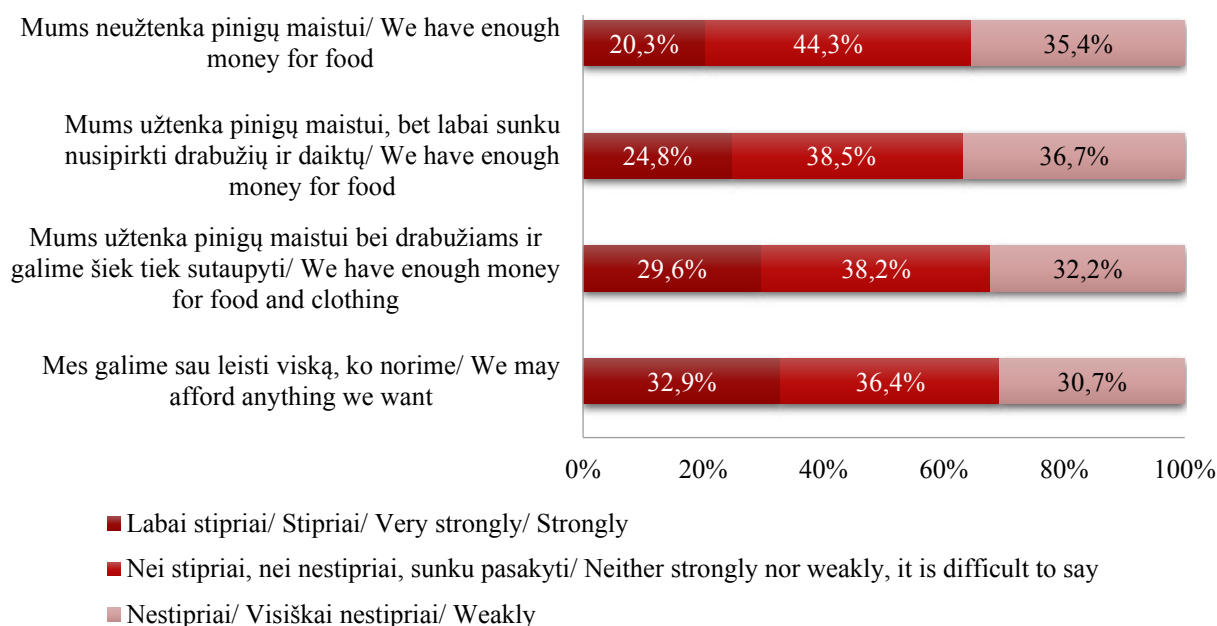

Fig. 58. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – victorious joy (according to sex, percent)

Teigiamą pergalingo džiaugsmo jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio kiek dažniau patyrė vyrai nei moterys.

A positive sense of victorious joy was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) by men more frequently than by women.

Pav. 59. Kaip stipriai jautėte šiuos jausmus likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio? - ramybė (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Teigiamą ramybės jausmą likus kelioms dienoms iki teismo posėdžio dažniau patyrė savo ekonominį statusą geriau vertinantys respondentai.

Apibendrinant galima teigti, kad žmonės teismais labiau pasitiki tada, kai apie juos turi daugiau žinių, yra įgiję aukštesnį išsilavinimą (Benesh, 2006). Todėl aukštąjį išsilavinimą įgiję respondentai silpniausiai jautė neigiamus jausmus. Jie turi žinių ir labiau pasitiki teismais. Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$), vertinant pagal gyvenamą vietą, matyti tarp respondentų, kurie gavo teismo šaukimą ir likus 2 – 3 dienoms iki teismo posėdžio jautė ramybę, optimizmo jausmą, žmogiško orumo jausmą, pergalingą džiaugsmą, baimę, pyktį, gėdą, panieką sau, panieką kaltinamajam, nepasitenkinimo jausmą ir bejėgiškumą. Kaimiškose vietovėse bei rajoniniuose miestuose / miesteliuose gyvenantys respondentai, lyginant su didmiesčių gyventojais, dažniau jautė ramybę, optimizmą, žmogiškojo orumo jausmą ir pergalingą džiaugsmą.

Respondentai, kurie turi daugiau pajamų, dažniau jautė ramybę ir optimizmą, galbūt dėl to, kad jiems sunkumų greičiausiai nesudarys su

Fig. 59. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? – tranquility (according to economic status evaluation, percent)

A positive sense of tranquility was experienced (in 2 to 3 days prior to the beginning of court proceedings) by men more frequently by respondents who positively evaluate their economic status.

In summary, it can be said that people trust courts more when they know more about them and have a higher education (Benesh, 2006). This is why the respondents with higher education were the ones who felt experienced the least negative emotions. They are better educated, know more about courts and trust them. Statistically significant differences ($p < 0,001$), while evaluating respondents according to their place of residence, can be seen amongst the respondents who felt tranquility, optimism, joyous victory, the sense of human dignity, fear, anger, shame, contempt for oneself and for the accused, helplessness and distrust in 2 to 3 days prior to the court proceedings. Respondents residing in rural areas and small district towns/cities tend to feel tranquility, optimism, the sense of human dignity and joyous victory more frequently, compared to the residents of big cities.

Respondents who have a higher income

teismais susijusios finansinės išlaidos. Pykčio ir gėdos jausmas galbūt gali būti susiję su statusu. Galbūt didelės pajamas gaunantys respondentai visuomenėje užima tam tikrą padėtį ir kvietimas į teismą gali sumenkinti jo statusą, todėl kyla gėdos jausmas.

Mažiausias pajamas gaunantys respondentai dėl tokios padėties ir taip išgyvena gėdą ir pyktį, o kvietimas į teismą šiuos jausmus sustiprina. Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$) matyti analizuojant šeimos padėtį tarp respondentų, kurie gavo teismo šaukimą ir likus 2 – 3 dienoms iki teismo posėdžio jautė pergalingą džiaugsmą ir panieką kaltinamajam. Pergalingą džiaugsmą, lyginant su kitais tiriamaisiais, mažiausiai jautė išsiskyrę respondentai. Paniekos jausmą kaltinamajam dažniausiai išgyveno ištekėjusios moterys ir vedę vyrai.

Galbūt išsiskyrę respondentai jaučiasi labiau pažeidžiami, todėl jiems yra sunkiau išgyventi pergalingą džiaugsmą.

Pastarosios įžvalgos sutampa ir su ankstesnių tyrimų įžvalgomis, atskleidžiančiomis, kad tam tikros žmonių grupės dėl savo individualių savybių (pvz., mažo tolerancijos stresui laipsnio, didelio emocinio reaktyvumo, silpnai išvystytos ego gynybos, menkesnio savęs vertinimo, įvairių psichikos sutrikimų ir pan.) gali būti ypač jautrios teisės sistemos poveikiams. Kai kurių žmonių padidėjęs jautrumas teisiniams procesams gali būti susijęs ir su tuo, kad dėl žemesnio intelekto, išsilavinimo, teisinių žinių stygiaus, mažesnės gyvenimo patirties, jauno ar, priešingai, senyvo amžiaus šiems respondentams yra ypač sunku susiorientuoti teisinėje aplinkoje, nes jie nesulaukia pakankamos socialinės paramos ar neturi finansinių galimybių, kurių reikia norint užtikrinti savo procesines teises. Dėl visų šių veiksnių atskiri žmonės ar tam tikrų grupių atstovai lengviau ir greičiau patiria psichotraumuojantį teisės poveikį (Justickis, Valickas, 2011).

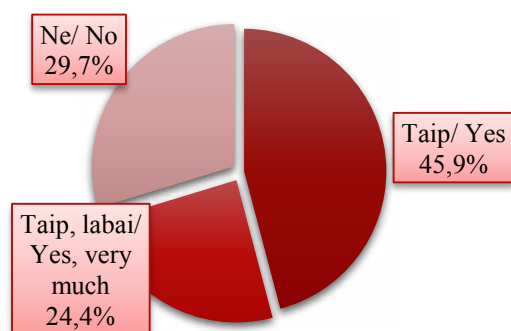
tend to feel tranquility and optimism more frequently perhaps because that they will not be burdened by court process related financial expenses. The senses of anger and shame that they tend to experience more frequently may be related with their social ranking (status). It is possible that high net worth respondents hold a certain specific position in society and the court summons (and their participation) can decrease their status, causing a sense of shame.

Respondents with low income already feel anger and shame because of this fact and the court summons only amplifies these feelings. Statistically significant differences ($p < 0,001$) can be detected while analyzing the marital status of respondents who received court summons and experienced victorious joy and contempt for the accused in 2-3 days prior to court proceedings. Victorious joy has been less frequently experienced by divorced respondents. The sense of contempt for the accused was more frequently experienced by married men and women.

It can be assumed that divorced respondents feel more vulnerable, making it more difficult for them to experience victorious joy.

The latter insight corresponds with the previous foresights of the research, revealing that a number of specific groups of people can be especially sensitive to the effects of the legal system of the country (i.e. because of their low stress tolerance, high emotional reactivity, underdeveloped ego protection mechanisms, low self-esteem, various psychological disorders, etc.). Some people may be especially sensitive to legal processes because of their lower intellect level, lower education, lack of legal knowledge or life experience, people of especially young or old age. It is especially hard for these people to navigate the legal environment, since they lack appropriate social support or the financial possibilities needed to protect their procedural rights. Because of all of these factors, specific people or representatives of certain groups are more succumbing to the traumatic psychological effect of the legal system (Justickis, Valickas, 2011).

**Pav. 60. Ar jaudinotės liudydamas byloje?
(N=279)?**

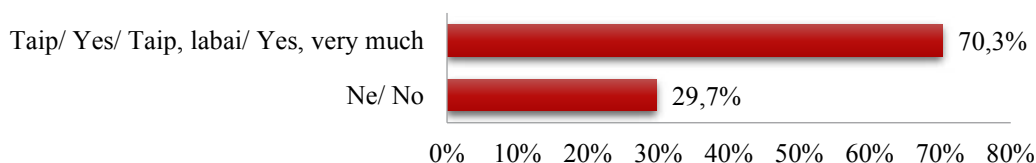

Fig. 60. Have you worried when testifying?

Į klausimą, ar respondentai jaudinosi liudydami byloje, didžioji jų dalis atsakė, kad jaudinosi (45,9 proc.) arba, kad labai jaudinosi (24,4 proc.). Beveik trečdalis likusių respondentų nesijaudino (29,7 proc.).

The largest part of respondents have stated that they were worried (45.9%) or were very worried (24.4%). Almost a third of remaining respondents did not worry.

**Pav. 61. Ar jaudinotės liudydamas byloje?
(pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)**

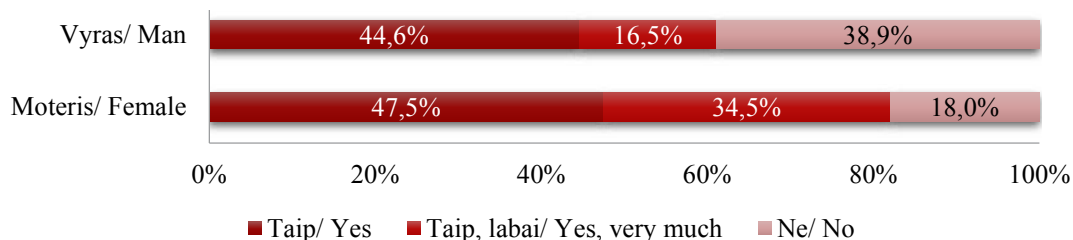

**Fig. 61. Have you worried when testifying?
(according to the type of court case, percent)**

Labai didelė dalis respondentų (70,3 proc.) jaudinosi liudydami baudžiamojoje byloje.

A very large portion of respondents (70.3%) has stated that they have worried while testifying.

**Pav. 62. Ar jaudinotės liudydamas byloje?
(pasiskirstymas pagal lytį, proc.)**

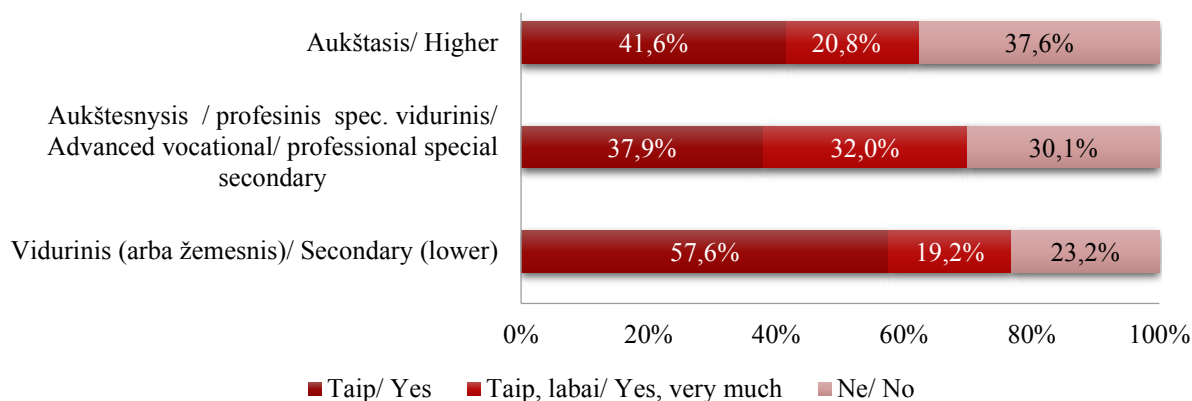
**Fig. 62. Have you worried when testifying?
(according to sex, percent)**

Tarp vyrų ir moterų pastebimas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$). Jaudulį daugiausia patiria moterys (82 proc.). Daugiau vyrų (38,9 proc.) atsakė, kad nesijaudina. Kyla klausimas, ar vyrai iš tiesų mažiau jaudinasi, ar tiesiog dėl visuomenėje esančių stereotipų negalėjo prisipažinti/pripažinti, kad jaudinasi.

A statistically significant difference between men and women can be observed ($p < 0,001$). Women worry more frequently (82.0%). More men have stated that they did not worry (38.9%). A question may be asked, if the male respondents actually worry less or was it the pressure of the social stereotypes that made it harder for them to accept/state that they have worried?

**Pav. 63. Ar jaudinotės liudydamas byloje?
(pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)**

**Fig. 63. Have you worried when testifying?
(according to the education, percent)**

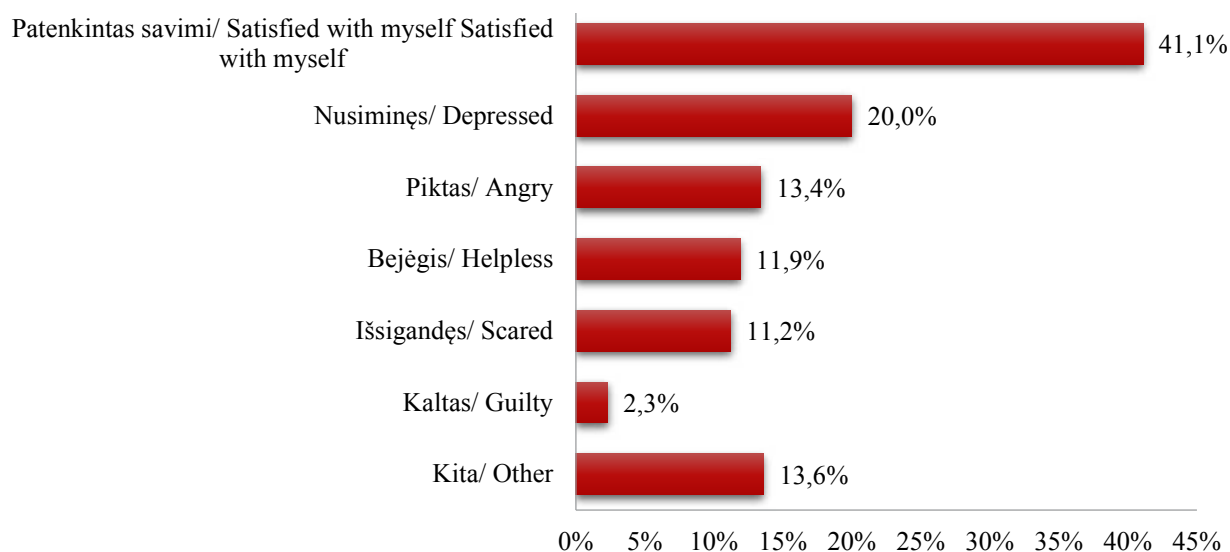
Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) pastebimas tarp skirtingo išsilavinimo respondentų. Vidurinio arba žemesnio išsilavinimo respondentai jaudulio patyrė daugiau nei aukštojo ir aukštesniojo išsilavinimo respondentai. Tai gali būti susiję su informacijos trūkumu ar negebėjimu jos rasti, todėl kyla nežinia, kaip vyks teismo procesas.

Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis respondentų liudydami jaudinosi ir visai nesvarbu kelintą kartą jie liudija. Jaudulį daugiausia patiria moterys ir žemesnį išsilavinimą įgiję respondentai, taip pat respondentai, kurie liudijo baudžiamojoje byloje. Todėl rekomenduotina pateikti kuo daugiau informacijos apie teismo procesą, naudoti įvairesnius informacijos pateikimo būdus ir šaltinius, siūlyti asmenis, kurie teikia reikalingą informaciją liudytojams.

A statistically significant difference between respondents of different grades of education can be observed ($p < 0,001$). People with secondary or lower education have worried more than people with better education did. It may be related with the fact that they lack information or their inability to find it, so they are absolutely unaware of how the court proceedings take place, which makes them worry more.

In summary, it can be said that the major part of the respondents have worried prior and during their testimonies no matter how many times they were summoned to court as a witness. Women, respondents with lower education and respondents testifying in criminal court cases tend to be worried more than others are. This is why it is recommended to start providing as much information regarding the court proceedings as soon as possible. It is also recommended to use various sources of information and different distribution methods, offer support from people, who can provide witnesses with adequate and desired information.

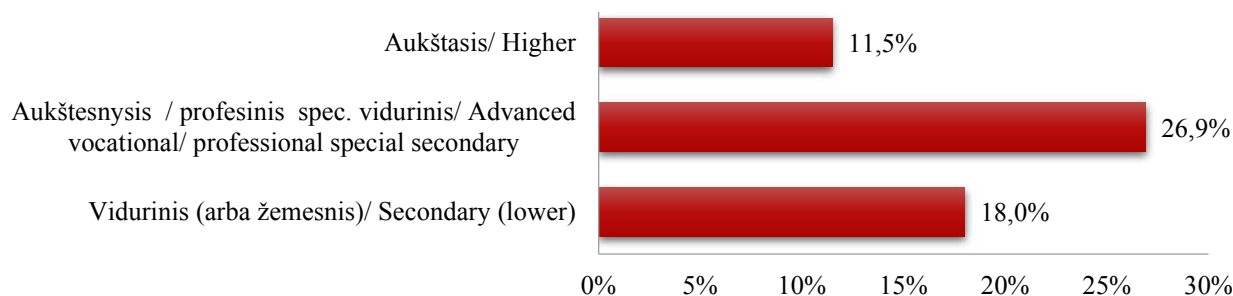
Pav. 64. Kaip jautėtės po teismo posėdžio (N=649)?

Buvo labai svarbu išsiaiškinti, kaip liudytojas jaučiasi teismo posėdžiui pasibaigus. Didžioji dalis (41,1 proc.) respondentų atsakė, kad jautėsi patenkinti savimi. Tačiau nemaža dalis respondentų jautė neigiamus jausmus: nusiminimą (20,0 proc.), pyktį (13,4 proc.), bejėgiškumą (11,9 proc.), išgąstį (11,2 proc.), kaltę (2,3 proc.).

It was very important to make clear how the witness is feeling after the court hearing has ended. The major part of respondents (41.1%) said that they feel pleased and satisfied with themselves. But we should not forget that quite a large portion of respondents has experienced negative emotions, like: depression (20.0%), anger (13.4%), helplessness (11.9%), fear (11.2%) and guilt (2.3%)

Pav. 65. Kaip jautėtės po teismo posėdžio? – nusiminęs (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

Nusiminimo jausmą statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) dažniau jautė aukštesniojo/ profesinio spec. vidurinio išsilavinimo respondentai, nei aukštojo arba vidurinio išsilavinimo respondentai.

Apibendrinant galima teigti, kad nors nemaža dalis respondentų posėdžiui pasibaigus jautėsi

Fig. 65. How did you feel after the court hearing? – depressed (according to education, percent)

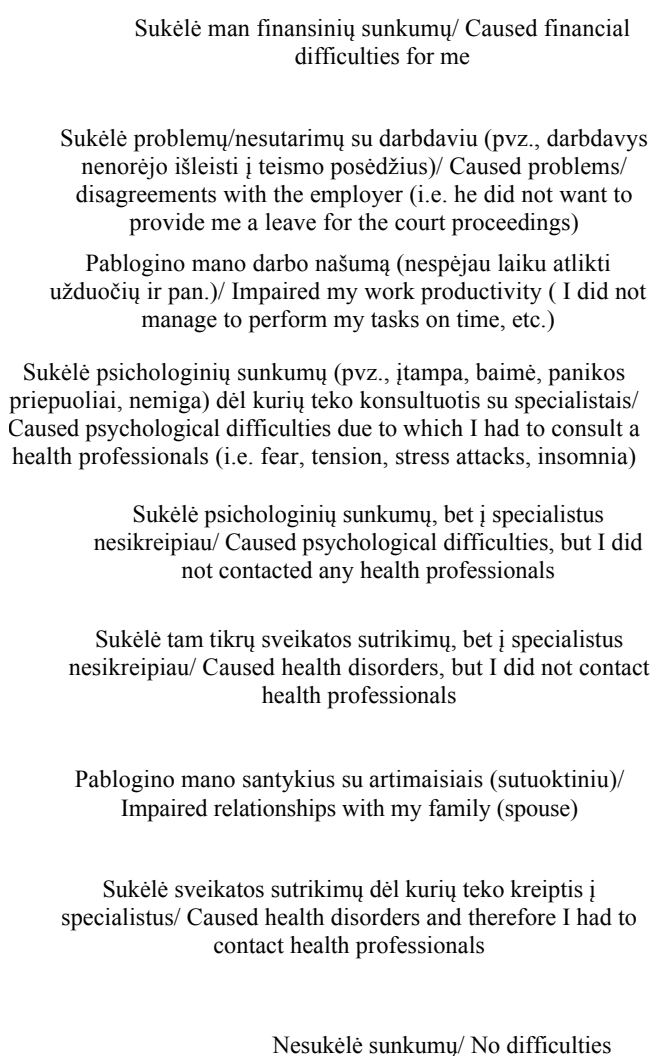
The feeling of depression was statistically significantly higher ($p < 0,001$) amongst respondents with Advanced vocational/special professional secondary education, as opposed to respondents with secondary or higher education.

In summary, it can be stated that though a large part of the respondents felt pleased with

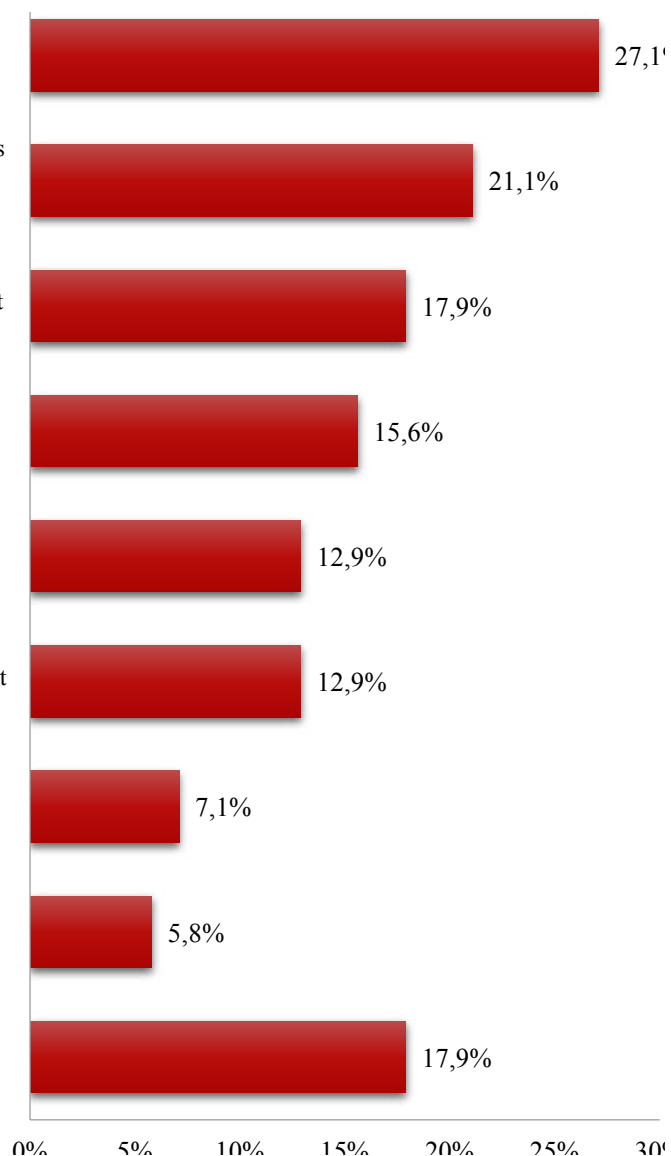
patenkinti savimi (tai natūralu, jei bylos baigtis yra teigiama), tačiau nemaža dalis respondentų jautė negatyvius jausmus: nusiminimą, pyktį, bejėgiškumą, išgąstį, kaltę. Tokiems žmonėms reikalingas asmuo, kuris mokėtų suteikti tinkamą emocinę paramą. Taip pat manytina, kad turėtų būti teikiama informacija apie galimybę gauti psichologinę pagalbą. Reikalinga pagalbos liudytojams sistema.

themselves and satisfied after the court hearing has ended (i.e. it is only natural, if it was the last hearing and the case has been a success to them), but a large part of them felt negative emotions: depression, anger, fear and guilt. Such people need a person, who could provide adequate and much needed emotional support. It is also concluded that information regarding available public psychological support (help) should be provided to witnesses and crime victims. A witness support (help) system is needed.

Pav. 66. Dalyvavimas teismo procese man:
(N=649)

Fig. 66. Participation in a court process has:
(N=649)

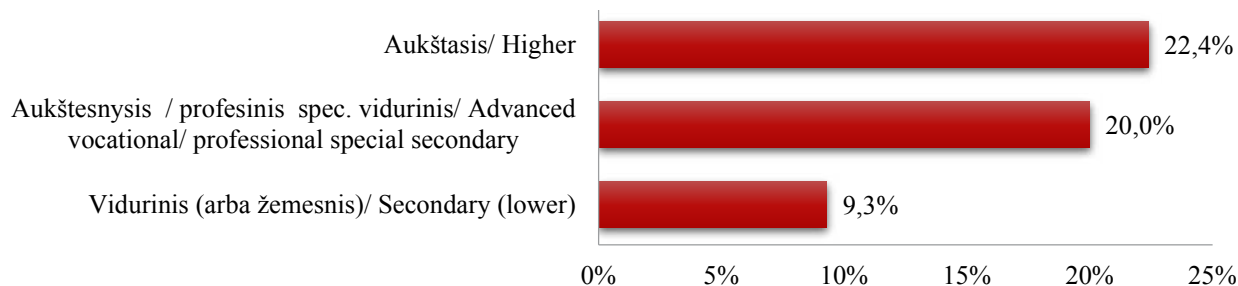
Dalyvavimas teismo procese tiriamiesiems sukėlė įvairių problemų. 27,1 proc. atsakė, kad jie susidūrė su finansiniais sunkumais, 21,1 proc. respondentų ši situacija sukėlė nesutarimus su darbdaviu, 17,9 proc. tiriamųjų pablogino darbo našumą, 15,6 proc. sukėlė psichologinių sunkumų, todėl teko konsultuotis su specialistais, 12,9 proc. respondentų šis teismo procesas sukėlė psichologinių sunkumų, tačiau pas specialistus kreiptis neprireikė, 12,9 proc. iššaukė tam tikrų sveikatos sutrikimų, 7,1 proc. pablogino santykius su artimaisiais, 5,8 proc. sukėlė sveikatos problemų, dėl kurių teko kreiptis į specialistus. 17,9 proc. respondentų teigė, kad nepatyrė jokių sunkumų.

Teisinio proceso metu yra priimami sprendimai, nuo kurių priklauso tai, kas žmogui yra svarbiausia – jo gyvybė, sveikata, nuosavybė, garbė, laisvė. Psichinė įtampa yra tiesioginis šios padėties padarinys. Ji kyla būtent tada, kai svarbius sprendimus tenka priimti neapibrėžtumo ar bejėgiškumo sąlygomis. Kuo svarbesnis sprendimas ir didesnis neapibrėžtumas, tuo didesnė ir psichinė įtampa. Kaip jau buvo minėta, asmeniui dalyvaujant teisiniame procese ir neapibrėžtumo jausmas, ir priimamų sprendimų svarba neretai pasiekia maksimalią ribą. Šie veiksniai sukelia ir atitinkamą psichinę įtampą. Psichinis traumatizavimas – labai tikėtinas tokios įtampos padarinys. Jis sukelia įvairiapusių neigiamą poveikį asmens psichinei ir fizinei sveikatai, nepageidautinus pokyčius asmens kognicijų, emocijų išgyvenimų, motyvacijos ir kitose psichikos sferose. Dalis šių pokyčių gali būti trumpalaikiai, kiti turi išliekamąjį pobūdį ir gali sutrikdyti asmens psichinę sveikatą ilgesnį laiką (Justickis, Valickas, 2011).

Participation in court proceedings has caused various types of problems for the surveyed people. 27.1% have stated that they have encountered financial hardships. 21.1% have stated that the situation caused disagreements with their employers, 17.9% of respondents suffered from worsened labor productivity, 12.9% suffered psychological problems from the court proceedings but they did not require professional attention. 12.9% have suffered from various health disorders, 7.1% have worsened their relations with their close ones, 5.8% suffered from health problems and they had to seek professional help and only 17.9% of the respondents stated that they felt no difficulties participating in the legal process.

Decisions are made during the court proceedings. These decisions affect the most important things a person has – his life, health, property, honor and dignity. Mental stress is a direct consequence of this situation. It comes precisely when important decisions have to be made and accepted in conditions of uncertainty and helplessness. The more important the decision – the tougher the mental stress a person has to endure. As it has been stated, whenever a person is participating in a legal process, the feeling of uncertainty and the importance of the decision he has to take frequently reaches maximum levels. These factors cause a corresponding level of psychological stress. Psychological traumatization is a very likely consequence of such stress; it causes a multi-level negative impact on the person's psychic and physical health and unwanted changes in the areas of the personal cognition, emotional experiences and other areas of human psychology. A part of these changes can be short-termed, other have a lasting grip on the persons psyche and can jeopardize the person's psychological health (Justickis, Valickas, 2011).

Pav. 67. Dalyvavimas teismo procese pablogino mano darbo našumą (nespėjau laiku atlikti užduočių ir pan.) (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

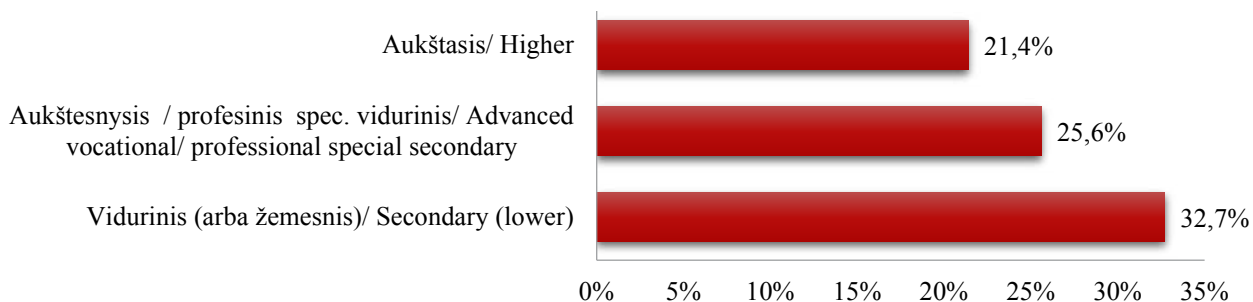

Fig. 67. Participation in a court process has impaired my work productivity (I did not manage to perform my tasks on time, etc.) (according to education, percent)

Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) stebimas tarp respondentų vertinant jų išsilavinimą. Darbo našumas labiausiai suprastėjo asmenims, turintiems aukštąjį išsilavinimą.

A statistically significant difference ($p < 0,001$) has been detected between respondents according to their education. People with higher education suffered from work impairment more than other groups.

Pav. 68. Dalyvavimas teismo procese sukėlė man finansinių sunkumų (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

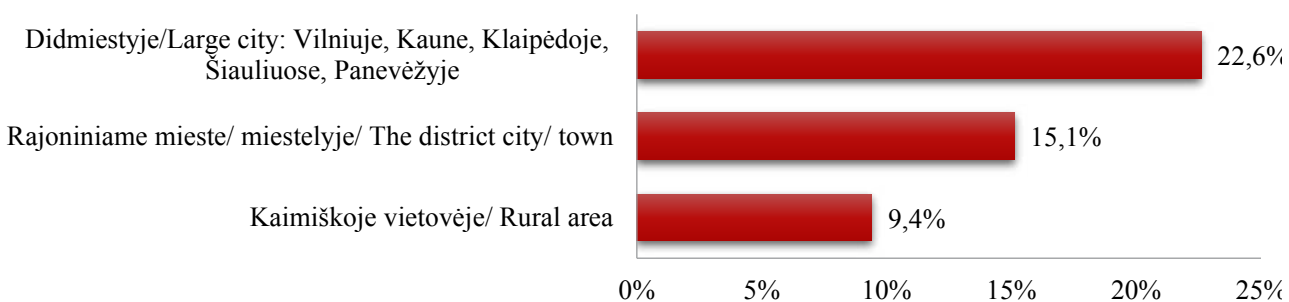

Fig. 68. Participation in a court process has caused me financial difficulties (according to education, percent)

Žemesnį išsilavinimą įgiję respondentai dažniau teigė, kad jiems dalyvavimas teismo procese sukėlė finansinių sunkumų.

Respondents with lower education stated that participating in court proceedings caused them financial difficulties more often.

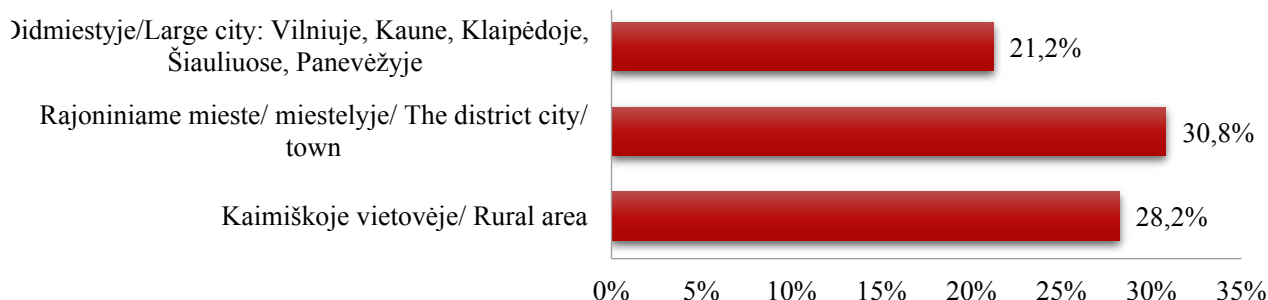
Pav. 69. Dalyvavimas teismo procese pablogino mano darbo našumą (nespėjau laiku atlikti užduočių ir pan.) (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 69. Participation in a court process has impaired my work productivity (I did not manage to perform my tasks on time, etc.) (according to place of residence, percent)

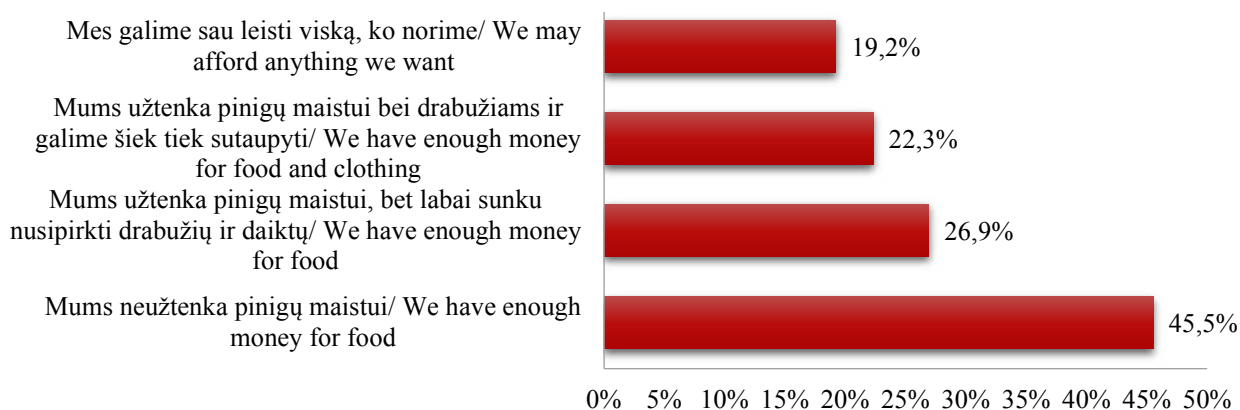
Respondentai, gyvenantys didmiesčiuose ir rajoniniuose miestuose, dažniau teigė, kad dalyvavimas teismo procese pablogino jų darbo našumą.

Pav. 70. Dalyvavimas teismo procese sukėlė man finansinių sunkumų (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Respondentai, gyvenantys kaimiškosiuose teritorijose ir rajoniniuose miestuose, dažniau teigė, kad dalyvavimas teismo procese jiems sukėlė finansinių sunkumų.

Pav. 71. Dalyvavimas teismo procese sukėlė man finansinių sunkumų (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Respondentai savo ekonominę padėtį apibūdinę kaip prastesnę (mums užtenka pinigų tik maistui) dažniau nurodė, kad dalyvavimas teismo procese jiems sukėlė finansinių sunkumų.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentus analizuojant pagal jų gyvenamąją vietą, dalyvavimas teismo procese darbo našumą labiau pablogino didmiesčiuose gyvenantiems tiriamiesiems. Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) stebimas analizuojant respondentus

Respondents that reside in large cities and district cities were more frequent to state that their work productivity was impaired by attending the court proceedings.

Fig. 70. Participation in a court process has caused me financial difficulties (according to place of residence, percent)

Respondents that reside in rural areas or regional/district cities were more frequent to state that participating in court proceedings caused them financial difficulties.

Fig. 71. Participation in a court process has caused me financial difficulties (according to economic status evaluation, percent)

Respondents that evaluate their economic status as a lower one (we have enough money for food) were more frequent to state that participating in court proceedings caused them financial difficulties.

In summary, it can be stated that if the respondents are analyzed according to their place of residence, their participation in court processes mostly (negatively) affected the respondents residing in large cities. A statistically

pagal išsilavinimą, gyvenamąją vietą ir pajamas tų respondentų, kurie dalyvaudami teismo procese patyrė finansinių sunkumų. Vidurinį išsilavinimą turintys, rajoniniuose miestuose/ miesteliuose gyvenantys ir mažiausias pajamas gaunantys respondentai finansinių sunkumų patyrė daugiausiai.

Taigi, dalyvavimas teismo procese tiriamiesiems sukėlė įvairių problemų: finansinių sunkumų (ypatingai vidurinį išsilavinimą turintiems, rajone gyvenantiems ir mažiausias pajamas turintiems tiriamiesiems), nesutarimų su darbdaviu, pablogino darbo našumą (ypatingai aukštąjį išsilavinimą turintiems, didmiesčiuose gyvenantiems tiriamiesiems), psichologinių sunkumų, sveikatos sutrikimų, pablogino santykius su artimaisiais.

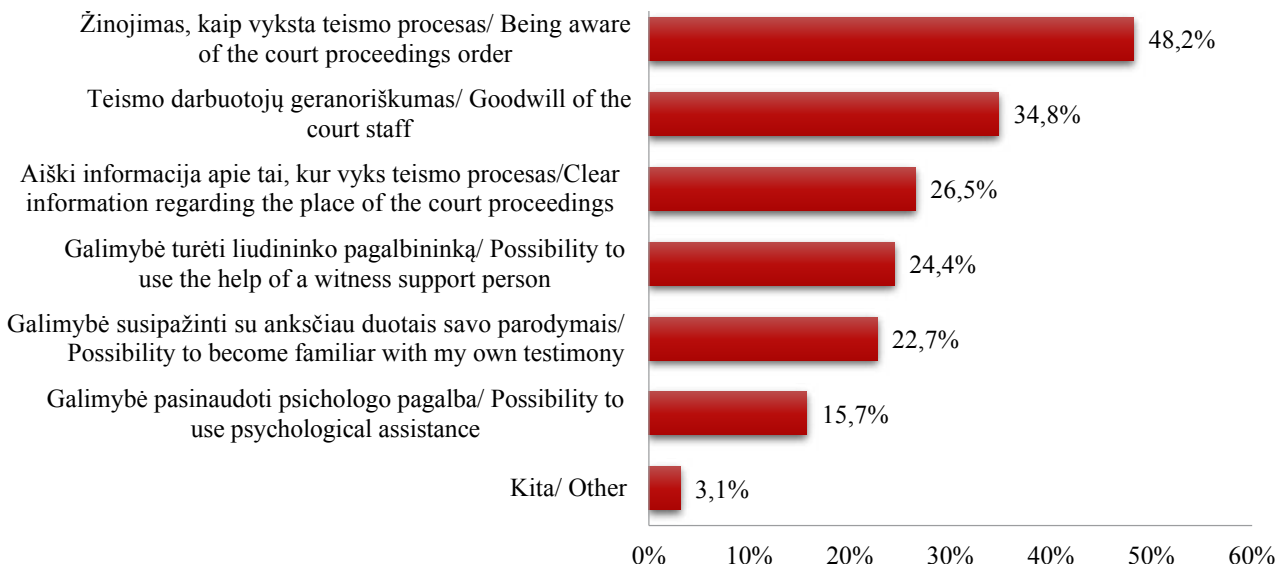
significant difference ($p < 0,001$) is detected whenever we analyze the respondents according to their education, place of residence and their income, amongst those of respondents who suffered from financial difficulties because they had to attend court proceedings. Respondents with secondary education in regional/district cities or small towns and the respondents who have the smallest income were the ones who were affected by financial difficulties the most.

Therefore, participation in the court proceedings caused the respondents various problems: financial difficulties (especially for respondents with secondary education, living in district towns and having the smallest income), problems and disagreements with their employer, impaired their work efficiency/productivity (especially amongst respondents with higher education who live in large cities), psychological hardships, health disorders and worsened relations with their close ones and relatives.

Pav. 72. Kas Jums padeda/padėtų saugiau (ramiau) jaustis duodant parodymus teisme?

Fig. 72. What helps (would help) you to feel safer (calmer) while testifying in court?

Didžiausia dalis (apie 48 procentai) apklaustųjų teisme jaustųsi saugiau, jei žinotų kaip vyksta teismo procesas.

Minėta problema taip pat iš dalies kyla, kad žmonės nežino, kur tiksliai vyks teismo posėdis (27 proc.). Jie negali gauti reikiamos informacijos iš teismo darbuotojų ar rasti jos teismo pagalbinėse patalpose. Be to, ši problema kyla ir todėl, kad žmonės nežino paties teismo proceso tvarkos (ypač kai dalis asmenų laukia liudijimų už durų, o teismo posėdis jau yra prasidėjęs).

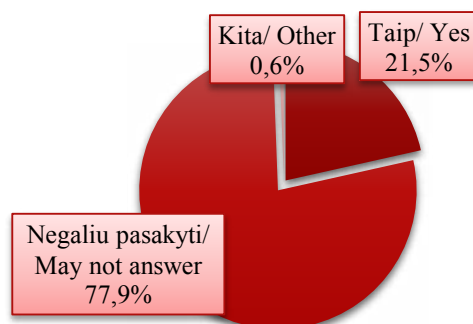
Psichologo (~15 proc.) ir liudytojo pagalbos (~24 proc.) poreikis teisme atspindi asmens neužtikrintumo problemą ir yra beveik lygus teisme nesaugiai besijaučiančių asmenų skaičiui (~34 proc.). Todėl NTA belieka svarstyti dvi šios problemos sprendimo išeitis: numatyti papildomų, asmens pageidaujamų, saugumo/ patogumo resursų galimybes ir išteklius arba spręsti bendrą liudytojų ir nukentėjusiųjų nesaugumo teismuose problemą.

The largest part of the surveyed respondents (~48%) would feel safer in court if they would know the venue of the court proceedings.

The same problem arises whenever the people do not know where exactly the court proceedings (i.e. court hearing) will take place (~27%). People cannot receive the information they require from court staff or in the court building. Apart from that, this problem also arises because the respondents lack clear information regarding the order of the proceedings themselves (especially whenever a part of the persons wait to testify behind closed doors and the court proceedings have already started).

The need of help from a psychologist (~15%) and witness support (~24%) reflects the problem with people feeling insecure in court premises. The total number of these people is almost equal to the general number of people feeling worried in courts (~34%). Therefore, the National courts administration should evaluate and assess the two possible ways to solve this problem: either provide additional comfort/easement resources or possibilities that are desired by the person, or solve the general problem of witnesses and crime victims feeling insecure in courts.

Pav. 73. Ar žinojote, kad pagalbą liudytojams teikia savanoriai iš Nevyriausybinių organizacijų (N=1009)?

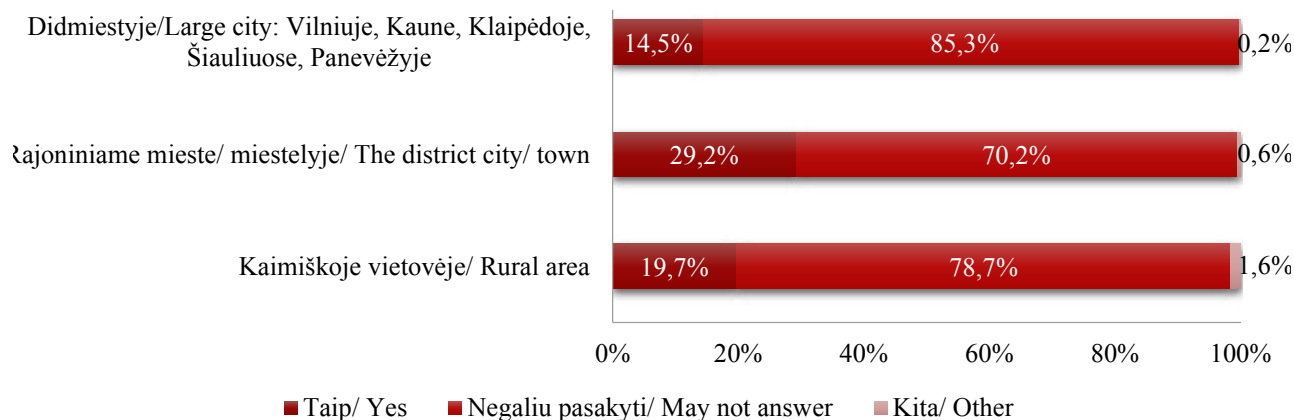

Fig. 73. Did you know that witness support is provided by volunteers from NGO's?

Į klausimą, ar respondentai žinojo, kad pagalbą liudytojams teikia savanoriai iš Nevyriausybinių organizacijų, didžioji jų dalis (77,9 proc.) atsakyti negalėjo. Apie tai žinojo tik ketvirtadalis respondentų.

The respondents answered the above-mentioned question regarding witness support, provided by NGO volunteers, in a certain fashion. Most of them (77.9%) could not answer this question. Only a quarter of the respondents had information regarding this matter.

Pav. 74. Ar žinojote, kad pagalbą liudytojams teikia savanoriai iš Nevyriausybinių organizacijų? (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 74. Did you know that witness support is provided by volunteers from NGO's? (according to place of residence, percent)

Didžioji dalis respondentų, kurie žinojo apie pagalbą iš Nevyriausybinių organizacijų, buvo Kėdainių (76,6 proc.) ir Jonavos (71,4 proc.) apylinkių teismuose. Panašu, kad gyvenantieji rajoniniuose miestuose ir miesteliuose yra geriau nei didmiesčių ir kaimiškų vietovių respondentai informuoti apie tai, kad pagalbą liudininkams teikia savanoriai iš Nevyriausybinių organizacijų. Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) yra pastebimas ir tarp vyrų bei moterų. Vyrų yra geriau nei moterų informuoti

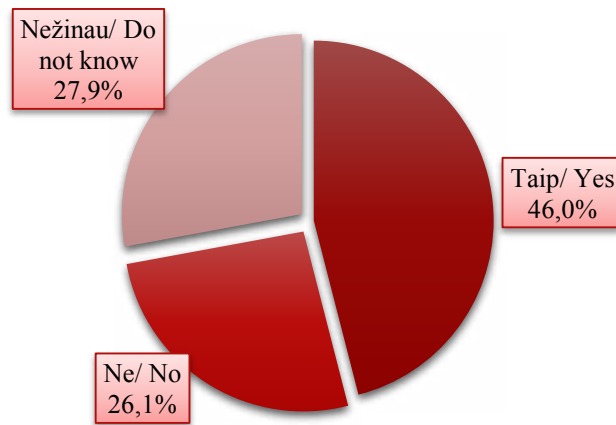
The largest part of the respondents that did know about the witness support, provided by NGO volunteers were from Kėdainiai (77.6%) and Jonava (71.4%) regions district courts. It seems that people residing in regional cities and small towns are better informed regarding the witness support (provided by NGO volunteers) than people residing in rural areas and large cities. A statistically significant difference ($p < 0,001$) can be detected in answers between men and women. Men are better informed

apie Nevyriausybinų organizacijų savanorius (žr. 20 pav.).

regarding this type of witness support than women (see fig. 20).

Pav. 75. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbinkas teisme? (N=1025)?

Fig. 75. Would you like to receive help from a witness support person in court? (N=1025)?

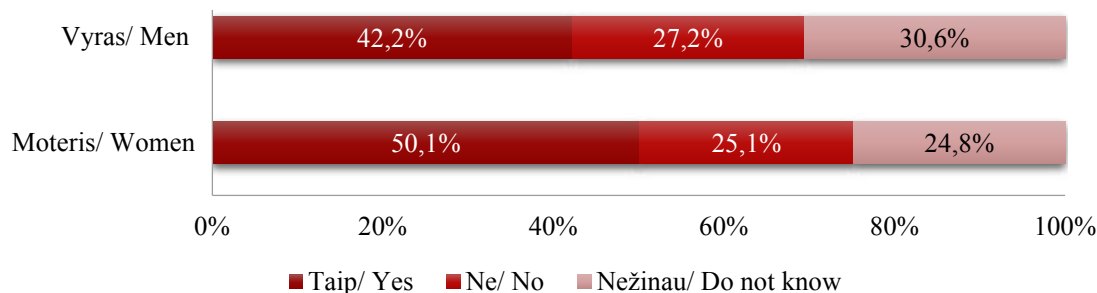

„Į klausimą, ar norėtų, kad jiems būtų pasiūlytas liudytojo pagalbinkas teisme, beveik pusė (46,0 proc.) liudytojų atsakė teigiamai. 27,9 proc. respondentų atsakė, kad nežino, ar norėtų tokio pagalbinko teisme. Toks atsakymas galbūt rodo, kad į šį klausimą gana sudėtinga atsakyti, kadangi žmonės nežino kaip toks pagalbinkas jiems galėtų padėti, tačiau pagalbos poreikis yra. Didžiausias liudytojo pagalbinko poreikis, lyginant apylinkių teismų veiklos teritorijose. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,001$).

The answer if the respondent would like to receive the above-mentioned help was answered positively by approximately a part of the respondents (46.0%). 27.9% of the respondents did not know the answer to this question. Such a dispersion might show that this is quite a hard question to answer, since respondents do not know how such a support person could benefit them, but they do need help and support. The largest, statistically significant ($p < 0,001$) need of a witness support person is found in regional district courts.

Pav. 76. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbinkas teisme? (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

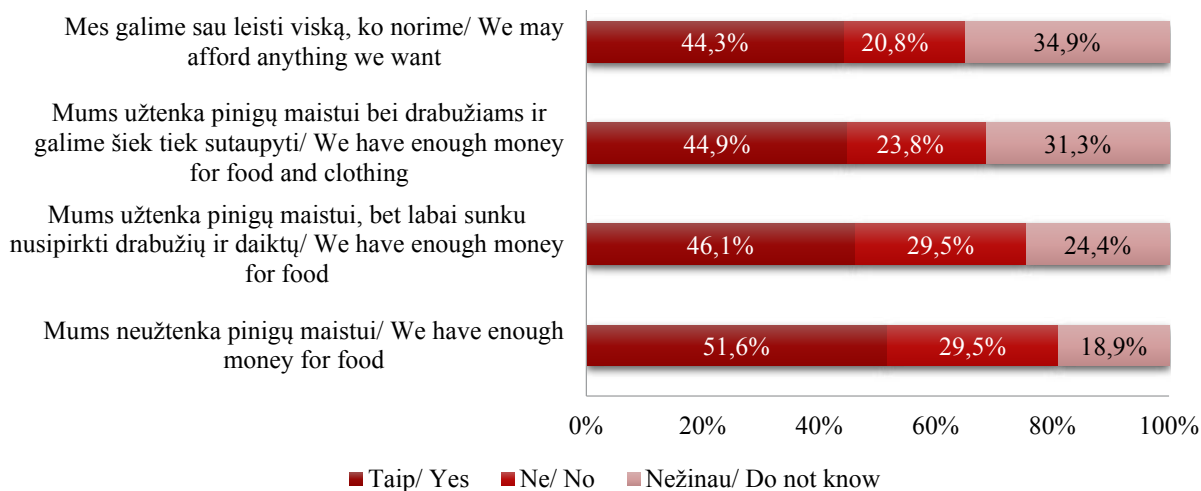
Fig. 76. Would you like to receive help from a witness support person in court? (according to sex, percent)

Tarp vyrų ir moterų yra pastebimas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$). Tyrimo rezultatai rodo, kad moterims liudytojo pagalbinkas yra reikalingas labiau negu vyrams.

There is a significant statistical difference ($p < 0,001$) found between men and women. The research data shows that women need a witness support staff more often than men do.

Pav. 77. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbininkas teisme? (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.) ?

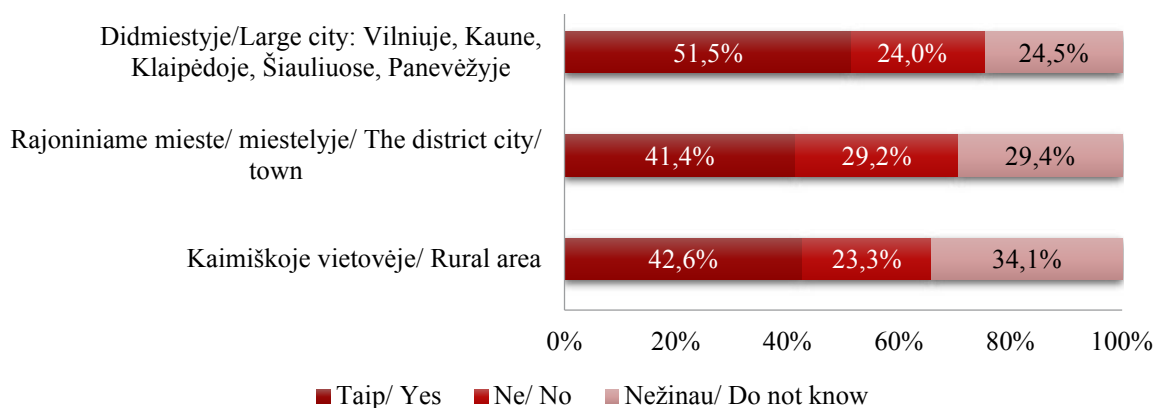

Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) yra fiksuojamas tarp skirtingas pajamas turinčių asmenų. Kuo mažesnes pajamas respondentai gauna, tuo dažniau jie išreiškia norą, kad jiems būtų pasiūlytas liudininko pagalbininkas.

Fig. 77. Would you like to receive help from a witness support person in court? (according to economic status evaluation, percent)

There is a statistically important difference ($p < 0,001$) detected between groups of respondents with different income level. The less income the respondent generates – the more often they state that they would like to receive help from a witness support person.

Pav. 78. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbininkas teisme? (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) taip pat yra pastebimas tarp skirtingose vietovėse gyvenančių respondentų. Didmiestyje gyvenantys respondentai dažniau išreiškė poreikį, kad jiems būtų pasiūlytas liudininko pagalbininkas.

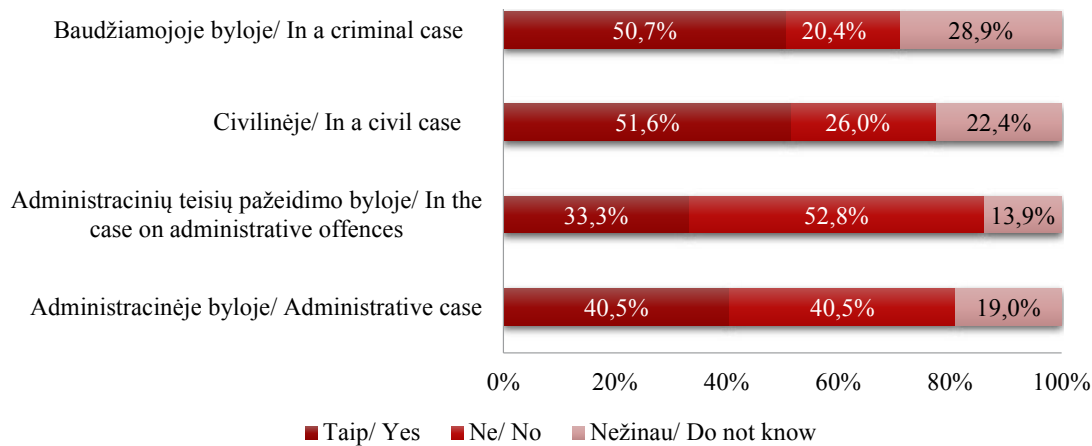
Fig. 78. Would you like to receive help from a witness support person in court? (according to place of residence, percent)

A statistically significant difference ($p < 0,001$) is also detected between respondents living in different areas. Respondents residing in large cities stated that they would favor the help of such a support worker more often than respondents from other places of residence.

Atsakymai į šį klausimą patvirtina jau anksčiau pateiktas išvadas, jog moterims, didmiesčio gyventojams bei mažas pajamas turintiems asmenims liudijant pagalba yra labiau reikalinga.

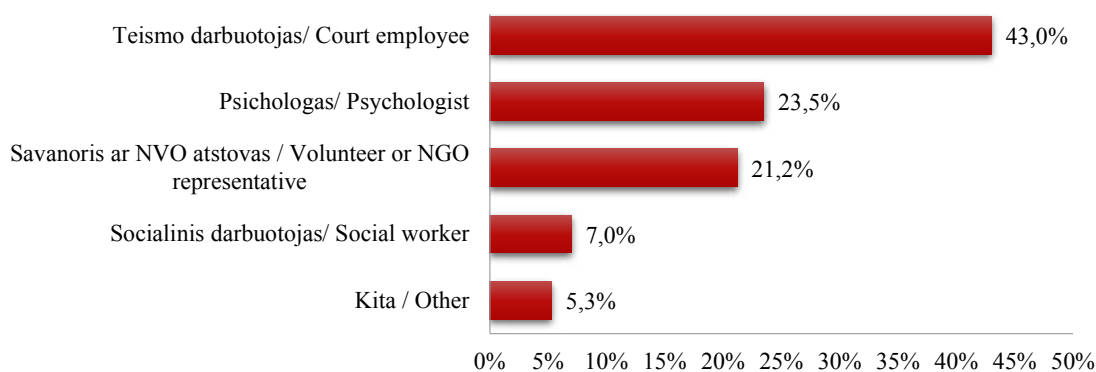
Beveik pusė respondentų norėtų, kad jiems būtų pasiūlytas liudytojo pagalbininkas teisme. Ypač didelį liudytojo pagalbininko poreikį jaučia moterys, didmiesčių gyventojai (bei gyvenantys Rokiškyje ir Marijampolėje) ir mažas pajamas turintys asmenys. Apibendrinant galima teigti, kad yra rekomenduotina ruošti liudininkų pagalbininkus ir jų pagalbą siūlyti teismo procese dalyvaujantiems asmenims.

Pav. 79. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbininkas teisme? (pasiskirstymas pagal bylos tipą, proc.)

Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) matyti tarp skirtingose bylose liudijančių respondentų. Labiausiai liudininko pagalbininkas reikalingas liudijantiems civilinėse ir baudžiamosiose bylose.

Pav. 80. Koks asmuo, Jūsų nuomone, labiausiai tiktų būti liudininko pagalbininku?

The answers to this questions supports the previous conclusions, that women, large city dwellers and people with low level of income are in more need of witness support while witnessing in courts.

Almost a half of the respondents would like to be offered a witness support person's aid in court. Women are especially in favor of such a service, as well as large city dwellers (and people residing in Rokiškis and Marijampolė) and people of low economic status. In order to summarize, it can be stated that it is recommended to train witness support staff and offer their help to people participating court proceedings.

Fig. 79. Would you like to receive help from a witness support person in court? (according to type of case, percent)

A statistically significant difference ($p < 0,001$) is detectable between persons giving their testimonies in court cases of different types. People who participate in civil and criminal cases tend to need the help of supporting staff the most.

Fig. 80. What person would be best suited to become a witness support person?

Atsakymai į šį klausimą demonstruoja liudytojo pagalbos teisme tikslingumą, geriau suvokiant asmenų interesus ir jų pagrįstus lūkesčius. Beveik pusė respondentų tokiais pagalbininkais pageidautų matyti teismo darbuotojus (~44 proc.). Tai yra labai svarbus išankstinis pasitikėjimo teismu, teismo tarnautojais rodiklis. Atitinkamai formuojant liudytojo pagalbos teisme instrumentą, siūlytina kvalifikuoti (pirmiausiai psichologiškai) ir plėsti teismo darbuotojų, galinčių atlikti informacijos teikimo funkcijas. Remiantis teigiama Norvegijos patirtimi, skirti daugiau dėmesio bendradarbiavimui su savanoriais iš NVO, kurios pagal savo veiklos kryptis tiesiogiai ar netiesiogiai yra suinteresuotos liudytojų ir nukentėjusiųjų teisme interesų užtikrinimu.

The answers to this question show that such support staff is needed in courts, this staff should understand the interests and their reasonable expectations. Almost a half of the respondents would like to see court staff as such helping persons (~44%). This is a very important factor of advanced trust of the respondents in the court and court staff. By properly forming the witness court support instrument, it is recommended to qualify (psychologically at first) and develop the functions of court staff that can provide information to the witnesses and crime victims. According to the positive experience of Norway, more attention should be directed at cooperation with NGO volunteers that are directly or indirectly related and interested in securing the witness and crime victims' rightful interests in court.

Lentelė 5. Koks asmuo, Jūsų nuomone, labiausiai tiktų būti liudininko pagalbininku? (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą)

	N	Psichologas	Socialinis darbuotojas	Nevyriausybės organizacijos atstovas/ savanoris	Teismo darbuotojas	Kita
Didmiestyje Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje	447	26,2%	5,6%	27%	38,3%	2,9%
Rajoniniame mieste/ miestelyje	440	22,5%	8,2%	16,6%	45,5%	7,0%
Kaimiškoje vietovėje	127	17,3%	7,9%	15,8 %	51,2%	7,8%

Table 5. What person would be best suited to become a witness support person? (according to place of residence, percent)

	N	Psychologist	Social worker	NGO representative/ Volunteer	Court employee	Other
Large city Vilnius Kaunas Klaipėda Šiauliai Panevėžys	447	26,2%	5,6%	27%	38,3%	2,9%
Regional city/ small town	440	22,5%	8,2%	16,6%	45,5%	7,0%
Rural area	127	17,3%	7,9%	15,8 %	51,2%	7,8%

Yra pastebimas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,001$) tarp didmiesčio ir kaimiškos vietovės respondentų. Didmiesčiuose yra daugiau manančių, kad būti liudininko pagalbininku labiausiai tiktų NVO atstovas/savanoris. Galima manyti, kad gyvenantieji didmiesčiuose turi daugiau žinių apie tai, kas yra NVO bei savanorystė, kokios yra jų funkcijos ir kokios pagalbos iš jų galima tikėtis. Toks NVO darbuotojas/ savanoris turėtų taip pat mokėti atlikti ne tiek psichologinę, kiek emocinę (pagalbos, palaikymo, globos, draugo-mentorius) funkciją.

A statistically significant difference ($p < 0,001$) is detected between the large city and rural area respondents' answers. The large city residents wish to see an NGO representative/volunteer as a witness support person. It can be presumed that big city residents have more information on NGO's and what it is to be a volunteer, what are the volunteers' functions and what support they might receive from them. Such an NGO employee/volunteer should be able to provide emotional (help, support, care, friend-mentor relationship) support rather than psychological help to the witness.

Lentelė 6. Koks asmuo, Jūsų nuomone, labiausiai tiktų būti liudininko pagalbininku? (pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.)

	N	Psichologas	Socialinis darbuotojas	Nevyriausybės organizacijos atstovas/ savanoris	Teismo darbuotojas	Kita
Aukštasis	286	24,5%	5,2%	25,7%	42,8%	6,6%
Aukštesnysis / profesinis spec. vidurinis	402	24,6%	9,2%	20,8%	38,8%	1,7%
Vidurinis (arba žemesnis)	326	21,2%	5,8%	16%	48,5%	8,5%

Table 6. What person would be best suited to become a witness support person? (according to education, percent)

	N	Psychologist	Social worker	NGO representative/ Volunteer	Court employee	Other
Higher education	286	24,5%	5,2%	25,7%	42,8%	6,6%
Advanced vocational/ professional special secondary education	402	24,6%	9,2%	20,8%	38,8%	1,7%
Secondary or lower grade education	326	21,2%	5,8%	16%	48,5%	8,5%

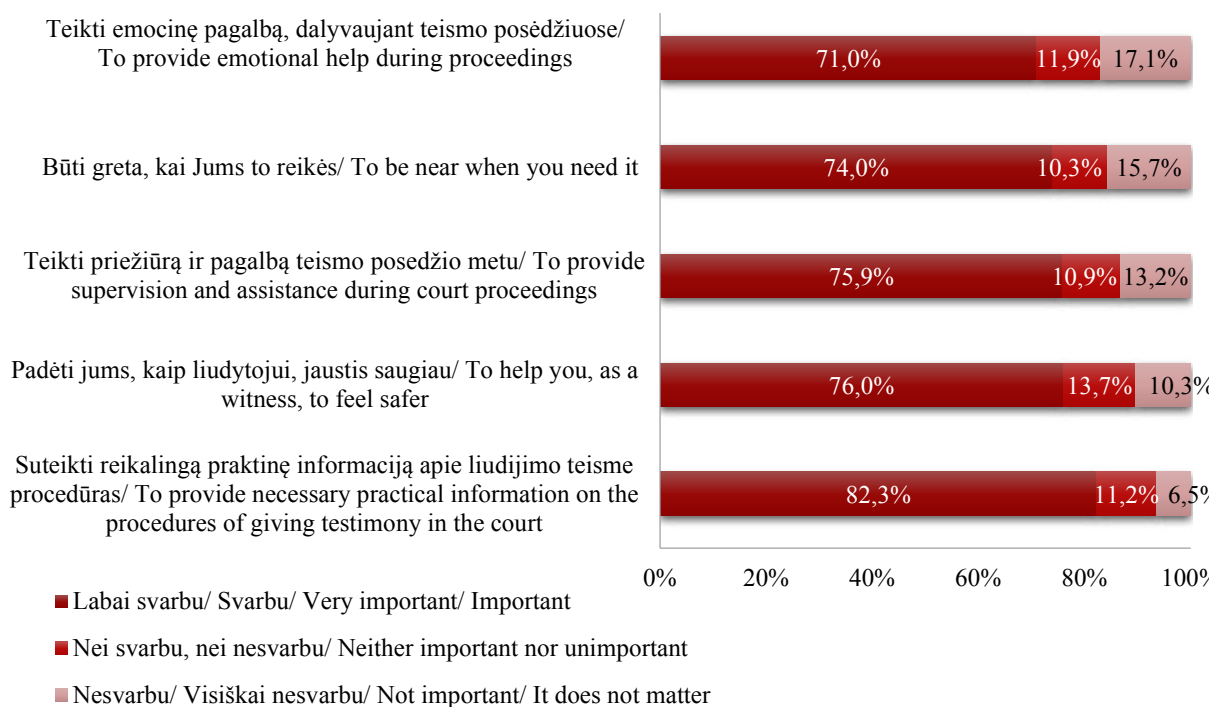
Taip pat statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) skiriasi skirtingą išsilavinimą įgijusių respondentų nuomonė. Kuo aukštesnis respondentų išsilavinimas, tuo tarp jų buvo daugiau manančių, kad liudininko pagalbininku gali būti nevyriausybinių organizacijų atstovai. Aukštąjį išsilavinimą turintiems respondentams liudininko pagalbininku labiausiai tinkamas

This also shows a statistically significant difference ($p < 0,001$) between opinions of respondents with different education. The higher the grade of education, the more of them thought that the witness support person should preferably be an NGO representative/volunteer. Respondents with higher education thought of the court staff and the NGO representative/

būti atrodo teismo darbuotojas bei NVO atstovas/savanoris. NVO atstovas/savanoris arba psichologas labiau priimtinas atrodo didmiesčiuose gyvenantiems respondentams. Aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai dažniau rinkęsi Nevyriausybinės organizacijos atstovą/savanorį nei turintys žemesnį išsilavinimą. Apibendrinant siūlytinos dvi paramos sistemos kūrimo kryptys: 1) teismo darbuotojai, specialiai apmokyti teikti praktinę informaciją teismo proceso dalyviams; 2) nešališki NVO ar savanoriai asmenys, teikiantys emocinę pagalbą liudytojams ir nukentėjusiesiems viso teismo proceso metu.

volunteer. The respondents residing in large cities choose an NGO representative/volunteer or a psychologist as a more preferable witness support person. In summary, two directions of support system development are recommended: 1) court staff/employees who were specially trained to provide practical information to court proceedings participants; 2) impartial NGO or volunteering persons, who provide emotional support to witnesses and crime victims, during the whole of the court process.

Pav. 81. Kokios turėtų būti liudytojo pagalbininko funkcijos? (N=1025)

Fig. 81. What should be the witness support person's functions? (N=1025)

Į klausimą, kokios turėtų būti liudininko pagalbininko funkcijos, daugiausiai respondentų atsakė, jog svarbiausia yra tai, kad būtų suteikta reikalinga praktinė informacija apie liudijimo teisme procedūras (82,3 proc.). Kuo svarbesnį klausimą žmogus sprendžia, tuo geriau jis turi būti informuotas apie viską, ko reikia priimant teisingą sprendimą (Justickis, Valickas 2011). Nors ir kitos pagalbininko funkcijos (pvz., padėti liudytojui jaustis saugiau (76,0 proc.), teikti priežiūrą ir pagalbą (75,9 proc.), būti greta, kai to reikės (74,0

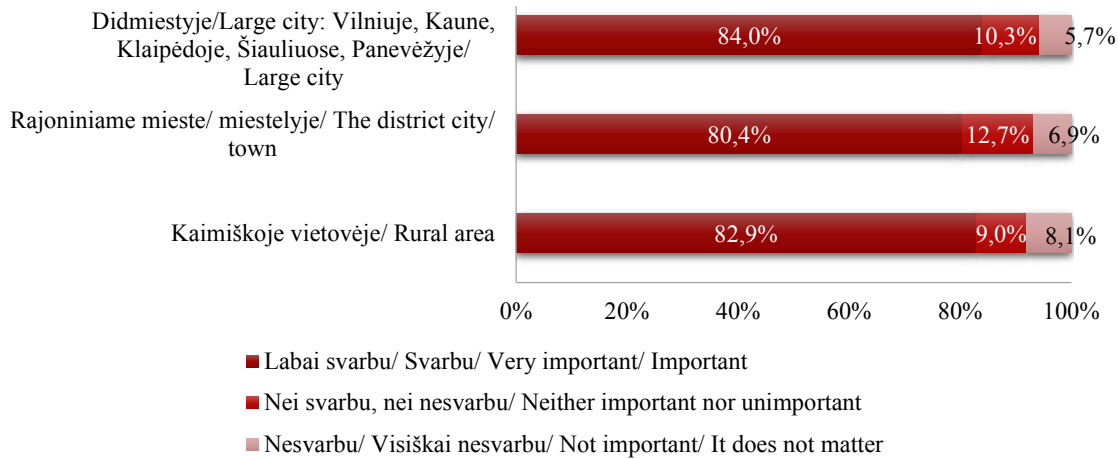
The question regarding the functions of a witness support person was replied by most of the respondents as follows: the most important is that needed practical information on the procedures of giving testimony in the court should be provided (82.3%). The more important question is being answered by the person or the more important situation he is ruling out, the better informed he wants to be regarding every aspect of his decision (Justickis, Valickas 2011). Although other functions of such a witness support person, i.e. to help the witness feeling more safe – 76.0%, provide supervision and help

proc.) bei teikti emocinę pagalbą (71,0 proc.) respondentams irgi atrodo labai svarbios.

– 75.9%, be near the witness when he needs it – 74.0% and providing emotional help – 71.0%, are also important for the respondents.

Pav. 82. Liudytojo pagalbininko funkcija - suteikti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

Fig. 82. The witness support person's function – providing necessary practical information on the procedures of giving testimony in court (according to place of residence, percent)

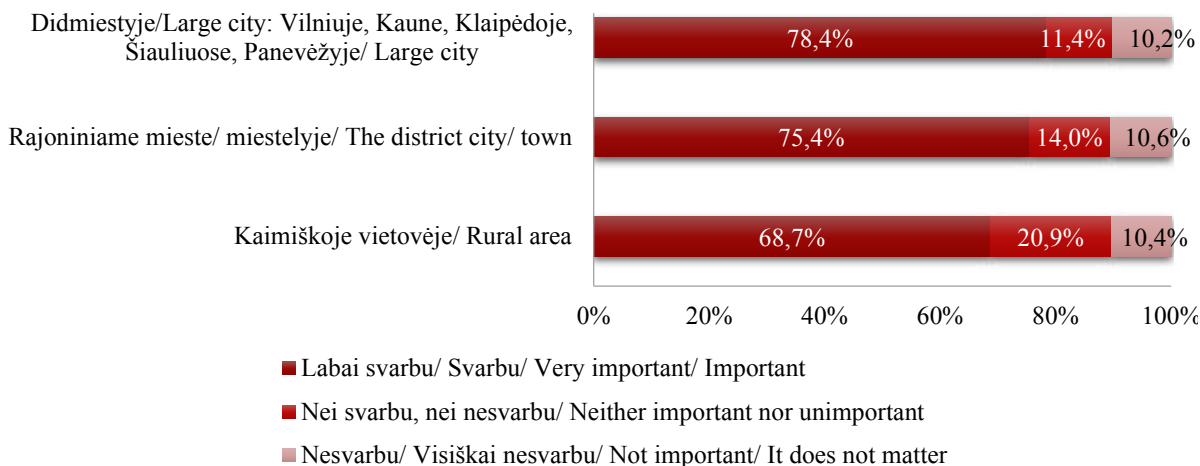

Respondentų atsakymai į klausimą, kokios turėtų būti liudininko pagalbininko funkcijos, skiriasi priklausomai nuo vietovės, kurioje jie gyvena. Didmiestyje gyvenantiems tiriamiesiems yra svarbiau gauti praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras, užsitikrinti saugumo jausmą liudijant, užsitikrinti priežiūrą ir sulaukti pagalbos teismo posėdžio metu, liudininko pagalbininko buvimas greta kai to reikės, gauti emocinę pagalbą.

The respondents who answered the above-mentioned questions are grouped according to the place of their residence in this figure. Respondents living in large cities feel it is more important to receive practical information regarding the procedures of giving testimony in court, receive a feeling of safety during court proceedings and testifying as well as the support person being near them when they need to receive emotional help.

Pav. 83. Liudytojo pagalbininko funkcija – padėti liudytojui jaustis saugiau (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

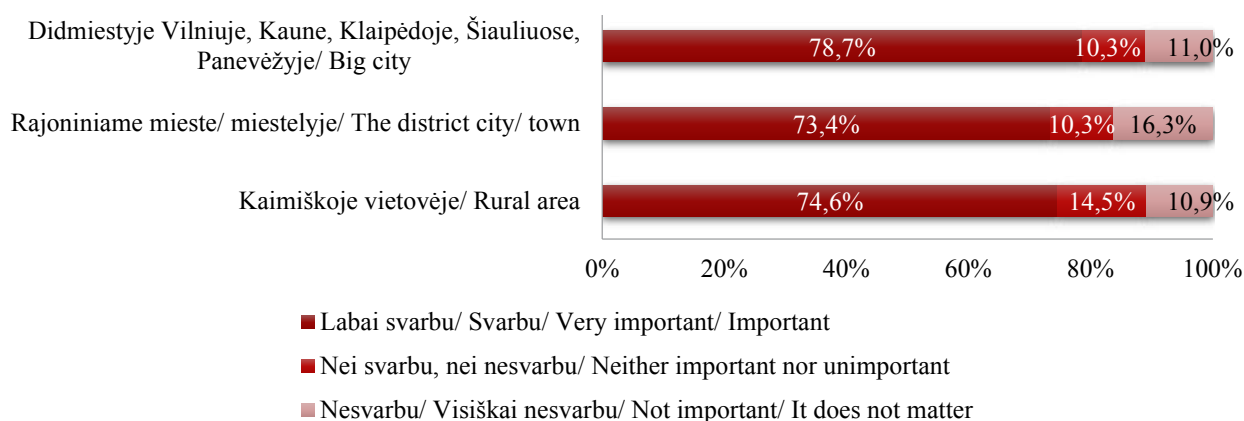
Fig. 83. The witness support person's function – helping the witness to feel safely (according to place of residence, percent)

Padėti liudytojui jaustis saugiau yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija – didžioji dalis respondentų ją nurodė kaip labai svarbią arba svarbią. Kaip rodo tyrimo duomenys, padėti liudytojui jaustis saugiau yra kiek svarbesnė liudytojo pagalbininko funkcija didmiesčiuose.

Helping the witness to feel safer in the court is an important function of the witness support person – a large portion of the respondents has identified this function as a very important or an important one. As the research data shows, this function is slightly more important to the respondents in large cities.

Pav. 84. Liudytojo pagalbininko funkcija - teikti priežiūrą ir pagalbą teismo posėdžio metu (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

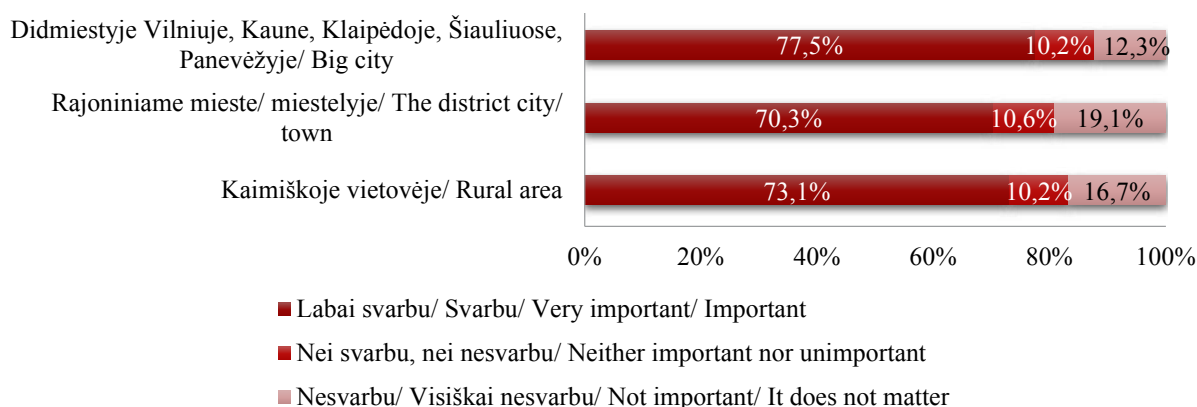

Fig. 84. The witness support person's function –providing supervision and assistance during the court proceedings (according to place of residence, percent)

Tyrimo rezultatai rodo, kad liudytojo pagalbininko funkcija suteikti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras yra reikalingiausia didmiesčiuose.

The research data shows that the witness support person's function in providing needed practical information regarding the process of testifying in court is mostly needed in large cities.

Pav. 85. Liudytojo pagalbininko funkcija - būti greta, kai Jums to reikės (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

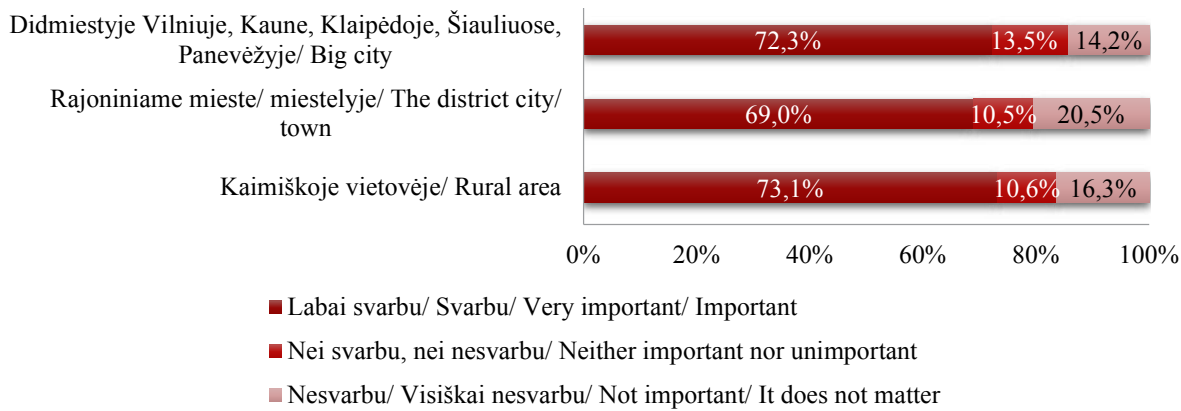

Fig. 85. The witness support person's function – being near the witness when he needs it (according to place of residence, percent)

Būti greta, kai to reikės yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek daugiau ji yra svarbi didžiųjų miestų gyventojams.

Being at the witnesses' side is an important function for the witness supporting person, it is a little bit more important for the large city residents.

Pav. 86. Liudytojo pagalbininko funkcija - teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose (pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, proc.)

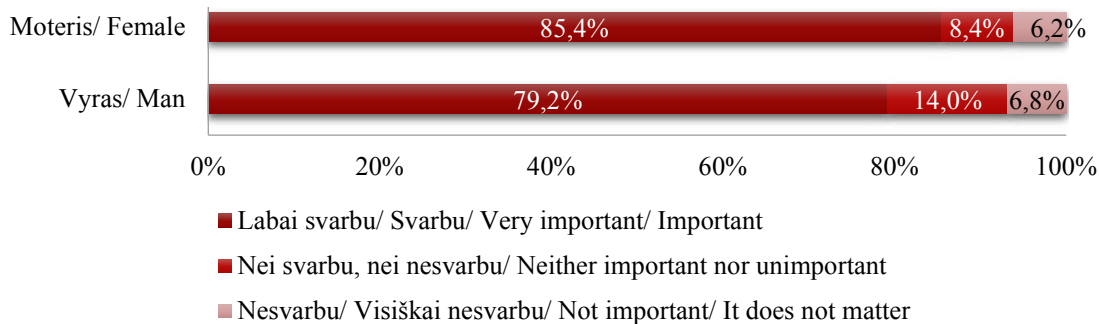

Teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose, yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Ši funkcija yra vienodai svarbi tiek didžiųjų miestų, tiek rajonų miestų/miestelių, tiek kaimiškųjų vietovių gyventojams.

Fig. 86. The witness support person's function – providing emotional support during proceedings (according to place of residence, percent)

Providing emotional support during court proceedings is an important function. It is equally important to the residents of larger/smaller towns and cities as well as amongst the residents of rural areas.

Pav. 87. Liudytojo pagalbininko funkcija - suteikti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

Rezultatai rodo, kad tarp vyrų ir moterų yra pastebimi statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,001$). Moterims yra daug svarbiau negu vyrams gauti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimą, taip pat, kad liudininko pagalbininkas būtų greta kai to reikės bei emocinės pagalbos prieinamumas.

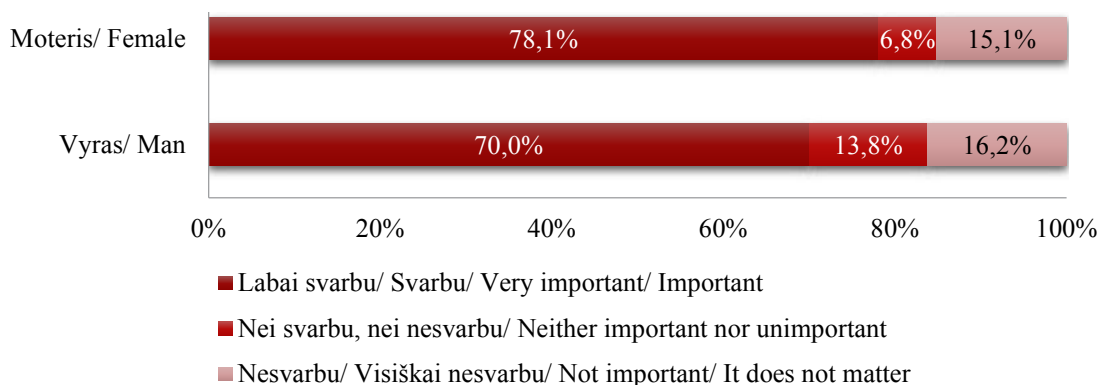
Suteikti praktinę informaciją apie liudijimą teisme yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek daugiau ji yra svarbi moterims.

Fig. 87. The witness support person's function – providing necessary practical information on the procedures of giving testimony in the court (according to sex, percent)

The results show that there is a statistically significant difference between the answers of men and women to this question ($p < 0,001$). Women find it a lot more important to receive practical information regarding the process of giving testimony, and find it more important for the witness support person to be near the witness whenever he needs it to offer available emotional help, than men do.

Providing practical information on testifying in court is an important part of the witness support person, it is more important to women.

Pav. 88. Liudytojo pagalbininko funkcija - būti greta, kai Jums to reikės (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

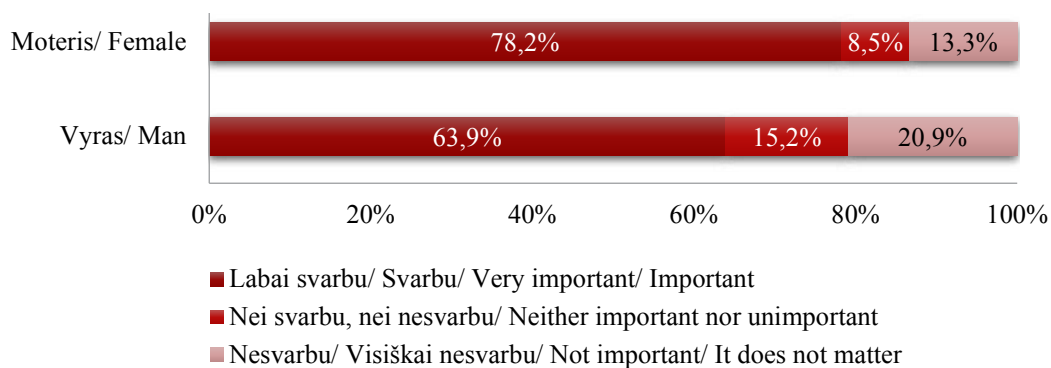

Būti greta, kai to reikės, yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek daugiau ji yra svarbi moterims.

Fig. 88. The witness support person's function – being near the witness whenever he needs it (according to sex, percent)

Being near the witness whenever he needs it is an important part of the witness support person, it is a little more important to women.

Pav. 89. Liudytojo pagalbininko funkcija - teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose (pasiskirstymas pagal lytį, proc.)

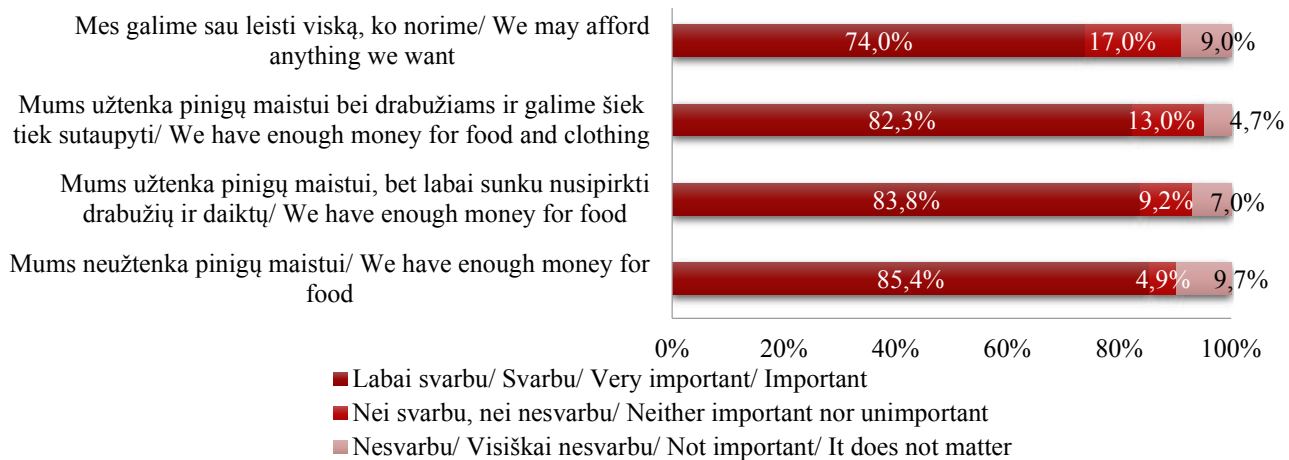
Apibendrinant galima teigti, kad moterims labiau negu vyrams yra reikalinga praktinė informacija apie liudijimą, kad liudytojo pagalbininkas būtų greta, kai to reikės, bei emocinės pagalbos gavimas. Didmiestyje gyvenantiems tiriamiesiems yra svarbiau gauti praktinę informaciją apie liudijimą, užsitikrinti saugumo jausmą liudijant, gauti priežiūrą ir sulaukti pagalbos teismo posėdžio metu, kad liudininko pagalbininkas būtų greta, kai to reikės, bei gauti emocinę pagalbą.

Fig. 89. The witness support person's function – providing emotional support during proceedings (according to sex, percent)

In summary, it can be said that women need practical information regarding testifying, emotional support and for the witness support person to be near them when they need it, more than men do. Respondents residing in large cities find it more important to receive practical information regarding testifying, being comforted with the sense of safety while testifying, receive supervision and help during court proceedings, receive emotional help and to have the supporting person near them when they need it.

Pav. 90. Liudytojo pagalbininko funkcija - suteikti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Fig. 90. The witness support person's function - to provide necessary practical information on the procedures of giving testimony in the court (according to financial status evaluation, percent)

Rezultatai rodo, kad statistiškai reikšmingų skirtumų ($p < 0,001$) matyti tarp respondentų pagal jų užsiėmimą ir pagal pajamas.

Pastebima gana aiški tendencija, kad mažesnes pajamas turintieji respondentai išreiškė didesnę liudytojo pagalbos poreikį.

Ypač reikalinga praktinė informacija apie liudijimą, saugumo jausmo užtikrinimas, priežiūra ir pagalba teismo posėdžio metu bei emocinė pagalba. Panašu, jog pagalbos ir priežiūros teisme labiau reikia socialiai pažeidžiamiesiems asmenims, tokiems kaip pensininkai, respondentai, esantys motinystės/ tėvystės atostogose. Turintiems mažas pajamas ypač reikalinga praktinė informacija, saugumas, priežiūra ir emocinė pagalba.

Suteikti praktinę informaciją apie liudijimą teisme yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek daugiau ji yra reikšminga mažesnes pajamas gaunantiems asmenims.

The results demonstrate that there are statistically significant differences ($p < 0,001$) between the answers of respondents of different occupations and income.

There is a clear tendency present of respondents with less income to state that they need a witness support person's help more.

They especially need practical information regarding the procedures of giving testimony in the court, helping them to feel safe, receiving help during the court proceedings as well as emotional help. It seems that the socially vulnerable people are in a greater need of help and supervision in courts. These vulnerable people include pensioners, respondents on maternal/paternity leave. Respondents with small incomes are in a special need of practical information, safety, supervision and emotional help.

Pav. 91. Liudytojo pagalbininko funkcija - padėti Jums, kaip liudytojui, jaustis saugiau (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

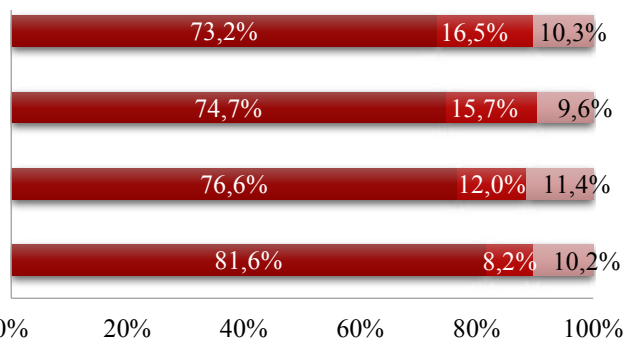
Mes galime sau leisti viską, ko norime/ We may afford anything we want

Mums užtenka pinigų maistui bei drabužiams ir galime šiek tiek sutaupyti/ We have enough money for food and clothing

Mums užtenka pinigų maistui, bet labai sunku nusipirkti drabužių ir daiktų/ We have enough money for food

Mums neužtenka pinigų maistui/ We have enough money for food

Fig. 91. The witness support person's function – to help you, as a witness, to feel safer (according to financial status evaluation, percent)

■ Labai svarbu/ Svarbu/ Very important/ Important
 ■ Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant
 ■ Nesvarbu/ Visiškai nesvarbu/ Not important/ It does not matter

Padėti liudytojui jaustis saugiau yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek daugiau ji yra reikšminga mažesnes pajamas gaunantiems asmenims.

Helping the witness feeling safer and less insecure is an important part of the witness support person's job. It is slightly more important to people with less income.

Pav. 92. Liudytojo pagalbininko funkcija - teikti priežiūrą ir pagalbą teismo posėdžio metu (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

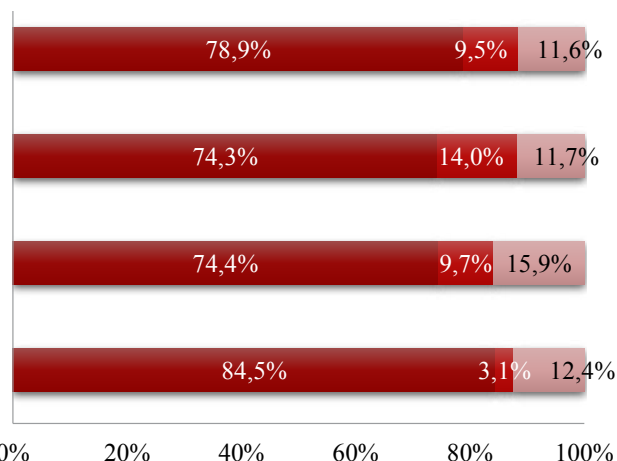
Mes galime sau leisti viską, ko norime/ We may afford anything we want

Mums užtenka pinigų maistui bei drabužiams ir galime šiek tiek sutaupyti/ We have enough money for food and clothing

Mums užtenka pinigų maistui, bet labai sunku nusipirkti drabužių ir daiktų/ We have enough money for food

Mums neužtenka pinigų maistui/ We have enough money for food

Fig. 92. The witness support person's function – to provide supervision and help during court proceedings (according to financial status evaluation, percent)

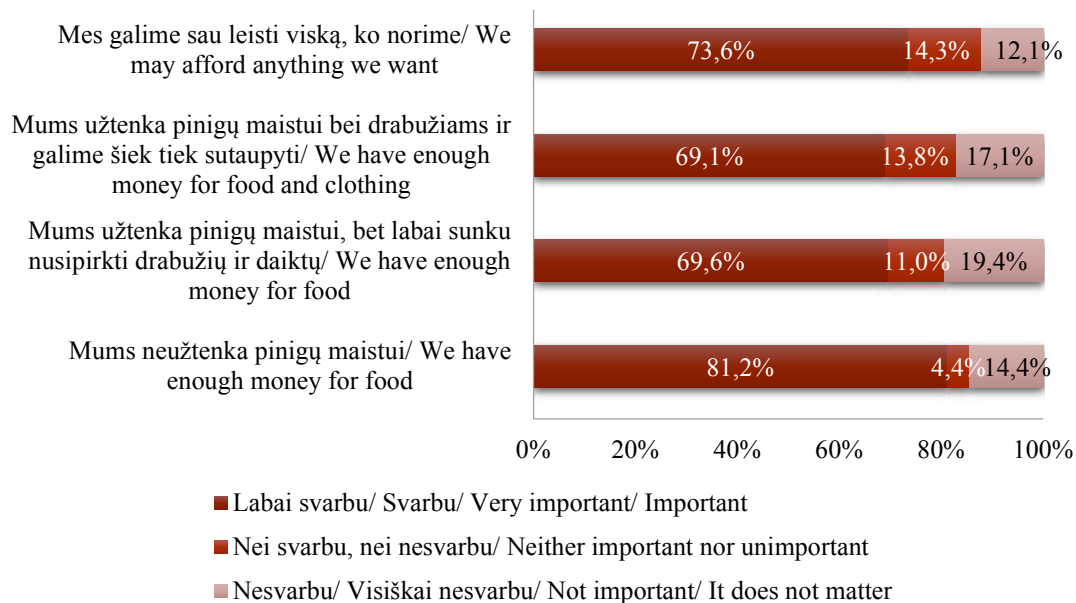
■ Labai svarbu/ Svarbu/ Very important/ Important
 ■ Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant
 ■ Nesvarbu/ Visiškai nesvarbu/ Not important/ It does not matter

Teikti priežiūrą ir pagalbą teismo posėdžio metu yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek daugiau ji yra svarbi mažesnes pajamas gaunantiems asmenims.

Providing supervision and help during court proceedings insecure is an important part of the witness support person's job. It is slightly more important to people with less income.

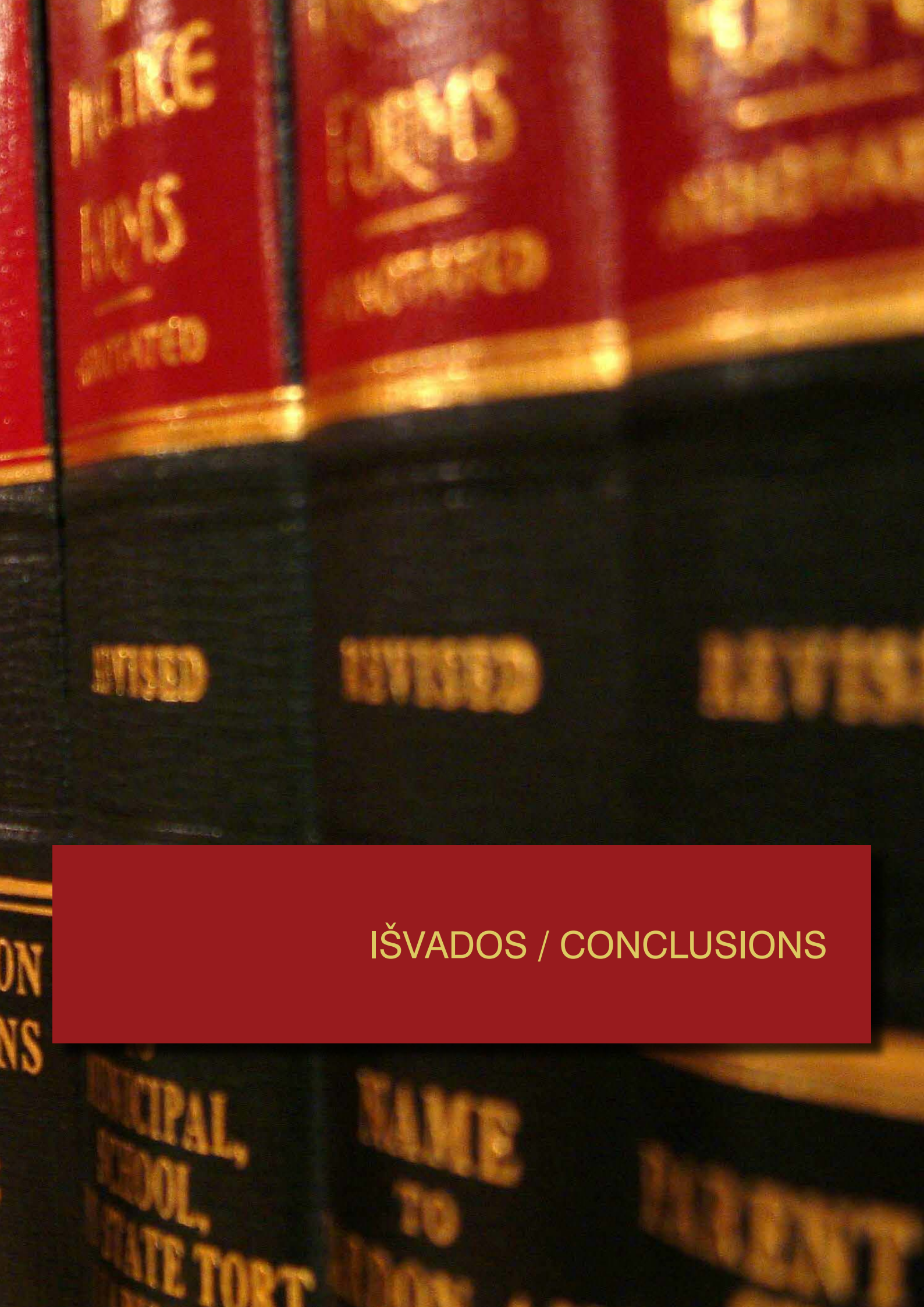
Pav. 93. Liudytojo pagalbininko funkcija - teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose (pasiskirstymas pagal ekonominio statuso vertinimą, proc.)

Fig. 93. The witness support person's function – to provide emotional support during court proceedings (according to financial status evaluation, percent)

Teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose, yra svarbi liudytojo pagalbininko funkcija. Kiek labiau ji yra svarbi aukštesnes ir dar labiau - žemesnes pajamas gaunantiems asmenims. Apibendrinant galima teigti, kad pagalbos ir priežiūros teismo posėdžio metu labiausiai reikia vyresnio amžiaus žmonėms, specialistams tarnautojams, asmenims, esantiems motinystės/tėvystės atostogose. Mažėjant respondentų pajamoms, didėja liudininko pagalbininko poreikis. Ypač reikalinga praktinė informacija apie liudijimą, saugumo jausmo užtikrinimas, priežiūra ir pagalba teismo posėdžio metu bei emocinė pagalba.

Providing all sorts of emotional support to witnesses during the court proceedings is a very important function of a witness support person. It is a little more important to people with higher education and a lot more important to people with lower income. In summary, it can be stated that help and supervision during the proceedings is especially important and needed by people of older age, specialist civil servants and respondents on maternity/paternity leave. Whenever the respondents' income becomes the lower – their need in support in court grows higher. The practical information regarding testifying is in especially great demand, as well as helping the witnesses to feel safe, supervising and helping them during the proceedings and providing them with emotional support.

IŠVADOS / CONCLUSIONS

1. Tyrimas rodo, kad teismo procese dalyvauja gana skirtingą socialinį-ekonominių statusą turintys respondentai. Kiek dažniau – tai vidutinio amžiaus (34-44 m.), dažniau profesinį ar jam prilygintą išsilavinimą ir žemesnes nei vidutines arba vidutines pajamas turintys asmenys. Labiau pažeidžiamos liudytojų ir nukentėjusiųjų grupės teismuose yra vyresnio amžiaus respondentai, moterys bei mažesnes pajamas ir žemesnį nei aukštasis išsilavinimą turintys respondentai. Šiems asmenims ir taip pat asmenims, dalyvaujantiems baudžiamosiose bylose, yra būdingas ir didesnis praktinės informacijos teikimo ir emocinio palaikymo poreikis. Tyrimo duomenys rodo, kad dalyvavimas baudžiamojoje byloje bei priklausymas vienai iš nurodytų socialinių grupių dar labiau didina praktinio informavimo ir emocinio palaikymo poreikį. Galima išskirti ir didmiesčių respondentų grupę, kuri dėl netiesioginių (didesnio teismų darbo krūvio) ir tiesioginių priežasčių (praktinės informacijos trūkumo) tampa pažeidžiama grupė.
  2. Geriausiai respondentai vertina teismo pastatų švarą ir tvarką, taip pat gerai įvertintas ir nuorodų, padedančių rasti reikiamą patalpą, buvimas. Tačiau nemažoje dalyje teismų respondentai pasigenda geriamojo vandens aparatų, nemaža dalis teigia, kad prie teismo pastato sunku rasti vietos automobilių stovėjimui. Informacijos apie bylą tvarkaraščiai ir jose pateikiamos informacijos aiškumas, tikslumas, darbuotojų paslaugumas ir pasirengimas padėti bei pagarbus ir mandagus elgesys bei darbuotojų teikiamos informacijos išsamumas įvertinti mažiau palankiai. Gana nepalankiai įvertintas teismo interneto svetainėje pateikiamos informacijos aiškumas bei svetainėje pateiktos informacijos apie liudytojų teises pakankamumas.
  3. Teismo šaukimas asmenims sukelia
1. The research shows that respondents of various social-economic statuses participate in court proceedings. It is a little bit more frequent for them to be middle aged (34-44 years old), having professional or equivalent education and lower than average or average income. There are some groups of witnesses and crime victims that are more vulnerable in courts, those are: elderly respondents, women and people with lower income and lower than higher education. These persons, as well as the persons, who participate in criminal cases, are characterized by an increased level of need in practical information and emotional support. Research data shows, that if a person from the above-mentioned vulnerable group is participating in a criminal case - it increases his need in practical information and emotional support. Another group of respondents – people living in larger cities, can be characterized as a vulnerable group, because of the indirect (larger court workload) and direct (lack of practical information) reasons.
  2. The highest respondent ratings go to the court building neatness and cleanliness; respondents also tend to highly assess directions that help finding the right premises in the court building. However, a significant part of the respondents find the lack of drinking water machines, a large part of them state that it's hard to find a parking space near the court building. The court case schedules and the clearness and precision of information, the helpfulness of court staff and their readiness to help, as well as respectful and courteous behavior and the completeness of information the court staff provides – all of these factors are evaluated less favorably. The courts' internet webpage provided information clarity and the amount of information regarding the witnesses' rights is evaluated poor by the respondents.
  3. Court summons usually cause more negative (strict, worrying) than positive (encouraging) emotions. The rather negative attitude towards the court summons text amongst respondents might

daugiau neigiamas (griežtas, keliantis nerimą) nei teigiamas (padrąsinantis) emocijas. Daugiau neigiamas pirmasis teismo šaukimo įspūdis gali įtakoti visas tolimesnes asmens patirtis bei emocijas teisme laukiant bylos nagrinėjimo, liudijant bei atliekant kitus veiksmus.

4. Didelė dalis liudytojų ir nukentėjusiųjų bylos nagrinėjimo metu nėra iš anksto susipažinę su byla, įsigilinę į jos esmę, teismo nagrinėjamo klausimo sudėtingumą ir, tikėtina, kad nejaučia savo, kaip liudytojo, tikrojo vaidmens. Tokiu atveju asmens „nežinojimas“ gali lemti ne tik jo subjektyvumą, tačiau ir realias teismo proceso klaidas arba neleistinas situacijas. Be to, liudytojų ir nukentėjusiųjų nesidomėjimas byla apsunkina jų pačių tarpusavio ryšį ir galimai „drąsesnį“ savo pozicijos atstovavimą teisme.
5. 40 proc. respondentų nežino, kaip vyksta teismo bylų nagrinėjimas, kodėl jis vyksta būtent tokia, o ne kitokia nustatyta proceso tvarka. Viena vertus, toks rezultatas yra pakankamai geras, nes 68 proc. respondentų yra susipažinę su proceso tvarka. Kita vertus, nežinodamas, kaip vyksta teismo procesas, asmuo ne visada gali suprasti ir savo, kaip liudytojo, padėtis teisme, sekti, suprasti bylos nagrinėjimo eigos ir sklandžiai reaguoti į jos metu kilusius klausimus, ekscesus, jam galbūt keistas, o proceso tvarkos požiūriu – normalias ir teisiškai korektiškas situacijas (pvz., vertėjo, eksperto dalyvavimas). Šių procesinės tvarkos ypatybių nežinojimas gali paveikti ir patį liudytoją – paskatinti jo spontanišką nepasitikėjimą teismo proceso tvarka, jo dalyviais, įskaitant ir patį teisėją, ir galiausiai – savimi pačiu, nepasiteisinus/nesutapus jo įsivaizdavimui apie savo vaidmenį teisme, lyginant su tuo, kuris susiklosto tikrovėje.

affect the person's further experience and emotions while he will be waiting for court hearings, during his testimony or other court-related activities.

4. A large part of witnesses and crime victims did not familiarize themselves with the court case prior to the proceedings, they do not dig deep in it and it is possible that they do not feel their true role as a witness to the fullest. In such a case, their “unknowingness” might affect not only their subjectivity, but also the real court proceedings errors or intolerable situations. Apart from that, the lack of interest regarding the case amongst witnesses and crime victims makes their interconnection harder and possibly makes it harder for them to represent their position in a “more ambitious/brave” way.
5. Forty percent of respondents do not know how the court proceedings are enacted and why the court process is being carried out in a specific way. From one point of view, this result is quite good, since 68% of respondents are accustomed with the course of the proceedings. On the other hand, the lack of knowledge regarding court proceedings may lead to a person not understanding their position as a witness in court, it might affect his abilities to control, follow, understand the course of the process and properly react to it, whenever questions or excesses take place. Some parts of the court proceedings might be very strange to him, but absolutely normal and legally motivated from the point of view of the process (i.e. inviting experts or translators). The lack of knowledge regarding these procedural process specifics can affect the witness himself, i.e. provoke his spontaneous distrust in the court procedural order, it's participants (including the judge himself), and at the very last – even in himself, in case his expectations regarding his role in the court will not match with the real situation.
6. The feeling of insecurity or fright in the court building is one of the largest witness and crime victims participation in court process problems, that this research has

6. Nesaugumo ar baimės jausmas teismo pastate yra viena didžiausių šios analizės nustatytų liudytojų ir nukentėjusiųjų dalyvavimo teismo procese problemų. „Nesaugumo“ procentas (per trečdalis respondentų nesijautė saugiai baimindamiesi susitikti su skriaudą ar žalą padariusiais kitais bylos dalyviais) yra didelis įvertinus ir galimą asmenų vengimą atvirai pateikti savo nuotaikas apklausos organizatoriams. Trečdalis liudytojų ir nukentėjusiųjų (o vienoje byloje jų gali būti 3 ar 8 ir daugiau), jausdamiesi nesaugiai, gali bijoti teikti teisingus parodymus, drauge pažeisti savo, kaip liudytojo, priesaiką ir apsunkinti bylos nagrinėjimą dėl parodymų apie faktines bylos aplinkybes prieštaravimo/nesutapimo.
7. Beveik pusė apklaustųjų teisme jaustųsi saugiau, jei žinotų, kaip vyksta teismo procesas, daugiau nei trečdalis – jei sulauktų daugiau teismo darbuotojų geranoriškumo.
8. Duodant parodymus teisme, respondentus labiausiai jaudino ir kėlė nerimą nežinia, kaip vyks teismo procesas. Šis klausimas labiausiai neramino rajone gyvenančius ir turinčius vidurinį išsilavinimą asmenis. Moterims, priešingai nei vyrams, daugiausiai nerimo kėlė mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju.
9. Didžioji dalis respondentų nurodė, kad bylos metu jaudinosi. Stiprų jaudulį dažniausiai patiria moterys bei baudžiamosiose bylose liudijantys asmenys. Vidurinio arba žemesnio išsilavinimo respondentai jaudulio patyrė daugiau nei aukštojo ir aukštesniojo išsilavinimo respondentai. Tai gali būti susiję su informacijos trūkumu ar gebėjimu ją rasti, dėl kurių kyla nežinia, kaip vyks teismo procesas.
10. Didelė dalis respondentų išgyveno negatyvius jausmus ir teismo procesui pasibaigus. Jie jautė nusiminimą, pyktį, bejėgiškumą, išgąstį, kaltę. Nusiminimo managed to determine. The “insecurity” percentage (over a third of all respondents did not feel safe due to the possibility of meeting with the other party who caused harm or offence to them) is high, especially if we evaluate the possibility to honestly answer this question during an interview. A third of the witnesses and crime victims (and there can be 3 or 8 in one court case), can fail to provide proper testimonies because of fear and because of that – break their witness oath and burden the court’s investigation regarding the factual case circumstances mismatching or objecting each other.
7. Almost a half of all respondents would feel safer in court if they would know how the court process would be carried out, more than a third – If they would receive more goodwill attitude from court staff.
8. The witnesses were mostly worried because of the lack of knowledge regarding the court proceedings. This question was the most worrying for people living in country regions and having secondary education. Women, contrary to men, were mostly worried by the thought that they will have to meet with the accused in court.
9. The largest part of the respondents have declared that they were worried during the court process. Strong worries are usually more frequent amongst women and people testifying in criminal cases. Respondents with secondary or lower education were worried more than people with higher / vocational education did. This may be related with the lack of information and the skill needed to find it, causing the respondent to worry because he does not know how the court proceedings will be going.
10. A large part of the respondents has suffered negative emotions even after the end of court proceedings. They have felt disappointment, anger, helplessness, fright and guilt. There was a statistically significant larger amount of respondents, who felt disappointment and dismay, amongst respondents with vocational /

- jausmą statistiškai reikšmingai dažniau jautė aukštesniojo/profesinio/spec. vidurinio išsilavinimo respondentai, lyginant su respondentais, įgijusiais aukštąjį arba vidurinį išsilavinimą.
11. Beveik pusė respondentų norėtų, kad teisme jiems būtų pasiūlytas liudytojo pagalbininkas. Trečdalis, atsakė, jog nežino, t.y. nėra apsisprendę. Ypač didelį liudytojo pagalbininko poreikį junta moterys, didmiesčių gyventojai ir mažas pajamas turintys asmenys. Ypač didelis liudytojo pagalbininko poreikis yra baudžiamųjų bylų procese. Didmiesčiuose yra daugiau respondentų, manančių, kad būti liudininko pagalbininku labiausiai tiktų NVO atstovams ar savanoriams/-ėms. Be to, kuo aukštesnis asmenų išsilavinimas, tuo daugiau tarp jų yra manančių, kad liudininko pagalbininku gali būti nevyriausybinių organizacijų atstovai ar savanoriai.
  12. Dalyvavimas teismo procese tiriamiesiems sukėlė įvairių problemų:
    - 12.1 susidūrė su finansiniais sunkumais;
    - 12.2 patyrė nesutarimų su darbdaviu;
    - 12.3 jautė, kad dalyvavimas teismo procese pablogino jų darbo našumą. Respondentai, įgiję aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, dažniau negu vidutinį išsilavinimą turintys asmenys teigė, kad jiems dalyvavimas teismo procese pablogino darbo našumą, kad jie nespėjo laiku atlikti darbo užduočių ir pan. Vertinant gyvenamąją vietą, darbo našumo sumažėjimą labiausiai pajuto didmiesčiuose gyvenantys tiriamieji;
    - 12.4 Kas šeštas asmuo teigė, kad dalyvavimas teismo procese jam/jai sukėlė psichologinių sunkumų, dėl to teko konsultuotis su specialistais;
    - 12.5 Kas dešimtas respondentas teigė, kad ši situacija jam sukėlė psichologinių sunkumų, tačiau pas specialistus kreiptis nereikėjo;
- professional/special secondary education than amongst respondents with higher or secondary education.
11. Almost half of the respondents would like to receive witness support person's services in court a third of the respondents were not sure if they would need such services. An especially high need in such services is displayed by women, people residing in large cities and people with small income. An especially large need in witness support person's services is found amongst respondents who participate in criminal court cases. More respondents think that NGO representatives or volunteers would be best suited to become a witness support person in large cities. Apart from that, the higher education the respondents have – the more of them that share the same opinion.
  12. Participation in court proceedings have caused various problems for the participants, they have:
    - 12.1. Endured financial difficulties;
    - 12.2. Experienced disagreements with their employers;
    - 12.3. Felt that participating in court proceedings have worsened their work efficiency. Respondents with higher and vocational education have stated that participation in court proceedings have impaired their working efficiency and that they failed to finish work tasks on time, etc. While evaluating their place of residence, the research has shown that working capacity impairment was mostly felt by respondents residing in large cities;
    - 12.4. Every sixth respondent has stated that participation in court proceedings have caused them psychological difficulties, which they had to consult about with the specialists;
    - 12.5. Every tenth respondent stated that this situation caused him psychological difficulties, although he did not consult specialists

- 12.6 Dešimtadaliui respondentų dalyvavimas teismo procese sukėlė tam tikrų sveikatos sutrikimų;
- 12.7 Vienaip ar kitaip pablogino santykius su artimaisiais;
- 12.8 Sukėlė sveikatos problemų, dėl kurių teko kreiptis į specialistus;
- 12.9 17,9 proc. respondentų teigė nepatyrę jokių sunkumų;
13. Tyrimas parodė, kad liudininko pagalbininko funkcijos turėtų apimti reikalingos praktinės informacijos teikimą apie liudijimo teisme procedūras, emocinę pagalbą, leidžiančią liudytojui ar nukentėjusiajam jaustis saugiau, priežiūrą ir pagalbą teismo posėdžio metu. Moterims daug svarbiau nei vyrams yra gauti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimą, taip pat, kad liudininko pagalbininkas būtų greta, kai to reikės, bei emocinės pagalbos gavimas. Pagalbos ir priežiūros teismo posėdžio metu labiau reikia baudžiamosiose bylose dalyvaujantiems liudytojams ir nukentėjusiems, taip pat vyresnio amžiaus žmonėms, asmenims, esantiems motinystės/tėvystės atostogose bei turintiems mažas pajamas. Mažesnes pajamas turintys respondentai išreiškė didesnę liudytojo pagalbininko poreikį nei didesnes pajamas turintieji. Didmiestyje gyvenantys respondentai taip pat dažniau išreiškė poreikį, kad jiems būtų pasiūlytas liudininko pagalbininkas.
- regarding them;
12. 6. A tenth of the respondents suffered from various health disorders because of their participation in court proceedings;
12. 7. Suffered from aggravated relations with loved ones (relatives) in one way or another;
12. 8. Suffered from health problems, which they had to consult about with specialists;
12. 9. 17.9% of respondents stated that they did not feel any hardships and/or difficulties;
13. The research has indicated that the witness support person's functions should include providing practical information regarding the procedures of witnessing in court, emotional support that will help the witness or crime victim to feel safer in court, supervision and help during court proceedings. Women find it a lot more important for the witness support staff to be near them when they need it and provide emotional support, than men do. Witnesses and crime victims participating in criminal case court proceedings find it especially important to receive help and supervision during the proceedings, the same applies to people of older age, people that are currently on maternity/paternity leave and those, who have small income. Respondents who have smaller income stated, that they are in a greater need of a witness support person than respondents with high income are. Respondents who reside in large cities asked for a witness support person's services more often than others did.

REKOMENDACIJOS LIETUVOS TEISMAMS DĖL PAŽEIDŽIAMŲ
GRUPIŲ POREIKIŲ TENKINIMO TEISMO PROCESĖ

Recommendations to Lithuanian courts regarding taking care of
vulnerable groups' needs during the court process

1. Rekomenduojama tobulinti informacijos apie bylą tvarkaraščius ir jose pateikiamos informacijos aiškumą, tikslumą, ugdyti darbuotojų paslaugumą ir pasirengimą padėti bei pagarbų ir mandagų jų elgesį. Turėtų būti skiriamas atitinkamas dėmesys teismo interneto svetainėje pateikiamos informacijos aiškumui bei svetainėje pateiktos informacijos apie liudytojų ir nukentėjusiųjų teises pakankamumui.
  2. Neigiamas pirmasis teismo šaukimo įspūdis gali įtakoti visas tolimesnes asmens patirtis ir emocijas teisme, laukiant bylos nagrinėjimo, liudijant ir atliekant kitus veiksmus. Todėl, nesilūnant keisti teismo šaukimo formos ir įteikimo būdo, derėtų paieškoti malonesnio, priimtinesnio jo kreipimosi turinio.
  3. Pagal galimybes siūlytina prie siunčiamų šaukimų liudytojams prisegti informacinį lankstinuką ar bent jau šaukime pažymėti lankstinuko elektroninio tipo nuorodą.
  4. NTA ir teismams rekomenduotina vykdyti liuditojų švietimą apie jų teises ir pareigas ikiteisminio, teismo proceso metu, liuditojų įspūdžių, problemų, klausimų perdavimo galimybes teismų darbuotojams (internetu, teismo pastate prie informacinių terminalų ir pan.)
  5. Būtina tęsti bei plėtoti papildomą teisinio švietimo, informacijos teikimo pagalbą ir aktyvesnę teismų informacinę veiklą. Pabrėžtinai moterų (pvz., per aktualias NVO) švietimas apie ikiteisminio tyrimo, jo dalyvių, liudytojo teises, pareigas, teisinį statusą bei būtinybę dalyvauti tokio pobūdžio procesuose žinant ir padedant nustatyti svarstomai bylai svarbias aplinkybes.
  6. Rekomenduotina pateikti kuo daugiau informacijos apie teismo procesą, naudoti įvairesnius informacijos pateikimo būdus ir šaltinius, teikiant informaciją atsižvelgti į asmenų socialines-demografines charakteristikas.
1. It is recommended to improve the information in court case schedules and timetables, making it clearer and more precise. To train court staff to be helpful and willing to provide assistance, to be courteous and act with politeness. Appropriate attention should be directed at the clarity of the information that is provided on the court webpage. Additional measures should be taken to provide clearer and sufficient information regarding the rights of witnesses and crime victims.
  2. The negative first impression of the court summons may affect all further personal experience and emotions of the witness in court, while awaiting the court proceedings, during the testimony and any other related actions. Therefore, without offering to change the court summons form and delivery method, an effort should be made to make the contents more pleasant and acceptable to the recipient.
  3. If possible, it is advisable to attach an informational leaflet to the witnesses' court summons, or at least mention an electronic link of the leaflet in the summons.
  4. The national courts administration and the courts are recommended to educate witnesses regarding their rights and duties during the pre-trial investigation, court proceedings and on the possibility of transferring their impressions, problems, addressing questions to court staff (via internet, at the information terminals in the court building, etc.)
  5. It is imperative to continue and develop additional legal education and information providing services, an even more active court information spreading service should be developed. A specially highlighted issue is the women's education (i.e. through actual NGOs) regarding the pre-trial investigation, it's participants, the rights and duties of the

7. Teismų sistemoje yra reikalinga paramos liudytojams sistema. Šiuo tikslu siūlytini nešališki savanoriai ar NVO darbuotojai, turintys psichologinių žinių, ir teisme teikiantys praktinę ir emocinę (palaikymo, psichologinio pastiprinimo) pagalbą liudytojams ir nukentėjusiesiems. Todėl, bendradarbiaujant su NVO, rekomenduotina ruošti liudytojų ir nukentėjusiųjų pagalbininkus ir siūlyti jų pagalbą teismo procese dalyvaujantiems asmenims.
8. Formuojant liudytojo pagalbos teisme instrumentą, siūlytina kvalifikuoti (pirmiausiai psichologiškai) ir plėsti teismo darbuotojų resursą, galintį atlikti tokias funkcijas drauge bendradarbiaujant su vietos ar valstybės lygiu veikiančiomis NVO, kurios pagal savo veiklos kryptis tiesiogiai ar netiesiogiai yra suinteresuotos liudytojų ir nukentėjusiųjų teisme interesų užtikrinimu.
9. Pagrindinės paramos liudytojams sistemos kūrimo kryptys, remiantis liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos duomenimis, turėtų būti orientuotos į šiuos aspektus:
  1. **Objektyvaus nerimo mažinimą** (liudytojų ir nukentėjusiųjų specialiojo informavimo apie teismo posėdį poreikis, informavimas apie tai, kaip vyks teismo procesas ir kokie psichologiniai, emociniai išmėginimai laukia liudytojo).
  2. **Į individą nukreipto teismo proceso palengvinimą teikiant informaciją ir paramą viso proceso metu** (galimybė turėti universalų pagalbininką, apmokytą teikti tiek psichologinę, emocinę, palaikomojo ugdymo, tiek administracinę pagalbą; toks asmuo galėtų būti, pvz., specialiai apmokytas NVO savanoris ar pan.).
  3. Geresnį **fizinės teismų infrastruktūros pritaikymą lankytojams** (atskiros laukimo witness, it's legal status as well as the need to participate in such processes –helping to determine relevant circumstances, which are needed for the court.
6. It is recommended to provide as much information regarding the court proceedings as possible while using additional various types and sources of information spreading. Attention should be directed at the people's social-demographic characteristics.
7. The court system lacks a witness support system. In order to implement such a system, impartial volunteers or NGO employees are needed. These persons should have psychological competence and should provide practical and emotional help (support, psychological help) to witnesses and crime victims.
8. While forming the witness' court support system instrument, it is recommended to qualify (psychologically at first) and develop the court staff human resource. These people can perform such functions by cooperating with local or state level NGOs, which, according to the direction of their activities, are directly or indirectly interested in providing the rights of witnesses and crime victims in courts.
9. The main witnesses support system creation directions, according to the witnesses' and crime victims' survey data, should be reflecting the following aspects:
  1. Objective **decrease in worrying** (the need to provide special information regarding the court proceedings to witnesses and crime victims, informing them on the order of the court process (hearing, proceeding) and what psychological and emotional trials await them).
  2. **The easing of an individual-oriented court process by providing the person with information and**

patalpos, užtikrinant, kad bylos šalys nesusitiks; įrengti vaisvandenių, geriamojo vandens, užkandžių automatai, veikianti kavinė ir pan. leistų išsaugoti jėgas ir neprarasti koncentracijos).

10. **Siekiant mažinti išvardintus veiksnius, kuriamos** paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems sistemos pagalba turėtų būti siekiama, kad:

- a) Parama liudytojams ir nukentėjusiesiems būtų prieinama visuose teismuose.
- b) Apie paramą liudytojams ir nukentėjusiesiems šią paslaugą teikiantys darbuotojai ar savanoriai informuotų visus liudytojus ir nukentėjusiuosius (rekomenduojama telefonu arba asmeniškai) proceso pradžioje ir, jei asmuo norėtų, tokia pagalba jam būtų suteikta.
- c) Paslaugos būtų teikiamos teismų darbo laiko metu..
- d) Apmokyti paramos liudytojams ir nukentėjusiesiems teikėjai savanoriai teiktų nemokamą ir konfidencialią pagalbą, kurią sudarytų:
  - pokalbiai su liudytojais ir buvimas šalia, esant poreikiui;
  - asmeninis bendravimas su liudytoju telefonu visais klausimais;
  - praktinės informacijos apie teismo procedūras teikimas;
  - pagalba padedant rasti asmenis, kurie teiktų teisinę informaciją ir konsultacijas;
  - kartu su liudytoju ar nukentėjusiuoju vykimasis į teismo pastatą prieš procesą apžiūrėti patalpų, kur vyks procesas iki liudytojas ar nukentėjusysis bus pakviestas liudyti;
  - supažindinimas su proceso tvarka

support during the whole length of the court proceedings (a possibility to have a universal support person, who is trained to provide psychological, emotional, supportive education and administrative help; such a person could be, i.e. a specially trained NGO volunteer or somebody similar).

3. Better **physical court infrastructure adaptation for the visitors** (separate waiting premises that ensure that the parties of the court case will not meet; installing soft drinks, drinking water and snack machines, provide premises for a café, etc.. This would help court case participants to save their strength and not to lose concentration).

10. In order to reduce the above-mentioned factors, the to-be created witness' and crime victims' support system should ensure, that:

- a) Witness and crime victim support should be accessible in all courts.
- b) The employees or volunteers providing such services should inform them of the service (it is recommended to do so via telephone or personally) in the beginning of the process and if the person would like such support, provide it to him.
- c) The services should be provided during the working hours of the courts.
- d) Trained witness and crime victims support providing volunteers should provide free and confidential assistance, consisting of:
  - Talks with the witnesses and being near them if such a need arises;
  - Personal communication with the witness via telephone regarding all matters;
  - Providing practical information

- ir procedūromis;
- posėdžio laukimas kartu su liudytoju;
- buvimas šalia liudytojo posėdžių metu;
- buvimas šalia, liudytojui duodant parodymus teismo salėje;
- galimybė kalbėtis ir aptarti bylos eigą bylos nagrinėjimui pasibaigus.

Fizinio saugumo užtikrinimui reikalinga:

- specialios priemonės, pvz., širmos, neleidžiančios liudytojams ir nukentėjusiesiems matyti skriaudą ar žalą jiems padariusių asmenų; atskiri laukimo kambariai ir patalpos (rūkomieji, wc ir pan.) siekiant, kad liudytojai ir nukentėjusieji nesusitiktų su skriaudą ar žalą jiems padariusiais asmenimis;
- Dažniau naudoti parodymų davimą naudojant tiesioginį video konferencijų ryšį kitoje teismo patalpoje (liudytojas nemato skriaudą ar žalą jam padariusių asmenų, bet teismo salėje esantys dalyviai mato liudytoją);
- Dažniau naudoti parodymų davimą teismo salėje nedalyvaujant pašaliniams asmenims (pvz., spaudos atstovams, visuomenės atstovams ir pan.);
- Dažniau naudoti video laikmenoje įrašytas parodymų davimas;

11. Kadangi, ypač baudžiamosiose bylose, liudytojo ir nukentėjusiojo statusai yra pakankamai glaudžiai susiję (tam tikrais atvejais statusai gali būti keičiami), rekomenduojama diskutuoti su Lietuvos savivaldybių asociacija dėl pirminės teisinės pagalbos teikimo (bent jau baudžiamosiose bylose) ir liudytojams. Kadangi antrinės teisinės pagalbos lygmuo nesiūlomas, papildomo funkcijos

regarding the court procedures;

- Help in finding persons who would provide legal information and consultations;
- Travelling together with the witness or crime victim to the court building prior to the process to inspect the premises where the process will take place. This should be done prior to the witness or crime victim giving his testimony;
- Introduction to proceedings and procedures;
- Waiting for the court together with the witness;
- Being near the witness during the court proceedings;
- Being near the witness while he is testifying;
- Providing a possibility to talk and discuss the course of the court process after the end of the proceedings.

In order to secure physical protection, the following measures are needed:

- Special measures, i.e. screens, that would not allow the witnesses and crime victims to see the persons who caused them harm and offence; separate waiting rooms and premises (WC, smoking rooms, etc.) to ensure that the witnesses and crime victims will not meet with the persons who caused them harm and offence;
- Using live video feeds more often in providing testimonies, with the testifying person being present in another court room, so that the witness will not see the person who caused them harm of offence, but the persons in the courtroom see the witness;

- finansavimo ir teisinio reguliavimo pataisų būtinybės nenumatomos.
12. Tikslinga NTA ar Teisėjų tarybos diskusija su Advokatų taryba dėl galimų advokato profesinę etiką nustatančių teisės aktų (pirmiausiai savireguliacijos lygmens) peržiūrėjimo, griežtinant advokato profesinės etikos reikalavimus teismo proceso dalyvių (ypač liudytojų ir nukentėjusiųjų) atžvilgiu.
    - More frequent use of giving testimonies without any outside people's participation (i.e. press, public representatives, etc.)
    - More frequent use of pre-recorded testimonies;
  11. Since the witnesses' and crime victims' statuses are quite closely related (especially in criminal cases, sometimes they can be interchanged), it is recommended to discuss primary legal support providing (at least in criminal cases) for the witnesses with the Lithuanian municipality association. Since secondary legal help level is not offered by the organization, there is no prospective need in additional financing and legal regulation.
  12. It is deemed wise for the National Courts Administration or the Judge council to discuss revising some of the attorney-at-law professional ethics determining legal acts (firstly at self-regulatory level) – in order to tighten the attorney-at-law's professional ethics requirements regarding their attitude to participants of the legal proceedings (especially towards witnesses and crime victims).

The image shows a close-up, slightly blurred view of the spines of several books in a library. The top row of books has red covers with gold lettering, including the words 'LAW', 'BOOKS', and 'REVISED'. The bottom row of books has dark covers with gold lettering, including 'REVISED', 'LAW', and 'REVISED'. A semi-transparent red rectangular box is overlaid in the center of the image, containing the text 'LITERATŪROS SĀRAŠAS / Bibliography' in white, sans-serif font.

LITERATŪROS SĀRAŠAS / Bibliography

- Gutheil, T. G., Bursztajn, H., Brodsky, A., & Strasburger, L. (2000). Preventing “critogenic” harms: minimizing emotional injury from civil litigation. *Journal of psychiatry and law*, 28, 5-18.
- Koss, M. (2000). Blame, shame, and community: justice response to violence against women. *American psychologist*, 55, 1332-1343.
- Lind, E. A., & Tyler, T. (1988). *The social psychology of procedural justice*. New York : Plenum.
- Matsui, S. (2011). Justice for the accused or justice for victims?: Protection of victims’ rights in Japan. *Asian-Pacific Law&Policy Journal* Vol. 13:1, 54-95.
- Orth, U. (2003). Punishment goals of crime victims. *Law and human behaviour* Vol. 27 No. 2, 173-185.
- Orth, U., & Maercker, A. (2004). Do trials of perpetrators retraumatize victims? *Journal of interpersonal violence* Vol. 19 No. 2, 212-227.
- Pitman, R. K., Sparr, L., Saunders, L., & McFarlane, A. (1996). *Legal issues in posttraumatic stress disorder*. New York: Guilford.
- Tyler, T. R. (1990). *Why people obey the law?* . New Haven: CT: Yale university press.
- Spielberger, C. (1988). *Manual for the State-Trait Anger Expression Inventory (STAXI)*. Odessa: FL: Psychological assessment resources.
- Ulrich, O., & Maercker, A. (2009). Posttraumatic anger in crime victims: directed at the perpetrator and at the self. *Journal of traumatic stress* Vol. 22, No. 2, 158-161.
- Dobryninas, A., Drakšienė, A., Gaidys, V., Vileikienė, E., Žilinskienė, L. (2012). *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai: monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Dobryninas, A., Gaidys, V. (2004). *Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą*. Vilnius: „Petro ofsetas“.
- Justickis, V., Valickas, G., (2011). Terapinė jurisprudencija ir šiuolaikinės teisės humanizacijos problema. *Socialinių mokslų studijos/Societal Studies*, 3(3), 997-1013.
- Valickas, G., Justickis, V., Vanagaitė, K., Voropaj, K. (2013). *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis: monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Valickas, G., Vanagaitė, K. (2013). Teismo posėdžio dalyvių įstatymų, teisėsaugos institucijų ir pareigūnų elgesio vertinimai. *Teisė*, 88, 53-72.
- Valickas, G., Voropaj, K., Justickis, V. (2012). Terapinė jurisprudencija: naujas požiūris į nusikaltimo auką. *Socialinių mokslų studijos/Societal Studies*, 4(4), 1645-1663.
- Wilcock, R., Crossley, D. (2011). Witness care: Informing witnesses about identification parades. *Policing: A Journal of Policy and Practice.*, 5, 49–55.
- CEPEJ. (2014). *Report on European Judicial Systems. Edition 2014. Evaluation of European Judicial Systems*. CEPEJ.
- Čunichina, K. (2014). *Nusikaltimo aukų suvoktas teisėjo elgesio teisingumas/daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Jurka, R. (2005). Liudytojų saugumas kaip priemonė užtikrinant jų parodymų patikimumą. *Jurisprudencija*, 30-36.
- Jurka, R. (2009). Diskusiniai liudytojo intereso egzistavimo baudžiamajame procese aspektai. *Jurisprudencija*, 359-376.
- Vitneundersøkelse 2012 En undersøkelse blant vitner i norske domstoler (http://www.domstol.no/globalassets/upload/internett_fillister/da/publikasjoner/rapporter/rapport-vitneundersokelse-2012.pdf)

1 priedas. Pagrindinio tyrimo anketa /
Annex 1. Main survey questionnaire

NACIONALINĖ TEISMŲ
ADMINISTRACIJA

Mielas (-a) respondente, maloniai kviečiame dalyvauti Jus apklausoje, kurią kartu su Nacionaline teismų administracija atlieka UAB „Eurointegracijos projektai“. Jūsų dalyvavimas šioje apklausoje, išsakyti lūkesčiai ir pageidavimai, padės tobulinti teismų teikiamų paslaugų kokybę ir gerinti teismų klientų aptarnavimą bei teismų darbą.

Anketą sudaro 3 dalys. 1-oje dalyje Jūsų prašome įvertinti teismų teikiamas paslaugas, darbuotojų aptarnavimo kultūrą ir aptarnavimo kokybę. 2 -oje ir 3 -oje dalyje prašome Jūsų įvertinti savo asmeninę patirtį susijusią su dalyvavimu ikiteisminiame tyrime ir teismo procese.

Tyrimas apie aukų ir liudytojų specialiuosius poreikius vykdomas įgyvendinant projektą „Geresnė pagalba liudytojams ir nusikaltimų aukoms teismo procese, įskaitant saugumo teismų pastatuose sustiprinimą“ (projekto kodas Nr. NOR-LT13-NTA-TF-01-003) pagal 2009-2014 m. Norvegijos finansinio mechanizmo programą Nr. LT13 „Efektyvumas, kokybė ir skaidrumas Lietuvos teismuose“

Ši apklausa yra anoniminė ir visi Jūsų pateikti atsakymai bus panaudoti tik statistinei analizei kartu su kitų apklaustųjų atsakymais.

Atsakymus į anketose pateiktus klausimus prašome pažymėti taip arba taip 5

Maloniai prašome atsakyti į klausimus. Voką su anketa prašome perduoti apklausos koordinatoriui (-ei).

Įrašykite tikslų teismo pavadinimą, kuriame šiuo metu esate:

Šią dalį užpildo apklausos koordinatorius

(pvz., Trakų rajono apylinkės teismas)

Atidžiai perskaitykite ir įvertinkite kiekvieną teiginį pagal šią skalę:

5 – visiškai sutinku

4 – sutinku iš dalies

3 – nei sutinku, nei nesutinku

2 – iš dalies nesutinku

1 – visiškai nesutinku

1 DALIS. TEISMŲ PASLAUGOS IR APTARNAVIMO KOKYBĖ

Pažymėkite pasirinktą vertinimą apibraudami reikiama skaičių

(Įvertinkite skalėje nuo 5 iki 0, kur 5 – visiškai sutinku, 1 – visiškai nesutinku, 0 - Nežinau/negaliu atsakyti ar TAIP arba NE)

Klausimai		Galimi atsakymų variantai					
1.	Teismo pastatas yra tvarkingas ir švarus	5	4	3	2	1	0
2.	Teismo pastate yra pakankamai nuorodų, padedančių surasti ieškomą patalpą (pvz., raštinę, posėdžio salę)	5	4	3	2	1	0
3.	Teismo pastate yra geriamo vandens aparatai	TAIP			NE		0
4.	Teismo pastate esančiame tvarkaraštyje yra informaciją apie bylą, kurioje Jums reikia liudyti	5	4	3	2	1	0
5.	Prie teismo yra vietos automobilio parkavimui	TAIP			NE		0
6.	Teismo internetinėje svetainėje pateikiama aiški informacija apie Jūsų bylos nagrinėjimą	5	4	3	2	1	0
7.	Teismo internetinėje svetainėje pateikta pakankamai informacijos apie Jūsų teises	5	4	3	2	1	0
8.	Iki teismo posėdžio Jus aptarnavę darbuotojai buvo paslaugūs ir pasirengę padėti, elgėsi pagarbiai ir mandagiai	5	4	3	2	1	0
9.	Iš teismo darbuotojų Jūs gavote išsamius atsakymus į Jums aktualius klausimus	5	4	3	2	1	0

2 DALIS. JŪSŲ PATIRTIS IKITEISMINIAME TYRIME

(į šiuos klausimus atsako tik asmuo, kuris liudijo ikiteisminio tyrimo metu.)

10. Kiek kartų Jums teko liudyti ikiteisminio tyrimo metu?

(tik vienas atsakymas)

- 1 kartą
- 2-5 kartai
- daugiau nei 5 kartai
- Neteko (eiti prie 3 dalies)

11. Nuo liudijimų ikiteisminio tyrimo metu iki liudijimo teisme Jūsų požiūris į atliktą nusikalstamą veiką ir kaltinamąjį:

(tik vienas atsakymas)

- Nepasikeitė
- Sušvelnėjo
- Sugriežtėjo
- Nebesu įsitikines/-usi, jog asmuo yra kaltas
- Kita (įrašykite) _____

12. Ar prieš liudijimą teisme, susipažinimas su ankstesniais liudijimais (apklausos protokolu) išteisminio tyrimo metu Jums buvo naudingas

(tik vienas atsakymas)

- Taip, nes Jums tai yra svarbu
- Taip, bet liudijimui teisme Jums tai nedaro įtakos
- Ne, nes Jums tai nėra svarbu
- Nebuvote informuotas apie tokia galimybę
- Kita (įrašykite) _____

3 DALIS. JŪSŲ PATIRTIS TEISME

13. Prisiminkite dieną, kada perskaitėte šaukimą į teismą. Šaukimo į teismą tekstas Jums pasirodė:

(pažymėkite ne daugiau nei 3 atsakymus)

- Griežtas
- Neutralus
- Sukeliantis nerimą
- Padrąsinantis
- Asmenišką (pvz., skirtas būtent Jums, individualus)
- Kita (įrašykite) _____

14. Ar prieš atvykdami į teismą susipažinote su liudytojams skirtu informaciniu lankstinuku?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne
- Nežinau apie tokį

15. Ar turėjote galimybę prieš teismo posėdį susipažinti su byla, kurioje esate liudytojas?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) _____

16. Ar jautėtės saugiai, kad nesusitiksute su Jums skriaudą ar žalą padariusių kitų bylos dalyvių?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne
- Nežinau, nes dar nedalyvavau teismo posėdyje
- Kita (įrašykite) _____

17. Ar prieš atvykdami į teismą žinojote, kaip vyksta teismo posėdis?**(tik vienas atsakymas)**

- Taip
 Ne
 Kita (įrašykite) _____

18. Kas Jums padeda/padėtų saugiau (ramiau) jaustis duodant parodymus teisme?**(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)**

- Žinojimas, kaip vyksta teismo procesas;
 Aiški informacija apie tai, kur vyks teismo procesas;
 Teismo darbuotojų geranoriškumas;
 Galimybė pasinaudoti psichologo pagalba;
 Galimybė turėti liudininko pagalbininką;
 Galimybė susipažinti su anksčiau duotais savo parodymais
 Kita (įrašykite) _____

Liudytojo pagalbininkas tai asmuo, kuris yra apmokytas padėti liudytojui įvairiais klausimais jei to liudytojui reikia.

19. Koks asmuo, Jūsų nuomone, labiausiai tiktų būti liudininko pagalbininku?**(tik vienas atsakymas)**

- Psichologas;
 Socialinis darbuotojas;
 Nevyriausybinių organizacijų atstovas;
 Savanoris;
 Teismo darbuotojas;
 Kita (įrašykite) _____

20. Kokios turėtų būti liudytojo pagalbininko funkcijos?**Pastaba: atsakymus reikia pažymėti kiekvienoje eilutėje**

	Nesvarbu		Labai svarbu			Nežinau
	1	2	3	4	5	
Suteikti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Padėti jums, kaip liudytojui, jaustis saugiau	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teikti priežiūrą ir pagalbą teismo posėdžio metu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Būti greta, kai Jums to reikės	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Ar žinojote, kad pagalbą liudytojams teikia savanoriai iš Nevyriausybinių organizacijų?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) _____

22. Ar teismo posėdis prasidėjo numatyta valanda?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne

23. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbinkas teisme?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne
- Nežinau

24. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote prieš duodant parodymus teisme?

(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Nežinia kaip vyks teismo procesas
- Mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju
- Mintis, kad neprisiminsite duotų parodymų
- Nepaslaugūs teismo darbuotojai
- Teisėjo bendravimo kultūra
- Teisėjo griežtumas
- Ilgas laukimas, kol pakvies liudyti
- Priešingos pusės advokatai
- Kita (įrašykite) _____

25. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote duodant parodymus teisme?

(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Nežinia, kaip vyks teismo procesas
- Mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju
- Mintis, kad neprisimenate duotų parodymų
- Nepaslaugūs teismo darbuotojai
- Teisėjo bendravimo kultūra
- Teisėjo griežtumas
- Ilgas laukimas, kol pakvies liudyti
- Priešingos pusės advokatai
- Kita (įrašykite) _____

26. Jei teismo posėdis vėlavo, ar buvo pranešta apie vėlavimą ir/ar buvote informuoti, kiek teks laukti?

(tik vienas atsakymas)

- Ne
- Taip
- Teismo posėdis nevėlavo
- Kita (įrašykite) _____

27. Koks jūsų santykis su... (atsakoma tik jeigu esate liudininkas baudžiamoje byloje)?

Pastaba: vienoje eilutėje galima pažymėti kelis atsakymus

	Šeimos narys, giminaitis	Draugas	Pažįstamas, kolega	Jokio	Aš pats/-i
Kaltinamuoju	☐	☐	☐	☐	
Nukentėjusiuoju	☐	☐	☐	☐	☐

28. Koks Jūsų santykis su bylos šalimi ar šalimis (atsakoma tik jeigu esate liudininkas civilinėje byloje)?

(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Šeimos narys, giminaitis
- Draugas
- Pažįstamas, kolega
- Kita (įrašykite) _____
- Jokio

29. Ar liudyjote?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Ne, byla buvo atidėta (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 38 kl.)
- Ne, teismui neprireikė mano paaiškinimų (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 35 kl.)
- Ne, paprasčiau atleisti nuo parodymų davimo, mano prašymas buvo patenkintas (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 35 kl.)
- Ne, laukiau visą dieną, bet neteko duoti parodymų (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 36 kl.)
- Ne, dar nedalyvavau teismo posėdyje. (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 37 kl.)

30. Kokio tipo byloje jums teko liudyti?

(tik vienas atsakymas)

- Baudžiamojoje byloje
- Civilinėje (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 33 kl.)
- Administracinių teisių pažeidimo byloje (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 33 kl.)
- Administracinėje byloje (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 33 kl.)
- Nežinau (jeigu pasirinkote šį atsakymą, eikite prie 33 kl.)

31. Į šį klausimą atsakykite tik jeigu dalyvavote baudžiamojoje byloje. Prisimenant savo liudijimą ikiteisminio tyrimo metu Jums sunkiausia atkurti:

(į šį klausimą atsako tik asmuo, kuris liudijo ikiteisminio tyrimo metu.)

(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Įtariamųjų asmenybių paveikslus
- Nusikalstamos veikos/įvykio veiksmų seką (kaip vyko nusikaltimas)
- Nusikalstamos veikos aplinkybes (duomenys, laikas, datos, vietovės, kiti asmenys)
- Negaliu pasakyti
- Kita (įrašykite) _____

32. Ar jaudinotės liudydamas byloje?

(tik vienas atsakymas)

- Taip
- Taip, labai
- Ne

33. Ar jautėte, kad Jūsų parodymai buvo svarbūs bylos eigai?

(tik vienas atsakymas)

- Ne, visiškai nesvarbūs
- Ne, nesvarbūs
- Taip, svarbūs
- Taip, labai svarbūs

34. Kaip toliau nurodyti asmenys, prisidėjo prie Jūsų, kaip liudytojo, potyrių teismo posėdyje?

Pastaba: atsakymus reikia pažymėti tik tų asmenų eilutėse kurie dalyvavo bylos nagrinėjime.

	Labai neigiamai			Labai teigiamai		Nežinau, nesvarbu
	1	2	3	4	5	
Teisėjas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prokuroras	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Advokatas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teismo darbuotojai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liudytojo pagalbininkas	☐	☐	☐	☐	☐	☐

35. Kaip jautėtės po teismo posėdžio?

(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Patenkintas savimi
- Nusiminęs
- Piktas

- Išsigandęs
- Kaltas
- Bejėgis
- Kita (įrašykite) _____

36. Pažymėkite visus tinkančius atsakymus. Dalyvavimas teismo procese man:

(pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Sukėlė problemų/nesutarimų su darbdaviu (pvz., darbdavys nenorėjo išleisti į teismo posėdžius)
- Pablogino mano darbo našumą (nespėjau laiku atlikti užduočių ir pan.)
- Sukėlė man finansinių sunkumų
- Sukėlė sveikatos sutrikimų dėl kurių teko kreiptis į specialistus
- Sukėlė tam tikrų sveikatos sutrikimų, bet į specialistus nesikreipiau
- Sukėlė psichologinių sunkumų (pvz., įtampa, baimė, panikos priepuoliai, nemiga) dėl kurių teko konsultuotis su specialistais
- Sukėlė psichologinių sunkumų, bet į specialistus nesikreipiau
- Pablogino mano santykius su artimaisiais (sutuoktiniu)
- Kita (įrašykite) _____

37. Įvertinkite kaip stipriai jautėte šiuos jausmus gavus teismo šaukimą ir likus 2-3 dienom iki teismo posėdžio?

Pastaba: atsakymus reikia pažymėti kiekvienoje eilutėje

	5 - labai stipriai	4 - stipriai	3- nei stipriai, ne nestipriai, sunku pasakyti	2 - nestipriai	1 - visiškai nestipriai
Ramybė	☐	☐	☐	☐	☐
Optimizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Žmogiškojo orumo jausmas	☐	☐	☐	☐	☐
Pergalingas džiaugsmas	☐	☐	☐	☐	☐
Baimė	☐	☐	☐	☐	☐
Pyktis	☐	☐	☐	☐	☐
Gėda	☐	☐	☐	☐	☐
Panika sau	☐	☐	☐	☐	☐
Panika kaltinamajam	☐	☐	☐	☐	☐
Kaltė	☐	☐	☐	☐	☐
Nepasitenkinimas	☐	☐	☐	☐	☐
Bejėgiškumas	☐	☐	☐	☐	☐

Demografiniai klausimai

Jūsų lytis: ☐ Vyras ☐ Moteris	Jūsų amžius: ☐ Iki 24 m. ☐ 25-34 m. ☐ 35-44 m. ☐ 45-54 m. ☐ 55 – 64 m. ☐ 65 m. ir daugiau	Jūsų šeiminei padėtis: ☐ Netekėjusi / nevedęs ☐ Ištekėjusi / vedęs ☐ Išsiskyrusi / (-ęs) ☐ Našlys (ė)	Išsilavinimas: ☐ Vidurinis (arba žemesnis) ☐ Aukštesnysis / profesinis spec. vidurinis ☐ Aukštasis
Jūs gyvenate: Didmiestyje Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje Rajoniniame mieste/miestelyje Kaimiškoje vietovėje			
Užsiėmimas: ☐ Aukščiausio lygio vadovas ☐ Skyriaus/padalinio vadovas ☐ Turintis nuosavą verslą/įmonės savininkas ☐ Specialistas, tarnautojas ☐ Darbininkas, techninis darbuotojas ☐ Pensininkas (nedirbantis) ☐ Moksleivis, studentas ☐ Asmuo motinystės/tėvystės atostogose ☐ Bedarbis ☐ Kita _____		Kuris teiginys geriausiai apibūdina Jūsų finansinę padėtį? ☐ Mums neužtenka pinigų maistui. ☐ Mums užtenka pinigų maistui, bet labai sunku nusipirkti drabužių ir daiktų. ☐ Mums užtenka pinigų maistui bei drabužiams ir galime šiek tiek sutaupyti. ☐ Mes galime sau leisti viską, ko norime.	

Jei turite kitų pastebėjimų, įrašykite juos čia:

Jei norėtumete gauti daugiau informacijos apie tyrimo rezultatus, maloniai prašome nurodyti savo el. pašto adresą ir/arba telefoną

Dėkojame už dalyvavimą apklausoje!

National courts
administration
Republic of Lithuania

Dear respondent, we kindly offer you to participate in a survey, which is conducted by the joint forces of UAB “Eurointegracijos projektai” and the National Courts Association of Lithuania. Your participation in this survey and the expectations/requests that you will specify, will help us to improve the quality of services, provided by courts and improve the courts’ work in general.

The questionnaire consists of three parts. In the first part, we will ask you to evaluate the services, provided by the court, the courts’ staff service culture and the quality of service. In the second and third parts, we will ask you to evaluate your personal experience, related with participation in the pre-trial investigation and the court proceedings.

The research of crime victims and witnesses special needs in courts is being carried out by implementing the “Better support to witnesses and crime victims throughout the court process, including strengthening of security measures in court buildings” Project No. NOR-LT13-NTA-TF-01-003, according to the 2009-2014 Norwegian financial mechanism program “Efficiency, quality and clarity in Lithuanian courts”.

This survey is anonymous and all of your answers will be used only for statistical analysis together with the answers of other interviewed people.

Please check the chosen answers as or ⑤

We kindly ask of you to answer the following questions and pass the envelope with the questionnaire to the survey coordinator.

Please specify the exact name of the court you are currently in:

This part is being filled in by the survey coordinator

(i.e. Trakai region district court)

Please read through carefully and evaluate each statement according to this scale:

- 5 – totally agree
- 4 – partially agree
- 3 – neither agreeing, nor disagreeing
- 2 – partially disagree
- 1 – totally disagree

PART 1. COURT SERVICES AND SERVICE QUALITY

Please specify the chosen evaluation by circling the correct answer

(Evaluate on a scale of 5 to 0, whereas 5 – totally agree, 1 – totally disagree, 0 – Don't know/can't answer if YES or NO)

Questions		Possible answer variants					
1.	The court building is neat and clean	5	4	3	2	1	0
2.	There are enough references in the court that help find the necessary room (e.g. office, courtroom)	5	4	3	2	1	0
3.	There are drinking water machines in the court building	YES			NO		0
4.	There is information in the time-table in the court building on the case where you will have to give testimony	5	4	3	2	1	0
5.	There is enough parking space near the court building	YES			NO		0
6.	Clear information on the hearing of your case is provided in the court website	5	4	3	2	1	0
7.	Enough information regarding your rights is provided in the court website	5	4	3	2	1	0
8.	Staff who served you before the court proceeding were courteous and ready to help, acted in respectful and polite manner	5	4	3	2	1	0
9.	Court staff provided detailed answers to questions relevant for you	5	4	3	2	1	0

PART 2. YOUR EXPERIENCE DURING PRE-TRIAL INVESTIGATION

(only a person who has given testimony during a pre-trial investigation should answer the next questions)

**10. How many times did you have to testify during the pre-trial investigation period?
(only one answer)**

- 1 time
- 2-5 times
- More than 5 times
- I did not have to (skip to part 3)

11. Did your attitude towards the criminal offence or the accused change from the testimony during the pre-trial investigation to your testimony in court?(only one answer)

- It did not change
- Became softer
- Became stricter
- I am no longer sure that the person is guilty
- Other (please specify): _____

12. Was the familiarization with the previous testimonies (interrogation protocol) during the pre-trial investigation period useful to you? (only one answer)

- Yes, because it is important for you
- Yes, but it did not affect your testimony in court
- No, because it is not important for you
- You were not informed regarding such a possibility
- Other (please specify): _____

PART 3. YOUR COURT EXPERIENCE**13. Remember the day when you have read the court summons. After reading, the text seemed: (1-3 answers)**

- Strict
- Neutral
- Worrying
- Encouraging
- Personal (i.e. individual, written especially for you)
- Other (please specify): _____

14. Did you read the witnesses' informational leaflet prior to coming to court? (only one answer)

- Yes
- No
- I have no information regarding such a leaflet

15. Did you have a possibility to familiarize yourself with the court case you are testifying in, prior to the court proceedings? (only one answer)

- Yes
- No
- Other (please specify): _____

16. Do you feel safe because you will not meet with the court case party who caused you offence or harm? (only one answer)

- Yes
- No
- I do not know, since I did not participate in court proceedings yet
- Other (please specify) _____

17. Did you know of the court proceedings order, prior to coming to court? (only one answer)

- Yes
- No
- Other (please specify): _____

18. What helps (would help) you to feel safer (calmer) while testifying in court? (mark all of the appropriate answers)

- Being aware of the court proceedings order
- Goodwill of the court staff
- Clear information regarding the place of the court proceedings
- Possibility to use the help of a witness support person
- Possibility to become familiar with my own testimony
- Possibility to use psychological assistance
- Other _____

Witnesses' support person is a person who is trained to help the witness with various issues if the witness needs it

19. What person would be more suitable to become a witness support person in your opinion? (only one answer)

- A psychologist
- A social worker
- A non-government organization representative
- A volunteer
- A court employee
- Other (please specify) _____

20. What should be the functions of a witness support person? (Notice, please check your answer in every line)

	totally agree		totally disagree			Don't know / can't answer
	1	2	3	4	5	
To provide emotional help during participation during proceedings	☐	☐	☐	☐	☐	☐
To be near when you need it	☐	☐	☐	☐	☐	☐
To provide supervision and assistance during legal proceedings	☐	☐	☐	☐	☐	☐
To help you, as a witness, to feel safer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
To provide necessary practical information on the procedures of giving testimony in the court	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Did you know that witness support is provided by volunteers from NGOs? (only one answer)

- Yes
- No
- Other (please specify) _____

22. Did the court hearing start at the designated hour? (only one answer)

- Yes
 No

23. Would you like to receive help from a witness support person in court? (only one answer)

- Yes
 No
 I do not know

24. What excited/worried you most prior to testifying in court? (mark all of the appropriate answers)

- Unawareness how the court proceedings will take place
 Long waiting time before I will be invited to testify
 A thought that I do not remember the given testimony
 A thought that I will have to meet with the accused
 Strictness of the judge
 Attorneys-at-law of the opposite party
 Communication culture of the judge
 Disobliging court staff
 Other (please specify) _____

25. What excited/worried you most while testifying in court? (mark all of the appropriate answers)

- Unawareness how the court proceedings will take place
 Long waiting time before I will be invited to testify
 A thought that I do not remember the given testimony
 A thought that I will have to meet with the accused
 Strictness of the judge
 Attorneys-at-law of the opposite party
 Communication culture of the judge
 Disobliging court staff
 Other (please specify) _____

26. If the court hearing was late – were you informed of the fact and/or were you informed of the waiting time? (only one answer)

- Yes
 No
 The court hearing was not late
 Other (please specify): _____

27. How are you related with ... (please answer only if you are a witness in a criminal court case)? (Notice: you can check multiple answers in one line)

	Part of family/relative	Friend	Acquaintance, colleague	None	It's me
Accused	☐	☐	☐	☐	
Crime victim	☐	☐	☐	☐	☐

28. What is your relation to the party (-ies) of the case? (check all appropriate answers)

- Part of family/relative
- Friend
- Acquaintance, colleague
- Other (please, specify) _____
- None

29. Did you testify? (only one answer)

- Yes
- No, the case was postponed (if you chose this answer - proceed to q. 38)
- No, the court did not need my explanations (if you chose this answer - proceed to q. 35)
- No, I asked to exempt me from testifying and my request was satisfied (if you chose this answer - proceed to q. 35)
- No, I have been waiting all day long, but I did not have to give testimony (if you chose this answer - proceed to q. 36)
- No, I have not participated in the legal proceedings (if you chose this answer - proceed to q. 37)

30. What type of court case did you have to testify in? (only one answer)

- In a Criminal case
- In a Civil case (if you chose this answer - proceed to q. 33)
- In an Administrative case (if you chose this answer - proceed to q. 33)
- In an Administrative offence case (if you chose this answer - proceed to q. 33)
- I do not know (if you chose this answer - proceed to q. 33)

31. Answer only if you have participated in a criminal case, what was the hardest thing to remember from your pre-trial investigation testimony?

- I cannot say
- Circumstances of criminal acts (data, time, dates, locations, other persons)
- The sequence of events/criminal acts (how the offense took place).
- Pictures of suspected persons
- Other (please specify): _____

32. Did you worry while testifying? (only one answer)

- Yes
 Yes, very
 No

33. Did you feel that your testimony was important to the course of the case

- No, absolutely not important
 No, not important
 Yes, important
 Yes, very important

34. How the following persons affected your court hearing experience as a witness? (Notice: please check the answers only in the rows of persons, who participated in the proceedings)

	Very positively/ positively		Negatively/ Very negatively		Neither positively nor negatively
	1	2	3	4	
Court employees	☐	☐	☐	☐	☐
Attorney-at-law	☐	☐	☐	☐	☐
Prosecutor	☐	☐	☐	☐	☐
Judge	☐	☐	☐	☐	☐

35. How did you feel after the court hearing?

- Satisfied with myself
 Depressed
 Angry
 Helpless
 Scared
 Guilty
 Other (please specify): _____

36. Please check all the right answers. Participation in a court process has:

- Caused financial difficulties for me
 Caused problems/disagreements with the employer (i.e. he did not want to provide me a leave for the court proceedings)
 Impaired my work productivity (I did not manage to perform my tasks on time, etc.)
 Caused psychological difficulties due to which I had to consult a health professional (i.e. fear, tension, stress attacks, insomnia)
 Caused psychological difficulties, but I did not contact any health professionals.
 Impaired relationships with my family (spouse)
 Caused health disorders and therefore I had to contact health professionals
 Caused me no difficulties _____

37. Evaluate, how intense were these feelings 2-3 days prior to the beginning of court proceedings? (Notice: please check the right answers in every row)

Pastaba: atsakymus reikia pažymėti kiekvienoje eilutėje

	5 -Very strongly	4 -Strongly	3- Neither strongly nor weakly, it is difficult to say	2 - Weakly	1 - Very weakly
Tranquility	☐	☐	☐	☐	☐
Optimism	☐	☐	☐	☐	☐
Sense of human dignity	☐	☐	☐	☐	☐
Victorious joy	☐	☐	☐	☐	☐
Fear	☐	☐	☐	☐	☐
Anger	☐	☐	☐	☐	☐
Shame	☐	☐	☐	☐	☐
Contempt for oneself	☐	☐	☐	☐	☐
Contempt for the accused	☐	☐	☐	☐	☐
Guilt	☐	☐	☐	☐	☐
Dissatisfaction	☐	☐	☐	☐	☐
Helplessness	☐	☐	☐	☐	☐

Demographic questions

Your sex: Male / Female

Your age: Up to 24/ 25-34 / 35-44 / 45-54 / 55-64/ 65 and over

Your marital status: Not married / Married / Divorced / Widow(-er)

Education: Secondary (or lower) education / Advanced vocational education / Higher education

You reside in:

A large city: Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys.

Regional city/small town

Rural area

Occupation: Top level manager / Head of division/unit / Have own business/company owner / Specialist, civil servant / Operative, technical worker / Pensioner (unemployed) / Pupil, student / Person on a maternity/paternity leave / Unemployed / Other

What statement would better describe your financial situation?

- We do not have enough money for food
- We have enough money for food, but it is difficult to buy clothes and other things
- We have enough money for food and clothing, and can save some money
- We may afford anything we want

If you have other notices, please write them down here:

If you would like to receive more information regarding the results of this research – we kindly ask of you to provide your e-mail address and/or telephone number.

We thank you for participating in this survey!

2 priedas. Tyrimo statistinių duomenų lentelės /
Annex 2. Research statistical data tables

1 DALIS. TEISMŲ PASLAUGOS IR APTARNAVIMO KOKYBĖ

/ Part 1. Court services and their quality

Vidurkių palyginimas (Means)

Eil. nr.	Teiginiai	N	Mean	Std. Deviation	Median	Moda	Std. Error Mean
1.	Teismo pastatas yra tvarkingas ir švarus/ The court building is neat and clean	1025	4,45	0,999	5,00	5	0,031
2.	Teismo pastate yra pakankamai nuorodų, padedančių surasti ieškomą patalpą (pvz., raštinę, posėdžio salę)/ There are enough references in the court that help find the necessary room (e.g. office, meeting room)	1025	4,35	1,044	5,00	5	0,033
3.	Teismo pastate esančiame tvarkaraštyje yra informaciją apie bylą, kurioje Jums reikia liudyti/ There is information in the time-table in the court building on the case where you will have to give testimony	1025	3,87	1,625	5,00	5	0,051
4.	Teismo interneto svetainėje pateikiama aiški informacija apie Jūsų bylos nagrinėjimą/ Clear information on the hearing of your case is provided in the court website	1025	2,36	2,100	3,00	0	0,066
5.	Teismo interneto svetainėje pateikta pakankamai informacijos apie Jūsų teises/ There is sufficient information on your rights in the court website	1025	2,31	2,019	3,00	0	0,063
6.	Iki teismo posėdžio Jus aptarnavę darbuotojai buvo paslaugūs ir pasirengę padėti, elgėsi pagarbiai ir mandagiai/ Staff who served you before the legal session were courteous and ready to help, acted in respectful and polite manner	1025	3,82	1,584	4,00	5	0,049
7.	Iš teismo darbuotojų Jūs gavote išsamius atsakymus į Jums aktualius klausimus/ Court staff provided detailed answers to questions relevant for you	1025	3,64	1,722	4,00	5	0,054

2 DALIS. JŪSŲ PATIRTIS IKITEISMINIAME TYRIME / Part 2. YOUR EXPERIENCE IN PRE-TRIAL INVESTIGATION

10. Kiek kartų Jums teko liudyti ikiteisminio tyrimo metu?

How many times have you given testimony during pre-trial investigation?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1 kartą/ 1 time	361	35,2	35,2	35,2
2-5 kartai/ 2-5 times	254	24,8	24,8	60,0
Daugiau nei 5 kartai/ More than 5 times	79	7,7	7,7	67,7
Neteko/ Never	331	32,3	32,3	100
Viso/ Total	1025	100	100	

11. Nuo liudijimų ikiteisminio tyrimo metu iki liudijimo teisme Jūsų požiūris į atliktą nusikalstamą veiką ir kaltinamąjį:

From the time of giving testimony during pre-trial investigation to giving testimony in the court, did your attitude towards a committed criminal act or the accused

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Nepasikeitė/ Did not change	467	45,6	67,3	67,3
Sušvelnėjo/ Became softer	88	8,6	12,7	80,0
Sugriežtėjo/ Became stricter	99	9,7	14,3	94,2
Nebesu įsitikines/-usi, jog asmuo yra kaltas/ I am no longer convinced that the person is guilty	27	2,6	3,9	98,1
Kita/ Other	13	1,3	1,8	100
Viso/ Total	694	67,7	100	
Nėra atsakymo/ no answer	331	32,3		
Viso/ Total	1025	100		

12. Ar prieš liudijimą teisme susipažinimas su ankstesniais liudijimais (apklausos protokolu) ikiteisminio tyrimo metu Jums buvo naudingas?

Familiarization with previous testimonies (minutes of the examination) prior to giving testimony as useful to you during pre-trial investigation

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip, nes Jums tai yra svarbu/ Yes, because this is important for you	372	36,3	53,6	53,6
Taip, bet liudijimui teisme Jums tai nedaro įtakos/ Yes, but this does not affect you	105	10,2	15,1	68,7
Ne, nes Jums tai nėra svarbu/ No, because this is not important	98	9,6	14,1	82,9

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Nebuvote informuotas apie tokią galimybę/ You have not been informed about such a possibility	108	10,5	15,6	98,4
Kita/ Other	11	1,1	1,6	100
Viso/ Total	694	67,7	100	
Nėra atsakymo/ no answer	331	32,3		
Viso/ Total	1025	100		

13. Prisiminkite dieną, kada perskaitėte šaukimą į teismą. Šaukimo į teismą tekstas Jums pasirodė:

Remember the date when you read the summons. The text of the summons seemed to you

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Griežtas/ Strict	Nepažymėjo/ Did not check	866	84,7	84,7	84,7
		Pažymėjo/ Checked	156	15,3	15,3	100
2.	Neutralus/ Neutral	Nepažymėjo/ Did not check	609	59,6	59,6	59,6
		Pažymėjo/ Checked	413	40,4	40,4	100
3.	Sukeliantis nerimą/ Worrying	Nepažymėjo/ Did not check	793	77,6	77,6	77,6
		Pažymėjo/ Checked	229	22,4	22,4	100
4.	Padrąsinantis/ Encouraging	Nepažymėjo/ Did not check	982	96,1	96,1	96,1
		Pažymėjo/ Checked	40	3,9	3,9	100
5.	Asmenišką (pvz., skirtas būtent Jums, individualus)/ Personal (e.g. intended namely for you, individual)	Nepažymėjo/ Did not check	820	80,2	80,2	80,2
		Pažymėjo/ Checked	202	19,8	19,8	100
6.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	958	93,7	93,7	93,7
		Pažymėjo/ Checked	64	6,3	6,3	100
		Viso/ Total	1022	100	100	

14. Ar prieš atvykdami į teismą susipažinote su liudytojams skirtu informaciniu lankstinuku?

Did you become familiar with the leaflet intended for witnesses prior to appearing at the court?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	204	19,9	20,0	20,0
Ne/ No	470	45,9	46,0	65,9
Nežinau apie tokį/ I do not anything about it	348	34,0	34,0	100
Viso/ Total	1022	99,7	100	
Nėra atsakymo/ no answer	3	0,3		
Viso/ Total	1025	100		

15. Ar turėjote galimybę prieš teismo posėdį susipažinti su byla, kurioje esate liudytojas?

Did you have a possibility prior to the legal proceedings to become familiar with the case in which you were a witness?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	531	51,8	52,3	52,3
Ne/ No	456	44,5	44,9	97,2
Kita/ Other	28	2,7	2,8	100
Viso/ Total	1015	99	100	
Nėra atsakymo/ no answer	10	1		
Viso/ Total	1025	100		

16. Ar jautėtės saugiai, kad nesutikssite Jums skriaudą ar žalą padariusių kitų bylos dalyvių?

Did you feel safe that you would not meet the participant of the case who had done wrong or caused damage to you?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	534	52,1	52,5	52,5
Ne/ No	289	28,2	28,4	80,9
Nežinau, nes dar nedalyvavau teismo posėdyje/ I do not know as I have not participated in the legal proceedings yet	164	16	16,2	97,1
Kita/ Other	30	2,9	2,9	100
Viso/ Total	1017	99,2	100	
Nėra atsakymo/ no answer	8	0,8		
Viso/ Total	1025	100		

17. Ar prieš atvykdami į teismą žinojote, kaip vyksta teismo posėdis?

Whether prior to appearing at the court you became aware of the course of legal proceedings?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	591	57,7	58,3	58,3
Ne/ No	413	40,3	40,7	99,0
Kita/ Other	10	1,0	1,0	100
Viso/ Total	1014	98,9	100	
Nėra atsakymo/ no answer	11	1,1		
Viso/ Total	1025	100		

18. Kas Jums padeda/padėtų saugiau (ramiau) jaustis duodant parodymus teisme?

Who helps you/would help you feel safer (calmer) at the time of giving testimony in the court

Eil. nr.		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
1.	Žinojimas, kaip vyksta teismo procesas/ Being aware how the legal proceedings are going on	Nepažymėjo/ Did not check	527	51,8	51,8	51,8
		Pažymėjo/ Checked	490	48,2	48,2	100
2.	Aiški informacija apie tai, kur vyks teismo procesas/ Clear information on the venue of the proceedings	Nepažymėjo/ Did not check	748	73,5	73,5	73,5
		Pažymėjo/ Checked	269	26,5	26,5	100
3.	Teismo darbuotojų geranoriškumas/ Goodwill of the court staff	Nepažymėjo/ Did not check	663	65,2	65,2	65,2
		Pažymėjo/ Checked	354	34,8	34,8	100
4.	Galimybė pasinaudoti psichologo pagalba/ Possibility to use a psychologist's assistance	Nepažymėjo/ Did not check	857	84,3	84,3	84,3
		Pažymėjo/ Checked	160	15,7	15,7	100
5.	Galimybė turėti liudininko pagalbininką/ Possibility to have a witness' aide	Nepažymėjo/ Did not check	769	75,6	75,6	75,6
		Pažymėjo/ Checked	248	24,4	24,4	100
6.	Galimybė susipažinti su anksčiau duotais savo parodymais/ Possibility to become familiar with the previously given testimony	Nepažymėjo/ Did not check	786	77,3	77,3	77,3
		Pažymėjo/ Checked	231	22,7	22,7	100
7.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	985	96,9	96,9	96,9
		Pažymėjo/ Checked	32	3,1	3,1	100
	Viso/ Total	1017	100	100		

19. Koks asmuo, Jūsų nuomone, labiausiai tiktų būti liudininko pagalbininku?

Which person, in your opinion, would best suit to be a witness aide?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Psichologas/ Psychologist	238	23,2	23,5	23,5
Socialinis darbuotojas/ Social worker	71	6,9	7	30,5
Nevyriausybinės organizacijos atstovas/ NGO representative	131	12,8	12,9	43,4
Savanoris/ Volunteer	84	8,2	8,3	51,7
Teismo darbuotojas/ Court employee	436	42,5	43	94,7
Kita/ Other	54	5,3	5,3	100
Viso/ Total	1014	98,9	100	
Nėra atsakymo/ no answer	11	1,1		
Viso/ Total	1025	100		

20. Kokios turėtų būti liudytojo pagalbininko funkcijos?

What functions should a witness aide perform?

Eil. nr.		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
1.	Suteikti reikalingą praktinę informaciją apie liudijimo teisme procedūras/ To provide necessary practical information on the procedures of giving testimony in the court	Visiškai nesvarbu/ It does not matter	34	3,3	3,6	3,6
		Nesvarbu/ Not important	27	2,6	2,9	6,5
		Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant	105	10,2	11,2	17,7
		Svarbu/ Important	328	32	35	52,7
		Labai svarbu/ Very important	444	43,3	47,3	100
		Total	938	91,5	100	
		Nežinau/ Do not know	87	8,5		
2.	Padėti Jums, kaip liudytojui, jaustis saugiau/ To help you, as a witness, to feel safer	Visiškai nesvarbu/ It does not matter	51	5,0	5,5	5,5
		Nesvarbu/ Not important	45	4,4	4,8	10,3
		Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant	127	12,4	13,7	24,0
		Svarbu/ Important	311	30,3	33,5	57,5
		Labai svarbu/ Very important	394	38,4	42,5	100
		Viso/ Total	928	90,5	100	
		Nežinau/ Do not know	97	9,5		

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
3.	Teikti priežiūrą ir pagalbą teismo posėdžio metu/ To provide supervision and assistance during legal proceedings	Visiškai nesvarbu/ It does not matter	61	6,0	6,7	6,7
		Nesvarbu/ Not important	59	5,8	6,5	13,3
		Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant	98	9,6	10,9	24,1
		Svarbu/ Important	307	30,0	33,9	58,0
		Labai svarbu/ Very important	380	37,1	42	100
		Viso/ Total	905	88,3	100	
		Nežinau/ Do not know	120	11,7		
4.	Būti greta, kai Jums to reikės/ To be near when you need it	Visiškai nesvarbu/ It does not matter	77	7,5	8,6	8,6
		Nesvarbu/ Not important	64	6,2	7,1	15,7
		Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant	93	9,1	10,3	26,1
		Svarbu/ Important	272	26,5	30,3	56,3
		Labai svarbu/ Very important	392	38,2	43,7	100
		Viso/ Total	898	87,6	100	
		Nežinau/ Do not know	127	12,4		
5.	Teikti emocinę pagalbą, dalyvaujant teismo posėdžiuose/ To provide emotional help during participation in the proceedings	Visiškai nesvarbu/ It does not matter	90	8,8	10,3	10,3
		Nesvarbu/ Not important	60	5,9	6,8	17,1
		Nei svarbu, nei nesvarbu/ Neither important nor unimportant	104	10,1	11,9	29,0
		Svarbu/ Important	239	23,3	27,3	56,3
		Labai svarbu/ Very important	383	37,4	43,7	100
		Viso/ Total	876	85,5	100	
		Nežinau/ Do not know	149	14,5		
		Viso/ Total	1025	100		

21. Ar žinojote, kad pagalbą liudytojams teikia savanoriai iš Nevyriausybinų organizacijų?

Did you know that assistance to witnesses is provided by volunteers from NGOs ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	218	21,3	21,5	21,5
Negaliu pasakyti/ May not answer	791	77,2	77,9	99,4
Kita/ Other	6	0,6	0,6	100

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Viso/ Total	1015	99,0	100	
Nėra atsakymo/ no answer	10	1,0		
Viso/ Total	1025	100		

22. Ar teismo posėdis prasidėjo numatyta valanda?

Did the legal proceedings start at the indicated time ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	855	83,4	84,1	84,1
Ne/ No	162	15,8	15,9	100
Viso/ Total	1017	99,2	100	
Nėra atsakymo/ no answer	8	0,8		
Viso/ Total	1025	100		

23. Ar Jūs norėtumėte, kad Jums būtų pasiūlytas liudytojo pagalbinkas teisme?

Would you like to be offered a witness' aide in the court?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	472	46	46	46
Ne/ No	268	26,1	26,1	72,2
Nežinau/ Do not know	285	27,8	27,9	100
Viso/ Total	1025	100	100	

24. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote prieš duodant parodymus teisme?

What worried you the most prior to giving testimony?

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Nežinia, kaip vyks teismo procesas/ Unawareness how the legal proceedings will take place	Nepažymėjo/ Did not check	610	60,1	60,1	60,1
		Pažymėjo/ Checked	405	39,9	39,9	100
2.	Mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju/ A thought that I will have to meet with the accused	Nepažymėjo/ Did not check	802	79,0	79,0	79,0
		Pažymėjo/ Checked	213	21,0	21,0	100

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
3.	Mintis, kad neprisiminsite duotų parodymų/ A thought that I do not remember the given testimony	Nepažymėjo/ Did not check	758	74,7	74,7	74,7
		Pažymėjo/ Checked	257	25,3	25,3	100
4.	Nepaslaugūs teismo darbuotojai/ Disobliging court staff	Nepažymėjo/ Did not check	948	93,4	93,4	93,4
		Pažymėjo/ Checked	67	6,6	6,6	100
5.	Teisėjo bendravimo kultūra/ Communication culture of the judge	Nepažymėjo/ Did not check	910	89,7	89,7	89,7
		Pažymėjo/ Checked	105	10,3	10,3	100
6.	Teisėjo griežtumas/ Strictness of the judge	Nepažymėjo/ Did not check	855	84,2	84,2	84,2
		Pažymėjo/ Checked	160	15,8	15,8	100
7.	Ilgas laukimas kol pakvies liudyti/ Long waiting before I will be invited to give testimony	Nepažymėjo/ Did not check	725	71,4	71,4	71,4
		Pažymėjo/ Checked	290	28,6	28,6	100
8.	Priešingos pusės advokatai/ Attorneys-at-law of the opposite party	Nepažymėjo/ Did not check	895	88,2	88,2	88,2
		Pažymėjo/ Checked	120	11,8	11,8	100
9.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	947	93,3	93,3	93,3
		Pažymėjo/ Checked	68	6,7	6,7	100
		Viso/ Total	1015	100	100	

25. Kas Jus labiausiai jaudino/dėl ko nerimavote duodant parodymus teisme?

What worried you the most when giving testimony in the court?

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Nežinia, kaip vyks teismo procesas/ Unawareness how the legal proceedings will take place	Nepažymėjo/ Did not check	682	67,9	67,9	67,9
		Pažymėjo/ Checked	322	32,1	32,1	100
2.	Mintis, kad teks susitikti su kaltinamuoju/ A thought that I will have to meet with the accused	Nepažymėjo/ Did not check	853	85,0	85,0	85,0
		Pažymėjo/ Checked	151	15,0	15,0	100

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
3.	Mintis, kad neprisimenate duotų parodymų/ A thought that I do not remember the given testimony	Nepažymėjo/ Did not check	768	76,5	76,5	76,5
		Pažymėjo/ Checked	236	23,5	23,5	100
4.	Nepaslaugūs teismo darbuotojai/ Disobliging court staff	Nepažymėjo/ Did not check	955	95,1	95,1	95,1
		Pažymėjo/ Checked	49	4,9	4,9	100
5.	Teisėjo bendravimo kultūra/ Communication culture of the judge	Nepažymėjo/ Did not check	891	88,7	88,7	88,7
		Pažymėjo/ Checked	113	11,3	11,3	100
6.	Teisėjo griežtumas/ Stictness of the judge	Nepažymėjo/ Did not check	851	84,8	84,8	84,8
		Pažymėjo/ Checked	153	15,2	15,2	100
7.	Ilgas laukimas kol pakvies liudyti/ Long waiting before I will be invited to give testimony	Nepažymėjo/ Did not check	775	77,2	77,2	77,2
		Pažymėjo/ Checked	229	22,8	22,8	100
8.	Priešingos pusės advokatai/ Attorneys-at-law of the opposite party	Nepažymėjo/ Did not check	853	85,0	85,0	85,0
		Pažymėjo/ Checked	151	15,0	15,0	100
9.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	893	88,9	88,9	88,9
		Pažymėjo/ Checked	111	11,1	11,1	100
		Viso/ Total	1004	100	100	

26. Jei teismo posėdis vėlavo, ar buvo pranešta apie vėlavimą ir/ar buvote informuoti, kiek teks laukti?

If the legal proceedings were late, have you been informed of the delay and notified how long you will have to wait?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ne/ No	145	14,1	14,2	14,2
Taip/ Yes	183	17,9	18,0	32,2
Teismo posėdis nevēlavo/ A hearing was being late	671	65,5	65,8	98,0
Kita/ Other	20	2,0	2,0	100
Viso/ Total	1019	99,4	100	
Nėra atsakymo/ no answer	6	0,6		
Viso/ Total	1025	100		

27. Koks Jūsų santykis su... (atsakoma tik jeigu esate liudininkas baudžiamojoje byloje)?

What is your relationship with (must be answered only if you are a witness in the criminal proceedings)

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Kaltinamuoju/ Accused						
1.	Šeimos narys, giminaitis/ Family member, relative	Nepažymėjo/ Did not check	449	87,5	87,5	87,5
		Pažymėjo/ Checked	64	12,5	12,5	100
2.	Draugas/ Friend	Nepažymėjo/ Did not check	441	86,0	86,0	86,0
		Pažymėjo/ Checked	72	14,0	14,0	100
3.	Pažįstamas, kolega/ Acquaintance, colleague	Nepažymėjo/ Did not check	415	80,9	80,9	80,9
		Pažymėjo/ Checked	98	19,1	19,1	100
4.	Jokio/ Any	Nepažymėjo/ Did not check	232	45,2	45,2	45,2
		Pažymėjo/ Checked	281	54,8	54,8	100
5.	Aš pats/-i/ Myself personally	Nepažymėjo/ Did not check	508	99,0	99,0	99,0
		Pažymėjo/ Checked	5	1	1	100
		Viso/ Total	513	100	100	
Nukentėjusiuoju/ Victim						
1.	Šeimos narys, giminaitis/ Family member, relative	Nepažymėjo/ Did not check	462	88,5	88,5	88,5
		Pažymėjo/ Checked	60	11,5	11,5	100
2.	Draugas/ Friend	Nepažymėjo/ Did not check	457	87,5	87,5	87,5
		Pažymėjo/ Checked	65	12,5	12,5	100
3.	Pažįstamas, kolega/ Acquaintance, colleague	Nepažymėjo/ Did not check	443	84,9	84,9	84,9
		Pažymėjo/ Checked	79	15,1	15,1	100
4.	Jokio/ Any	Nepažymėjo/ Did not check	275	52,7	52,7	52,7
		Pažymėjo/ Checked	247	47,3	47,3	100
5.	Aš pats/-i/ Myself personally	Nepažymėjo/ Did not check	441	84,5	84,5	84,5
		Pažymėjo/ Checked	81	15,5	15,5	100
		Viso/ Total	522	100	100	

28. Koks Jūsų santykis su bylos šalimi ar šalimis (atsakoma tik jeigu esate liudininkas civilinėje byloje)?

What is your relationship with the party or parties to the case (must be answered only if you are a witness in the civil case)

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Šeimos narys, giminaitis/ Family member, relative	Nepažymėjo/ Did not check	354	72,0	72,0	72,0
		Pažymėjo/ Checked	138	28,0	28,0	100
2.	Draugas/ Friend	Nepažymėjo/ Did not check	374	76,0	76,0	76,0
		Pažymėjo/ Checked	118	24,0	24,0	100
3.	Pažįstamas, kolega/ Acquaintance, colleague	Nepažymėjo/ Did not check	364	74,0	74,0	74,0
		Pažymėjo/ Checked	128	26,0	26,0	100
4.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	470	95,5	95,5	95,5
		Pažymėjo/ Checked	22	4,5	4,5	100
5.	Jokio/ Any	Nepažymėjo/ Did not check	377	76,6	76,6	76,6
		Pažymėjo/ Checked	115	23,4	23,4	100
		Viso/ Total	492	100	100	

29. Ar liudyjote?

Have you given testimony?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	590	57,6	57,5	57,6
Ne, byla buvo atidėta/ No, the case was postponed	124	12,1	12,1	69,7
Ne, teismui neprireikė mano paaiškinimų/ No, the court did not need my explanations	52	5,1	5,1	74,7
Ne, paprašiau atleisti nuo parodymų davimo, mano prašymas buvo patenkintas/ No, I asked to exempt me from the giving of	17	1,7	1,7	76,4
Ne, laukiau visą dieną, bet neteko duoti parodymų/ No, I have been waiting all day long, but I did not have to give	27	2,6	2,6	79
Ne, dar nedalyvavau teismo posėdyje/ No, I have not participated in the legal proceedings	215	21,0	21,0	100
Viso/ Total	1025	100	100	

30. Kokio tipo byloje Jums teko liudyti?

In what type of the case you had to give testimony

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Baudžiamojoje byloje/ In the criminal case	280	27,3	47,6	47,6
Civilinėje/ In the civil case	223	21,8	37,9	85,5
Administracinių teisių pažeidimo byloje/ In the case on administrative offences	36	3,5	6,1	91,7
Administracinėje byloje/ Administrative case	37	3,6	6,3	98,0
Nežinau/ I do not know	12	1,2	2,1	100
Viso/ Total	588	57,4	100	
Nėra atsakymo/ no answer	437	42,6		
Viso/ Total	1025	100		

31. Į šį klausimą atsakykite tik jeigu dalyvavote baudžiamojoje byloje. Prisimenant savo liudijimą ikiteisminio tyrimo metu Jums sunkiausia atkurti:

Answer this question only if you participated in the criminal proceedings. When trying to recollect at the time of pre-trial investigation, it was most difficult for you

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Įtariamųjų asmenų paveikslus/ Pictures of suspected persons	Nepažymėjo/ Did not check	216	83,4	83,4	83,4
		Pažymėjo/ Checked	43	16,6	16,6	100
2.	Nusikalstamos veikos/ įvykio veiksmų seką (kaip vyko nusikaltimas)/ The sequence of criminal acts (how an office took place)	Nepažymėjo/ Did not check	199	76,8	76,8	76,8
		Pažymėjo/ Checked	60	23,2	23,2	100
3.	Nusikalstamos veikos aplinkybes (duomenys, laikas, datos, vietovės, kiti asmenys)/ Circumstances of criminal acts (data, time, dates, locations, other persons)	Nepažymėjo/ Did not check	170	65,6	65,6	65,6
		Pažymėjo/ Checked	89	34,4	34,4	100
4.	Negaliu pasakyti/ May not answer	Nepažymėjo/ Did not check	155	59,8	59,8	59,8
		Pažymėjo/ Checked	104	40,2	40,2	100
5.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	252	97,3	97,3	97,3
		Pažymėjo/ Checked	7	2,7	2,7	100
		Viso/ Total	259	100	100	

32. Ar jaudinotės liudydamas byloje?

Have you worried when giving testimony?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Taip/ Yes	128	12,5	45,9	45,9
Taip, labai/ Yes, very much	68	6,6	24,4	70,3
Ne/ No	83	8,1	29,7	100
Viso/ Total	279	27,2	100	
Nėra atsakymo/ no answer	746	72,8		
Viso/ Total	1025	100		

33. Ar jautėte, kad Jūsų parodymai buvo svarbūs bylos eigai?

Did you feel that your testimony was important for the course of the case ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ne, visiškai nesvarbūs/ No, absolutely not important	41	4,0	7,0	7,0
Ne, nesvarbūs/ No, not important	100	9,8	17,2	24,2
Taip, svarbūs/ Yes, important	347	33,9	59,5	83,7
Taip, labai svarbūs/ Yes, very important	95	9,3	16,3	100
Viso/ Total	583	56,9	100	
Nėra atsakymo/ no answer	442	43,1		
Viso/ Total	1025	100		

34. Kaip toliau nurodyti asmenys prisidėjo prie Jūsų, kaip liudytojo, potyrių teismo posėdyje?

How the persons referred to below contributed to the experiences of you, as a witness, during the legal proceedings?

Eil. nr.		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
1.	Teisėjas/ Judge	Labai neigiamai/ Very negatively	14	1,4	2,9	2,9
		Neigiamai/ Negatively	20	2,0	4,1	7,0
		Nei teigiamai, nei neigiamai/ Neither positive nor negative	85	8,3	17,4	24,3
		Teigiamai/ Positively	185	18,0	37,8	62,2
		Labai teigiamai/ Very positively	185	18,0	37,8	100
		Viso/ Total	489	47,7	100	
		Nežinau, nesvarbu/ I do not know, it is not important	100	9,8		

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Nėra atsakymo/ no answer	436	42,5		
		Viso/ Total	536	52,3		
2.	Prokuroras/ Prosecutor	Labai neigiamai/ Very negatively	15	1,5	4,4	4,4
		Neigiamai/ Negatively	24	2,3	7	11,4
		Nei teigiamai, nei neigiamai/ Neither positive nor negative	80	7,8	23,3	34,7
		Teigiamai/ Positively	117	11,4	34,1	68,8
2.	Prokuroras/ Prosecutor	Labai teigiamai/ Very positively	107	10,4	31,2	100
		Viso/ Total	343	33,5	100	
		Nežinau, nesvarbu/ I do not know, it is not important	246	24,0		
		Nėra atsakymo/ no answer	436	42,5		
		Viso/ Total	682	66,5		
3.	Advokatas/ Attorney-at-law	Labai neigiamai/ Very negatively	10	1,0	2,3	2,3
		Neigiamai/ Negatively	16	1,6	3,7	5,9
		Nei teigiamai, nei neigiamai/ Neither positive nor negative	61	6,0	13,9	19,9
		Teigiamai/ Positively	162	15,8	37,1	57
		Labai teigiamai/ Very positively	188	18,3	43	100
		Viso/ Total	437	42,6	100	
		Nežinau, nesvarbu/ I do not know, it is not important	152	14,8		
		Nėra atsakymo/ no answer	436	42,5		
		Viso/ Total	588	57,4		
4.	Teismo darbuotojai/ Court employees	Labai neigiamai/ Very negatively	5	0,5	1,2	1,2
		Neigiamai/ Negatively	14	1,4	3,2	4,4
		Nei teigiamai, nei neigiamai/ Neither positive nor negative	47	4,6	10,9	15,2
		Teigiamai/ Positively	166	16,2	38,3	53,6
		Labai teigiamai/ Very positively	201	19,6	46,4	100
		Viso/ Total	433	42,2	100	

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Nežinau, nesvarbu/ I do not know, it is not important	156	15,2		
		Nėra atsakymo/ no answer	436	42,5		
		Viso/ Total				
5.	Liudytojo pagalbininkas/ Witness' aide	Labai neigiamai/ Very negatively	6	0,6	4,1	4,1
		Neigiamai/ Negatively	2	0,2	1,4	5,5
		Nei teigiamai, nei neigiamai/ Neither positive nor negative	19	1,9	13,0	18,5
		Teigiamai/ Positively	47	4,6	32,2	50,7
		Labai teigiamai/ Very positively	72	7	49,3	100
		Viso/ Total	146	14,2	100	
		Nežinau, nesvarbu/ I do not know, it is not important	443	43,2		
		Nėra atsakymo/ no answer	436	42,5		
		Viso/ Total	879	85,8		
		Viso/ Total	1025	100		

35. Kaip jautėtės po teismo posėdžio?

How did you feel after the legal proceedings?

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Patenkintas savimi/ Satisfied with myself	Nepažymėjo/ Did not check	382	58,9	58,9	58,9
		Pažymėjo/ Checked	267	41,1	41,1	100
2.	Nusiminęs/ Depressed	Nepažymėjo/ Did not check	519	80,0	80,0	80,0
		Pažymėjo/ Checked	130	20,0	20,0	100
3.	Piktas/ Angry	Nepažymėjo/ Did not check	562	86,6	86,6	86,6
		Pažymėjo/ Checked	87	13,4	13,4	100
4.	Išsigandęs/ Scared	Nepažymėjo/ Did not check	576	88,8	88,8	88,8
		Pažymėjo/ Checked	73	11,2	11,2	100
5.	Kaltas/ Guilty	Nepažymėjo/ Did not check	634	97,7	97,7	97,7
		Pažymėjo/ Checked	15	2,3	2,3	100
6.	Bejėgis/ Helpless	Nepažymėjo/ Did not check	572	88,1	88,1	88,1
		Pažymėjo/ Checked	77	11,9	11,9	100

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
7.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	561	86,4	86,4	86,4
		Pažymėjo/ Checked	88	13,6	13,6	100
		Viso/ Total	649	100	100	

36. Dalyvavimas teismo procese man:

For me, participation in the proceedings

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Sukėlė problemų/ nesutarimų su darbdaviu (pvz., darbdavys nenorėjo išleisti į teismo posėdžius)/ Caused problems/ disagreements with the employer	Nepažymėjo/ Did not check	530	78,9	78,9	78,9
		Pažymėjo/ Checked	142	21,1	21,1	100
2.	Pablogino mano darbo našumą (nespėjau laiku atlikti užduočių ir pan.)/ Impaired my work productivity (I did not manage to perform all tasks, etc.)	Nepažymėjo/ Did not check	552	82,1	82,1	82,1
		Pažymėjo/ Checked	120	17,9	17,9	100
3.	Sukėlė man finansinių sunkumų/ Caused financial difficulties for me	Nepažymėjo/ Did not check	490	72,9	72,9	72,9
		Pažymėjo/ Checked	182	27,1	27,1	100
4.	Sukėlė sveikatos sutrikimų, dėl kurių teko kreiptis į specialistus/ Caused health disorders and therefore I had to contact health professionals	Nepažymėjo/ Did not check	633	94,2	94,2	94,2
		Pažymėjo/ Checked	39	5,8	5,8	100
5.	Sukėlė tam tikrų sveikatos sutrikimų, bet į specialistus nesikreipiau/ Caused health disorders, but I did not contact health professionals	Nepažymėjo/ Did not check	585	87,1	87,1	87,1
		Pažymėjo/ Checked	87	12,9	12,9	100
6.	Sukėlė psichologinių sunkumų (pvz., įtampa, baimė, panikos priepuoliai, nemiga), dėl kurių teko konsultuotis su specialistais/ Caused psychological difficulties due to which I had to consult health professionals	Nepažymėjo/ Did not check	567	84,4	84,4	84,4
		Pažymėjo/ Checked	105	15,6	15,6	100

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
7.	Sukėlė psichologinių sunkumų, bet į specialistus nesikreipiau/ Caused psychological difficulties, but I have not contacted any health professionals	Nepažymėjo/ Did not check	585	87,1	87,1	87,1
		Pažymėjo/ Checked	87	12,9	12,9	100
8.	Pablogino mano santykius su artimaisiais (sutuoktiniu)/ Impaired relationships with my family (spouse)	Nepažymėjo/ Did not check	624	92,9	92,9	92,9
		Pažymėjo/ Checked	48	7,1	7,1	100
9.	Kita/ Other	Nepažymėjo/ Did not check	552	82,1	82,1	82,1
		Pažymėjo/ Checked	120	17,9	17,9	100
		Viso/ Total	672	100	100	

37. Įvertinkite, kaip stipriai jautėte šiuos jausmus gavus teismo šaukimą ir likus 2-3 dienoms iki teismo posėdžio?

Evaluate how strongly you experienced the following feelings after you had received a summons 2-3 days before the legal proceedings?

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1.	Ramybė/ Tranquility	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	160	15,6	17,8	17,8
		Nestipriai/ Not strongly	146	14,2	16,2	34
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	350	34,1	38,8	72,8
		Stipriai/ Strongly	118	11,5	13,1	85,9
		Labai stipriai/ Very strongly	127	12,4	14,1	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
2.	Optimizmas/ Optimism	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	180	17,6	20,0	20,0
		Nestipriai/ Not strongly	149	14,5	16,5	36,5
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	359	35,0	39,9	76,4
		Stipriai/ Strongly	127	12,4	14,1	90,5
		Labai stipriai/ Very strongly	86	8,4	9,5	100

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
3.	Žmogiškojo orumo jausmas/ Sense of human dignity	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	169	16,5	18,8	18,8
		Nestipriai/ Not strongly	142	13,9	15,8	34,5
3.	Žmogiškojo orumo jausmas/ Sense of human dignity	Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	352	34,3	38,9	73,6
		Stipriai/ Strongly	133	13,0	14,8	88,3
		Labai stipriai/ Very strongly	105	10,2	11,7	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
4.	Pergalingas džiaugsmas/ Victorious joy	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	293	28,6	32,5	32,5
		Nestipriai/ Not strongly	162	15,8	18,0	50,5
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	360	35,1	39,9	90,5
		Stipriai/ Strongly	54	5,3	6,0	96,4
		Labai stipriai/ Very strongly	32	3,1	3,6	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
5.	Baimė/ Fear	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	240	23,4	26,6	26,6
		Nestipriai/ Not strongly	126	12,3	14	40,6
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	337	32,9	37,5	78
		Stipriai/ Strongly	121	11,8	13,4	91,5
		Labai stipriai/ Very strongly	77	7,5	8,5	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
6.	Pyktis/ Anger	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	255	24,9	28,3	28,3
		Nestipriai/ Not strongly	142	13,9	15,8	44,1
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	308	30,0	34,2	78,2
		Stipriai/ Strongly	111	10,8	12,3	90,6

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Labai stipriai/ Very strongly	85	8,3	9,4	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
7.	Gėda/ Shame	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	419	40,9	46,5	46,5
		Nestipriai/ Not strongly	109	10,6	12,1	58,6
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	283	27,6	31,4	90
		Stipriai/ Strongly	49	4,8	5,4	95,4
		Labai stipriai/ Very strongly	41	4,0	4,6	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
8.	Panieka sau/ Contempt for oneself	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	462	45,1	51,3	51,3
		Nestipriai/ Not strongly	112	10,9	12,4	63,7
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	281	27,4	31,2	94,9
		Stipriai/ Strongly	28	2,7	3,1	98
8.	Panieka sau/ Contempt oneself	Labai stipriai/ Very strongly	18	1,8	2,0	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
9.	Panieka kaltinamajam/ Contempt for the accused	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	289	28,2	32,1	32,1
		Nestipriai/ Not strongly	150	14,6	16,6	48,7
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	280	27,3	31,1	79,8
		Stipriai/ Strongly	99	9,7	11,0	90,8
		Labai stipriai/ Very strongly	83	8,1	9,2	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
10.	Kaltė/ Quilt	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	460	44,9	51,1	51,1
		Nestipriai/ Not strongly	105	10,2	11,7	62,7
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	287	28,0	31,7	94,6
		Stipriai/ Strongly	32	3,1	3,6	98,1

Eil. nr.			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
		Labai stipriai/ Very strongly	17	1,7	1,9	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
11.	Nepasitenkinimas/ Dissatisfaction	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	294	28,7	32,6	32,6
		Nestipriai/ Not strongly	127	12,4	14,1	46,7
11.	Nepasitenkinimas/ Dissatisfaction	Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	323	31,5	35,8	82,6
		Stipriai/ Strongly	78	7,6	8,7	91,2
		Labai stipriai/ Very strongly	79	7,7	8,8	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
12.	Bejėgiškumas/ Helplessness	Visiškai nestipriai/ Absolutely not strongly	343	33,5	38,1	38,1
		Nestipriai/ Not strongly	130	12,7	14,4	52,5
		Nei stipriai, nei nestipriai, sunku pasakyti/ Neither strongly nor not so strongly, difficult to say	310	30,2	34,4	86,9
		Stipriai/ Strongly	54	5,3	6,0	92,9
		Labai stipriai/ Very strongly	64	6,2	7,1	100
		Viso/ Total	901	87,9	100	
		Nėra atsakymo/ no answer	124	12,1		
		Viso/ Total	1025	100		

